

125.546

125546

482

A VÁSÁRPÉNZTÁR

ÍRTÁK:

EREKY KÁROLY

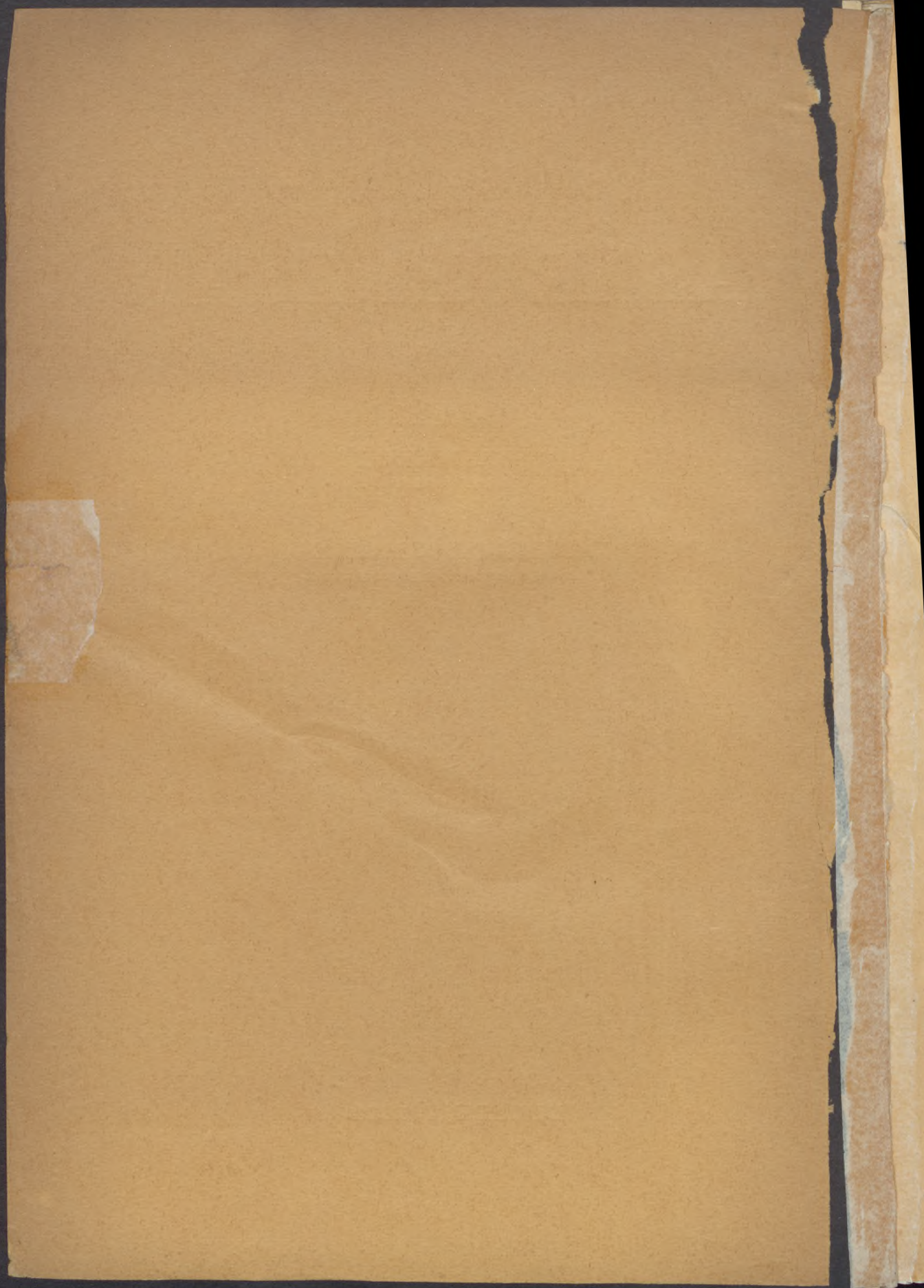
V. MINISZTER

ÉS

DR. KARCH KRISTÓF

EGYETEMI NYILV. RENDES TANÁR

BUDAPEST, 1934.

A
VÁSÁRPÉNZTÁR

ÍRTÁK:

EREKY KÁROLY

V. MINISZTER

ÉS

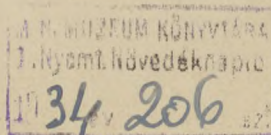
DR. KARCH KRISTÓF

EGYETEMI NYILV. RENDES TANÁR

BUDAPEST, 1934.

125546

„Élet“ Irodalmi és Nyomda Rt. Budapest, 1., Horthy Miklós-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő.

ELŐSZÓ.

A Vásárpénztár mesterségesen felduzzasztott veszteségei nagy port vertek fel a múlt év őszén. A túlzott veszteségek alapján heves sajtóhadjárat indult meg a Vásárpénztár igazgatósága, majd pedig a főváros egyes főtisztviselői ellen, amelyet a háttérben működő politikai és üzleti érdekek csakhamar személyi hajszává fejlesztettek.

Tisztában vagyunk azzal, hogy jóbarátaink és ismerőseink sohasem adtak hitelt az ellenünk felhozott azoknak a támadásoknak, amelyeket a vizsgálóbizottság — megfogadott titoktartása ellenére — a sajtóban szétszórt. Tudjuk azt is, hogy a vizsgálóbizottság jelentéséből és ezen keresztül a sajtóból felénk árasztott rágalmakat jóbarátaink és ismerőseink a kellő értékükre szállították le, hiszen maguk a később bekövetkezett események is igazolták már, hogy a törvényhatósági tanács, amikor meghallgatásunk nélkül döntött, határozatát a valóságos helyzet ismeretének hiányában, elhamarkodva hozta meg.

Azonban a közvélemény eddig csak azt tudta, hogy a vizsgálóbizottság a Vásárpénztárnál sokmillióra felduzzasztott veszteséget mutatott ki, hogy üzleti gesztionkat tévesen ismertette, de a tényeknek megfelelő való képet a Vásárpénztár összekuszált helyzetéről eddig senki nem adott.

Ez a körülmény kényszerít bennünket arra, hogy nyilvánosságra hozzuk Válasziratunkat és ebben rámutassunk a vizsgálóbizottság jelentésében levő súlyos tévedésekre és így ezekkel szemben helyes megvilágításba helyezzük vásárpénztári működésünket.

Nyugodtan állíthatjuk, hogy a gondjainkra bízott intézmény érdekeit becsületesen és legjobb tudásunk szerint védtük meg. És ha minden igyekezetünk ellenére még sem sikerült kedvező eredményt elérnünk, akkor annak nem szakértelmünk hiánya az oka — amint azt egyesek felelőtlenül hangoztatják, — hanem az a körülmény, hogy a Vásárpénztár a világválság rohamának nem tudott ellenállni. Bátran mondhatjuk azonban, hogy helyünkben senki sem tudta volna megakadályozni a Vásárpénztár leromlását.

Nekünk, akiknek személyét jogtalanul vonták bele egy üzleti és politikai támadásba, nehéz megőriznünk hidegvérünket, amikor az ellenünk felhozott

vádakat nyilvánosan cáfoljuk. Azonban igyekszünk tárgyilagosak maradni és okmányszerű adatokkal cáfoljuk meg a vizsgálóbizottság alaptalan vádjait.

Válasziratunk természetesen csak arra az időre vonatkozik, ameddig a Vásárpénztár ügyeit mi vezettük, vagyis 1929 július 1-től 1932 december 12-ig.

Ezen írásunkat abban a tudatban adjuk át barátainknak és ismerőseinknek, hogy az az igazság megismerésében szolgálatukra lesz és az így nyert tiszta képben — minden rágalom ellenére — bennünket is olyan tisztának fognak látni, mint amilyeneknek eddig ismertek és becsültek.

Budapest, 1934. február 1.

A SZERZŐK.

II. BEVEZETÉS.

A Vásárpénztárnak 1932. június havában a törvényhatósági bizottság által kimondott felszámolása után a felszámolóbizottság elkészítette az 1932. december 31-i vagyonkimutatást, amely 1933. július 7-én került tárgyalásra, amikor a Vásárpénztár monopóliumának a sorsáról is kellett volna dönteni. A polgármester javaslatára a törvényhatósági tanács a Községi Takarékpénztárnak kívánta a monopóliumot átadni, azonban **dr. Láng Lajos** a Vásárpénztár régi ügyeinek megbolygatásával ezt a határozathozatalt meghiúsította. A jelen levő várospolitikusok a felelősségrevonás megindítását és egy tanácsi vizsgálóbizottság kiküldését határozták el, amely **dr. Láng Lajos** által előadottak alapján sürgősen, de legkésőbb 1933. augusztus 15-ig legyen köteles a vizsgálat eredményéről a tanácsnak jelentést tenni.

Ennek a határozatnak természetesen az lett a következménye, hogy a törvényhatósági tanács a polgármester javaslatát, amely a Vásárpénztár monopóliumát a Községi Takarékpénztárnak kívánta átadni, elutasította és a Vásárpénztár ügyeinek megvizsgálására kilenctagú vizsgálóbizottságot küldött ki.

Ennek elnöke: **Dr. Lázár Ferenc,**
előadója: **Dr. Láng Lajos,**
tagjai pedig: **Dr. Bródy Ernő,**
Dr. Csilléry András,
Friedrich István,
Dr. Glücksthal Samu,
Nagy Ferenc,
Payr Hugó és
Dr. Révész Mihály voltak.

Ez a bizottság a **dr. Láng Lajos** előadó által készített jelentést a bizottság egyes tagjainak több napig tartó vonakodása és egymás kapacitálása után végre 1933. szeptember 26-án átadta a székesfőváros főpolgármesterének.

A bizottság jelentése első ízben 1933. október hó 3-án szerepelt a törvényhatósági tanács napirendjén, amelyet a székesfőváros polgármesterének adtak ki azzal, hogy arra vonatkozó észrevételeit 1933. október hó 12. napjáig tegye meg.

Ezen az ülésen **Wolff Károly dr.** tanácsstag megtette ugyan azt az indítványt, hogy a határozathozatal előtt az összes érdekeltet meg kell hallgatni. Ez az indítvány azonban határozattá nem emelkedett, mert bár a magunk részéről, mind a főpolgármesternél, mind a polgármesternél előterjesztettük azt a jogos kérelmünket, hogy meghallgatásunk nélkül döntés ne történjék, mégis az október 12-i tanácsülés meghallgatásunk nélkül döntött.

Ennek a jogos kívánságunknak előterjesztését **Sipőcz Jenő dr.** polgármesterhez intézett következő levelünkkel igazoljuk.

Méltóságos Polgármester Ur!

Mikor mellékelve van szerencsénk a tanácsi vizsgálóbizottság jelentésére egynéhány észrevételünket megküldeni, le kell szögeznünk, hogy Méltóságod minket közvetlenül és hivatalosan nem szólított fel nyilatkozattételre. Mi csak azt az értesítést kaptuk **Vajna Ede** tanácsnok úr öméltóságától, hogy amennyiben a Vásárpénztár üzleti könyveit, stb. meg akarnók tekinteni, akkor ezt **Vajna** öméltósága jelenlétében tehetjük meg. Minthogy azonban ezen közlés óta mindössze két nap állott rendelkezésünkre, mely idő alatt fizikailag teljesen lehetetlen volna a vizsgálóbizottság által felsorolt egész anyagra vonatkozó iratokat és elszámolásokat áttekinteni, sajnálattal állapítjuk meg, hogy csak annyi ügygyel tudtunk foglalkozni, amennyire időnk megengedte.

A vizsgálóbizottság jelentésének első átolvasásakor kitűnt, hogy válasz esetén annál is inkább szükség van az összes iratokra és könyvekre, mert a vizsgálóbizottság jelentésébe sok téves adat került, amelyeket csak az eredeti okmányok alapján tudunk helyreigazítani.

Bejelentjük egyidejűleg azt is, hogy az idő rövidsége miatt a volt igazgatósági tagjainkat sem hívhattuk össze értekezletre s így nekik sem volt még alkalmuk mellékelt észrevételeinket szankcionálni.

Annak előrebocsátásával, hogy mostani észrevételeink nem tekinthetők sem a magunk, sem igazgatóságunk véglegesen lezárt válaszának, fenn kell tartanunk magunknak azt a jogot, hogy most közölt észrevételeinket bármilyen irányban kiegészíthessük. Egyúttal teljes tisztelettel felkérjük Méltóságodat, hogy a vizsgálóbizottságban sokszor hivatkozott szürke- és vöröskönyvnek négy-négy példányát nekünk lehetőleg a mai nap folyamán rendelkezésünkre bocsátani szíveskedjék. (**Erekly Károly** lakására, Horthy Miklós-út 1.)

Végül még egy kérésünk van Méltóságodhoz. Tekintettel arra, hogy a tanácsstagok nem ismerik eléggé a Vásárpénztár ügyét, méltóztassék minket a tanácsülésre meghívni, hogy mi ott a helyszínen minden felvilágosítást megadhassunk.

Fogadja Méltóságod őszinte tiszteletünk nyilvánítását.

Budapest, 1933 október 7. délután 2 óra.

Erekly Károly s. k.,

Dr. Karch Kristóf s. k.

Bár nyilatkozattételre hivatalos felszólítást közvetlenül nem kaptunk, mégis a vizsgálóbizottsági jelentés főbb pontjaira nézve előterjesztettük válaszungkat, amely a polgármesteri kékkönyvben, annak NB/7. sz. mellékleteként megjelent és így a törvényhatósági tanács tagjainak is rendelkezésére állott.

Dr. Sipőcz Jenő polgármester jelentésében előadja (kékkönyv 44. old.), hogy a rendelkezésre álló idő rövidsége miatt a mi észrevételeinkről nyilatkozni nem tudott és így az **1933 október 12-i törvényhatósági tanácsülés az 1930. évi XVIII. tc. 46. §-ában foglalt rendelkezés ellenére polgármesteri előkészítés és előterjesztés nélkül döntött a mi ügyünkben.**

Minthogy mi a törvényhatósági tanácsnak ezt a döntését, amely meghallgatásunk nélkül jött létre, formailag és érdemben magunkra nézve sérelmesnek találtuk, ennél fogva ezen tanácsi határozat ellen az 1930. évi XVIII. tc. 104. §-ának 2. bekezdése alapján a nagyméltóságú m. kir. Belügyminiszterhez fellebbezéssel, illetve panasszal éltünk és kértük, hogy a törvényhatósági tanácsnak a Vásárpénztár ügyében hozott határozatát megsemmisíteni és a törvényhatósági tanácsot új szabályszerű eljárás lefolytatására utasítani kegyeskedjék.

Ezt a fellebbezésünket, illetve panaszunkat a székesfőváros mind a mai napig a belügyminiszterhez fel nem terjesztette.

Budapest székesfőváros polgármestere 22.994/1933. I. sz. a. kiadott határozatával felkért bennünket arra, hogy Budapest székesfőváros törvényhatósági tanácsának 732/1933. sz. a. határozata értelmében a vizsgálóbizottsági jelentésben foglaltakra nyilatkozzunk. Erre a felszólításra **Erekly Károly** és **Karch Kristóf dr.** — a tanácstól való függetlenségüket hangsúlyozva — a polgármesterhez külön-külön a következő szövegű levelet intézték:

Méltóságos Polgármester Ur!

A 22.994/1933—I. számmal kiadott határozatában arról értesített Méltóságod, hogy a székesfőváros törvényhatósági tanácsa 732/1933. számú határozatával elfogadta a Budapest Székesfővárosi Vásárpénztár Részvénytársaság felszámolás alatt budapesti bejegyzett cég üzletvitelének megvizsgálására kiküldött — ú. n. 9-es — albizottságnak azt a javaslatát, hogy a Budapest Székesfővárosi Vásárpénztár Részvénytársaság felszámolás alatt budapesti bejegyzett cég összes volt ügyvezetői, valamint igazgatósági és felügyelőbizottsági tagjai tekintetében nyilatkozattételre való felhívás és a nyilatkozat beérkezése után eldöntést nyerjen az, hogy előbbnevezettek Budapest székesfőváros vállalatainál és intézményeinél bizalmi állás — különösen igazgatósági, vagy felügyelőbizottsági tagság — viselésére alkalmasak-e?

Méltóságod a törvényhatósági tanács 732/1933. számú határozata folytán 30 napon belül nyilatkozattételre kért fel.

A 22.994/1933—I. számú polgármesteri határozatra tisztelettel a következőket válaszolom:

1. Az ú. n. 9-es albizottságnak semmiféle megállapítását, de különösen azokat, amelyek személyemre vonatkoznak — nem fogadom el. Az albizottság ugyanis a Vásárpénztárnál való ténykedésem ellen emelt vádak ügyében nem hallgatott meg és ezáltal a legsúlyosabban megsértette a jog- és igazságszolgáltatásnak az „audiatur et altera pars” elvét, amelyet a világ összes kódexei az igazság megdönthetetlen alapjának vallanak.

2. Ugyanezen általános jogelvi szempontokból nem fogadtam és nem fogadom el a törvényhatósági tanács 732/1933. számú határozatát sem. De nem fogadom el ezt a határozatot a tételes jogszabály megsértése miatt sem. Az 1930. évi XVIII. tc. 46. §. 2. bekezdése szerint ugyanis: „A törvényhatósági tanács hatáskörébe tartozó ügyeket a polgármester készíti és terjeszti elő.” Méltóságod pedig a 732/1933. törvényhatósági tanácsi határozat alapját képező 95.225/1933—VI. számú jelentésének 3. fejezetében az általam ott N. B. 7. alatt másolatban csatolt észrevételekre azt mondotta, hogy „az ezekben foglaltakra a rendelkezésemre álló idő rövidsége miatt nyilatkozni nem tudok”. Következésképpen ebben az ügyben a törvényhatósági tanács az előbb idézett törvény értelmében szükséges polgármesteri előkészítés és előterjesztés nélkül döntött.

3. Mint a fenti 1. pontban már említettem, a 9-es albizottság jelentését a Vásárpénztár vezetőségének meghallgatása nélkül készítette el. Ennek következtében nem lehetett meg az a tisztánlátás, amely egy ilyen komoly és nagyjelentőségű ügy elbírálásához szükséges. Ezt az albizottság és ennek jelentése alapján a törvényhatósági tanács beismerte azáltal, hogy a független m. kir. bíróságok döntését tartotta szükségesnek. Mindaddig tehát, amíg a m. kir. bíróságoknál elfogulatlan, tiszta kép nem alakult ki és jogerős ítéletek az ügyben nincsenek, sem a törvényhatósági tanács, sem bármely más hatóság semmiféle konzekvenciát nem vonhat le. Tehát Méltóságod 22.994/1933—I. számú felhívása ebből a szempontból időelőtti.

4. Méltóságod idézett felszólítása a törvényhatósági tanács 732/1933. számú határozatának végrehajtása. Végrehajtani pedig csak jogerős határozatokat lehet. Én a törvényhatósági tanács 732/1933. számú határozatát szabályszerű fellebbezéssel megtámadtam és a mai napig nem kaptam értesítést arról, hogy fellebbezésem jogerősen elintézését nyert volna. Következésképpen a törvényhatósági tanács határozata nem jogerős és így nem is hajtható végre. Ezért tehát Méltóságod 22.994/1933—I. számú határozata ellen tiltakozom.

5. Mindezekon felül azonban tiltakozom az ellen, hogy a székesfeváros közgyűlése, törvényhatósági tanácsa, vagy bármely szerve személyemre vonatkozó minősítést végezzen.

A székesfővárossal sem fegyelmi, sem más olyan viszonyban nem vagyok, amelynek alapján egyéni megbízhatóságom felett döntésre hivatottnak ismer-ném el bármelyik székesfővárosi szervet és nem vagyok hajlandó magamat semmiféle ilyen döntésnek alávetni. Mert ilyennek meghozatalára semmiféle törvény vagy más jogszabály a székesfőváros közgyűlését vagy törvényhatósági tanácsát nem hatalmazta fel még fegyelmi jogkörben sem, annál kevésbbé velem szemben.

Méltóságomon alulinak tartom, hogy ezzel a jogilag teljesen lehetetlen indítvánnyal kapcsolatban hozzám intézett felszólításra a fentiekén kívül más-irányú, érdembevágó módon válaszoljak.

Mindazonáltal tisztelettel bejelentem Méltóságodnak, hogy a 9-es albi-zottság jelentésének és a törvényhatósági tanács határozatának a vásárpénz-tári ú. n. új igazgatóság működésére vonatkozó minden pontját — az iratok megtekintésével kapcsolatos nehézségek és akadályok ellenére — meg fogom cáfolni és reménylem, hogy ennek nyilvánossághozásával az összes tényezők szerepe a Vásárpénztár ügyével kapcsolatban végül tisztán fog állni a nagy-közönség szemében.

Teljes tisztelettel:

Aláírás.

A polgármesterhez intézett ezen levelünk utolsó bekezdése értelmében az alábbiakban megírtuk észrevételeinket a tanácsi 9-es vizsgálóbizottság je-lentésére azzal a céllal, hogy ezek a felvilágosító soraink a Vásárpénztárnál 1929 júliusa óta történtek és az abban résztvett személyek szereplése végre az igazságnak megfelelő megvilágításba kerüljenek.

III.

A vizsgáló bizottság eljárásának bírálata.

Mielőtt a vizsgálóbizottság jelentésének részletes taglálására térnénk át, **tiltakoznunk kell** azért, mert a bizottság jelentését igazgatóságunk meghallgatása és felvilágosítása nélkül írta meg. Ennélfogva megállapítjuk, hogy a bizottság munkája teljesen egyoldalú, mert igazgatóságunk cselekvésének és intézkedésének összes okai a könyvekből, jegyzőkönyvekből és iratokból nem tűnnek ki. Olyan esetekben is konstruál vádak a bizottság, ahol világosan kitűnik, hogy a dolog természetével nem volt tisztában, holott megfelelő felvilágosítás után feltevésének vagy vádjának tarthatatlansága csakhamar kiderült volna.

Az alábbiakból ki fog tűnni, hogy sok esetben az idézetek nem helyesek, illetőleg nem teljesek. A könyvekből, jegyzőkönyvekből, vagy egyéb iratokból csak azok a részek kerültek a vizsgálati jelentésbe, amelyek az illető ügyek egyoldalú beállítását lehetővé tették.

A bizottságnak ez az eljárása egyáltalában nem volt tárgyilagos. De még nagyobb felháborodással kell tiltakoznunk a bizottság azon ténye ellen, hogy ezek az egyoldalú megállapítások a bizottság által szinte naponként ismételt diszkréciónak hangoztatása ellenére a sajtóban erősen megnagyítva és kiszínezve jelentek meg és nem volt semmiféle hivatalos fórum, amely ezt a becsületerontó tevékenységet megakadályozta volna.

A vizsgálóbizottság f. év szeptember 26-án terjesztette jelentését a törvényhatósági tanács elé. A tanács f. év október 3-án 725/933. tt. sz. a. kelt határozatában a jelentést a székesfőváros polgármesterének adta ki azzal, hogy arra vonatkozó észrevételeit tegye meg a tanácsnak és ezzel a jelentés érdemi tárgyalását készítse elő.

A való tényállás objektív megismerésének kifejezett szándéka mellett alig lehet magyarázatot találni a törvényhatósági tanácsnak arra az elhatározására, amellyel az „audiat et altera pars” elvének meglepő, szinte szándékos mellőzése a valódi helyzet felderítésének egyetlen módja, a mi meghallgatásunk elől, a legmerevebben elzárkózott. Pedig mi ismételten kérelmeztük, adassék

nekünk is lehetőség, hogy a vizsgálóbizottság jelentésében ellenünk felhalmozott súlyos és legsúlyosabb vádakra válaszunkat akár szóban, akár írásban a törvényhatósági tanácsnak előadhassuk.

Folyó évi október 7-én a székesfőváros polgármesteréhez beadványt intéztünk, amelyben rámutattunk a vizsgálóbizottság felületes és teljesen egyoldalú munkájára, amely tele van hibás adatokkal és súlyos tévedésekkel.

A székesfőváros polgármestere jelentésünkkel nem foglalkozott és a törvényhatósági tanácshoz október 11-én intézett észrevételeiben csak annyit jegyezt meg, hogy az abban foglaltakról a rendelkezésére álló idő rövidsége miatt nyilatkozni nem tud.

A törvényhatósági tanács ennél fogva 574/1933. tt. sz. határozatát nemcsak a mi meghallgatásunk nélkül és beadványunk figyelembevétel nélkül hozta meg, hanem az 1930. évi XVIII. tc. 46. §. 2. bekezdésének rendelkezése ellen is vétett, mert ebben a ügyben az előbb idézett törvény értelmében szükséges polgármesteri előkészítés és előterjesztés nélkül döntött.

Az „audita et altera pars“ elve évezredes alapfeltétele minden jogszolgáltatásnak s így ennek megsértése miatt a törvényhatósági tanácsnak fenti határozata ellen kénytelenek voltunk a nagyméltóságú magy. kir. belügyminiszter úrhoz súlyos sérelmünk orvoslása céljából fellebbezéssel, illetőleg panasszal élni, amelynek elintézéséről azonban mindeddig semmiféle tudomásunk nincs.

A vizsgálóbizottság jelentésére visszatérve, mindenekelőtt súlyosan sérelmezzük, hogy a bizottság mindig szándékosan összefogja az 1925-től 1932. év végéig terjedő időszakot, holott jól tudja, hogy 1925-től 1929 július 1-ig a régi igazgatóság, 1929 július 1-től 1932 dec. 12-ig az új igazgatóság, 1932 dec. 12-től pedig a felszámoló bizottság működött s így ha a bizottság igazságos akart volna lenni, elemi kötelessége lett volna a kifogásolt eseményeket, főleg pedig az ezekből levont következtetéseket világosan háromfelé választani, nem pedig egy kalap alá fogva, minden következtetést általánosítani, illetőleg a régebbi ügyekből levont megállapításait az új igazgatóságra is kiterjeszteni.

Ez az eljárás nemcsak, hogy minden tárgyalagosságra való törekvést nélkülöz, hanem egyenesen jogellenes.

Ennél fogva a leghatározottabban tiltakoznunk kell a bizottság ama törekvése ellen, hogy 1925-től 1929-ig történt eseményeket mindig összefogja, illetőleg összekeveri az 1929—1932-ben történt eseményekkel.

Tiltakoznunk kell az ellen, hogy a régi igazgatóság idejében keletkezett ügyletek alapján — bár mi erre vonatkozólag minden bírálattól tartózkodni akarunk — a mi működésünkről mondjanak ítéletet és bírálatot.

Igazgatóságunknak és nekünk külön semmi közünk sincs azokhoz a tényekhez, ügyletekhez, vagy bármiféle cselekményekhez, amelyek 1929 július 1. előtt, tehát a régi igazgatóság idejében történtek. Mi ezekért semmiféle formában felelősséget nem vállalunk és tiltakoznunk kell az ellen, hogy a fentebb

említett üzletesemények alapján esetleg levont bírálatot a vizsgálóbizottság minden skrupulus nélkül reánk is kiterjessze.

Mi a magunk ténykedéseiért bármily objektív fórumnál mindenkor helyt állunk, de nem vagyunk hajlandók a felelősségnek ilyen módon való kiterjesztésébe belenyugodni.

A bizottság részéről meggondolatlanság odavetni azt a vádat, hogy „Azok a veszteségek azonban, amelyek a Vásárpénztárt **1925-től 1932-ig** terjedő időben érték, **nagyrészen** — felelősségünk tudatában állítjuk —, túlnyomó nagy részében a felületes, gondatlan, sokszor bűnös üzletvezetésnek volt a folyománya”. (47. old.) Annál súlyosabban esik latba, hogy ezt megteszi anélkül, hogy számszerűleg megállapítaná, mennyi esik ebből a régi és mennyi az új igazgatóságra. Mennyi származik a felületes, a gondatlan, vagy éppen bűnös üzletvezetésből és ezek az összegek hogyan viszonylanak számszerűleg a kimutatott összveszteséghez.

Persze sokkal nagyobb hatást kelt, ha azt mondja: „túlnyomó nagy részében” és annak nyomatékot ad „felelősségünk tudatában” való állítással, mint a veszteségeket számszerűen megállapítani, mert akkor a mi igazgatóságunkra ezt az általánosító éles bírálatot nem lehetett volna alkalmazni. Ekkor ugyanis kitűnt volna, hogy igazgatóságunk sem nem volt felületes, sem nem volt gondatlan. A bűnös üzletvezetés vádjával meg éppenséggel nem illelhető, legfeljebb azt lehetett volna igazgatóságunk működésére megállapítani, amit a bizottság jelentésének 48. oldalán mond: „hogyan az üzlet folytatásával mindig együtt jár a kockázat és hogy az elszenvedett veszteségek oka nem a helytelen üzletvezetés... stb.” Ebben az esetben azonban nem lehetett volna olyan szenzációkat keltő megállapításokat tenni és mindent túlzottan kiszínezni.

A „felelősségünk tudata”, „lelkiismeretességünk” szavak csak közönséges frázisok a bizottság írásaiban, a jelentés a maga zűrzavaros, rendszertelen felépítésében, különösen pedig bírálatának durva, és sokszor érthetlenségig ellentmondó következtelen volta (lásd a 48., 49., 50. old. ellentmondásait), egyáltalában nem mutat sem felelősségérzetre, sem lelkiismeretességre, sem alaposagra, — sőt ellenkezőleg, ezenkívül tárgyi alappal semmit sem támaszt alá.

A bizottság a 48. oldalon épp az általánosításra való törekvéstől és felületes kritikáktól óv és hangsúlyozza,

hogy a veszteségeket nem lehet a Vásárpénztár igazgatóságának és üzletvezetőségének terhére írni, továbbá hogy az üzlet folytatásával mindig együtt jár a kockázat, aminek az oka nem mindig a helytelen üzletvezetés és költséges adminisztráció, hanem a gazdasági dekonjunktúra és a Vásárpénztár struktúrája s rámutat arra,

hogy a Vásárpénztár monopolisztikus üzeme már 1931. óta veszteséges, mert százalékos jövedelme az alacsony ártararok következtében az önköltség alá csökkent;

hogy a veszteségek részben az ingatlanok értékcsökkenéséből, az általános rezsikiadások és a szociális terhek emelkedéséből származnak;

hogy a hitelezésekkel kapcsolatos veszteségek a leggondosabb üzletvezetés mellett sem lettek volna elkerülhetők;

hogy a mai gazdasági depresszióban a hitelezőknek és részvényeseknek nagyarányú károsodása nem csupán a Vásárpénztárnál konstatálható;

végül, hogy készséggel elismeri a bizottság, hogy az új igazgatóságnak eredményes működése sok nehézségbe ütközött és a főváros részéről valami nagy támogatásban nem részesült.

A vizsgálóbizottságnak mindezekkel a figyelemre méltó és fontos megállapításaival szemben az 50. oldalon viszont azt mondja, hogy a Vásárpénztár károsodása hivatali kötelességsértésből, illetve üzletviteli rendszerré tömörült durva gondatlanságból fakadt. Ilyképen tökéletes logikai és ténybeli ellentétbe jut önmagával, ami a bizottság vizsgálati módszerének tévességét és felületességét bizonyítja.

A bizottság jelentésének 15. oldalán saját működéséről a következőket mondja:

„Ezen tiszteletteljes jelentésünk számára tehát nem igényelhetjük annak megállapítását, hogy vizsgálatunk rendszeres, részletes, a könyvelés, levelezés és az okmánytár egész anyagának átvizsgálása alapján történt volna . . . az 1925—31-ig terjedő idő üzleti gesztioját csak nagy általánosságban azért vizsgáltuk felül, hogy nagy vonatkozásokban felderítsük azokat az okokat, amelyek jelentésünk I. fejezetének II. részében foglalt veszteségeket előidézték.”

Ez a megállapítás a vizsgálóbizottság saját beismerése, hogy jelentése hiányos, fogyatékos, kiegészítésre szoruló és nem alkalmas arra, hogy minden állítása valóságként elfogadtassék. Ellenkezőleg, a székesfőváros polgármesteréhez 1933. évi október 7-én intézett jelentésünkben, majd pedig fellebbezésünkben kimutattuk, hogy hibáktól és tévedésektől hemzseg.

Ilyen önvallomás és a fenti megállapítások ellenére a bizottság az 50. oldalon megint általánosít és a régi és új igazgatóság ténykedését megint szándékosan együttesen bírálja ilyenképen:

„Jelentésünk során ismertettük az esetek nagy számát, amelyekben a Vásárpénztár károsodása hivatalbeli kötelességsértésből, illetve üzletviteli rendszerré tömörülő durva gondatlanságból fakad. A becslések felületessége és könnyelműsége, a legkezdetlegesebb óvatosság elhanyagolása a késedelmes adósokkal szemben, a gondatlan üzletvitel, a zálog szerzése és fentartása körül, általában sok egyéb a jelentésünkben felsorolt cselekvés és mulasztás, különösen a köteles felügyelet és ellenőrzés elmulasztása jellemzik az üzletvezetők, a végrehajtóbizottság és igazgatóság eljárását.”

Tiltakoznunk kell az ellen, hogy a vizsgálóbizottság igazgatóságunkkal szemben ilyen, minden tárgyilagosságot és alapot nélkülöző bírálatot mondjon,

amire a jelentés 49. oldalán felsorolt és igazgatóságunk idejére eső négy ügylet lebonyolításának megvizsgálása egyáltalában nem jogosította fel.

Tiltakoznunk kell ilyen felületes, könnyelmű eljárás ellen, főleg pedig azon nem méltó hang ellen, amelyet csak nagy elfogultság, esetleg politikai gyűlölet sugallhatott.

Az alaptalan vádaknak erre az általánosítására, válogatás nélkül való halmozására és mindenki ellen való kiélezésére úgy látszik az a tudat bátorította fel a bizottságot, hogy a becsületvédelmi törvény a vizsgálóbizottság tagjainak felelőssége vonását egyelőre nem teszi lehetővé.

Ez a körülmény a bizottságot nem hogy az adatoknak komolyabb és lelkiismeretesebb mérlegelésére indította volna, hanem ellenkezőleg, felületes és alaptalan bírálataikkal annál bátrabban megsértették sok talpig becsületes, előkelő társadalmi állást betöltő férfiú hírnevét, hiszen — legalább egyelőre — büntetlenül teheték.

Ez a vizsgálat, valamint ennek az ügynek tanácsi elintézése világosan mutatja, hogy részvénytársaság ügyeinek felelős vezetése bármilyen lekiismeretesen történjék is az, mihelyt az üzletvitel és a részvénytársaság eredményeinek bírálatába okobjektív kereskedelmi szempontok helyett pártpolitikai szempontok, különösen akkora elfogultsággal, miként ez a jelen esetben történt, — beleszólnak, teljesen lehetetlenné válik és a vezetők csak az igazságnak meg nem felelő megítélésben részesülhetnek. Ha abban az időben, amikor mi a Vásárpénztár vezetésére vállalkoztunk, sejtettük volna, hogy a politikai szenvedélyek ilyen elvakultan fognak az intézet ügyeivel foglalkozni, akkor sem mi, sem más komoly felelősségérzetű szakember az intézet vezetésére semmi esetre sem vállalkozott volna.

A bizottság összeállítása sem segítette elő a tárgyilagosságra való törekvést, hiszen a kiküldöttek közül négyen már régebben, már évek óta támadták a Vásárpénztárt és annak felszámolását szorgalmazták. A hatos bizottság, a takarékosági bizottság, stb. tagjai saját régebbi állásfoglalásukat igyekeztek igazolni, amit különösen Láng Lajos, a bizottság előadója használt fel arra, hogy oldalakon keresztül igazolni próbálja ráfogásait, bármennyire is alaptalanok voltak akkor, amikor azokat elmondotta.

IV.

Az intézet helyzete az új igazgatóság idejében.

A Vásárpénztár ügye sokszor volt napirenden, de a politikai pártok hozzászólásai többnyire háttérbe szorították a valódi tényállást, és annak teljes megismerésére nem is törekedtek. Annál inkább előtérbe kerültek a szenzációhajhászásra alkalmas adatok és a politikai légkör e tárgyalások következtében mindinkább megromlott. Nagyban hozzájárult ehhez az a körülmény, hogy egyesek valótlan állításai kellő időben cáfolatot nem nyertek, vagy visszautasításra nem találtak. Ez bátorított egyeseket arra, hogy az objektív kritikán túlmenőleg most már a demagógia minden eszközével dolgozzanak a Vásárpénztár tönkretételén, illetőleg magánkézbe való juttatásán.

Minél inkább folyt ez a hajsza, annál kevésbbé mertek már a hivatalos tényezők ennek gátat vetni, — s nyugodtan lehet mondani, hogy a Vásárpénztár nem tárgyi okok alapján szűnt meg.

Épen ezért szükségesnek tartjuk, hogy a Vásárpénztár helyzetét és a vizsgálati jelentésben érintett kérdéseket tárgyilagosan összefoglaljuk és az igazságot szeretőnek és keresőnek rendelkezésére bocsássuk.

A Vásárpénztár 1928-ban nagy átalakuláson ment keresztül. **1928 augusztus 1-én bankosztálya kivált és a Községi Takarékpénztárba olvadt.** Ez alkalommal a Községi Takarékpénztár a bankosztály kinnlevőségeit, tehát a bankszerűen fedezettéket vette át s így a vagyontömbből a kevésbbé jó követelések maradtak vissza a Vásárpénztárnál. Ezenfelül a bankosztálynak 400—500 ezer pengőt kitevő tiszta jövedelmét is elveszítette, ami a Vásárpénztárnak a veszteségekkel szemben való ellentálló erejét erősen csökkentette.

A húsiparosok, az állatkereskedők, a bizományosok száma a háború alatt és az inflációs időben erősen megnövekedett és a régi, de jómódú nagyvágók helyébe sokkal nagyobb számú, de kevésbbé megalapozott nagyvágó kezébe került a főváros élmezésére szükséges husok szétosztása. Az intézet alapítókéje a megoldandó feladatokhoz képest kicsiny volt. A Vásárpénztárnál valóban nagy változásokra volt szükség.

Ezt a székesfőváros is belátta és 1929 júliusában 4 millió pengőre emelte

az intézet alaptőkéjét és új igazgatóságot küldött ki, amelyben a főváros és az érdekeltségek képviselőin kívül az összes pártok emberei is helyet foglaltak.

1929. év vége felé, miután az új igazgatóság átvette a vezetést, a mezőgazdasági válság első jelei már mutatkoztak. **A terményárak, földárak csökkenése megindult, de senki sem láthatta előre, hogy ez a válság világválsággá fog kiszélesülni és gazdasági életünket sarkaiból fogja kivetni.**

A Vásárpénztár folyó- és hitelügyeinek gondos átvizsgálása után, ami néhány hónapig eltartott, a következő szanálási és reorganizációs feladatokat tűztük magunk elé:

1. a hitelpolitikának gyökeres megváltoztatását a hitelfeltételek erős szigorítása, a hitelek fokozatos csökkentése, a követelések behajtásának gyorsítása, stb. útján.

2. Az 1929. év végén a Vásárpénztár vagyonának pontos megállapítását, az ezzel kapcsolatban felmerülő veszteségek fedezésével a vállalat szilárd pénzügyi alapját megvetni.

Ennek megtörténte után:

3. újabb üzletágak bekapcsolásával a vállalat jövedelmeit fokozni.

4. Szervezeti és takarékosági rendszabályokkal az üzemi költségeket csökkenteni és a Vásárpénztár jövedelmezőségét állandóbban biztosítani.

5. Az adonyi bér gazdaságot átadni.

A első feladatot a legnagyobb eréllyel megoldottuk. Ennek eredményét igazolják az alábbi adatok:

Kintlévő követelések:

1929. jún. 30-án 19.9 millió P,

1931. aug. 31-én 10.5 millió P.

Tartozás a Községi Takarékpénztárnál:

1929. jún. 30-án 17.9 millió P.

1931. aug. 31-én 5.9 millió P.

A második feladat megoldásaként az 1929. évi veszteségek fedezéséről Budapest Székesfőváros **csak két év múlva, 1931. június havában gondoskodott.**

A székesfőváros vezetősége előtt ez a veszteség már 1930. március havában ismeretes volt. Hogy mégis csak 15 hónap múlva nyert a veszteség elintézését, az az új fővárosi törvény tárgyalására, a fővárosi kölcsöntárgyalásokra, a nyári szünetre, főleg pedig a veszteségekkel kapcsolatos és 1931. tavaszáig elhúzódó vizsgálatra vezethető vissza.

A Vásárpénztár veszteségeinek 1930-ban a községi választási mozgalmakban való kiszínezése, pártpolitikai célokra való célzatos beállítása, valamint tendenciózus következtetések olyan mérgezett légkört teremtettek, amely a Vásárpénztár ügyének **szakszempontok szerint való tárgyilagos megfontolását**

és elintézését vezetőségének minden erőfeszítése dacára megnehezítette, sőt már lehetetlenné is tette.

Az 1930. üzleti esztendő és az 1931. üzleti év első fele a folyton megújuló rágalmak, a veszteség pénzügyi megoldásának bizonytalansága miatt a reorganizáció számára teljesen elveszett.

1931. június végén az újjáépítés pénzügyi alapja végre biztosítva volt, mert a főváros kerekén 3.5 millió veszteséget megtérített a Vásárpénztárnak. A Vásárpénztár jövedelmezősége viszont ebben az időpontban kezdett romlani, mert kiadásai bevételeit már kezdték meghaladni, amit a vezetőség havonként a végrehajtóbizottságnak és az igazgatóságnak bejelentett és sürgős intézkedéseket kért a kiadások csökkentésére és a bevételek fokozására.

A végrehajtóbizottság 1931. szeptember 22-i üléséből a jövedelmek fokozása céljából tett előterjesztést a fővároshoz a húsvásárpénztár létesítésére, a kötelező vágóállat-biztosítás bevezetésére, a vásárt megkerülő állatok után díjak szedésének engedélyezésére, stb. Ezek mind olyan javaslatok, amelyek — a Vásárpénztár szerződése értelmében — a főváros hozzájárulása nélkül nem voltak életbeléptethetők. (L. 2. sz. melléklet.)

1931. szeptember végén a főváros tanácsa által kiküldött takarékosági bizottság (amelynek tagjai dr. Lázár Ferenc, Glücksthal Samu dr. és Nagy Ferenc voltak) a Vásárpénztár felszámolására tett javaslatot, ami az újjáépítésre vonatkozó munkálatokat teljesen megakasztotta, mert a Vásárpénztár vezetőségének egyetlen előterjesztése sem nyert azóta elintézését. Minden javaslat a felszámolás kérdésének elintézéséig a Vásárpénztár jövedelmezőségének és ezen keresztül a fővárosnak nagy kárára függőben tartott.

A felszámolás ügyében a Vásárpénztár fentartása érdekében az igazgatóság ismételten előterjesztéssel fordult a főváros polgármesteréhez és ezirányú beadványait a törvényhatósági tanács és bizottság tagjainak is megküldötte.

E beadványokban az igazgatóság behatóan kimutatta, hogy a felszámolás sem a főváros, sem a húsiparosok, sem a várományos Községi Takarékpénztár érdekében nem kívánatos. Több ízben, legutóbb 1932. január 19-én rámutattunk arra, „hogy a felszámolás időpontjának megválasztása gazdasági szempontból sem szerencsés”.

Felhívtuk a figyelmet arra, hogy „A felszámolásnak a jelenlegi rossz gazdasági viszonyok között való kimondása és a követelések behajtásának az erősen megcsökkentett fizetőképesség idején való erőszakolása nemcsak a húsiparosokat és más üzletfeleinket tenné tönkre, hanem követeléseink nagy részét kétséssé vagy behajthatatlanná tehetné és ebből kifolyólag a fővárosra előre ki nem számítható, de nagy veszteségek származhatnak”.

„Nagy veszteségek érhetik a Vásárpénztárt az adonyi gazdaság átadásánál is...”

„A Vásárpénztár saját ingatlanainak..... a felszámolás keretében való értékesítése szintén nagy veszteséggel járhatna.”

„Igazgatóságunk — a kereskedelmi törvény szerint reá háruló felelősség tudatában komoly és alapos megfontolás után — rámutatott már azokra az esetleg milliókra rúgó károkra, amelyek a mai válságos időkben lebonyolítandó felszámolásból a különböző budapesti és vidéki ingatlanaink kényszerű, esetleg árverés útján való értékesítéséből, adonyi bérgazdaságunk kényszer-átruházásából, kintlevőségeink erőszakos behajtásából, valamint nagyszámú alkalmazottaink elbocsátásából és nyugdíjszerű ellátásából intézetünkre és ezzel közvetve a székesfővárosra hárulhatna.“

„Eppen ezért igazgatóságunk teljes határozottsággal kijelentette, hogy ezekért a bekövetkező károkért mindennemű felelősséget előre is elhárít magától.“ (L. 3. sz. melléklet.)

1932 február 26-án pótlólag, majd 1932 március havában terjedelmes beadványban ismételt (506/932. V. p. i. sz.) vázoltuk a Vásárpénztár helyzetét és jövedelmezőségének fokozására vonatkozó javaslatainkat, felhívtuk a székesfőváros polgármesterének figyelmét arra, hogy „a Vásárpénztár jövedelmezősége állandóan romlik. Ismételt előterjesztéseink után most újból és mély tisztelettel, **de a leghatározottabban rá kell mutatnunk Méltóságod előtt azokra a komoly veszedelmekre, amelyek a Vásárpénztár vezetőségének legönállóbb munkássága mellett sem lesznek elháríthatók, ha a Vásárpénztár jövedelmezőségének fokozása.....** **iránt tett javaslatok mielőbb meg nem valósulnak.**“ Majd: „mély tisztelettel azt is bejelentjük Méltóságodnak, hogy amennyiben fentebb felsorolt előterjesztéseink a székesfőváros részéről mielőbb komoly megfontolás és kedvező döntésre nem kerülnének, **a Vásárpénztárt érhető veszteségekért semmiféle erkölcsi és anyagi felelősséget nem vállalhatunk.**“

E javaslataink főleg a húsvásárpénztár létesítésére, a kötelező vágóállat biztosítására, a vásárokat megkerülő vágójószág kezelésére, a főváros részére szedett díjak és a húsforgalmi adó kezelési jutalékának emelésére, a bizományi üzletek költségeinek áthárítására, a díjak egységesítésére, illetőleg emelésére, stb. vonatkoztak.

Miként a felsorolásból kitűnik, javaslataink a Vásárpénztár összes függő problémáinak megoldását felelték.

Ezzel megjelöltük az intézet helyzetének orvoslására egyedül alkalmas összes lehetőségeket. Ezek megvalósítására az illetékes tényezők részéről azonban semmiféle támogatásban nem részesültünk és ezért a felelősség kérdésének felvetése velünk szemben teljesen alaptalan.

Ugyanezért teljesen igazságtalan és alaptalan a vizsgálóbizottságnak az a megállapítása: „... Mindezek csak fokozták azokat a nehézségeket, amelyekkel az új igazgatóságnak meg kellett küzdenie s amelynek legyőzésére az új igazgatóságnak sem elegendő szakértelme, sem elegendő invenciója nem volt.“ (49. old.)

Kár, hogy a vizsgálóbizottság annyira fukarkodott szakértelmével és nem

mutatta meg azokat az új ösvényeket, amelyeken a Vásárpénztár bajainak gyógyítására haladni kellett volna.

Igy legalább a Községi Takarékpénztár hasznosíthatta volna a bizottság útmutatásait. A Községi Takarékpénztárra bízták ugyanis a Vásárpénztár további sorsát, mert ott vélték az „elegendő szakértelmet“ és „elegendő invenciót“ megtalálni és csodálatosképpen a Községi Takarékpénztár minden szakértelmével és invenciójával **csak azokkal a javaslatokkal tudott jönni, amiket mi írásban sokszor megismételt javaslatainkban megjelöltünk és nemcsak a székesfőváros polgármesterének, hanem a törvényhatósági Tanács és törvényhatósági Közgyűlés tagjainak is megküldöttünk.**

Igy a díjak egységesítése és emelése, a húsvásárpénztár létesítése, a kötelező vágóállatbiztosítás, a vásárt megkerülő jószágok utáni díjak engedélyezése, sőt a Vásárpénztár csökkenő jövedelmeinek ellensúlyozására átmenetileg évi 2—300.000 P-nek a főváros által való átengedése a Vásárpénztár által a város részére beszedett díjakból, stb.

Ezek az összes javaslatok azonban nem voltak életbeléptethetők a Vásárpénztár szerződésének megváltoztatása nélkül, tehát a Vásárpénztár a mai állapotára mellett jövedelmezővé nem tehető, amit — a Községi Takarékpénztár is — már tapasztalhatott.

Ennélfogva — a fenti javaslatok megvalósítása esetén — a mi „elegendő szakértelmünket“ és „a mi elegendő invenciónk“ utódaink azonos javaslatai és az azóta bekövetkezett események is teljesen igazolták.

Mi ellenkezően úgy véljük, hogy az „elegendő“ szakértelem éppen a vizsgálóbizottságnál hiányzott, mert nem ismerte azokat a nagy problémákat, amelyek a Vásárpénztár működésével összefüggtek és megoldásra vártak.

Ellenben mind a bizottság előadójának, mind magának a bizottságnak elég „invenciója“ volt a téves és alaptalan bírálatok megkonstruálásához és ezzel mértéken felül élt is.

Kellő szakértelem, főleg pedig kellő tárgyilagosság esetében a bizottság nem hagyhatta volna figyelmen kívül, hogy a Vásárpénztár működésének kereteit és díjszabását a székesfővárossal kötött szerződés állapítja meg. Ennek a keretnek és díjszabálynak megváltoztatása, új üzletágak bekapcsolása, stb. csak a székesfővárosi törvényhatósági tanács és törvényhatósági bizottság elhatározása, valamint a kormányhatóság jóváhagyása útján történhetik **s így a legcélravezetőbb javaslatokat sem tudta a Vásárpénztár igazgatósága saját hatáskörében egyoldalúan megvalósítani.**

Hogy a Vásárpénztár a főváros részéről az utóbbi években — mint a bizottság mondja — „valami nagyarányú támogatásban nem részesült“ (49. oldal), abban elsősorban a bizottság több tagja a hibás, mert a felszámolás gondolatának bedobásával 1931 szeptember óta elérték, hogy a Városházán a Vásárpénztár minden életbevágó kérdése s így a fentebb érintett javaslatok

tárgyalása is a felszámolási javaslat sorsának eldőltségéig függőben maradt — a fővárosnak nagy kárára.

Ezért az ebből származó veszteségekért a felelősséget mi nem viselhetjük.

Reorganizációs terveinket minden tárgyilagos kritika feltétlenül helyesnek fogja elismerni, de azok szabad végrehajtását az a megkötöttség megakadályozta, amely a fővárossal kötött szerződés miatt áll fenn.

Az eredeti szerződés megkötésekor 1907-ben és az új díjszabályzat 1921-ben való megállapításakor nem történt gondoskodás arról, hogyha a Vásárpénztár önköltségei az állatárak nagymértékű leromlása miatt kb. 1%-os bevételeiből már nem fedezhetők, a bevételi hiányokat automatikusan ki és miképpen pótolja.

Minthogy a főváros erről az előterjesztéseink értelmében azonnal nem intézkedett, azt lehet mondani, hogy a Vásárpénztár sorsát saját szerződésének megkötöttsége, főleg pedig díjszabályzatának merev volta döntötte el.

Miként fentebb már kifejtettük, csak 1931 június 26-án sikerült a Vásárpénztár szanálásához szükséges pénzügyi alapot megteremtenünk és amikor erre támoszkodva, többi terveink végrehajtásához foghattunk volna, már 1931 szeptemberében felbukkant a felszámolás indítványa s ez az egész reorganizációs munkát elodázta, illetőleg lehetetlenné tette.

Amikor 1929 júliusában átvettük a Vásárpénztár vezetését, az akkori gazdasági viszonyok között komolyan remélhettük, hogy a Vásárpénztárt sikerül szanálni, annál is inkább, mert a székesfőváros később kifizette a Vásárpénztár veszteségeiből származó azt a 3,500.000 P összeget, amelyre a Vásárpénztár tartalékai nem nyújtottak fedezetet.

1929-ben még joggal gondolhattuk, hogy a Vásárpénztár a székesfővárosnak ezen fontos intézménye, amelyik közel két évtizeden át nemcsak jövedelmező közüzem volt, hanem az állatforgalom terén kifejtett országos vonatkozású működésével nagy érdemeket is szerzett, vezetésünk alatt ismét talpra fog állani. Mindent elkövettünk, hogy a vállalatnál rendet teremtsünk. A hitelek engedélyezése és folyósítása terén a legszigorúbb rendszabályokat és korlátozásokat léptettük életbe. Minden hitelt a végrehajtóbizottság s az igazgatóság szavazott meg. Szigorítottuk a kölcsönök behajtását s az eredmény nem is maradt el, mert a Vásárpénztár kintlevőségeit 20 millió pengőről 10 millióra redukáltuk. Adonyt pedig szigorú és lelkiismeretes munkával az ország egyik legjobb gazdaságává tettük. Ilymódon sikerült is 1930-ban az egyensúlyt helyreállítanunk.

A már hosszabb idő óta lappangó világválság 1931 elején tört ki elemi erővel.

A Vásárpénztár bevételei, amelyek százalékosan igazodnak az állatárakhoz, ezek zuhanása következtében a felére csökkentek, a kintlevő követelések pedig az adósok fizetőképességének óriási leromlása következtében nagy

leírásokat tettek szükségessé. Így keletkeztek a Vásárpénztár konjunkturális új veszteségei.

Ugyanakkor a gazdasági válság mindenütt nagy pusztításokat vitt végbe. Külföldön a bankok százai buktak meg, a gazdáknak moratóriumot kellett adni és a világ nagy gazdasági korifeusai és államférfiai sehol sem tudtak még megbírkózni a gazdasági válsággal. Ilyen körülmények között minket szakértelem- és tudáshiánnyal vádolni meg, hogy a Vásárpénztárnál nem tudtuk megakadályozni a világkrízis rohamát — enyhén szólva — igazságtalanság.

Senki emberfia sem tudta volna helyünkben a Vásárpénztárnál azt a közel 2,000.000 pengős konjunkturális veszteséget, amit vezetőségünk alatt szenvedett az intézmény, elhárítani.

Ezekben igyekeztünk röviden vázolni egyrészt az egyre romló gazdasági helyzetnek a Vásárpénztárra gyakorolt kihatását, másrészt azokat a terveket, amelyek megvalósítására az intézet reorganizálása céljából törekedtünk.

Mindezek eredményeképpen meg kell állapítani, hogy a személyi kiadásoknak további csökkentése szociális szempontból és a létrejött pártközi megállapodások miatt nem volt keresztülvihető, hogy a súlyos gazdasági helyzetben a közterhek emelése folytán kifejlett közhangulatra való tekintettel a főváros vezető körei a vásárpénztári díjak emelését nem engedélyezték és hogy így végeredményben a Vásárpénztár rentabilitását célzó javaslatok nem valósulhattak meg.

De akkor kérjük, miért akarják ezekért a bajokért egyedül az igazgatóságot felelőssé tenni, mikor a bajokon sem az autonómia, sem a hivatalos Városháza nem igyekezett segíteni.

V.

A Vásárpénztár veszteségei.

A vizsgálóbizottsági jelentés objektivitásának hiányát legélesebben a veszteségekkel kapcsolatos fejezet világítja meg. (Jelentés 6. és 7. old.)

A hírlapi közleményekben a veszteségek összege $7\frac{1}{2}$ millióról 2—3 napenként megfelelő adagolásban száguld felfelé 10, 15, 19 sőt 24 millióra és ezáltal a közvéleményt a különböző vizsgálati eseteknek túlzott kiszínezésével a legteljesebb mértékben felháborította.

Jelentésének 7. oldalán a vizsgálóbizottság a Vásárpénztár veszteségét 19,005.000 P-ben állapítja meg, de alig néhány sorral később azt mondja: „Az objektív kritikának meg kell állapítania, hogy normális körülmények között nem szokás számításba venni azokat a veszteségeket, amelyek az aranymérleg felállítására előtti időből származnak és ezért, amikor a Vásárpénztár veszteségeiről beszélünk, azt a 3,835.000 pengőt, amelyet a főváros alaptőke formájában 1925. év előtt bocsátott a Vásárpénztár rendelkezésére, számításán kívül kell hagyni.” Majd „ugyancsak figyelmen kívül hagyandó, mondja a bizottság, a felszámított 1,200.000 pengő kamatdifferencia is.” **Tehát a bizottság maga 5,035.000 pengőt rögtön a „tárgyilagosság” címén levonásba hoz és így az általa kimutatott veszteséget tulajdonképpen önmaga redukálja 13,970.000 pengőre.**

A vizsgálóbizottság a Vásárpénztár ügyvitelének megvizsgálására kapott megbízást és így nyilvánvalóan csak a Vásárpénztárnak, mint részvénytársaságnak ügyviteléből származó veszteségeket volt hivatva megállapítani. **A bizottság a nagyobb szenzáció kedvéért a főváros szempontjából állította össze a Vásárpénztárral kapcsolatba hozható veszteségeket és ezzel az erőltetetten kimutatott nagyobb veszteségekért a közvélemény előtt a Vásárpénztár igazgatóságait tette alaptalanul felelőssé.**

A vizsgálóbizottságnak éles határvonalat kellett volna vonni a Vásárpénztár keretében annak ügyviteléből származó veszteségek és azok között a veszteségek között, amelyek a Vásárpénztárral kapcsolatos városházi tranzakciókból, de nem a Vásárpénztár igazgatóságainak jogköréből és cselekedeteiből származnak.

A vizsgálóbizottság különböző kártérítési és egyéb jogkövetkezményeket állapított meg az igazgatóságok tagjaival szemben, de nem tartotta szükségesnek, a személyi felelősség megállapítása végett, a veszteségeket szigorúan három részre osztani, mert

1. 1929. júliusig a régi igazgatóság és felügyelőbizottság,
2. 1929. július 1-től 1932. december 12-ig az új igazgatóság és felügyelőbizottság és
3. ezentúl a felszámolóbizottság tartozik felelősséggel.

Amikor az igazgatóság személyes felelősségéről van szó, akkor a veszteségeknek ez a szétválasztása a bizottság elemi kötelessége lett volna, mert egyetlen egy igazgatósági tagtól vagy felszámolótól sem lehet követelni, hogy a másik regime veszteségeiért felelősséget vállaljon.

Ujból rá kell mutatnunk, hogy alapvető hibát követett el a bizottság akkor, amikor nem a Vásárpénztárnak, mint részvénytársaságnak a veszteségeit állapította meg, hanem ezenkívül a főváros különböző kiadásait vonta bele ebbe az összeállításba és ezeket a Vásárpénztár veszteségeiként tüntette fel.

A Vásárpénztár igazgatóságai és felügyelőbizottságai szempontjából csak azok a veszteségek jöhetnek számba, amelyek a részvénytársaság mérlegeiben jelentkeznek.

A régi igazgatóság veszteségét az 1929. évi mérleg kereken 4,450.000 pengőben állapította meg.

Az új igazgatóság vesztesége az 1931. évi mérleg szerint ...	1,312.000.—	P
az 1932. okt. 31-én készített intern-mérleg szerint kereken	700.000.—	„
összesen	2,012.000.—	P
amelyből levonandó a rendelkezésre állott tartaléktőke címén	169.000.—	„
és így összes vesztesége kereken	1,843.000.—	P

A Vásárpénztár mérlegei szerint tehát mindkét igazgatóság szempontjából összesen kereken 6,300.000 pengő jöhet számba. Amit ezen felül a bizottság összeállításában veszteségként kimutat, ahhoz sem a Vásárpénztár régi igazgatóságának, sem az új igazgatóságnak tulajdonképpen semmi köze nincsen és nem értjük, hogy a bizottság ezen nagyobb veszteségekért miért akarja őket a közvélemény előtt felelőssé tenni. Az új igazgatóságnak tiltakoznia kell a bizottság azon eljárása ellen, hogy őt 19,000.000 pengő veszteségért akarja felelősségre vonni.

Már most vizsgáljuk meg, hogy a többi veszteség tulajdonképpen hogyan keletkezett. A felszámolóbizottság 1932. december 31-én elkészítette az intézet státusát és ebben az új igazgatóság által kimutatott 1.9 millió veszteségen felül további leírások címén 3,939.000.... P-t ezenfelül az idő előtt elbocsátott és nyugdíjazott tisztvise-

lőknek a Lex-Vas II. szerint szükséges díjtartalékáért 1,700.000.— P-t

összesen tehát további 5,639.000.— P

veszteséget mutatott ki.

A bizottság minden részletes megokolás nélkül további egymillió pengőt írt le, azonkívül felszámít az 1933-i esztendőnek már júliusban általa előrelátott üzleti veszteségeként 900.000 pengőt és egyéb tételeket, amelyek a Vásárpénztár veszteségéhez egyáltalán nem tartoznak.

Igazgatóságunknak rögtön meg kell jegyeznie, hogy a felszámolók által kimutatott veszteségekért minden felelősséget eleve elhárít magától, mert amikor a takarékosági bizottság, nevezetesen Glücksthal Samu, Lázár Ferenc és Nagy Ferenc tanácsstagok a Vásárpénztár felszámolását javasolták, akkor igazgatóságunk 1931. október 20-án a takarékosági bizottság ezen javaslatával kapcsolatban felelősségének teljes tudatában rámutatott arra, hogy „a felszámolás időpontjának megválasztása gazdasági szempontból egyáltalában nem szerencsés“, végül pedig figyelmezteti a Polgármestert, hogy „az elmondottakat összegezve, a főváros, az érdekelt polgárság, intézetünk és nagyszámú alkalmazottjai érdekében a leghatározottabb formában merjük állítani, hogy a Vásárpénztár felszámolására ezidőszert sem ok, sem szükség nincsen és hogy a takarékoság ügyét a javasolt felszámolás egy lépéssel sem vinné közelebb a célhoz”.

Majd „a kereskedelmi törvény szerint reánk háruló anyagi felelősségünk tudatában újból reámutattunk azokra az esetleges milliókat kitevő károkra, amelyek a mai válságos időkben lebonyolítandó felszámolásból, a különböző budapesti és vidéki ingatlanaink kényszerű, esetleg árverés útján való értékesítéséből, az adonyi bér gazdaságunk kényszerátruházásából, künnlevőségeink erőszakos behajtásából, valamint nagyszámú alkalmazottaink elbocsátásából és nyugdíjszerű ellátásából intézetünkre és ezzel közvetve a székesfővárosra hárulnának”.

„Épen a fentiek miatt teljes határozottsággal kijelentjük, hogy igazgatóságunk ezekért a bekövetkező károkért mindennemű felelősséget előre is elhárít magától.”

Ezt az előterjesztést 1932. január 19-én 213.772/931—VIII. polgármesteri utasításra megismételtük és a törvényhatósági tanács minden tagjának meg is küldtük, végül későbbben a felszámolásra vonatkozó állásfoglalásunkat a törvényhatóság összes tagjaival is közöltük.

Mi a felszámolóbizottság munkájába nem akarunk beleavatkozni, sem annak bírálatába bocsátkozni, mert a felszámolóbizottság által készített 1932. dec. 31-i státuskimutatás és főként annak az újabb leírások részleteinek megvilágítására szolgáló mérlegmelléletek előttünk ismeretlenek és így az ezekben gazdálkodásunkra vonatkozó téves adatokat mindaddig, míg azokat rendelkezésünkre nem bocsátják, nem is cáfolhatjuk meg, vagy nem igazíthatjuk helyre.

Mindazonáltal foglalkozni kell a felszámolóbizottság által kimutatott veszteségek nagyságával és meg kell állapítani, **hogy az semmiféle tárgyi bizonyítékkal alátámasztva nincsen.** Ez a veszteség tehát tényleg bekövetkezett veszteségnek még alig tekinthető, mert a követeléseken megejtett leírásokat

sem csőd, sem kényszeregyezés, sem sikertelen végrehajtás, stb. nem igazolja. Ezek megjósolt veszteségek és a felszámolóbizottság tagjai inkább felelősségük elhárítása és gondos előrelátásuk igazolása céljából hajoltak véleményünk szerint a túlzottan pesszimista megítélés felé.

Merjük állítani, hogy ma senki nincsen, aki a Vásárpénztár felszámolásának eredményét, tehát a valóban elszenvedett veszteséget meg tudná határozni. A felszámolóbizottság vagyonbecslési elve alkalmazása esetében ma Magyarország pénzügyeinek 99 százaléka csődbe mehetne.

Készséggel megállapítjuk, hogy a felszámolóbizottságnak státus-összeállítása a Községi Takarékpénztár szempontjából nagyon célirányos és helyes lehet. Ilyen módon, figyelemmel arra, hogy a főváros a Vásárpénztár kötelezettségeiért készfizető kezességet vállalt, a **Községi Takarékpénztár** ezen fentebb kimutatott veszteségek hivatalos elfogadásával **milliókra menő hátvédet biztosított volna magának** a Vásárpénztárral kapcsolatban a jövőben esetlegesen előforduló veszteségek fedezésére. A Községi Takarékpénztárnak ezt a törekvését mi is a legteljesebb mértékben helyeselhetjük, mert neki az üzlet átvételéből valóban nem szabad saját jövője érdekében veszteségeket szenvednie és nem csodálkoztunk volna azon sem, ha a törvényhatósági tanács ezen túlmenőleg akár 10 millióig menő titkos latenciát biztosított volna a Községi Takarékpénztárnak a Vásárpénztár vagyonrészeinek további leértékelésével. De ezt nyíltan kellett volna megmondani és akkor ezt nemcsak minden tanács-tag, hanem a közvélemény is helyeslőleg tudomásul vehette volna.

De igazgatóságunknak a leghatározottabban tiltakoznia kell az ellen, hogy a Községi Takarékpénztár részére biztosítandó hátvéd céljából történt túlzott és tárgyilag meg nem okolható leírásból származó veszteséget igazgatóságunk üzemi gazdálkodásának eredményeképpen tüntessék fel, mert az a veszteség valóban nem üzemi veszteség, hanem az íróasztalnál bizonyos irányelvektől vezéreltetve történt leírásokból származik.

Még egyszer megismételjük, hogy nincs olyan szakértő, aki ma meg tudná állapítani a Vásárpénztár felszámolásából eredő pontos veszteséget s így igazán kár volt pusztá jóslásokkal a Vásárpénztár ellen készülő hajszaának tápot adni, holott az igazság bevallásával ezt a túlzott leértékelést mindenki megértette és helyeselte volna.

Végtelenül csodálkozunk, hogy a vizsgálóbizottság a veszteség megállapításával kapcsolatban — bár igazgatóságunk felelősségének kérdésével az a legszorosabban összefüggött volna, — **nem tartotta szükségesnek a mutatkozó veszteség okainak részletesebb megvilágításával foglalkozni.**

Nagy csodálkozásunkra teljesen figyelmen kívül hagyta a bizottság a világgazdasági válságnak, de különösen a magyar mezőgazdasági válságnak a Vásárpénztár veszteségeire való kihatását. Az új igazgatóság 1930/31. évi igazgatósági jelentéseiben és a nyomtatásban közkézen forgó zárószámadásokban részletes statisztikai adatokat közölt, amelyek nemcsak az állatmennyiséget és állatértékforgalmat, hanem az árak soha nem tapasztalt hanyatlását is vilá-

gosan feltűntették. Ezek az adatok tehát bőséges alkalmat szolgáltatottak a bizottságnak, hogy a világválság okozta károk felől minden különösebb fáradság nélkül tájékozódhassék és így nem láthatjuk a bizottság által többször hangoztatott objektivitásra való törekvést abban a körülményben, hogy ezeket az adatokat teljesen figyelmen kívül hagyta. A világválság okozta veszteségek nagyságáról csak úgy mellékesen, minden számszerűség nélkül emlékeztek meg, mintha a válság csak jelentéktelen szerepet játszott volna a Vásárpénztár veszteségeinek előidézésében.

Az alábbiakból ki fog tűnni, hogy ezek a világgazdasági jelenségek nemcsak a Vásárpénztárnak a főbevételeit tetemesen, közel 50 százalékra csökkentték. Ennél még nagyobb jelentőségű, hogy a kintlevő követelések értéke is rendkívüli módon leromlott. A követelések jelentékeny része a Vásárpénztárnál üzletének természeténél fogva személyi hitelen alapult. Nemcsak a mezőgazdasági adósok, hanem a hentesek, a marhakereskedők, stb. fizetőképessége, miként minden más adósra fizetőképessége, a gazdasági válság kihatása következtében tökéletesen megromlott és nincsen hitelező, aki akár államokkal, városokkal, bankokkal, akár egyéb adósokkal szemben a normálist messze meghaladó veszteséget ne volna kénytelen elszenvedni.

Ezt a bizottság is elismeri, mert jelentésének 48. oldalán ezt mondja: „a vizsgálatok tárgyává tett 1925—1932-es nyolc esztendő periódusa alatt nem lehet szemethúyni az előtt, hogy a mai gazdasági depresszióban a részvényeseknek és hitelezőknek nagyarányú károsodása nem egyedül a Vásárpénztárnál konstatálható jelenség”. Épen ezért egészen furcsán hat a bizottságnak az a véleménye, hogy ha a normálisnál nagyobb veszteségek vannak, ez csak bűnös vagy felületes gazdálkodás következménye lehet.

Az új igazgatóság 1930-as mérlege 314.000 pengő üzemi felesleggel végződött, ebből azonban a bér gazdaságok vesztesége címén 181.000 pengőt, kinnlevőségekből 48.000 pengőt, ingatlan és egyéb értékcsökkenés címén 63.000 pengőt, összesen 292.000 pengőt írtunk le.

1931-ben a veszteség kerekén 1,300.000.— P
ebből leírás kétes követelésekből és pedig:

1929. július 1-ig való követelésekből 379.000.— „

az utolsó két év alatt kihitelezett követelésekből 75.000.— „

összesen 454.000.— P

ingatlanokon 36.000.— „

adonyi veszteség 765.000.— „

összesen 1,255.000.— P

Az adonyi veszteségből 401.000 pengő, melyet az 1931. évi igazgatósági jelentésben részletesen levezettünk, tisztán és kizárólag konjunkturális veszteség, tehát okszerű gazdálkodás által elhárítható nem volt. Ezenfelül a holt- és élőleltárnál le kellett írni 115.000 pengőt és kinnlevő követelésekből 23.000

pengőt. Ha most csak a konjunkturális jellegű veszteségeket vesszük, akkor az összes leírásokból, tehát **1,255.000 pengőből kereken 1,025.000 pengő az a veszteség, amely konjunkturális, tehát a gazdálkodás által el nem hárítható veszteségnek minősíthető.**

Az 1932. esztendőben a veszteség 700.000 pengő, amelyből 146.000 pengő esik leírásra, amihez még nagyobb összegek járultak volna az év végén az állatárak és egyéb termékek értékcsökkenéséből úgy, hogy bátran mondhatjuk, hogy az új igazgatásnak 1,900.000 pengőnyi veszteségéből 1,200.000—1,400.000 pengő a leírásokból származó konjunkturális veszteségekre esik, míg a veszteségnek további része az állatárak csökkenéséből származó bevételi hiányokból állott elő. **Ennélfogva joggal mondhatjuk, hogy az 1,900.000 P-nyi veszteség teljes egészében konjunkturális eredetű.**

A fentebb elmondottak után egész más képet nyerünk a veszteségek okairól, mint amilyent a bizottság fest a mi gazdálkodásunkról. Igazgatóságunk ideje alatt előfordult 4—5 esetben célzatos ismertetésével úgy tünteti fel a dolgot, mintha ez a veszteség csupán a felületes gazdálkodásnak eredménye volna.

Az állat- és gabonaneműek árának csökkenését, a vásárpénztári adósok fizetőképességének nagy leromlását még a leggondosabb gazdálkodás és a legszigorúbb ellenőrzés sem nem tudta, sem nem tudja megakadályozni. Hiába működik a szigorú revízió, a többnyire személyi hitelt élvező adósok gazdasági leromlását nem tudja megakadályozni, miként ezt olyan országokban sem tudták megakadályozni, ahol már a kötelező revízió régen be van vezetve.

Hogy az állatárak konjunkturális változása micsoda romlást vitt véghez a mezőgazdaságban és így a Vásárpénztár állatforgalmában, amelyből jövedelmeink túlnyomórésze származik, azt a következő számok minden szónál ékebben illusztrálják:

Majdnem állandó darabszám mellett az állatforgalomnak értéke:

1929-ben	125 millió
1930-ban	116 „
1931-ben	83 „
1932-ben	61 „

Minthogy a Vásárpénztár díjbevétele kereken az állatforgalomnak kb. egy százaléka, ennélfogva főbevételének konjunkturális csökkenése kézenfekvő.

Ugyanis ezekből 1929-ben 1,250.000 P volt

1932-ben pedig csak 610.000 P volt

a bevétel.

Ezek a számok valóban nem szorulnak kommentárra.

Hasonló helyzet mutatkozik a második fő bevételi forrásnál, a kamatjövedelemnél is.

1928-ban a bto kamatjövedelem	2,205.000 P
1929-ben „ „	1,914.000 P
1930-ban „ „	1,469.000 P

1931-ben a bto kamatjövedelem	1,159.000 P
1932-ben (10 hónapi) „	717.000 P

A kamatjövedelemnek ez a csökkenése a kinnlevő követelések erőteljes behajtásának is volt részben a következménye.

Ezek az adatok világosan mutatják, hogy nem a felületes, hanyag gazdálkodás, hanem az áraknak idáig soha nem látott csökkenése idézte elő a bevételeknek apadását. A konjunktúrális veszteségeknek másik nagy forrása a követelésekből való, a normálisnál nagyobb leírás volt.

Ezeknek a számadatoknak figyelembevételét a bizottság jelentésében hiába keressük, pedig az ezekből származó veszteségeknek eredetük szerint részletezett feltüntetése nélkül az összveszteség tárgyilagosan egyáltalában meg nem ítéltető.

A bizottság, miként már fentebb kimutattuk, mindenféle címen felduzzasztotta a veszteségek végösszegét. Ellenben hiába keressük azokat a tételeket, amelyek a veszteségeket csökkentették, vagy azok megítélését enyhítették volna.

Az új igazgatóság gesztiójának, valamint a felszámolói státus megítélésénél nem hagyható figyelmen kívül a 2.8 millió dollárkölcsonnél idáig előálló immár kb. 6 millió pengős árfolyamnyereség, valamint nem hagyható figyelmen kívül a Vásárpénztár 47 esztendő monopóliumának értéke sem, amely még a mai viszonyok között is legalább 3—4 millió pengő értéket képvisel.

Annak illusztrálásául különben, hogy a jelentés a veszteségeknek a Vásárpénztár terhére való felszámításánál mennyire túlzott, amikor a veszteségeket 19 millió pengőben mutatja ki, hivatkozunk a Polgármester úrnak a kékkönyvben foglalt és ugyancsak a veszteségek kérdésével foglalkozó hivatalos számításokra. (Kékkönyv 38. oldal.)

Ezen számításokat illetően a polgármester úr végeredményben a következő megállapításhoz jut: „Világos tehát, hogy ha a jelentés kedvezőtlenebb értékelését fogadom is el, a székesfővárosnak a Vásárpénztáron elszenvedett veszteségét ez idő szerint összesen 7.8 millió pengőre tehetem, akkor ha teljesen figyelmen kívül hagyom azt, hogy a számbavett veszteségekkel szemben a Vásárpénztár az 1908—1927. években 2.6 millió pengőt (ebből az összegből a fővárosra 2.1 millió pengő jutott) meghaladó osztalékot fizetett ki.”

Ha tehát ezt a 2.1 millió pengő osztalékot a 7.8 millió pengő veszteségből levonjuk, **5.7 millió pengő az a tényleges veszteség, amelyet a főváros a Vásárpénztáron az elmúlt 26 év alatt elveszített.**

Ebben a veszteségben benne foglaltatik azonban az a 900.000 pengő veszteség is, amely az 1933. évi felszámoló üzletvitel folyamán felmerült.

De még az 5.7 millió is csökken, ha figyelembe vesszük, hogy a főváros hízalálási akciója, amelyet a Vásárpénztár bonyolított le, 2.3 millió nyereséggel végződött.

Ennek a nyereségnek a beszámítása után tulajdonképpen csak 3.4 millió

pengő a fővárosnak a Vásárpénztárnak 26 év alatt szenvedett az a vesztesége, amelynek kiegyenlítésére „közpénzeket kellett falhasználni”.

Épen azért csak a legnagyobb felháborodással mutatunk arra a könnyelmű eljárásra, amikor a fenti hivatalos számítások alapján megállapított 3.4 millió veszteség helyett a bizottság annak többszörösét, 19 millió P veszteséget dobott a köztudatba. Ezzel a közvéleményben a Vásárpénztár igazgatóságai ellen olyan megbotránkoztatást váltott ki, amelyet semmiféle tárgyilagos cáfolat sem tudott telejsen lecsillapítani.

A bizottságnak ezen eljárása nemcsak az igazgatóságok tagjainak becsületén ejtett alig helyrehozható csorbát, hanem a székesfőváros egész gazdálkodásának diszkreditálásához, hitelképességének pedig nagymérvű leromlásához vezetett.

VI.

A hitelengedélyezés és kezelés újabb szabályozása.

Ha nem is akarjuk kritikával illetni a régi igazgatóságot, amelynek vezérése alatt a Vásárpénztár fénykorát élte, mégis **sérrelmeznünk kell, hogy a vizsgálóbizottság figyelmét elkerülték mindazok az intézkedések, amelyeket igazgatóságunk mindjárt hivatalba lépésekor a hitelek megszavazásának szigorítása, a biztonsági intézkedések fokozása és a kinnlevő követelések gyorsabb behajtása érdekében foganatosított.**

Az erre vonatkozó iratok (rendeletek, stb.) a Vásárpénztár irattárában könnyen feltalálhatók lettek volna.

A hitelezés feltételeit újra szabályoztuk. Megszüntettük a vezérigazgató előzetes 100.000 pengőig terjedő hitelengedélyezési jogát s csak a végrehajtóbizottság által engedélyezett hitelek voltak megfelelő biztonsági intézkedések megtartásával folyosíthatók. Részletesen szabályoztuk a hízalási hitelek feltételeit és a kézizálogolás végrehajtását. A kinnlevőségeket az ellenőrző osztály állandóan figyelemmel kísérte és a negyedévi hitelrevíziók kapcsán az összes fedezeteket felülvizsgáltuk. Minthogy a bírói ítéletekből megállapítottuk, hogy a hízalási hiteleknél az eddig gyakorolt képletes zálogjog az egyre romló konjunktúra hatása alatt már semmi biztosítékot nem nyújtott, a hízalási hitel jelzálogjogi biztosítása érdekében a kormányhatósághoz részletes törvénytervezetet terjesztettünk fel. Ezenkívül a hízalási hitelek fedezetét havonként ellenőriztük. 1930 szeptemberében a hízalási hitelek engedélyezését, tekintettel az eddigi rossz tapasztalatokra, saját elhatározásunkból beszüntettük. Ugyanazon év végén külön hitelosztályt állítottunk fel a kétes és behajtás alatt levő kinnlevőségek külön nyilvántartására és a behajtás erőteljesebb fokozására. **Ennélfogva a bizottságnak az a megállapítása, hogy a hitelezés terén az új igazgatóság nem tett változtatásokat, minden tárgyi alapot nélkülöz.**

Hogy a követelések behajtása körül milyen változás történt az új igazgatóság idejében, azt mutatják a következő számok:

1929 június 30-án kinnlevő követelések összege kereken 20 millió,
 1931 aug. 31-én kinnlevő követelések összege kereken 10 millió,
 tehát behajtottunk 10 millió pengőt. Ezenfelül a tehénhitelből származó váltókat 1.6 millió pengő értékben szintén behajtottuk.

A Községi Takarékpénztárnál fennálló tartozásunk

1929 június 30-án	17.9 millió,
1931 augusztus 31-én	5.9 millió,

s így tehát a fennálló kölcsönből visszafizettünk 12 milliót.

A bizottság jelentése 48. oldalán az erre vonatkozó zavaros levezetéssel nyugodtan szembeállítjuk a fenti számadatokat.

A bizottság jelentésének 49. oldalán a következőket állítja: „a Vásárpénztár új igazgatóságának tehát nem volt módja annyi üzletet lebonyolítani, mint a régi igazgatóságnak s így a hiba elkövetésére is kevesebb alkalma adódott“.

Ez a megállapítás komolytalan és kénytelenek vagyunk a legerélyesebben visszautasítani, mert igazgatóságunknak a behajtások révén 1—3 millió P mindig rendelkezésére állott s ha a hitelengedélyezések terén szigorúak voltunk, amit a húsipari érdekeltségek állandóan szemünkre vetettek, akkor a kisebb hitelengedélyezés oka nem a „pénztömeg“ hiánya, hanem igazgatóságunk gondos, előrelátó mérlegelésének következménye.

A vizsgálóbizottság fenti megállapítása tehát minden alapot nélkülöz.

VII.

A Vásárpénztár 1928. évi mérlege.

A vizsgálóbizottság jelentésének 17—18. oldalán „pénzügyi 6-os bizottság” cím alatt foglalkozik az 1928. évi vásárpénztári mérleggel és a következőket mondja:

„Az 1929. évi május 25-én megtartott újabb 6-os bizottsági ülésen, amelyen már Karch Kristóf bizottsági tag, mint szakértő is jelen volt, megismétlődött a május 4-én tartott ülésének vitája szinte egész terjedelmében.”

Ezzel szemben igaz, hogy Karch Kristóf sem az 1929. évi május 25-i 6-os bizottsági ülésen, sem a pénzügyi bizottsági üléseken nem mint szakértő szerepelt, hanem, mint törvényhatósági bizottsági tag és a Vásárpénztár ügyeire felügyelő tanácsi bizottság tagja, ennél fogva a működésében nem a „szakértő”, hanem a várospolitikus van természetesen előtérben. Éppen úgy más városatyának állásfoglalását sem ügyvédi, mérnöki, bírói, vagy bankári, stb. foglalkozása határozza meg, vagy korlátozza, hanem legjobb tudása, lelkiismerete és belátása szerint a főváros érdekeinek megfelelően dönt egyes kérdésekben, anélkül, hogy ebből élethivatására hátrányos következtetést lehessen levonni.

A kérdéses mérleg dolgára áttérve, rá kell mutatnunk, hogy a bizottság jelentésének 15. és 16. oldalain a Pénzügyintézet Központ vizsgálatainak ismertetésével foglalkozik. Erre csak annyiban óhajtunk kitérni, amennyiben ez az 1928-as mérleggel összefügg és téves, vagy meg nem felelő megállapításokat tesz.

Az 1928. évi mérleget a P. K. alaposan megvizsgálta és megtette észrevételeit. Megállapította, hogy a kéteseknek látszó kihelyezések összege az intézet összes vagyonát kb. 770.000 pengővel meghaladja és követelte, hogy az igazgatóság és a felügyelő bizottság együttes ülésen tárgyalja az észrevételeket és hogy az igazgatóság legyen szíves a Pénzügyintézet Központot a hozandó határozatokról, valamint a tett intézkedésekről a jegyzőkönyv másolata kapcsán 1929. április hó 15-ig részletesen tájékoztatni. Kérem továbbá, folytatja a P. K., „hogyan az 1928. évi mérleg és eredmény tervezetét — annak nyil-

vánosságra bocsájtása előtt — a Pénzügyi Központnak bemutatni szíveskedjék“.

Az 1929. április 24-i üléséről szóló jegyzőkönyv szerint az igazgatóság és felügyelőbizottság kebeléből alakított ellenőrző bizottság behatóan és részletesen foglalkozott az észrevételekkel. (Tagok Vajna, Csupor, Terstyánszky).

Az intézet felügyelő bizottsága ezenkívül külön is foglalkozott az észrevételekkel és az ellenőrző bizottság javaslatainak elfogadását ajánlotta az igazgatóságnak.

A felügyelő bizottság 1929. április 23-án kelt átiratában „az ellenőrző bizottságnak a kétes követelések tekintetében a leírásokra, illetőleg a tartalékolásokra vonatkozó javaslatait indokoltak és a törvényes rendelkezéseknek megfelelőeknek, ebből folyólag az intézet helyzetét illető összeállítást helyesnek találta“.

„Fentieknél fogva alulírott felügyelő bizottság a maga részéről is javasolja a tekintetes igazgatóságnak a Pénzügyi Központ revíziós észrevételeire tett javaslatainak elfogadását.“

Az igazgatóság és felügyelőbizottság együttes ülései szerint a kétes követelések egyenként való bírálata után „a kétes követelések összegéből, 1,371.661.31 pengőből leírandó volna 105.984.60 pengő, tartalékolandó volna viszont 894.890.— pengő“, összesen tehát 1,000.874.60 pengő, 370.781.91 pengő pedig olyan követelés, mely részben tárgyi fedezettel, részben adósok jövedelmeivel egyelőre biztosítottak tekintendő.“

E veszteségekre az alaptőke és tartaléktőke érintetlen hagyása mellett az 1929. április 24-i jegyzőkönyv 41. oldala szerint a rendelkezésre állott 1,561.181.58 pengő, amelyből 1,000.874.60 pengő leírás, illetve tartalékolás és a bérgazdaságok üzemi vesztesége 419.985.62 pengőnek, összesen 1,420.860.22 pengő levonása után még **140.321.36 pengő további leírások fedezésére áll rendelkezésre.**

A P. K. észrevételei szerint kétes követelésnek tekinthető 1,570.000 pengővel szemben az igazgatóság és felügyelőbizottság csak 1,371.661.51 pengőt tart kétesnek. Ebből 1,000.874.60 pengőt tart leírandónak, illetve tartalékolandónak, a többi követelést pedig behajthatónak tartja.

A bérgazdaságok üzemi vesztesége 419.985.62 pengő, mint már fentebb láttuk, az üzleti eredményből teljesen leíratott.

Az ellenőrző bizottság szerint, minthogy „a bérlet még 13 évig tart s a veszteség összegszerűleg pontosan legfeljebb a bérlet átadása esetén állapítható meg, a felmerülő veszteség successive tartalékolható a gazdaság esetleges jövedelmeiből, vagy az intézet jövőben várható évi nyereségéből“.

Az igazgatóság szerint a fentiek értelmében „az intézet rejtett tartalékai és az 1928. évi nyereség a veszteségeket teljesen fedezi és a kimutatott saját tőkék érintetlenek maradnak“.

Az igazgatóság és felügyelőbizottság együttes ülése „egyhangúlag elfogadja a Pénzügyi Központ észrevételeinek tárgyában tett megállapításait és javaslatait, elhatározza, hogy az 1928. üzleti év mérlege a javasolt leírások és tartalékolások alapján készíttessék el“.

„A Pénzügyi Központ észrevételeiben kifejezett kívánsághoz képest elhatározza az együttes ülés, hogy a határozatokról a P. K. és a főváros tanácsa, mint az intézet főrésztvényesének képviselője a jegyzőkönyv másolatának bemutatása kapcsán értesíttessék.“

A Vásárpénztár működésére felügyelő bizottság az 1928. december 31-i mérleget és eredménykimutatást két ülésében, és pedig május 11-én és május 15-én tárgyalta.

* * *

A vizsgálóbizottság jelentése folytatólag így szól (18. oldal).

„A Vásárpénztár igazgatósága és a Vásárpénztár ügyeire felügyelő bizottság konkrét kérdésére megállapította, hogy a Vásárpénztár mérlegében az aktívák közé felvett adonyi követelés részint a leltár túlértékelése, részint az értéksökkenések következtében 750.000.— pengővel fel van értékelve, amit a bérlet hátralevő 13 esztendeje alatt évenként aránylagosan szándékozik leírni. Ezért Karch bizottsági tag azt adja elő, hogy a Vásárpénztár felügyelőbizottsága ezt az 1928-as év mérlegét és eredménykimutatását, általában a 64.000 pengő tisztanyereség kimutatását elfogadja, hogy a Vásárpénztár ügyeinek mielőbbi sima lebonyolítását biztosíthassa.“

Ezzel szemben igaz, hogy a 6-os bizottság 1929 május 25-iki ülésén nem Karch Kristófnak, hanem a Vásárpénztárra felügyelő tanácsai bizottságnak véleményét terjesztették elő, amelynek idevágó részei a következők:

„A vagyontételek között az **Értékpapírok** 124.570.37 pengőben szerepelnek. Ennél a tételnél az intézetnek most mintegy 400.000 pengő titkos tartaléka van.“

„Az adósoknak 24,129.263.88 pengő tételénél kétes követelések címén az 1928. évet megelőző időkből 555.046 pengő szerepel, mely összeg a Hitelezők között vezetett leírási számlán szereplő hasonló összegű tétellel fedezve van. A **Követelések** között kétes követelésnek tekinthető **1,371.661.51 pengő, mely összegből** az igazgatóság és az **igazgatóság által kiküldött ellenőrző bizottság** 370.781.91 pengőt még behajthatónak vél s így 1,000.879.60 pengő leirandó. Ezzel szemben az eredménykimutatásban a leírások tételében 195.989.66 pengő leiratott, 432.000 pengő leírására pedig a Hitelezők között korábbi évekből származó elszámolt Rejtett tartalék nyújtott fedezetet. A még leirandó 372.890 pengő összeg fedezetéül az igazgatóság szerint az **Értékpapír-számlán** mutatkozó, az alacsonyabb értékelésből származó, fentebb már említett kb. 400.000 pengő titkos tartalék szolgál. Ilyképen a kétes követelésekből származó veszteségek teljes fedezetet találnak.“

„Egyébként utalunk arra, hogy a Vásárpénztár felügyelő bizottság a Vásárpénztár működéséről való véleményét korábbi jelentésében már részletesen kifejtette. **A Vásárpénztár 20 évi működése arról tanuskodik, hogy az eredetileg rábízott feladatok megoldása veszteséggel nem járt, míg mostani veszteségei jórészt az üzletkörétől távolabb eső feladatok bevonásából, részint pedig az inflációt követő évek rendkívül kedvezőtlen gazdasági viszonyaiból erednek s így a jövőben részben az eredeti keretekhez való visszatérés, részben a megváltozott viszonyokhoz való helyes alkalmazkodás kívánatos.**“

Ebből a jelentésből kitűnik, hogy a Vásárpénztár felügyelő tanácsi bizottság — az igazgatóság és felügyelőbizottság mérleg- és eredménykimutatásának tervezetét elfogadta.

Nem igaz az az állítás, hogy a Vásárpénztár mérlegében az aktívák közé felvett adonyi követelés részint a leltár túlértékelése, részint az értéksökkenések következtében 750.000 pengővel fel van értékelve!

Ellenben igaz az, hogy az adonyi bér gazdasággal szemben a Vásárpénztár követelése 2,624.000.— pengő.

Az adonyi gazdaság aktívái pedig:

Készpénz, árukészlet, felszerelése, követelések, stb. szintén körülbelül 2,624.000 P-t tesznek.

Ezekből kitűnik tehát, hogy a Vásárpénztár követelése a Húskereskedelmi R. T.-gal szemben az adonyi bér gazdaság miatt összesen 2,624.000.— pengő. Ez a követelés az átvétel óta szaporodott ennyire, **tehát itt semmi túlértékelés nincsen s így a vizsgálóbizottságnak erre vonatkozó tényállítása nem helytálló.**

Ellenben igaz az, hogy az adonyi gazdaságban a bérlet átvételekor az átvett beruházott vagyon és további befektetések eredeti értéke és 1928. december 31-i értéke között, az igazgatóság és felügyelőbizottság, de a Vásárpénztár felügyelő tanácsi bizottság szerint is, az azóta bekövetkezett nagyfokú értéksökkenések miatt kb. 750.000 pengő körül mozgó értékkülönbség lehet, amelyet azonban pontosan csak a beruházott vagyon értékesítésekor, vagy a bérlet átruházásakor lehetne meghatározni.

Minthogy az ezekkel a beruházásokkal kapcsolatos vagyontárgyak a Vásárpénztár mérlegében egyáltalában nem szerepeltek, hanem csak a Húskereskedelmi Részvénytársasággal szemben fennálló követelés, ennél fogva a vagyontárgyak túlértékelésének vádja a Vásárpénztár mérlegére nem vonatkoztatható.

A Vásárpénztár igazgatósága és felügyelő bizottsága a Húskereskedelmi R. T.-gal szemben fennálló követelésének értékelésénél joggal mérlegelhette a még 13 évig tartó adonyi bérlet jövő esélyeit és várható eredményeit és ezek alapján a kereskedelmi törvény 28. §-ának értelmében ezt a követelést akár teljes értékűnek, akár kétesnek, vagy esetleg behajthatatlannak is volt joga minősíteni. Ha tehát a Vásárpénztár igazgatósága a Húskereskedelmi

Részvénytársasággal szemben fennálló követelését behajthatónak minősítette, ezt a döntését joggal a bérgazdaság fentebb érintett esélyeire alapíthatta.

* * *

A bizottság jelentésének 18. oldalán így folytatja:

„Karch Kristóf utal arra, hogy vita van a P. K. és a Vásárpénztár igazgatósága között, hogy milyen leírás indokolt. Ő a maga részéről végignézte a fedezeteket és egy csomó kérdésben teljesen helyénvalónak találta az igazgatóságnak a Pénzüntézeti Központtal ellenkező álláspontját.“

Ez az idézet azt akarja igazolni, mintha Karch Kristóf „teljesen helyénvalónak találta az igazgatóságnak a P. K.-tal ellenkező álláspontját“.

Ezzel szemben igaz, hogy Karch Kristóf a gyorsírói jegyzetek szerint azt mondotta: „A Pénzüntézeti Központ azt mondotta, hogy ez az 1,500.000 pengő kétes. Ezzel szemben a Vásárpénztár igazgatósága azt mondja, egy millió felüli összeget állapít meg, egy millió kétszázezer pengőt, és azt mondja, háromszázezer pengő még behajtható belőle. Ez olyan kérdés, amelyet abszolúte én sem tudok a legszigorúbb álláspontra helyezkedve, mint könyvszakértő eldönteni. **Hogy valamely követelés a mai viszonyok között milyen összeg erejéig fog befolyjni, az lehet jóslás, melyet azonban pontosan, összecszerűen nem lehet megállapítani.**“

„Ebben a kérdésben természetesen lehet nézeteltérés a Pénzüntézeti Központ revizora és az igazgatóság között. Magam is végignéztam a fedezeteket és hogy mik állanak szemben. Én egy csomó kérdésben teljesen helytállóan találtam az igazgatóság álláspontját.“

„Egyik-másik kérdésben talán rózsásabban látja a helyzetet. Lehet, hogy neki (az igazgatóságnak) van igaza velem szemben.“

Karch Kristóf ezzel világosan rámutatott a Vásárpénztár követeléseinél (ezek között volt a Húskereskedelmivel szemben fennálló követelés is) a Kereskedelmi Törvény alapján is érvényesíthető különböző szempontokra és az ezek szerint az értékelésben mutatkozó és egymástól sokszor lényegesen eltérő eredményekre.

A vizsgálóbizottság jelentése így idézi Karch Kristóf további felszólalását:

„Hogy 750.000 pengő felértékelés van, az adonyi bérletben, az igaz, de az megengedett, 13 év alatt le lehet írni. Nincs értelme, hogy ez ma történjék meg és ezáltal az alaptőke elvesztése publikáltassék, és hogy a város ma egyik, egyébként legjobb üzemét diszkreditálja.“

A jelentésnek ez **„az idézetnek látszó része“** nem más, mint önkényes kivonata egy hosszú gyorsírói jegyzetnek. Ezt a jegyzetet a felszólaló tagok annak idején soha nem revideálták. Egyes mondatai, kitételei világosan mutatják, hogy a gyorsírónak teljesen idegen az egész anyag s ezért feljegyzései sok hiányt mutatnak és sok benne az értelemzavaró hiba.

Az adonyi gazdaság mérlegében az átvett befektetések az átvételi értékben szerepeltek, amelyből évenként szokásos értékleírások történtek.

Hogy vagyontárgyak a kereskedelmi törvény 28. §-a ellenére a napi értéknél magasabban értékelhetők, és hogy az „megengedett dolog”, azt Karch Kristóf soha sem mondta és azt szájába csak rosszakarat adhatja.

A Vásárpénztár mérlegét egyáltalában nem érinti az a körülmény, hogy az adonyi birtokot bérlő Húskereskedelmi R. T. mérlegében szereplő befektetéseknél az árak csökkenése következtében előálló esetleges értékkülönbözöt egyszerre írják-e le, vagy 13 évre felosztva történjék.

A magunk részéről épen gazdasági szempontból tartottuk megengedhetőnek, hogy a bérlő az átvett befektetéseket — minthogy azokat részben a bérlet lejártakor ellenszolgáltatás nélkül a bérbeadónak átadni köteles, a bérleti idő tartamára felosztva írhasse le, mert nem volna méltányos, hogy ilyen módon előálló veszteség egyetlen egy üzletévet terheljen. Ebben az esetben ez az értékkülönbözöt átmeneti aktivaként szerepelhet a Húskereskedelmi mérlegében, míg fokozatosan leírásra kerül a sor.

Nem volt lényegtelen e kérdés tárgyalásánál az a körülmény sem, hogy a Vásárpénztár 1928. augusztus 1-ig a székesfőváros takarékpénztára is volt, 1928. augusztus 1-én vette át annak bankosztályát a Községi Takarékpénztár s így a főváros pénzügyi érdekei szempontjából rendkívül furcsán hatott volna, hogy közel egy évtizedig fennállott takarékpénztára idő előtt felszorozott leírások miatt csőd állapotába jusson ugyanakkor, amikor a főváros az alapítókének 4 millió pengőre való emelésével és további felpénz befizetésével a Vásárpénztárt meg akarta erősíteni és a jövőben felmerülő veszteségeinek elviselésére képessé tenni. Ennélfogva nem volt értelme, hogy a főváros saját üzemét idő előtt való — pontosan meg sem állapítható veszteségek leírásával — diszkreditálja.

Az 1928-as mérleggel kapcsolatosan tett téves megállapítások két forrásból fakadtak. Az egyik a Vásárpénztári mérleg és a Húskereskedelmi mérleg adatainak öntudatlan, vagy szándékos összecserélése, — a másik pedig a vagyonbecslés különböző lehetőségének figyelmen kívül hagyása volt.

Az 1928. évi mérleggel foglalkozó bizottsági tagok legnagyobb része összetévesztette a Vásárpénztár mérlegének tartalmát a Húskereskedelmi mérleg által tartalmazott adatokkal (így pl. **Eber Antal** is azért vélte hamisnak a Vásárpénztár mérlegét, mert abban az adonyi állatállomány állítólag a napi értéknél magasabb értékkel szerepelt), **holott a Vásárpénztár mérlegében, nem a Húskereskedelmi R. T. mint adonyi bérlőnek birtokán lévő vagyonrészek szerepeltek** — **Láng Lajos** szerint még „felértékelve” is —, **hanem a Húskereskedelmivel szemben fennálló követelése.**

Minthogy tehát az adonyi beruházások a Vásárpénztár mérlegében egyáltalán nem szerepeltek, hanem csak a Húskereskedelmi R. T.-gal szemben

fennálló követelés, — e követelés értékelése pedig a kereskedelmi törvény 28. §-a szerint az igazgatóság és a felügyelőbizottság 1928. december 31-én való mérlegelésétől függött, — az igazgatóság pedig az üzleti viszonyok részletes ismeretében e követelést behajthatónak tartotta, ezért az általa felállított 1928. évi mérleg hamisnak nem volt minősíthető.

A fentebb ismertetett vitából kitűnik, hogy Láng álláspontja a vagyonrészek, főleg pedig a követelések értékelésében tér el az igazgatóság és mások álláspontjától.

A kereskedelmi törvény 28. §-a szerint „a kétes követelések valószínű értékükben veendőek fel, a behajthatatlanok pedig lejegyzendőek”.

Minthogy a vagyonebecslés, tehát az értékek meghatározása szubjektív megítélés eredménye, természetesen e tekintetben a legkülönbözőbb nézeteltérések lehetnek.

A követelések kétsőségének mértékét, valamely követelés behajthatatlanságának időpontját felelősségének teljes tudatában a részvénytársaság igazgatósága és felügyelőbizottsága van hivatva megállapítani.

Kivülálló erről véleményt magának csak az üzletben való teljes elmélyedés és a részletek beható ismerete után alkothat.

Mindaddig, míg a követelés behajtására minden eszköz, felszólítás, per, végrehajtás nincs kimerítve, nem lehet a követelés teljes behajthatatlanságát objektíven megállapítani és nem lehet valamely vállalatnál követelni, hogy követelését már előre száz százalékig leírja.

A Váaspénztár 1928. évi mérlegében már leírásra vagy tartalékolásra minősített kétes követeléseinek legtöbbszöréről — dacára az új vezetőség erőyes behajtásra irányuló munkájának — még ma sem állapítható meg objektív módon, vajjon a követelés már teljes mértékben elveszettnek tekinthető-e. Bár az utolsó években a perek nagy száma megindult, — ezek még koránt sincsenek befejezve, az esetleges árverések eredménye és egyéb kezesektől, vagy maguktól az adósoktól várható fizetések összességükben még ma sem tekinthetők át pontosan.

Az 1928. decemberében már jelentkező rossz gazdasági viszonyok a követeléseknek becslését rendkívül megnehezítették, s így e körül jóhiszemű tévedések, vagy nézeteltérések, — amik még teljesen normális gazdasági viszonyok között is természetesen mutatkoznak, — fokozottabb mértékben történhetnek.

Láng Lajos annak idején egyszerűen mindent alacsonyabban értékelt s így szerinte az 1928.-i mérleg minden tétele természetesen hamis volt. **Állítás minden bizonyítás nélkül!**

Arra, hogy **Láng Lajos** az 1928-as mérlegre vonatkozó állítását milyen adatokra alapította és ismételte, — szolgáljanak megvilágításul a következő szemelvények:

Az 1929. évi május hó 4-én tartott hatos bizottsági ülésen **Vajna Ede** tanácsnok úr ismertette a Vásárpénztár 1928. évi mérlegtervezetét. Ennek során előadja Vajna Ede tanácsnok: „Ez még csak a tervezet (az 1928-as mérleg tervezete), t. i. a Vásárpénztár igazgatósága és felügyelőbizottsága még nem állapította meg véglegesen, mielőtt azonban véglegesen megállapítanánk, szükségesnek tartottuk, hogy a bizottsággal közöljük és bemutassuk.”

Ezután közölte a mérlegeredményt és bejelentette, hogy a részletekre nézve a Vásárpénztár igazgatója, Sándor úr fog tájékoztatást adni.

Mire dr. Láng Lajos azt mondta: „Azt hiszem, egyszerű volna a kérdés és felelet formájában való ismertetés, egyszerűbb, mint a hosszú előadás. Azonban be kell vallanom, nem vagyok ilyen okos, hogy egyszeri látásra tudnám ezeket a tételeket értékelni.”

A részletek ismertetése után **dr. Láng Lajos** kijelenti (18 old.): „Nekem nincsenek kérdéseim tovább, csak szeretném, ha kapnánk pontos, részletes kimutatást. **Mert a részletekben nem lehet hozzászólni.** Ahogy méltóztatott nekem mondani, **nekem az az impresszióm, hogy ez a mérleg nem aktív, nem nyereség van, hanem veszteség...**”

A 21. oldalon **Láng** szerint: „...Nekem tiszteletteljes **véleményem**, hogy ezeket a kérdéseket nem lehet egyszeri hallásra elintézni. Erről pontosabb kimutatást kellene kapni. Azt hiszem feltétlenül elegendő volna a tiszta helyzet megállapítása, nem kell kijönni nyereséges mérleggel... Azt hiszem, ebben a mérlegben van legalább 80.000 pengő levegő. De meggyőződéseim szerint sokkal több van. Tessék lebélyegezni az alaptőkét nullára. Semmi fogatkozás nem történik belőle és jövőre tiszta helyzet lesz, és akkor tessék újra felemelni az alaptőkét... Tessék más mérleget adni: Irják le, hogy ennyi veszteség is volt. A magam részéről előre megadom a büntetlenséget.”

Később újra felszólalt **dr. Láng Lajos** (48. old.).

„...Nem fogadom el sem **Wolff** bizottsági tag proposícióját, sem **Ereklyét** nem tartom keresztülvihetőnek. Nem lehet azt mondani, hogy csinálók veszteségmentes mérleget, csak ne legyen nyereség, mert ez nem fedi a tényeket, ezért senki a felelősséget nem viselheti. Ez meghamisítása a tényeknek, beleütközik a kereskedelmi törvénybe is.

„Tessék elhinni... nincs Magyarországon ember vagy bank, amelyik belemegy, hogy nyilvánvalóan hamis mérleggel menjen ki. Evidenter hamis mérleggel, amint itt **nemcsak 62.000 pengő nyereségről vagy veszteségről, hanem sokkal többről van szó. A következőket tudnám elgondolni. Méltóztatassék a veszteséget kimutatni, az alaptőkének teljesen megfelelő összegben, 500.000 pengőben.** Tessék az alaptőkét nullára bélyegezni, azután tessék az alaptőkét 2 millióval és nem 4 millióval felemelni úgy, hogy 2 millió pengő a tartalék-alapba helyeztetik a később felmerülendő veszteségek leírására... Azt mondom, tessék csinálni mérleget, a veszteség szerintem legalább 3 millió.”

Ez idézetekből kitűnik, hogy **Láng Lajos** 1929 május 4-én feltett kérdéseire kapott válaszok után kijelentette:

„Nekem nincsenek kérdéseim tovább, csak szeretném, ha kapnánk pontos, részletes kimutatást, mert a részletekhez nem lehet hozzászólni!... Nekem az az impresszióm, hogy az a mérleg nem aktív. Később: „Azt hiszem, ebben a mérlegben van legalább 80.000 pengő levegő, de meggyőződésem szerint sokkal több. Ismét később: „Itt nemcsak 60.000 pengő nyereségről vagy veszteségről, hanem sokkal többről van szó. Majd később: „A következőket tudnám elgondolni. Meltóztassék a veszteséget kimutatni az alaptőkének teljesen megfelelő összegben, 500.000 pengőben. Végül: ... „A veszteség szerintem legalább 3 millió.“

Ennélfogva **Láng Lajos** egy ülés tartama alatt, amikor már megállapította, hogy a részletekhez nem lehet hozzászólni, az 1928-as mérleg eredményét a legkülönbözőbb — részint határozatlan összegben, majd 500.000 pengőben, végül pedig 3 millió pengő veszteségben jelöli meg, **pusztán impressziója vagy elgondolása alapján, de minden tárgyi alap nélkül.**

1929. május 25-én, amikor a Vásárpénztárra felügyelő bizottság jelentése került a hatos bizottságban tárgyalásra, **Láng Lajos dr.** ismét kijelentette: „... az alaptőke legalább kétszer elveszett“ (1 millió). Majd az ülés végén mondotta ismét **Láng Lajos**: „... Fenntartom a magam indítványát, mely szerint az egész 500.000 pengő veszteség mutattassék ki.“

E szemelvények mutatják, hogy **Láng Lajos dr.** az 1928-as mérleg eredménye tekintetében folyton változtatta álláspontját és nyilvánvaló, hogy azt a sokféle álláspontot ugyanannál a mérlegnél egyszerre érvényesíteni nem lehet.

Egy vállalati mérleghez komolyan csak az illető intézet összes számláinak és leltárainak gondos átvizsgálása után lehet hozzászólni, de még akkor is hátra van a vagyonebecslés nagy kérdése, mely mint már fentebb említettük, bő teret ad különböző becslésekre.

A Vásárpénztár igazgatósága és felügyelőbizottsága az akkori viszonyok és a **Pénzügyi Központ** észrevételeinek figyelembevételével gondosan mérlegelte a vállalat vagyoni helyzetét s így terjesztette elő az 1928-as mérleg tervezetét. **Láng Lajos** részéről ezzel szemben azt a gondosságot és lelkiismeretességet, amelyet a székesfőváros egyik régi intézményének és bankjának mérlegtárgyalásánál épen a székesfőváros érdekének megóvása szempontjából minden bizottsági tagtól meg kell követelni, különösen nála, mint bankembernél, nem lehet felfedezni. Ő adatok helyett pusztán ráfogásokkal dolgozott s így kritikája teljesen komolytalan. Az 1928-as mérlegről mondott állítását, hogy az „hamis“, komoly és számbavehető bizonyítékokkal nem tudta alátámasztani.

* * *

A **Pénzügyi Központ** is foglalkozott a Vásárpénztár 1928-as mérlegével és a Vásárpénztárhoz intézett 124/1929. sz. 1929. május 17-i levele szövege szerint a következő:

„Közlésükből, illetőleg jegyzőkönyvükből megelégedéssel látjuk, hogy megállapításainkkal egyetértve törekednek az észrevételeink által érintett kérdések rendezésére és örömről fog szolgálni, ha az ehhez fűződő várakozások beteljesednek.“

„Minthogy azonban megállapításaink alapján közölt észrevételeinket változtatlanul fenntartjuk, közléseik szerint pedig az **előreláthatóan várható** veszteséget nem teljes mértékben írják le, a mérleg egyensúlya nem tekinthető **minden kétségen felül** helyreállítotttnak, ebben a helyzetben azt az elhatározást, hogy az 1928. évre intézetük osztalékot fizessen, nem helyeselhettük. Szíves figyelmükbe ajánljuk tehát, hogy ennek az elhatározásnak a megvalósítását újabb mérlegelésük tárgyává tenni s az osztalék fizetését lehetőleg mellőzni méltóztassék.“

A Pénzügyi Központ az 1929. április 23-án a Váaspénztár igazgató-ságához intézett levelében kéri, „hogya az 1928. évi mérleg- és eredménykimutatás tervezetét — annak nyilvánosságra bocsátása előtt — a Pénzügyi Központnak bemutatni szíveskedjék“.

A Pénzüntézetí Központ, amely a Vásárpénztár ügyvitelét és vagyoni helyzetét komoly vizsgálat és kritika tárgyává tette, súlyt helyezett arra, hogy a Vásárpénztár 1928. évi mérlegét hozzá bemutassa, mielőtt nyilvánosságra hozná. A Pénzüntézetí Központ feltétlenül ép úgy szót emelt volna a mérleg ellen, ha azt hamisnak találta volna, mint ahogy az osztalékfizetési tervvel szemben aggályait két ízben is igen erélyes formában kifejezésre juttatta.

Azt hisszük, hogy sem a 9-es bizottság, sem Láng Lajos dr. előadó nem tételezi fel a Pénzüntézet Központról, hogy a Váarpénztár 1928-as mérlegét csak azért nem kifogásolta erősebben, hogy akaratlanul is alkalmat adjon Láng Lajosnak arra, hogy az általa felülvizsgált mérleget Láng Lajos hamisnak nyilváníthassa és a 9-es bizottság ezt a megállapítást minden közelebbi megokolás nélkül magáévé tehesse.

A 12-es albizottság után a pénzügyi bizottság zárt ülése foglalkozott az 1928-as mérleggel. **Karch Kristóf** világosan rámutatott arra, hogy az adonyi bérletnél a beruházások eredeti összege és az 1928 december 31-i értéke között a **Pénzügyi Központ** hozzávetőleges becslése alapján körülbelül 750.000 P értékkülönbség lehet, mely azonban az értékcsökkenés következtében véglegesnek egyáltalában nem mondható. A bérlő Húskereskedelmi Rt. által a beruházások leírása a bérlet tartamára aránylagosan felosztható; szigorúbb álláspont mellett pedig egyszerre leírható.

De a beruházásoknak ez az értékcsökkenése a Váserpénztár mérlegét egyáltalában nem érinti.

A Vásárpénztár mérlegében a Húskereskedelmi rt.-nek tartozása szere-

pel könyvszerinti értékben, nem pedig különböző vagyontárgyak a napi értéken felül. A Vásárpénztár igazgatóságának jogában állott a kereskedelmi törvény 28. §-a értelmében ezt a követelését a bérlet jövő esélyeit figyelembe véve, teljes értékben szerepeltetni, még ha a követelés 100%-ig nem is volt bankszerűen fedezve.

A Vásárpénztárnál a követelések túlnyomó része nincsen 100%-ig bankszerűen fedezve s ha csak a 100%-os bankszerűen fedezett követelések volnának teljes értékű követeléseként felvehetők, akkor a Vásárpénztár legtöbb követelését, bár dolgozó és fizetési kötelezettségüknek rendesen eleget tevő cégeknél áll fenn és ezidőszerint teljesen behajthatónak mutatkozik, mégis le kellene írni.

A követelések értékelését illetőleg **Éber Antal** bizottsági tag teljesen helyeselte **Karch Kristóf** felfogását. De még **Éber Antal**nál is jelentkezett az a téves feltevés, mely miatt Láng a Vásárpénztár mérlegét hamisnak minősítette, mintha egyes vagyontárgyak, így az állatállomány a napi értéknél magasabb értékkel szerepelnének a Vásárpénztár mérlegében. **Karch Kristóf** felvilágosítását, amelyben újból hangsúlyozta, hogy a Vásárpénztár mérlege azért nem mondható „hamisnak“, mert abban nem az adonyi vagyontárgyak vannak felvéve, hanem a Húskereskedelmi Rt. követelése szerepel, **Éber Antal** a gyorsírói jegyzetek (34. oldal) szerint a következőképpen vette tudomásul: „Nem tudtam, mert én az állatállományról hallottam.“

Ennélfogva a jelentésnek (18. oldal) az a része, hogy „felszólalt még **Éber Antal** bizottsági tag is, aki a **Karch Kristóf** álláspontjával szemben a Láng álláspontját tette magáévá“, a fentiek után magától megdől.

* * *

Ezzel röviden ismertettük azokat a mérlegkészítési és mérlegtechnikai szempontokat, amelyek az 1928-as mérleggel kapcsolatban felmerültek.

De nem volna teljes a milieu megrajzolása, amelyben az 1928-as mérleg megszületett, ha nem vázolnók röviden azokat az egyéb szempontokat is, amelyek a mérlegnek kiformálásához vezettek.

A gazdák, a húsiparosok és egyéb szakmabeli érdekektéségek szempontjából Vajna Ede tanácsnok világítja meg a helyzetet.

1929. május 4-én Vajna közélélmzésügyi tanácsnok szerint „az igazgatóság azt gondolja, hogy a Vásárpénztár alaptőkéjét fel kell emelni és ezen alaptőkefelemelés keretében lehet ezeket a veszteségeket eliminálni“.

Majd: „...Méltóztatott mondani, hogy előbb kell leírni az alaptőkét nullára, azután felemelni 2 millióra és 2 milliót tartalékba tenni. Ez azt jelenti, hogy ez a 18% magánrésztvényes elvész. Azonban, amikor a főváros 20 évvel ezelőtt a Vásárpénztárt létesítette, kifejezetten kikötötte azt is, hogy az érdekeltség is benne legyen a Vásárpénztárban, kisiparosok, marha- és sertés-kereskedők, bizományosok és gazdák. Kikötötte a közgyűlés azt, hogy az ösz-

szes érdekeltség benne legyen a Vásárpénztárban. Miért? Azért, mert így akarták biztosítani azt az összhangot, amely kell, hogy meglegyen a gazdák, a kereskedők és a főváros között, ha együtt vannak ebben a Vásárpénztárban. Azelőtt, amíg ez nem volt, állandóan voltak panaszok, részint a gazdák az OMGE útján, részint a kereskedők, részint a húsiparosság, részint a Vásárpénztár részéről, mert akkor is volt Vásárpénztár.“

„Amióta a főváros így létesítette, azóta a nagy panaszok elmúltak.“

„Azt hiszem, hogy ugyanazok az érdekek ma is változatlanul fennállanak és azért nagyon kérem a bizottságot, méltóztassék akceptálni azt, lehetőleg igyekezzünk arra, hogy ezek a magánérdekeltségek is bennmaradjanak a Vásárpénztárban. Sajnos, valószínűleg a 18% is le fog olvadni.“

Majd:„Az a kis húsiparos, aki nagyon kedvezőtlen viszonyok között él és van neki két részvénye, ha leírjuk azt nullára, akkor igazán várni lehet, hogy az még egyszer a városhoz jöjjön részvényt jegyezni.“

Majd:„Joga van, de nem valószínű, hogy jöjjön. Ők azt mondják, hogy kifirundzwanzigolták őket ezzel a leírással. Ez olyan kis összeget jelent a fővárosra nézve, hogy ezért a kis összegért megengedheti magának a főváros és kell is, hogy megengedje, hogy ezek a kisrészvényesek bennmaradjanak.“

Később még „és figyelembe véve a főváros 20 éves gyakorlatát és intencióit, amelyet 20 éven át követtek, újból kérem a bizottságot, hogy ne méltóztassék ilyen intézkedésre, amelyet kifelé nem lehet tagadni, ezeket a kisrészvényeseket most kizárni a Vásárpénztárból. Ez nagyon rossz vért szűlné.“

Buzáth János elnök: „Brutalitás volna az alaptőkét nullára redukálni, mert ez annyit jelent, hogy mindenkit kilökönk.“

Ereký Károly az 1929 május 25-i ülésen **a monopólium értékének figyelembevétele szempontjából szól:**

„Nekem az volt az érzésem, amikor ezt az egész problémát ránk bízta... két szempontból kell a dolgot elbírálni. Először abból a szempontból, hogy a Vásárpénztárnak van-e olyan vagyona, amely megfelel annak, hogy az egyszerre leírandó veszteségeket és a 13 bérletév alatt leírandó veszteséget fedezze. Megállapítottuk, hogy van. Van azonkívül a Vásárpénztárnak olyan szerződése a fővárossal, amely feltétlenül megér 10 millió pengőt. Itt jönnek a részvényesek. Ha a közgyűlés kimondja, hogy leírja az alaptőkét és egyetlen részvényes a törvényszékhez fordul kifogással, vagy fellebbezéssel, szóval cégjegyző törvényszék elé viszi ezt a közgyűlési határozatot és azt mondja, hogy a mérlegben nincsen benne a szerződésszerű ellenérték, amely nagy érték, tehát az 500.000 pengőt nem hogy elveszítettnek lehet tekinteni, hanem ha figyelembe vesszük ennek a szerződésnek az értékét, hogy ilyen monopolisztikus szerződése van ennek a vállalatnak, akkor **abból lesz skandalum**, hogy az 500.000 pengőt leírjuk és a kisrészvényeseket kilököjük, mert akkor semmi esetre sem fogunk beleegyezni, hanem fellebbezéssel mennek a törvényszékhez.“

Kozma Jenő dr. bizottsági tag az 1929 május 25-i 6-os bizottsági ülésen a Vásárpénztár koncesszióját 10 millióra becsüli, mely a mérlegben nem szerepel.

A kérdésnek várospolitikai oldalát a főváros vezető politikusainak idevágó nyilatkozatai alkalmasak megvilágítani.

Ime néhány kiragadott szemelvény:

A pénzügyi bizottság 12-es albizottságának 1929. évi május 31-i ülésén, amely a Vásárpénztár tőkeemelésével kívánt foglalkozni, az 1928-as mérleg ügye is szóba került.

E kérdéssel kapcsolatban **Kozma Jenő dr.** (9. oldal) a következőket mondotta:

„...az alaptőke valószínűen elveszett, de nem tudjuk biztosan, mert a mérleg, a cezura nincsen megcsinálva. A cezurát akkor nem lehet csinálni a bérleten, mikor a bérlet fennáll, cezurát akkor csinálunk a bérletnél, ha nem fog fennállani, akkor le is kell írni a veszteségeket... Nem lehet az a szándék, hogy ha áll az, hogy 700.000 pengőt vesztettünk az adonyi bérletnél, majd a felveendő leltár szerint, hogy akkor az 500.000 P-s alaptőkét leírjuk, illetve elveszítjük egészen és így álljon az új vezetőség a publikum előtt, hogy leírta az alaptőkét, azután újra felemelték az alaptőkét, minden kisember elveszítse a pénzét. Meg lehet csinálni másképpen is, meg lehet csinálni úgy, hogy az alaptőkét feemeljük, a ráfizetésekkel és felpénzekkel és akkor fogjuk leírni, hogyha a veszteségek de facto mutatkozni fognak, a cezurája pedig ennek akkor következik be, ha a bérleten túladunk.

Bródy Ernő (13. oldal): „...az alaptőke felemeléséhez valamennyien hozzájárulunk. Azt hiszem, valamennyien egy nézeten vagyunk abban, hogy a Vásárpénztár strukturáját és munkáját nem szabad megrendíteni. A hatos albizottságban helyet foglalt Láng Lajos barátom, aki ragaszkodott ahhoz, mert elveszett az alaptőke, tehát hamis mérleg van, ennél fogva a legelső kérdésem az, hogy méltóztatnak majd ezt csinálni, vajjon közgyűlési tárgy lesz-e ez, melyet megelőz a pénzügyi bizottságnak erre vonatkozó ülése. Én tehát azt indítványozom, nem is megyek bele tovább ebbe a tárgya, hogy mielőtt a pénzügyi bizottságnak egy nyílt ülése lenne ebben a dologban, alakítsunk egy értekezletet, ahol mindenki elmondja a maga aggályait és akkor fog majd a többség kialakulni. Én ezt ajánlanám, mielőtt a nyilvánosság elé kerülne ez az ügy, mert Láng Lajos barátom olyan erősen exponálta magát, hogy ő mondja el a pénzügyi bizottság zárt ülésén az ő dolgát és azután majd megindul a kapacitáció. Mikor a városnak ilyen fontos dologról van szó, nem ellenzéki szempontból nézem, hogyan lehet támadást intézni, hanem mit lehet csinálni ebben a dologban...”

Mire **dr. Kozma Jenő** (14. oldal) így nyilatkozik:

„Csak egy differencia van közöttünk és **Láng** bizottsági tag úr között. Ő azt mondja, hogy már mostan likvidálja a veszteséget, holott a bérlet még

fennáll. **Mi azt mondjuk, hogy most még nem opportunus likvidálni, mert voltak beruházások, melyek évekre szóltak.** Ennélfogva ma még nem muszáj nekünk ezt a mérlegszerinti veszteséget konstatálni, mert hiszen a nyereséget sem szoktuk konstatálni mindig mérlegszerűen. Likvidáljuk akkor, amikor eladtuk a bérletet, akkor látjuk mi a differencia."

Dr. Wolff Károly (17. oldal) a kérdéshez hozzászólva:

„...szó volt a **Láng**-féle javaslatról, aki az egész 500.000 P-t le akarja írni. Ha ennél a kérdésnél szigorú jogi álláspontot foglalok el, akkor azt kell mondanom, hogy a cégbiróság is megállapítaná, hogy veszteség ma még nem állapítható meg. Sajátságos dolog, hogy a veszteség egész összege nem állapítható meg. Miért? Azért, mert ez a veszteség össze van kapcsolva a bérlet kérdésével. Valószínűnek tartom, hogy nem is 500.000 pengő, hanem több a veszteség. Ha leírok 500.000 P-t és nem az egész veszteséget, jogilag megint ott vagyok, hogy nem korrekt mérleget állítottam össze. Tehát végeredményben azt mondani, hogy azonnal radikális intézkedést kell tenni, jogilag nem tudom megcsinálni, mert nem ismerem azt az összeget, amely tényleg a veszteséget képezi."

„... Ha szigorú jogi szempontból nem tudom mennyi a veszteség, akkor nekem azt mondják, hogyha leírtam az 500.000 P-t, akkor nem jártam el helyesen. Tehát nem helyes a mérleg, mert esetleg többet kellett volna leírni, mert Lángnak az a terve, hogy 2 millió az alaptőke, 2 millió pedig a felpénz, először le akarja írni az 500.000 pengőt, a további veszteséget a felpénzből akarja leírni..."

Én szerintem erkölcsi szempontból súlyos jelentőségű ügyről van szó, hogy én ezt egyszerre leírom, de amikor nem tudom mit írjak le. Elvileg azt is fel tudom tenni, hogy a bérletből — 14 évről van szó —, ha nem adom el a bérletet, akkor a bérek befolyása alkalmával csökkenni fog a veszteség. Elvégre azt is feltehetem, hogy bolgárkertészettel is csökkenni fog a veszteség, de állítom hogy ha előnyös eladást tudok csinálni, akkor is csökkenni fog a veszteség. Lehetséges, hogy előnyösen el tudom adni a bérletet, akkor a veszteség kisebbedik és nyereséget tudok magamnak produkálni. Ez nincs kizárva... **Tehát a teljes azonnali leírást először szigorúan a jog szerint nem tudom megcsinálni, másodsorban a város presztízse szempontjából sem tartom nagyon jónak. A kisztrésvényesek elgázolását aggályosnak tartom.**"

A hatos albizottságban 1929 május 25-én a vita bezárása után az elnök azt javasolja, hogy a leírásra fordított összeg 60.000 pengővel emeltessék s ugyanennyivel szállíttassék le a nyereség és a mérleg ezzel a változtatással állapíttassék meg.

Erre (36. oldal) **dr. Láng Lajos** kijelenti: „A magam részéről az indítványt nem fogadom el, fenntartom a magam indítványát, **mely szerint az egész 500.000 P veszteség mutattassék ki.**"

Elnök, ezután: „...úgy látom, Láng bizottsági tag úr kivételével a t. bizottság elfogadja javaslatomat és eképpen állapodunk meg. (Elfogadtatik.)“

A 6-os bizottság tagjai voltak: Blaskó Arthur, Ereký Károly, Friedrich István, Kozma Jenő, Láng Lajos és Wolff Károly.

Utóbbi a határozathozatalnál nem volt jelen.

A pénzügyi 12-es albizottság mindezeknek az álláspontoknak ismeretében beható tárgyalás után, az 1928-as mérleg tekintetében a 6-os albizottság fenti javaslatát tette magáévá.

A 12-es bizottságnak az ügy tárgyalásánál jelen volt tagjai: Baracs Marcell, Bródy Ernő, Büchler József, Ereký Károly, Friedrich István, Glücksthal Samu, Joanovits Pál, Kozma Jenő, Wolff Károly.

A 6-os üzemi bizottság is, később a pénzügyi 12-es albizottsága, valamint a pénzügyi bizottság mindezeknek az álláspontoknak ismeretében beható tárgyalások után a székesfőváros pénzügyi és gazdasági érdekei szempontjából döntött az 1928-as mérleg tekintetében, olyképpen, hogy a Vásárpénztár igazgatóságának álláspontját tette magáévá. Tekintetbe vette azt, hogy a vállalat még 53 éves monopóliumának üzleti értéke 5—8 millió pengő, a mérlegben figyelmen kívül maradt. Ezzel az intézet mindig figyelembe vehető bőséges titkos tartalékkal rendelkezett.

Másrészt azért, mert a kétes követelések egy részének 1928-ban való behajthatatlanságát kétségtelenül nem látta fennforogni.

A pénzügyi bizottságnak tagjai köztudomás szerint a székesfőváros közéletének legkiválóbbjai voltak.

A 9-es bizottság nem tételezheti fel, hogy e bizottságok kiváló közéleti szereplőinek egyike is, avagy nem kisebb tekintély, mint a székesfőváros tiszti főügyésze, néhai **Szabó Imre dr.** — aki alapos érveléssel foglalt állást a szóbanforgó mérlegtervezet elfogadása mellett — már az 1929. évi május 4-i 6-os bizottsági ülésen — hozzájárult volna ahhoz, hogy a Vásárpénztár 1928-ra bebizonyítottan hamis mérleget állítson fel.

A pénzügyi bizottság határozatának elfogadásával az autonómia, mint főrésztvevő és főhitelező a maga részéről eldöntötte azt a kérdést, hogy a mérleg nem hamis.

A vizsgálóbizottság a most kifejtettek dacára jelentésének 21. oldalán az 1928-as mérleggel kapcsolatban azt mondja:

„Dacára a 6-os bizottságban és a pénzügyi bizottságban zárt és nyílt ülésen elmondott kritikáknak, a tudatosan hamis mérleg felállítása meg nem akadályoztatott és később sem vonatott le semmiféle konzekvencia abból, hogy már **egy fél évvel később**, az 1929 december hó 31-én lezárt mérleg igazolta a 6-os bizottság és pénzügyi bizottság ülésein elhangzott kritikának helyességét, mert a Vásárpénztár igazgatósága maga is oly mérleget állított fel, mely szerint az újonnan felemelt alaptőke is teljesen megsemmisült.“

A látszat szerint **Láng Lajosnak** az autonómia által elfogadott, 1928-as mérlegre vonatkozó kritikája, mintha igazolódott volna.

Abból a körülményből, hogy a Vásárpénztár mérlege **egy évvel később**, 1929-ben 4.4 millió veszteséget mutatott, korántsem következik, hogy az előző évi, 1928-as mérleg irreális lett volna, mert:

1. a Vásárpénztár 1929. évi mérlege nem egy üzletévnék folytatólagosan — normális viszonyok között — elkészített mérlege volt, hanem a Vásárpénztár reorganizációját szolgáló szanáló mérleg, mely éppen a reorganizáció érdekében igyekezett nemcsak a már behajthatatlanná vált követeléseket leírni, hanem még a kétség gyanújával illelhető követeléseket is eltüntetni a mérlegből.

A két mérleg között nem félévi — mint a bizottsági jelentés mondja, — hanem teljes esztendei időköz volt — ez pedig nagy gazdasági válság idejében nemcsak a Vásárpénztár, hanem más bankok vagyoni viszonyaiban is óriási leromlást idézett elő és előre nem sejtett veszteségeket hozott felszínre.

A Vásárpénztárnál a mezőgazdasággal való szoros összefüggésénél fogva ez a hatás korábban és még fokozottab mértékben jelentkezett.

Az új igazgatóság, mely az intézet reorganizációjára vállalkozott, minden függő ügy lebonyolítására törekedett.

A felszólítások tömege, a perek nagy száma, a lefolytatott árverések, az eddigi fedezeteknek ebben a depressziós időben való újraértékelése, a mezőgazdasággal kapcsolatos árak zuhanása, a fizetéseképtelenségek szaporodása már arra kényszerítette az új vezetőséget, hogy a követeléseknél, amelyek kéteseknek látszottak, minél óvatosabb becslést alkalmazzon.

Ez az óvatosság egyfelől, egyes adósoknak nagyfokú leromlása másfelől, de még inkább a reorganizációra való törekvés minél teljesebb érvényesítése hozta felszínre az 1929-es mérlegnek a normális idők méreteit messze meghaladó leírásait.

Szakértő szemében az 1929-es év vesztesége éppenséggel nem fogja Láng Lajos állításait igazolni, ha a mérlegkészítés fentebb kifejtett célját és az erősen megromlott gazdasági viszonyokat figyelembe veszi.

Ha egy veszteséges mérleg bizonyítékul szolgálhatna az előző mérleg hamis voltára, akkor a gazdasági katasztrófa áldozatául esett világcégekre, osztrák, német, amerikai, stb. nagybankokra is rá lehetne sütni a hamis mérlegkészítés bélyegét.

Ha **Láng Lajosnak** az 1928-as mérleggel szemben kifejtett álláspontja helyes lett volna, akkor a Pénztárszervezeti Központ bizonyára már 1928-ban a 4.4 milliós veszteséget kimutatta volna.

De a vizsgálóbizottság álláspontja szerint, minthogy a Vásárpénztár 1929. évi mérlege 4.4 millió veszteséget tüntetett fel, nemcsak a Vásárpénztár igazgatóságának javaslatára, az autonómia által elfogadott 1928-as mérleg volna

hamis, hanem hamisnak kellene mondani a Pénzügyintézeti Központ által 1929. április 23-i levelében jelzett vagyonstátust is, mert az csak 770.000 P veszteséget mutatott, holott egy évvel később a Vásárpénztár igazgatósága által készített mérleg 4.4 milliós veszteséggel zárult.

Minthogy pedig a Pénzügyintézeti Központ komoly vizsgálatának helyességét még a 9-es bizottság sem vonhatja, sőt nem is vonja kétségbe és megállapított eredményét sem mondja hamisnak, ennél fogva a Vásárpénztár 1928-as mérlegére vonatkozó kritika a fentieknel fogva szintén nem helytálló.

2. Nem igaz, hogy a kimutatott 4.4 millió veszteség a Vásárpénztár új alaptőkéjét megsemmisítette, mert a Vásárpénztárnak alaptőkéje és tartaléktőkéje ugyanakkor 5,042.000 P-t tett ki, tehát a veszteség levonása után az alaptőkéből kereken még 700.000 pengő fennmaradt.

Mindezek után meg kell állapítani:

1. A Vásárpénztár 1928-as mérlegének felállításáért a kereskedelmi törvény értelmében kizárólag az igazgatóság és a felügyelőbizottság egyetemlegesen felelős.

2. A Vásárpénztár mérlegével kapcsolatos összes szempontokat előzetesen a 6-os üzemi albizottság, a pénzügyi 12-es albizottság, majd a pénzügyi bizottság behatóan tárgyalták és ezek ismeretében hozták meg a döntést.

3. **Erekly Károly** és **Karch Kristóf** nem mint szakértők, hanem mint közéleti politikusok gyakoroltak felügyeletet a Vásárpénztár felett és jelentésüket kiküldőjüknek, a tekintetes Tanácsnak tették meg. Ebbeli minőségükben a Vásárpénztár helyzetét korábbi jelentésükben, de az 1928-as mérleggel kapcsolatban is világosan feltárták.

Az 1928-as mérleg tekintetében álláspontjukban mindenkor figyelemmel voltak arra, hogy a Vásárpénztár monopóliumának értéke a mérlegben a vagyon között nem szerepel s így, mint a vállalat titkos tartaléka, esetleg még a jövőben felmerülhető veszteségeket fedez.

Ha már most azt kérdezzük, mi volt a gyakorlati értelme annak, hogy a vizsgálóbizottság a Vásárpénztár veszteségeinek megállapítása szempontjából éppen az 1928-as mérleggel foglalkozott olyan részletesen, holott a veszteségek a következő évek mérlegében jutnak kifejezésre — s így éppen ezeknek a mérlegeknek részletesebb és behatóbb taglalásával kellett volna a bizottságnak foglalkoznia —, akkor azt hisszük, nem járunk messze a valóságtól, amikor azt tételezzük fel, hogy **Láng Lajos** bizottsági előadó ezzel elsősorban kritikájának csálhatatlanságát és közgazdasági biztos éleslátását akarta a vizsgálóbizottsági tagtársai és mások előtt igazolni, hogy így egyéb mondanivalója, sokszor felületes, sőt a valóságnak meg nem felelő adatokon nyugvó vádjai hitelre találjanak.

Az 1928-as mérlegért való felelősség kérdésének folytonos hangoztatásával **Láng Lajos** erkölcsi nyomást igyekezett gyakorolni a mérleg létrehozá-

talában résztvevő minden illetékes tényezőre, hogy ezáltal elvegye az erkölcsi alapot ahhoz, hogy célzatos és egyoldalú támadásaival szembe merjenek szállni. Ez a törekvés természetesen nem sikerült.

Az 1928-as mérleg körüli tárgyalásoknak fenti ismertetéséből minden tényezőnek szerepe tisztán látható és igazolva van. **A Vásárpénztár igazgatóságának és felügyelőbizottságának javaslatára végső eredményben Budapest székesfőváros tanácsa és az autonómia szervei döntötték el az 1928-as mérleg sorsát.**

VIII.

Az 1929., 1930. és 1931. évi mérlegek.

A vizsgálóbizottság jelentésének 21—23. oldalán foglalkozik az új igazgatóság által készített mérlegekkel és ezek felülvizsgálásának módjával.

A bizottság jelentésének 22. oldalán azt mondja:

„Mi ezen vizsgálatunk során annak a megállapítására kényszerülünk, hogy az így eszközölt mérlegvizsgálat nem volt megfelelő.” ... Az, hogy e tekintetben a bizottság mindent a legnagyobb rendben talált, súlytalan megállapítás. A jelentésnek az a további része lényeges, hogy a kémpróbaszerű vizsgálattal is meggyőződés volt szerezhető arról, hogy az aktívák reális becsléssel szerepelnek a mérlegben.”

„Ez a bizottság ennek a megállapításnak a helyességét kétségbe vonja.”

„A mi felfogásunk az, hogy reális mérlegkészítés mellett nem lett volna szabad az 1930. évi december hó 31-i mérleget 21.817 P nyereséggel, az 1931. évit pedig csak 1,312.132 P veszteséggel zárni. Az eredmény ennél lényegesen rosszabb volt, már az illető üzleti évek végén is.”

A bizottság ennél fogva azt állítja, hogy:

1. az új igazgatóság által készített mérlegek irreálisak;
2. a mérleg ellenőrzése és felülvizsgálása nem kielégítő.

Ezekre válaszunk a következő:

Ad 1. Az 1930-as mérleget nem lett volna szabad 21.817 P nyereséggel zárni, viszont az 1931. évi mérlegben kevesli a kiszámított veszteséget.

A vizsgálóbizottság mondja ezt anélkül, hogy akár az 1930., akár az 1931. évi mérleg egyetlen tételét is behatóan megvizsgálta és jelentésében elemezte volna. És mégis mer ítéletet mondani az illető mérlegek realitásáról.

Ahhoz, hogy valamely mérleg realitását vagy irrealitását meg lehessen állapítani, mindenek előtt szükséges minden egyes mérlegtételnek alapos elemzése, és a főkönyvi számlákkal és leltárral való összefüggésének gondos vizsgálata.

Ezenfelül meg kell vizsgálni tüzetesen a vagyonbecslés módját és mérlegelni ennek különböző lehetőségeit.

Végül figyelembe kell venni az üzleti és gazdasági viszonyokat, amelyek között a mérleg készült, mert épen az üzleti viszonyoknak gondos mérlegelése sokszor döntő jelentőségű az üzleti eredmény kialakításánál.

Komoly szakértő, aki számottart véleményének tárgyilagos elismerésére, az még a fentebb vázolt beható vizsgálat után is óvatos lesz bírálatának megformulálásával, mert soha sem fogja szem elől téveszteni azt a körülményt, hogy csak az illető vállalat összes üzleti viszonyainak beható ismerete jogosít fel annak mérlegéről akár kedvező, akár kedvezőtlen irányban határozott vélemény nyilvánítására.

Tudtunkkal a bizottság tagjai sorában könyvszakértő nem foglalt helyet.

A vizsgálóbizottság a fentebb körülírt és mindenütt kötelező mérlegvizsgálatot nem ejtette meg. Véleményének megalapozásához sem az egyes mérlegtételeknek elemzését, sem pedig komoly emberek részéről mindig gyakorolt óvatosságot nem tartotta szükségesnek, sőt, mint jelentésének 22. oldalán mondja: „ennek az állításunknak tüzetesebb bizonyítása felesleges”, majd: „kétségtelenül megállapítható az új igazgatóság által készített mérlegek irreális volta, egyedül a nyereség-veszteség számlának egyetlen adatából: a térített és beszédett kamatok tételéből”.

Miként az idézetből kitűnik, a vizsgálóbizottság a kamatjövedelmekből és kamatterhekből akarja a mérleg irreálitását megállapítani, holott sem a szakértő, de még a laikus előtt sem szorul bizonyításra, hogy a kamatjövedelmek és kamatterhek egy-egy végösszegéből

- sem az értékpapírok,
- sem az ingatlanok,
- sem az adonyi bér gazdasággal szemben fennálló követelés,
- sem a többi követelések vagy egyéb vagyონrészek értékére még csak hozzávetőleg sem lehet következtetni, annál kevésbbé lehet a kamatösszegek alapján akár az egyes mérlegtételek, akár az egész mérleg irreálitását megállapítani.

A jelentés 23. oldalán elmondja a bizottság, hogy „a mérleg vagyón oldalán jóval reálisabb értékelést és jóval nagyobb leírást kellett volna eszközölni”. Jóllehet a vizsgálóbizottság rendelkezésére állottak nemcsak az 1929—30—31. évi részletes mérlegek és eredménykimutatások és azoknak egész kötetekre menő, az összes részleteket pontosan feltáró mellékletei, mégis fentebbi, az értékelésre és leírásra vonatkozó állítását egyetlen számszerű adattal sem támasztotta alá.

Minthogy a mérleg irreálitásának megállapításához elengedhetetlen előfeltétel a mérlegtételek beható elemzése és minthogy ezt a vizsgálóbizottság nemcsak elmulasztotta, de meg sem kísérelte, ennél fogva a fent említett mérlegek irreálitására vonatkozó megállapítása teljesen komolytalan és minden alapot nélkülöz.

Jelentésének 22. oldalán felsorakoztatja az egyes évek kamatbevételét és

kamatterhét és ezeknél azt a megállapítást kockáztatja, hogy ezek a kamatjövedelmek is irreálisak.

A bizottságnak rendelkezésére állottak az összes könyvek, módjában volt a kamatok számítását ellenőrizni és csodálatosképen egyetlen egy üzletfelet sem jelöl meg, amelyiknél a kamatszámítás helytelenül, vagy mértéken felül történt volna; de ha már nagyvonalúságánál fogva a részletekben nem akart elmerülni, akkor legalább egy összegben kellett volna megjelölni azt a kamattöbbletet, amelyre véleményét alapítja.

A kamatjövedelmek alakulásával különben részletesen még a 78. oldalon foglalkozunk.

A vizsgálóbizottság jelentése 23. oldalán folytatólag megállapítja: „az történt, hogy a Vásárpénztár igazgatósága a kétesse vált követeléseket is kamatoztatta”.

Ezzel szemben igaz, hogy a kétes követelések gyűjtőszámláján és ezzel párhuzamosan vezetett folyószámlakönyvben kb. 2½ millió pengőt kitevő követelés után kamat egyáltalán nem számított, ennél fogva minden ehhez fűzött következtetés, így a kamatból származó „papirosjövedelem” megjelölésű ráfogás is minden alapot nélkülöz.

Minthogy a könyvek a bizottságnak rendelkezésére állottak, ilyen alaptalan állítások mindenestre világot vetnek a bizottság vizsgálatának felületességére.

Ad 2. Az új igazgatóság mérlegeinek felülvizsgálásának és ellenőrzésének módját, különösen pedig a kiküldött szűkebb ellenőrző bizottság „megállapításának helyességét kétségbe vonja a vizsgálóbizottság.”

Miként a bizottság is ismerteti, a mérlegtervezettel a végrehajtóbizottságból kiküldött szűkebb bizottság, majd ennek jelentése alapján a végrehajtóbizottság, azután az igazgatóság és végül a felügyelőbizottság foglalkozott. Az ilyen módon jóváhagyott mérleget a fővárosi számvevőség és a fővárosi számszék kiküldöttjei vizsgálták át és hozzájárultak ennek a főváros tanácsához, majd a rt. közgyűléséhez való előterjesztéséhez.

Épen ezért meglepő a vizsgálóbizottságnak az a megállapítása, hogy „az így eszközölt mérlegvizsgálat nem volt megfelelő”, majd „az, hogy a bizottság mindent a legnagyobb rendben talált, súlytalan megállapítás” (22. oldal, II-ik hasáb), mert a bizottság egyáltalában nem tudhatja, hogy a végrehajtóbizottságból kiküldött ellenőrzőbizottság milyen terjedelmű ellenőrzőpróbákkal ejtette meg vizsgálatát.

Minthogy mind az igazgatóság, mind a végrehajtóbizottság ellenőrző kötelezettségének a más intézetnél szokásos ellenőrzés mértékén túl tett eleget, ennél fogva inkább a vizsgálóbizottságnak idevágó megállapítását lehet „súlytalan”-nak minősíteni, mert azt az állítását, hogy a Vásárpénztár ellenőrzőbizottságának megállapításainak helyességét kétségbe vonja, egyetlen konkrét adattal sem tudta alátámasztani. **Ha most ehhez még hozzávesszük, hogy a fő-**

városi számvevőség és számszék is közrebocsájtásuk előtt felülvizsgálta az új igazgatóság mérlegeit, akkor a bizottságnak az ellenőrzés elégtelenségére vonatkozó állításait további cáfolatra már nem kell érdemesíteni.

A bizottság fentebb felsorolt állításaival szemben meg kell állapítanunk, hogy

1. az 1929—30—31. évi mérlegek nem irreálisak. Ezt a bizottság egyetlen adattal sem igazolta.

2. Igazgatóságunk mindenkor a legnagyobb lelkiismerettel és gondossággal mérlegelte az egyes évek vagyoni- és tehertételeit és a kereskedelmi törvény idevágó rendelkezéseinek figyelembe vételével lelkiismeretesen és gondosan állapította meg az intézet zárószámadásait s ennél fogva kénytelen a vizsgálóbizottságnak ezt a kétségbevonó tendenciózus állítását, amelyet tényekkel és számadatokkal egyáltalában nem tudott alátámasztani, a legghatározottabban visszautasítani.

3. A bizottságnak a mérleg ellenőrzésére vonatkozó kritikája, minthogy a Vásárpénztár mérlegeinek felülvizsgálata a fővárosi számvevőség és számszék bevonása révén is szélesebbkörű, mint más intézeteknél, — **alaptalan.**

4. A bizottságnak az az állítása, hogy a Vásárpénztár a kétes követeléseket is kamatoztatta, a valóságnak nem felel meg.

Az 1930—31. évi mérlegek realitására a vizsgálóbizottság a Húsipari Hitelegylet hamis váltóival kapcsolatban is tesz megjegyzést. Így a 14. oldalon a bizottság azt mondja: „1931. évben az adósok 346.485 P-vel szerepelnek a hitelegyleteknél aktíva gyanánt. Ebben bentfoglaltatnak a hamis váltókra folyósított kölcsönök is, amelyekre az évben csak 14.893 P leírás eszközöltetett. Az 1930. és 1931-ben le nem írt és visszafizetések által ki nem egyenlített hamis váltók ellenértékét csak a felszámolók és csak az 1932-es mérlegben írták le“.

A hamis váltók kérdéseivel külön fejezetben foglalkozunk. E helyen tehát csak annyit ismételünk, **hogy ezek a váltók, mint fedezeti váltók, a Vásárpénztár mérlegében egyáltalában nem szerepeltek és nem is szerepelhettek.** Egyébként ezek a váltók jó váltókkal cseréltettek ki és a hitelegyleti tagokkal szemben fennálló követelésekért a hitelegylet valamennyi tagja felelősséggel tartozik, ennél fogva ezekből a váltókból a Vásárpénztárt mindaddig, míg a hitelegyleti tagok pótfizetési kötelezettségeinek eleget tudnak tenni, kár nem érheti.

A Vásárpénztár mérlegében tulajdonképpen a Hitelegylettel szemben fennálló összkövetelés szerepel, amelyet a tagok egyetemleges felelőssége fedez.

A vizsgálóbizottság fenti idézetében az új igazgatóságot tulajdonképpen azzal gyanúsítja meg, hogy az igazgatóság annak dacára, hogy nagyobb leírások lettek volna szükségesek, erről nem gondoskodott.

Mi ezt a gyanúsítást az eddigiek után egyszerűen visszautasíthatnók,

ehelyett azonban legyen szabad a következő levelet idézni, amely mindennél jobban igazolja azt a körütekintést és gondosságot, amelyet igazgatóságunk a mérleg elkészítésénél kifejtett.

Budapest, 1931. XII. 14.

1313/1931. V. P. szám.

Nagyságos

Erdős Sándor cégvezető úrnak,

Budapesten.

Megbízuk Önt, hogy vásáracsarnoki osztályunkban még e hó folyamán ellenőrzést tartson, amely főleg a következőkre terjedjen ki:

1. A három hitelegyletben egyenként megállapítandó, hogy évi hány százalék a jelenleg szedett összes kamat, jutalék és egyéb költség, különös tekintettel a kamatkorlátozó kormányrendeletre?

2. A kihitelezett összegek és a hátralékok összehasonlítása **1930. nov. 30. és 1931. nov. 30-ával minden hitelegyletnél külön-külön.**

3. Az inkasszánsok elszámolása rendben folyik-e? Egyes **hátralékosokként szereplő adósoknál kémpróbák útján ellenőrzés tartandó.**

4. Mily összegre tehető a leírandó tartozások összege az egyes hitelegyleteknél és mennyi az ezek fedezését képező biztosítékok összege?

5. A fedezeti váltók megvizsgálandók és megállapítandó, hogy az arany-pengőrendelet tekintetében kiadott rendelkezéseknek elég tétetett-e, valamint, hogy az újabb illetékrendelet szerint a kitöltetlen összegű váltóknál a minimális 2.50 pengős illeték pótoltatott-e?

6. A perelt tartozásokról szóló ügyészi és ügyvédi jelentésekről kimutatást készít a csarnoki osztály, amelybe az ügyvédek által befizetett összegeket is bele kell írni, valamint a kiérdemelt költségeket aszerint csoportosítva, hogy behajtható vagy behajthatatlan követelésekre vonatkoznak-e? **Ez a kimutatás utólag ellenőrzendő.**

7. Minden hitelegyletről külön-külön mérleg készítendő az év végével az osztály által és ez a mérleg ellenőrzendő.

Kiváló tisztelettel:

Budapest Székesfővárosi Vásárpénztár
részvénytársaság

Karch s. k.

Sándor s. k.

Erdős Sándor cégvezető 1931. december 23-án kelt jelentésében a Húsipari Hitelegylettel kapcsolatban megállapítja, hogy az előző évben leírt kétes követelések összege P 13.872.14
leírandó a folyó évben behajthatatlan követelések címén P 19.715.—

összesen: P 33.587.14

ezzel szemben a Húsipari Hitelegylet a veszteségek fedezésére szolgáló biztosítéki alapja P 47.000.—

úgyhogy a biztosítéki alap meghaladja a leirandó tételek összegét s ennél fogva a hitelegyleti tagok pótbefizetésére nincsen szükség.

A Vásárpénztár mérlegét pedig épen a fentebb vázolt helyzetnél fogva a Húsipari hitelegyleti leírások a dolog természeténél fogva nem érintik, ennél fogva a vizsgálóbizottságnak fenti állítása alaptalan.

Hogy a felszámolóbizottság 1932. december 31. státusában a Húsipari Hitelegylettel kapcsolatban milyen összeget írt le, az a mi igazgatóságunk 1931. mérlegére nézve teljesen közömbös és erre kihatással nem lehet.

IX.

Az egyes igazgatósági tagok személyes betekintési joga.

A tanácsi vizsgálóbizottság jelentése szerint (23. oldal, II. hasáb, 3. bekezdéshez):

„Vizsgálatunk során azt állapítottuk meg, hogy az igazgatóság például 1930-ban összesen csak 3 ülést tartott és attól az igazgatóságtól, amely kritikus időpontban egy évben csak háromszor hivatik össze, komoly irányítást, vagy ellenőrzést várni amúgy sem lehet.“

A fenti megállapításra meg kell jegyeznünk, hogy az igazgatóság az 1875. évi XXXVII. tc. 193. §-a és az alapszabályok 35. §-a értelmében kebeléből **11 tagú végrehajtóbizottságot alakított, amely mindenben az igazgatóság helyett és annak hatáskörében járt el.**

Ebben a végrehajtóbizottságban azok az igazgatósági tagok foglaltak helyet, akiket az egyes városi pártok delegáltak és abban minden párt képviselve volt.

Az alapszabályok 35. §-a második bekezdése szószerint ekként rendelkezik:

„Az igazgatóság saját felelősségének érintetlenül hagyása mellett az **üzletvitel állandó és közvetlen felügyeletére** s az igazgatósági folyóügyeknek **az igazgatóság nevében való intézésére saját kebeléből** egy-egy üzletév tartamára terjedő hatállyal **végrehajtóbizottságot küldhet ki.**“

Hiszen épen azért rendelkezik így az alapszabály, mert egy 21 tagú igazgatóságtól sokkal kevésbé lehet elvárni a „komoly irányítást, vagy ellenőrzést“, mint egy kevesebb tagú és szakemberekből összeválogatott végrehajtóbizottságtól.

Ez a végrehajtóbizottság pedig komolyan és lelkiismeretesen felelt meg feladatának, hiszen majdnem minden héten 4—5 órás üléseket tartott, ahol minden ügyet felelősségének tudatában komolyan és részleteiben is megvitattott.

Ezenfelül különböző szakbizottságokat is alakított a végrehajtóbizottság, hogy a fontosabb ügyeket külső szakértők bevonásával előzetesen ezek vitásák meg részletesen és csak ezután kerüljenek teljesen előkészítve a végrehajtóbizottság elé.

Épen ez a körülmény, vagyis a végrehajtóbizottságnak gondos munkája tette lehetővé és megokoltta, hogy ne az igazgatóság plénuma foglalkozzék minden apró-cseprő ügygel, hanem csakis a fontosabbakkal.

A végrehajtóbizottság tárgyalásairól és határozatairól pedig utólag mindig pontosan tájékoztatta a végrehajtóbizottság az igazgatóságot is, tehát ennek is módjában volt „komoly irányítást, vagy ellenőrzést gyakorolni“.

De különben is, ha az igazgatóság — a végrehajtóbizottság gondos és lelkiismeretes munkája mellett — szükségesnek tartotta volna még az igazgatóság többszöri ülésezését is, ezt könnyen megtehetette volna, mert hiszen az alapszabályok 34. §-a szerint „két igazgatósági tag kívánságára annyszor tart üléseket, ahányszor annak szüksége felmerül“.

De épen azért nem merült föl annak szüksége, hogy az igazgatóság gyakrabban tartson plenáris üléseket, mert az igazgatóság helyett az alapszabályok értelmében a végrehajtóbizottság tartott gyakran üléseket.

A tanácsi vizsgálóbizottságnak tehát az igazgatósági ülések kevesebb száma miatt emelt vádaskodása sem tekinthető megokoltnak, mert abból az intézetre semmi kár sem származhatott.

* * *

Teljesen komolytalan a tanácsi vizsgálóbizottságnak az az eljárása is, hogy az 1930. évi május hó 13-án tartott igazgatósági ülésnek azt a vitáját veszi bírálat alá, amely **Kardos Jenő** igazgatósági tag panaszával foglalkozott, amelyben szóvátette, hogy miért nem tartott az igazgatóság 5 hónap óta ülést és hogy amikor a Vásárpénztár egyes ügyei iránt érdeklődött, „akkor **Sándor** igazgató neki a felvilágosítást megtagadta azzal az indokolással, hogyha ő (**Sándor** igazgató) **Kardos** igazgatósági tagnak felvilágosítást adna, akkor visszaélne a hivatalos titoktartással“.

Természetesen elhallgatja a jelentés, valamint **Kardos Jenő** igazgatósági tag is **Sándor Imre** igazgató fentidézett kijelentésének azt a kiegészítő részét, hogyha ő „az ügyvezető elnök, vagy alelnök előzetes engedélye nélkül adna felvilágosítást“, akkor élne vissza a hivatalos titoktartással.

Figyelmeztette **Sándor Imre** igazgató **Kardos Jenő** igazgatósági tagot, hogy kívánságával legyen szíves az elnökhöz vagy alelnökhöz fordulni.

Ehelyett azonban a nevezett igazgatósági tag a legközelebbi igazgatósági ülésen tette szóvá ezt az ügyet, holott ha közvetlenül fordult volna kívánságaival az elnökhöz vagy alelnökhöz, minden felvilágosítást azonnal megkapott volna.

Utalnunk kell itt a Vásárpénztár „Szolgálati és fegyelmi szabályzat”-ának 26. §-ára, amely szószerint így rendelkezik:

„**Titoktartás.**” Az alkalmazott az intézet ügyeire vonatkozólag teljes titoktartással tartozik. Az üzleti könyvekbe és iratokba az igazgatóság és felügyelőbizottság tagjain, valamint az illetékes hivatalnokokon kívül az **igazgatóság tudta és engedélye nélkül** senkinek sem szabad betekintést engedni. Ügyiratok (levelek, mellékletek, okiratok, rendeletek, utasítások, becslések, stb.) és könyvek az igazgatóság, vagy az arra felhatalmazott vezérigazgató külön ki-
fejezett engedélye nélkül sem eredetiben, sem másolatban vagy kivonatban ki nem adhatók, le nem másolhatók, sem **azok tartalma szóbelileg nem közölhető.**”

„**Szigorúan tilos, hogy az engedélyezett hitelekéről, elhelyezett pénzekről és értékekről bárkinek is tájékoztatást adjanak, vagy hogy az intézet biztonsági berendezéseiről és az intézet tulajdonát képező értékekről bárki is felvilágosítást kaphasson, vagy az intézet üzleti könyveibe, levelezésébe és okmányaiába az erre hivatott tisztviselőkön kívül bárki is betekinthesse. Az ezek ellen vétők azonnali elbocsájtással, illetve nyugdíjazással is büntethetők.**”

De nemcsak a Vásárpénztárnál vannak a titoktartásra vonatkozólag ilyen szigorú intézkedések, **hanem valamennyi pénzügyintézetnél.** De ez nem is lehet másként, hisz ezt minden józan gondolkodású ember természetesnek is találja.

Sem a kereskedelmi törvényben, sem az alapszabályokban nincs olyan rendelkezés, amely az igazgatóság összességén kívül az egyes igazgatósági tagoknak külön biztosítana előjogokat, tehát az intézet „Szolgálati és fegyelmi szabályzat”-a sincs ellentétben a tételes szabályokkal s így érvényben is van.

Senki, tehát az igazgatóság tagjai sem kaphatnak az ügyvezető elnök vagy alelnök megkerülésével az intézet tisztviselőitől üzleti ügyekről tájékoztatást.

Ez így van az összes pénzügyintézeteknél, ez az általános gyakorlat.

Nem lehet tehát ebből a Vásárpénztár ügyvezetői ellen sem vádat kovácsolni, még akkor sem, ha az igazgatósági ülés vitájában az egyik tagnak a többségével nem egyező véleménye volt is. Arra pedig nem volt eset, hogyha az igazgatóság valamelyik tagja az elnökhöz vagy az alelnökhöz fordult adatkért, vagy felvilágosításért, azt meg ne kapta volna.

Ezt a bizottság sem állítja.

A Vásárpénztárnál talán főbb ok is volt az óvatosságra, a titoktartás követelménye tekintetében, mint más intézetnél, mert **a Vásárpénztárnál több eset fordult elő, amikor alantas tisztviselők révén hamis adatok kerültek ki olyan egyénekhez, akik rendszeresen áskálódtak az intézet ellen és mindenáron le akarták rontani az intézetnek jóhírnevét, hitelét és vezetőinek tekintélyét.**

A leghatározottabban tiltakoznunk kell tehát a bizottsági jelentésnek alábbi része ellen is:

„A tényeknek felderítésétől való félelem mutatkozik az új igazgatóság

által hozott abban a határozatban, hogy egyes igazgatósági tagoknak nincsen joga a társaság vagyoni helyzetéről információkat szerezni, de mutatkozik a mérleg készítésének a módszerében is, amelyről jelentésünknek III. fejezetében teszünk említést.

A vizsgálóbizottságnak ez a kijelentése is minden komoly alapot nélkülöző ráfogás, mert az új igazgatóságnak semmi oka sem volt, hogy a tények felderítésétől féljen, ellenkezőleg most is a való tények felderítését kívánjuk.

Az sem felel meg a valóságnak, mintha az igazgatóság akként határozott volna, hogy „**az egyes igazgatósági tagoknak nincsen joga** a társaság vagyoni helyzetéről információkat szerezni”, mert bár az igazgatóságban az a vélemény alakult ki, hogy az a helyes, ha az egyes igazgatósági tag is az igazgatósági ülésen, vagy annak megbízása alapján az elnök vagy az alelnök útján szerez információkat, de azért semmiféle tiltó határozatot nem hozott. Nem is volt arra egyetlen eset sem, hogy ha bármelyik igazgatósági tag az elnök vagy alelnöktől kért információt, azt teljes őszinteséggel meg nem kapta volna. Az természetes, hogy az egyes tisztviselők az elnökség megkerülésével nem adhatnak információt.

Végül meg kell jegyeznünk, az igazság kedvéért azt is, hogy a bizottság által idézett 1930. május 13-i igazgatósági jegyzőkönyvben nincs nyoma annak, hogy **Kardos Jenő** igazgatósági tag ezen az ülésen előadta,

hogy érdeklődni kíván a Húsipari Hitelegylet adóssai iránt, de nem engedtek neki betekintést,

hogy felvilágosítást kért a Nyersbörkereskedelmi Rt-nak 400.000 P-s lombardhiteleiről, amit azért sokalt, mert ennek a társaságnak az alaptőkéje csak 50.000 P volt;

hogy arra a kérdésre, hogy kik a Vásárpénztár adóssai, a felvilágosítást megtagadták;

hogy tisztviselői fizetésekre vonatkozóan kapott ugyan felvilágosítást, de csak szóbelileg, a felvilágosítások valódiságának ellenőrzésére alkalma nem nyílt;

hogy érdeklődött az autó- és lókocsitartás iránt, de kielégítő felvilágosítást nem kapott;

hogy kérte a Pénzügyi Központ 1929. évi jelentését, amire az volt a válasz, hogy majd kikeresik a másolatot és azt majd rendelkezésére bocsátják;

hogy kérte a nyersmérleget, amire azt a választ kapta, hogy majd pár héten belül elkészül és akkor majd megkapja;

hogy kérdést intézett **Sándor** igazgatóhoz, hogy mennyi a behajthatatlan kinnlevőség, mire **Sándor** ügyvezető igazgató úr kijelentette, hogy nem nyilatkozik, mert erre nincs engedélye;

hogy a peresített tételekre kimutatást kért, annak elkészítését ígérték, de nem került ez az ígélet beváltásra;

hogy kérdést intézett az igazgatósági tagok javadalmazására nézve, amire

azt a választ kapta, hogy a megállapított költségeken kívül semmiféle díjazásban nem részesülnek; majd

végül felvilágosítást kért a Faárugyárnak veszteségeiről, amire azt a választ kapta, hogy forduljon **dr. Wilhelm Adolffhoz**, ő fog adni megfelelő információkat.

A fentiekről azt állítja a bizottság, mintha ezek a kívánságok a jelzett igazgatósági ülésen hangzottak volna el, ami a valóságnak nem felel meg. Ugy látszik, hogy ezeket az adatokat a bizottság utólag kérhette be **Kardos Jenő** igazgatósági tagtól, hogy vádját színesebbé tehesse. **Az említett igazgatósági ülésen Kardos Jenő igazgatósági tag a fenti részletezést nem is említette, illetőleg panaszát nem is részletezte és arra nem is kért felvilágosítást és az ülés jegyzőkönyvében a fentebb részletezett kívánságok egyáltalában elő nem fordulnak.**

X.

A hamis váltók ügye.

A vizsgálóbizottság jelentésének 14. oldalán (I. hasáb) azt állítja, „hogyan 135 tételben hamis váltók vannak a hitelegylet tárcáiban, ezek a váltók, illetve a folyósított kölcsönök a hitelegyleti mérlegek alkalmával aktiva gyanánt fel voltak véve”.

A Vásárpénztár új vezetősége 1929. decemberében a reorganizáció során vásárcsarnoki fiókja ügykezelésének teljes átvizsgálását rendelte el. Gondos és hosszas vizsgálat után sikerült megállapítani, hogy a fedezeti váltók között 135 esetben hamis adatokra támaszkodó, és hamis aláírásokkal ellátott váltókra folyósítottak kölcsönök 85.181 pengő erejéig. A vizsgálatot vezető ügyvezető igazgató 1930. február 17-i jelentése szerint **ezen a hamis fedezeti váltók új jó váltókkal cseréltettek ki, amelyeken fizetőképes egyének mint kezesek szerepeltek.**

E jelentés szerint „a meghallgatott választmányi tagok beismerték, hogy nem minden hitelügyben jártak el a választmányi tagok kellő körültekintéssel, beismerik, hogy egymással szemben bizalommal viseltettek, amiből tényleg előállott az a helyzet, hogy egyesek álnév alatt, vagy más néven vettek fel ismételve kölcsönt...” Kijelentették, hogy amennyiben ezekből az ügyekből a Húsipari Hitelegyletre bármilyen kár származnék, ezért úgy az egész választmány, valamint azok az egyes választmányi tagok is, akiknek a mulasztásából származik a kár, és akik a kölcsönre vonatkozó iratokon mint informátorok szerepelnek, teljes anyagi felelősséget vállalnak.”

Megállapítjuk ennél fogva, hogy a hitelegyletek mérlegében fedezeti váltók egyáltalában nem, s így a hamis váltók sem szerepeltek aktiva gyanánt, hanem mindenkor a hitelegyletnek a tagokkal szemben fennálló összkövetelése, amely természetszerűen annak tagjaival szemben még fennálló követelésekből tevődik össze.

A hitelegyleti tartozásokért pedig a hitelegylet valamennyi tagja egyetemleges felelősséggel tartozik s így az egyes váltók, vagy egyes követelések a Vásárpénztár mérlegét sohasem érinthették.

A váltókat bűnjelként őrizte meg a hitelegylet, azért, hogy ez által állandó nyomás alatt tartsa megtévedt tagjait. Ennek az ügynek az elbírálásánál nem szabad szem elől téveszteni, hogy ezek a hitelegyletek szabályzataik értelmében elég széleskörű autonómiát élveztek, épen azért, mert választmányaik és összes tagjaik erkölcsi és egyben egyetemleges anyagi felelősséget is vállaltak a folyósítandó összes kölcsönökért. A választmány, illetőleg a cenzurabizottság önállóan döntött a kölcsönök felett, önállóan bírálta, vizsgálta és fogadta el a benyújtott váltókat. A kölcsönök biztosítására tekintélyes tartalékalapot létesítettek.

A hitelegyleti tag — az ügyrendi és kezelési szabályzatok 5. §-a szerint egyetemlegesen felelős mindazon veszteségekért, amelyek a hitelegyletet a kilépési év végéig érik és tartalékalapra köteles a részére engedélyezett, vagy felémelt hitelösszeg 10%-át készpénzben befizetni.

A 6. §. szerint a hitelegylet a tartalékalapra ezenfelül külön jutalékot is szedhet.

A 24. §. szerint, az esetre, ha pótfizetések válnak szükségessé, a választmány azok magasságát meghatározza és azok befizetését elrendeli, ha pedig a választmány ezt elmulasztaná, a Vásárpénztár igazgatósága rendelheti ezt el.

A 23. §. szerint a választmány eszközli a hitelegyletbe való felvételt és engedélyezi az összegyűlés által meghatározott legmagasabb és legkisebb összeg határain belül az egyeseknek a hitel összegét.

A 25. §. szerint, ha valamely hitelegyleti tag a kötelezettségeinek meg nem felel, a fizetés a hitelegylet tartalékaiból fedeztetik, és ha ez is kimerítettett, valamennyi hitelegyleti tag részesülése arányában pótfizetéseket teljesíteni köteles mindaddig, amíg a kötelezettségeinek meg nem felelő tag, illetve tagok mulasztása folytán a hitelegylet összeségét ért veszteség kiegyenlítést nem nyert. Ezen pótbefizetéseknek minden egyes hitelegyleti tag által leendő pontos teljesítéséért az összes hitelegyleti tagok egyetemlegesen szavatolnak. A választott választmányi tagok a saját mulasztásukból származó károkért személyesen is felelősek.

A 15. §. szerint a választmány a hitelegyleti tagok összeségét képviseli és a Vásárpénztár személyzete útján és azok közbenjöttével a hitelegylet minden ügyét intézi.

Kétségtelen tehát, hogy a hitelegylet kebelében elintézésre kerülő minden ügyért, a mulasztásokért, visszaélésekért és károkért elsősorban maga a hitelegylet és annak választmánya felelős anyagilag és erkölcsileg is, működéséből kifolyólag a Vásárpénztárt anyagi kár nem is érheti, a kebelében felmerülő veszteségek tehát tulajdonképpen le sem írhatók mindaddig, amíg a Vásárpénztár a fenti összes biztonsági módozatokat az összes hitelegyleti tagokkal szemben nem érvényesítette.

Az anyagi és erkölcsi felelősséggel tartozó választmány és cenzurabizottság tagjai, mivel személyesen ismerték a hitelkérőket és kezeseiket, valamint

azok anyagi és erkölcsi megbízhatóságát, szavazták meg a kölcsönöket, a végrehajtóbizottság pedig ellenkező adatok hiányában nem akadályozhatta meg a kölcsönök folyósítását.

Hiszen a hitelegyleteknek épen az volt a célja, hogy a szakmabeli iparosok köréből választott megbízható és tekintélyesebb egyének erkölcsi s anyagi felelőssége, valamint azok személyes ismertsége révén, teljesen megbízható és elfogadható javaslatok kerüljenek csak a végrehajtóbizottság elé. Azt nem lehetett feltételezni még a legsúlyosabb gazdasági viszonyok között sem, hogy oly irányú visszaélések következhetnek be, amit azok a választmányi tagok sem vehetnek észre és akadályozhatnak meg, akik ezekkel az iparos társaikkal napról-napra együtt élnek és dolgoznak.

A Húsipari hitelegyletnél néhány választmányi tag megtévelyedése és összejártsága, amit a hitelegylet vezetősége sem vett észre, a tömegesen beérkező kölcsönkéréseknél tette lehetővé, hogy sok hamis váltóra is folyósítottak jóhiszeműen kölcsönöket. Amikor a Vásárpénztár új vezetősége az első gyanúsításról értesült, azonnal a legszigorúbb vizsgálatot végeztette és csak azért nem terelte az ügyet bűnvádi útra, mert ebben az esetben kevésbbé tudta volna az intézet anyagi érdekeit biztosítani.

Tárgyilagosan mérlegelve az eseményeket, a megtévedt választmányi tagok csalásaikat olyan körmönfontan végezték, hogy azt csak hosszadalmas nyomozással lehetett felfedni.

A bűnös hitelegyleti tagok ellen pedig azért nem látszott szükségesnek a büntető eljárás megindítása, mert a hitelegylet választmányi tagjai anyagi felelősséget vállaltak a károkért, ami a bűnvádi eljárás esetében nem következett volna be. A jövőre pedig teljesen kizártnak volt tekinthető hasonló visszaélés az alkalmazott óvintézkedések, valamint az ipartestületeknek saját tagjaik anyagi érdekeinek hathatósabb megvédésére irányuló akciója után.

A bizottsági jelenésnek az a megállapítása ugyanis, hogy a „Bonin-féle vizsgálat lefolytatása után a hitelegyletek működésének ellenőrzése tekintetében lényegbevágó intézkedések nem foganatosítottak, csak a választmány cseréltetett ki és egy-egy igazgatósági kiküldött delegáltatott a hitelegyletekbe, ez azonban a rendszeren nem sokat változtatott”, **a valóságnak nem felel meg.**

Ezzel szemben igaz, hogy az ellenőrzés tekintetében lényegbevágó intézkedések történtek és pedig:

1. A hitelegyleti kezelési szabályok a szomorú eseményekből szerzett tapasztalatok alapján teljesen újból átdolgoztattak. Különösen az ellenőrzés hatályossága és a hitelezés biztonsága érdekében.

2. A hitelegyleti kölcsönök a végrehajtóbizottság elé való terjesztése előtt a Vásárpénztár ellenőrzési osztálya útján szigorú vizsgálat alá vonattak, az alaki kellékek, a hitelkérők, valamint a kezesek bonitása tekintetében.

3. A kezesek és a kölcsönt kérők külön nyilvántartásba vétettek, a kezeségek halmozásának elkerülése végett.

4. A húsiparosok viszonyaival tájékozott külön egyén bízott meg az egyes kölcsönkérők anyagi és erkölcsi megbízhatóságának bizalmas kutatására.

5. A pénzbeszedők kémpróbák útján külön kiküldöttek útján ellenőriztettek.

6. Az egyes kölcsönösszegek felső határa leszállított.

7. Végül elrendeltetett, hogy minden hitelegylet külön könyveket vezessen és a Vásárpénztárral szemben mint adósok nem az egyes tagok, hanem csak a hitelegyletek szerepeljenek.

Annak további igazolására, hogy mennyire alaptalan a tanácsi vizsgálóbizottságnak az a vádja, mintha a **Bonin**-féle vizsgálat lefolytatása után a hitelegyletek működésének ellenőrzése tekintetében a fentebb felsorolt és egyéb **lényegbevágó intézkedések nem foganatosítottak volna**, utalunk a végrehajtóbizottságnak 1930. január 28-án, február 11-én, február 24-én, március 11-én és 24-én, április 8 és 25-én és június 10-én tartott üléseinek jegyzőkönyvére.

Ezekből a jegyzőkönyvekből kétségtelenül megállapítható, hogy az üzletvezetés mindenről pontosan tájékoztatta a végrehajtóbizottságot, ez az ügyvel ismételten behatóan foglalkozott, sőt az egész ügy vizsgálati anyagának felülvizsgálására és javaslattételre egy külön szűkebb bizottságot küldött ki.

Ez a külön bizottság gondosan felülvizsgálta az egész anyagot, eljárásáról részletes jelentést és javaslatot is tett a hitelegyletek ügykezelésének megszigorítására. Az ügyvezetés a javaslat értelmében módosította is a hitelegyletek szabályzatait és mindent megtett abban az irányban, hogy a jövőben hasonló visszaélések lehetőleg megakadályoztassanak. Az árubeszerzési előlegek csoportjának módosított szabályzatai pedig még a székesfőváros tanácsának is bemutatattak.

XI

A vizsgálóbizottságnak konkrét esetekre vonatkozó adatainak és bírálatának cáfolata.

1.

A Központi Tejcsarnok részvényeinek értékelése.

(Lásd jelentés 4. oldal, I. hasáb.)

A vizsgálóbizottság jelentése szerint a Budapesti Központi Tejcsarnok részvényei 6.5 P-t sem érnek.

Az igazgatóság ezzel szemben a következőket állapítja meg:

A régi igazgatóságnak erről szóló jelentését (kékkönyv VI. melléklet II. pont, 5. oldal) az új igazgatóság is teljesen magáévá teszi. Legfőképpen azért, mert alkalma volt a Központi Tejcsarnok rt.-nél, valamint az egyik budapesti patronizáló nagybanknál a részvények valóságos értékéről meggyőződést szerezni. Ennek alapján az említett bank által megállapított belső értéket (mintegy 15 P-t darabonként) vettünk számításba és a könyv szerinti értéket ilykép meghaladó összeget latenciának vettük. Az elmondottakat kiegészítjük azzal, hogy értesüléseink szerint az elmúlt hónapokban az egyik nagy részvényes pénzintézet egy nagyobb részvényt pakettet szerzett meg, mégpedig jóval a 10 P-s névértéken felül. Az igazgatóság becslését, amely darabonként 15 P volt, a tényleges adás-vétel megerősítette és a vizsgálóbizottság becslésével szemben az igazgatóság álláspontját igazolta.

2.

Hitelegyleti adósok.

(4. oldal, II. hasáb.)

A hitelegyleti adósokkal szemben fennálló 557.740 P-t tevő tartozása volt a jelentés szerint az 1932. évi mérlegben, az összes tartalékok felhasználása után 164.389 pengő leírás vált szükségessé, mely leírás a jelentés szerint részben a hamis váltók értéktelensége folytán vált szükségessé.

Legelsősorban tiltakozunk a megokolásnak ilyen meghatározása ellen. Mert ha állott elő is olyan veszteség, amely leírást vont maga után, ez a veszteség nem azért áliott elő, mert a hamis váltók értéktelenedtek el, hanem azért mert a hamis váltók helyébe adott jó váltókon alapuló követelés behajtható nem volt. Egyébként utalunk a VIII. és X. fejezetekben foglaltakra adott válaszkra, amelyben a hamis váltók ügye kellően meg van világítva. Tiltakozunk továbbá a bizottságnak azzal **a valósággal meg nem felelő és megtévesztő beállításával**, amely úgy igyekszik feltüntetni a hitelegyleti adósokon szenvedett veszteséget, mintha azt a hamis váltók okozták volna és hogy ezt a felszámolók állapítják meg. Ezzel szemben áll, hogy illet a felszámolók soha nem állítottak, mert a vöröskönyv 8. oldalának „Vagyon 5. hitelegyleti adósok” című fejezetének 8. bekezdése így szól: „Egyébként megjegyezzük, hogy a három hitelegylet működése során a Vásárpénztár tárcájába 51.411 P értékű hamis váltó, 33.770 P értékű — hamis adatokon nyugvó — váltó került”. Azt, hogy „hamis váltók értéktelensége folytán” kellett leírást eszközölni, kifejezetten sehol sem állították.

3.

Az adonyi felszerelések értékelése.

(4. old., II. hasáb.)

A jelentés kétségbe vonja az adonyi gazdasággal szemben fennálló követelésünk 708.705 P-s összegének realitását, mert szerinte ebből az összegből 205.022 P olyan felszerelésre és építkezésre esik, amelynek egy része a bérleti szerződés szerint a bérlet megszűnésekor ellenérték nélkül a tulajdonosra átszáll és a bérlet területéről természetszerűleg el sem szállítható.

Kétségbe vonjuk a bizottság ezen megállapításának helyességét, mert általánosságban ilyen elveket hirdetni gazdasági képtelenség! Ha egy bérgazdaságot folytató mezőgazdasági vállalat bérletét az átvételkor készpénzért vásárolt felszerelési tárgyakkal instruálja, vagy a gazdaságnak a saját üzemterv szerinti folytatása háramlási joggal terhelt építkezéseket követelne meg s mindezeket az első évben eszközölt beruházásokat a vállalat az első üzletév terhére számolná el, kis alaptőke mellett bízvást csődöt kérhetne maga ellen. Ha pedig a saját tőkái oly tekintélyesek volnának, hogy az említett beruházások nem emészténék fel azt, az előbbieken említett felszerelések leírása következtében kénytelen volna a vállalat a következő esztendőben a felszerelések leírasi összegének mintegy 90%-a után társulati adót fizetni, mert a leírás csak kb. legfeljebb 10% erejéig van adómentesen megengedve.

A bizottság előadója valószínűleg csak tanácsolni mer ilyen mérlegszerkesztési módszert, persze minden felelősség nélkül.

4.

A nyugdíjpénztár tartozása.

(4. oldal, II. hasáb.)

A nyugdíjpénztárral szemben fennálló 235.180 P követelést csak abban az esetben lehet az aktívák közé beállítani, ha a terhek közé annak az összegnek (a jelentés szerint 2 millió pengőnek) bruttó értéke vétetik fel, mely összeggel a nyugdíjpénztár passzív.

5

A sertésosztály irodaépületéhez való hozzájárulás összegének értékelése.

(6. old. II. hasáb.)

A sertésosztály irodaépületének építkezési hozzájárulási összegének 106 ezer pengőnek aktívaként való beállítását a jelentés túlzottnak tartja.

Teljesen ellenkező véleményen vagyunk és utalunk a régi igazgatóság által e tárgyban a polgármester úrhoz tett jelentésére, (kékkönyv VI. melléklet, 5. oldal, 3. pont), amelynek megállapításait ebben a kérdésben magunkévá tesszük.

6.

A további 1 millió pengő leírás.

(5. old. II. hasáb.)

A jelentés indokoltnak látná a vagyontételeknek a felszámolók által megállapított összegét további 1 millió pengővel csökkenteni, mert szerinte a vagyontételek legalább egymillióval vannak túlértékelve.

Minthogy a bizottság ezt a merész kijelentését megtette anélkül, hogy állítását részletes adatokkal, vagy bármilyen indokolással is alátámasztaná, nincs módunkban, hogy ehhez a kérdéshez hozzászóljunk. Nem is tudunk más magyarázatot találni ilyen frappáns hatásra számító kijelentésre, mint hogy mindkét igazgatósággal szemben előszeretettel hangoztatott „hamis“ mérlegkészítés vádjá a felszámolóbizottság tagjaira is kiterjesztessék. Hogy ennek a vádnak a maga nevében való említésétől a felszámolók megkíméltetnek, annak oka csak az lehet, hogy a kritizált mérleg elkészítésétől számítva még nem telt el az a szokásos 3—4 esztendő, amire a bizottság előadójának szüksége van, hogy valamely mérlegnek az irrealitását utólagosan és veszély nélkül megállapítsa.

7.

Uj tisztviselők alkalmazása.

(10. old. I. hasáb.)

A bizottság rosszalását fejezi ki tisztviselőknek szerződésellenes és a végrehajtóbizottság tiltó rendelkezésébe ütköző alkalmazása miatt. Erre alapul azt hozza fel a jelentés, hogy az 1929 július 1-e óta alkalmazott 27 tisztviselő és 4 beszedő közül csak 3 tisztviselőnek és 4 beszedőnek alkalmaztatása jelentett be az igazgatóságnak, dacára annak, hogy az elnökkel kötött szolgálati szerződés új alkalmazottak felvételét az igazgatóság hatáskörébe utalta és dacára annak, hogy a végrehajtóbizottság még ideiglenes tisztviselők alkalmazását is magának tartotta fenn.

Nem tarthatjuk feladatunknak kutatni azt, miért nem ítélte a vizsgálóbizottság szükségesnek megvizsgálni, illetve, ha megvizsgálta, miért nem tett róla jelentést, hogy a végrehajtóbizottságnak 1930 december 2-i tiltó rendelkezése óta a 27 újonnan alkalmazott közül hányat vett fel az ügyvezetés.

Az igazgatóság tehát megállapítja, hogy a végrehajtóbizottság tiltó rendelkezése óta mindössze egy alkalmazott vétetett fel és az is erős politikai nyomás következtében.

Ez alkalommal csak annak a felemlítésére kell szorítkoznunk, hogy ha egy vállalat olyan fontos feladat elintézésére ad megbízást, mint a Vásárpénztár esetében történt, amikor az egész intézet reorganizációja volt a megbízás legfontosabb része, akkor a megbízottaknak bűnül felróni azt, hogy a reorganizáció munkáinak végrehajtása közben segéderőket vesznek maguk mellé, igazán nem lehet. Hogy ezek a segéderők mily mértékben, és személy szerint kik alkalmaztassanak, az ismét csak azokra volt bízandó, akik a reorganizációra és az ellenőrzésre, valamint a multak vizsgálatára megbízást kaptak.

A megbízottak személyes felelősség mellett tettek eleget a megbízatásnak, tehát nem is lehetett kívánni tőlük, hogy a személy szerinti kiválasztást az igazgatóságra bízzák, amelynek tagjai a politikai pártok arányában küldettek ki. Minden párt a maga emberét kívánta volna alkalmaztatni, tekintet nélkül arra, hogy a politikai érdemeken felül az illetőknek meg lett volna-e a képességük a kívánt munkakör betöltésére.

Alkalmunk volt a Vásárpénztár által a vizsgálóbizottság részére készített kimutatásba hivatalosan betekinteni, amelyből megállapítottuk, hogy 1929. július 1. után felvett és 1932. július 1-ig eltávozott alkalmazottak száma miként alakult.

Az említett kimutatás szerint a fenti időtartam alatt alkalmaztatott 17 tisztviselő és 2 hivatalsegéd, viszont eltávozott 14 tisztviselő és 4 pénzbeszedő, vagyis a felvett 19 alkalmazottal szemben eltávozott összesen 18, tehát megállapítható, hogy az üzletvezetés legfeljebb az eltávozottaknak he-

lyét pótolta új alkalmazottakkal, de az alkalmazottak számát végső eredményben nem szaporította. Az 1 főnyi szaporulat magyarázatát már fentebb megadtuk, ennél fogva a bizottságnak e kérdésben nyilvánított rosszaságát mint alaptalant, visszautasítjuk.

8.

Demkó Dezső vezérigazgató nyugdíja.

(11. oldal, I. hasáb.)

A jelentés azt állítja, hogy a nyugalmazott vezérigazgatónak a nyugdíjon felül indokolatlanul **kegydíj** is folyósított.

Ezzel szemben az igazgatóság a következő felvilágosítást adja:

Demkó Dezső vezérigazgató nyugdíjazása, illetve a nyugdíjnak a másutt eltöltött hét szolgálati esztendőnek betudásával történt megállapítása már az új igazgatóság működésének idejére esik. Minthogy a régi igazgatóság ennek dacára ennek az ügynek ismertetésére is kitért, a polgármester úrhoz intézett válaszában (kékkönyv VI. sz., melléklet 7. old. VIII. pont), mi ezzel a ténnyel megerősítve látjuk azt az álláspontunkat, amelynek elfoglalásával a hét nyugdíjlesztendőt betudtuk és ezért a régi igazgatóság válaszát egész terjedelmében magunkévá tesszük.

9.

Hitelegyleti kamatok.

A vizsgálóbizottság jelentésének 13. oldalán a következők foglaltatnak: „Megállapítást nyert, hogy az üzletkezelés példátlanul felületes volt, hogy a kihelyezett hitelek után nemcsak tőketörlesztést nem eszközöltek, hanem az 1929. évben például az esedékes kamatoknak is csak 6%-a folyt be.

Ezzel szemben a való tényállás az, hogy a hitelegyleti tagok kamat fejében 27.072 P-t fizettek be. Ez az összeg a vizsgálóbizottság felületes megállapításával szemben nem az esedékes kamattartozásnak 6%-a, hanem a fennálló 342.529.60 P összegű tőketartozásnak kb. 7%-a s így 16-szor annyi kamat folyt be, mint amennyit a vizsgálóbizottság megállapított.

10.

Posgay, Fekete és Almási fegyelmi ügye.

A bizottsági jelentésnek arra a megállapítására, hogy a 3 lemondott alkalmazottat a végrehajtóbizottság „az elkövetett csalás, okirathamisítás és hűtlen kezelés büntette dacára, tisztviselőknek az intézet kárára egymással való összejátszását és ezen a réven a bűncselekmények elkövetését nem megtorolja, hanem valósággal jutalmazza“, reá kell mutatnunk arra, hogy a fegyelmi vizs-

gálat a lemondás miatt fegyelmi határozattal be sem fejeztetett. A vizsgálattal megbízott tisztviselőnek a véleményes jelentése semmiféle büntetett vagy fegyelmi vétséget érvényesen meg nem állapíthat, legfeljebb csak vélelmezhet. A fegyelimbizottság, valamint a végrehajtóbizottság ugyan megállapíthatott volna bizonyos fegyelmi vétségeket, sőt, ha érdemleges marasztaló fegyelmi határozatot hozott volna, abban az irányban is határozhatott volna, hogy kívánja-e a bünvádi eljárás megindítását.

Minderre azonban azért nem kerülhetett sor, mert a 3 alkalmazott az érdemleges fegyelmi határozat előtt lemondott, amit a szolgálati és fegyelmi szabályzat is megenged és amire a végrehajtóbizottságnak is figyelemmel kellett lennie, valamint arra is, hogy a három alkalmazott az általa tényleg okozott kárt megtérítette.

A végrehajtóbizottság azí a szempontot sem mellőzhette, hogy mindhárom családfenntartó volt és állását veszítette, további megtorlást tehát ezért sem tartott megokoltnak.

A bizottsági jelentésnek arra a további megállapítására, hogy „**Posgay** részére olyan szolgálati bizonyítvány állíttatott ki, amelynek alapján lehetségessé vált **Posgaynak** a főváros másik üzemében, a Tememetkezési üzemben alkalmaztatása, szintén egyik indoka a jelentésünk VI. fejezetében az igazgatósági tagokkal és ügyvezetőkkel szemben megtett indítványunknak“. Tisztelettel meg kell erre jegyeznünk, hogy a tételes szabályok a munkaadót arra kötelezik, hogy a volt alkalmazott részére a valóságnak megfelelő szolgálati bizonyítványt adjon ki további elhelyezkedése céljából.

A **Posgay** részére kiadott szolgálati bizonyítványban csakis a valóságnak megfelelő adatok vannak, annak kiadását a Vásárpénztár meg sem tagadhatta, mert csak felesleges kártérítési pernek tette volna ki magát, de nem is lehetett az a célja, hogy a megtévedt családos ember előtt a további kenyérkereset lehetőségét elvágja.

A vizsgálóbizottság javasolja, „hogy az 1930. évi február hó 24-én megtartott végrehajtóbizottsági ülésen jelen volt végrehajtóbizottsági tagoknak kártérítési kötelezettsége állapíttassék meg amiatt, hogy **Posgay, Fekete és Almási** állásukról való lemondása után részükre, vagy családtagjaik részére a felderített bűncselekmények dacára a Vásárpénztár pénztárából javadalmazások és segélyek kiutaltattak. Konkrét indítványunk az, hogy a felszámolóbizottság utasíttassék az ezen végrehajtóbizottsági határozat folytán keletkezett károknak a végrehajtóbizottsági tagoktól való bekövetelésére és amennyiben a végrehajtóbizottsági tagok erre hajlandók nem volnának, ellenük a kártérítési per indíttassék meg“.

Amint már fentebb is jelentettük, a három volt alkalmazottal szemben illetékes bíróság által semmiféle bűncselekmény nem állapíttatott meg, mert ellenük bünvádi feljelentés sem tétetett; ellenük érdemleges fegyelmi határozattal

jogérvényesen fegyelmi vétség sem volt megállapítható, mert a fegyelmi bizottsági tárgyalás előtt állásukról lemondottak, miután a velük szemben megállapítható kárt megtérítették.

Jogilag tehát a helyzet az, hogy részükre a megszolgált illetményt ki kellett adni, mert erre az intézet bíróilag is köteleztetett volna, annál is inkább, mert a Vásárpénztár szolgálati és fegyelmi szabályzat a 15. §-a szerint „önkéntes lemondás esetén az illetmények a felmondási idő végéig, ha pedig az alkalmazott önként előbb távozik, a szolgálat teljesítésének idejére járna“.

Posgay részére a már előzőleg megszolgált és megszavazott összeget feleségének, a másik kettő családjának pedig a kijáró illetményüket engedélyezte a végrehajtóbizottság a tisztí ügyészség véleményezése alapján.

Igy tehát a vizsgálóbizottságnak a javaslata, hogy a végrehajtóbizottság tagjai ebből az ügyből folyólag kártérítésre köteleztessenek, meg nem állhat.

11.

Autó-ügy.

Erekly Károly elnöknek személyes céljára szerződés szerint joga volt a Vásárpénztár egyik személyi kocsiját használni. A Fiat-kocsi, melyet a Vásárpénztár erre a célra vásárolt, a sok vidéki igénybevételtől, ami abból keletkezett, hogy a Vásárpénztár mezőgazdasági üzezeit meg kellett látogatni, tönkrement. A Fiat-kocsi üzemeltetési költségei olyan magasak voltak, hogy **Erekly** elnök kalkulációt készíttetett, hogy vajon érdemes-e a karbantartás évenként 10.000 pengőre felmenő költségeit viselni, vagy pedig olyan erős kocsit kell vásárolni, amelyik 50—60.000 kilométert reparáció nélkül kibír. Ezen kalkuláció azt mutatta, hogy érdemes egy jobb kocsit vásárolni, amely 5—6 évig eltart, az első években minden reparációs költség nélkül, mint olyan kocsit tartani, amelynek karbantartási költségei meghaladják az árát. Ezen az alapon vásárolt az elnök egy kocsit saját nevére. Ugy a Fiat-, mint a Packard-kocsi vásárlását az igazgatóság a polgármesteri hivatallal való tárgyalás után jóváhagyta. Ha mindennek dacára **Erekly** elnök később leállította a Packard-kocsit, ezt azért tette, mert az 1931. évi krízis olyan atmoszférát teremtett, amelyben még Magyarország miniszterelnöke is szükségesnek tartotta kijelenteni, hogy nem jár autón. Ennek következtében egy új megállapodást kötött, amely szerint a Packardot leállította és ennek havi 1000 pengős költsége helyett egyéb olcsó közlekedési eszközökkel bonyolította le hivatalos útjait. Az igazgatóság az autóügyeket a maga hatáskörében szabályszerűen elintézte, tehát a vizsgálóbizottságnak a kártérítési igény érvényesítésére vonatkozó javaslata minden alapot nélkülöz.

12.

Észrevételek,

a vizsgálóbizottság jelentése 12. oldalán az ingatlanokra vonatkozólag.

I.

Ad 12. oldalon (második hasáb, második bekezdéshez).

Ad 17. A tanácsi vizsgálóbizottság jelentése szerint:

„Az üzleti költségzsámbla vizsgálatánál beszélnünk kell az ingatlanjövedelmi számláról is. Miként jelentésünknek I. alatti részében előadtuk, az ingatlanok nem jövedelmet, hanem 1932-ben 8.083 P kiadási többletet, tehát veszteséget idéztek elő.“

A jelentés ezután felsorol 11 olyan ingatlant, amelyek csekély tisztajövedelmet hoztak és 16 olyant, amelyek csak ráfizetést eredményeztek.

A fentiekre meg kell jegyeznünk, hogy az 1932. évi adatokat nem ismerjük ugyan és így nem tudjuk megállapítani, helyes-e az 1932. évre az ingatlanoknál kimutatott 8.083 P veszteség.

Azt azonban megállapíthatjuk így is, hogy a felsorolás nem teljes, mert 1931. évben a Vásárpénztárnak nem 27, hanem 28 saját ingatlana volt, ezenfelül pedig 3 olyan budapesti ingatlant kezelt, amelyek teljes értékük erejéig le voltak ugyan kötve a Vásárpénztár javára, de nem képezték még a telekkönyvi tulajdonát és csupán azért voltak a Vásárpénztár kezelésében, hogy teljes hozadéuk biztosítva legyen az intézet javára.

Az 1931. év adatai szerint az 5 csoportba osztott ingatlanok értéke és bruttó hozadéka csoportonként így alakult:

1. A budapesti 14 saját ingatlan utolsó becslés szerinti értéke 1,243.297 P, könyvértéke volt 1,182.898 P, a bruttó hozadéka pedig 67.655.94 P volt, tehát 5.44%;

2. a saját kezelésbe átvett 3 budapesti ingatlan becsértéke 954.630 P, könyvértéke 856.740 P, bruttó hozadéka pedig 49.640 P, tehát 5.22% volt;

3. a Budapest-környéki 4 saját ingatlan becsértéke 111.527 P, könyvértéke 82.781 P, bruttó hozadéka 2867 P, tehát 2.96% volt;

4. az ország különböző részein fekvő 7 saját ingatlan becsértéke 169.367 P, könyvértéke 135.554 P, bruttó hozadéka 5978 P, vagyis 3.53% volt;

5. a mezőgazdasági saját birtok becsértéke 571.528 P, könyvértéke 446.000 P, bruttó hozadéka 14.276 P, vagyis 2.49% volt.

Mind a 31 ingatlan becsértéke együtt 3,050.349 P, könyvszerinti értéke 2,203.974 P, összes bruttó hozadéka pedig 140.418 P, vagyis a becsérték szerinti bruttó hozadéka 4.62%, a könyvérték után bruttó hozadéka 5.19% volt.

Az ingatlanszámlán szereplő 28 saját ingatlan összes becsértéke 2,110.615.24 P volt, de ennek dacára az 1931. évi mérlegben csak 1,626.042.63 P-vel vétetett fel.

Ennek a 28 saját ingatlannak 1931. évi összes bruttó hozadéka 90.778.34 P volt, vagyis a mérleg szerint 1,626.042.64 P-nek bruttó 5.58%-a; ha tehát adóra és tatarozásra a bruttó hozadék nagy részét le is számítjuk, az ingatlanok tiszta hozadéka 1931-ben elérhette a 14.042 P bevételi többletet.

De viszont ez nem zárja ki azt, hogy ezek az ingatlanok 1932-ben már nem hoztak semmi tisztajövedelmet, hanem ellenkezőleg már 8.048 P veszteséget okoztak.

Ezért azonban nem lehet a volt vezetőséget okolni vagy vádolni és meggyanúsítani, amint ezt a bizottság teszi.

Ad 27. pont 27. oldalon. Reá kell itt még ugyanis mutatnunk a tanácsí vizsgálóbizottság jelentésének előbbi részére is:

„Felemlítjük, hogy a különféle bevételek összegében a Vásárpénztár ingatlanainak bérjövedelme szemben az 1932-es évben megállapított több, mint 8.000 pengős minusszal, 14.042 P bevételi többlettel szerepel, nem azért, mintha 1931-ben az ingatlanok többlet jövedelmeztek volna, mint 1932-ben, hanem azért, mert bevételek gyanánt fel vannak véve olyan bérösszegek, amelyek a szerződés szerint járnának ugyan, a valóságban azonban be nem folytak és soha befolyjni nem is fognak. Így pl. a győrszemerei ingatlan 11.948 P-s bérhozama is el van számolva bevételnek, holott a bérlő nemcsak ezt a bérösszeget nem fizette meg, hanem a Vásárpénztártól a bérlet folytatása céljából kapott egyéb összegekkel is adós maradt. Ha a Vásárpénztár igazgatósága az 1931. évi mérleget reálsan állította volna fel, akkor az ingatlanok bérjövedelmeiből ezt a tételt számításon kívül kellett volna hagynia.“

A bizottságnak ezek a megállapításai minden komoly alapot nélkülöznek és vagy téves információ, vagy pedig a tények teljesen téves megítélésén alapulnak.

Az ingatlanok bérjövedelme gyanánt a Vásárpénztár csakis a tényleg befolyt, vagy csak az olyan hátralékos bért vette figyelembe, amelyik biztosított-nak volt tekinthető.

A példaként felhozott győrszemerei birtok bérletére való utalás is helytelen és a bizottság állítása ellen bizonyít. A birtok évi bére ugyanis a bérlő tulajdonát képező 230 holdas birtokra történt bekebelezéssel teljesen biztosítva volt, és így azt feltétlenül bevételként kellett szerepeltetni. Nincs tudomásunk arról, miért nem folyt az be, amikor az behajtható lett volna a bérlők egyéb tartozásaival együtt a birtok eladási árából. Ugyanis ebből a birtokból a tulajdonosok tudomásunk szerint kb. 200 holdat felparcellázva 160.000 P-ért adtak el, amely összegből az első helyen bekebelezett és köztartozásokra csak cca 60.000 P vonatott el, tehát a második helyen bekebelezett intézetnek követelése behajthatók lettek volna.

A két év nagy eltérése onnan származhatik, hogy a bizottság valószínűleg figyelmen kívül hagyta pl. a rákospalotai ingatlannál a cca 2.000 P átalakítási és tatarozási költségek felének adóban való visszatérítését, a VIII. ker., Losonczi-u. bérház hátralékos, de biztosított jövedelmét, ami az 1931. évre már 16.471.62 P volt, a tibolddaróci szőlőnél az évi termés értékét, valamint a szállásbéreket, stb.

Az ingatlanokra általában meg kell jegyeznünk, hogy néhány kőbányai szállástelek kivételével a többi ingatlan a fennálló követelések fejében kényszer-árverésen — más vevő hiányában — került a Vásárpénztár birtokába.

Az így megszerzett ingatlanok nagy része kellően be nem épített, vagy üres telek, az épületek nagy része is már elhanyagolt, rozoga állapotban volt, amikor árverésre kerültek és így azok mind sürgős tatarozásra szorultak, hogy hasznavehetők legyenek.

Nagymértékben rontotta az ingatlanok jövedelmezőségét az is, hogy azok nagyobb része a perifériákon fekszik, és különben is a **lakások bére, de a lakók fizetőképessége is az utolsó években nagyon csökkent, nagyon könnyen érthető tehát, sőt be is következhetett az, hogy 1932-ben kevesebbet jövedelmeztek ezek az ingatlanok, mint 1931-ben.**

Ezért azonban nem lehet a Vásárpénztár vezetőségét okolni, vagy vádolni, mert ez is a gazdasági helyzet általános romlásának a következménye.

Ugyanezek miatt az okok miatt nem is lehetett ezeket az ingatlanokat kellően értékesíteni, eladni, bár ebben az irányban is mindent megkíséreltünk, de az ingatlanokat elvesztegetni nem éreztük magunkat jogosítottak.

A jelentés szerint: „Az 1931. évi ingatlan bérjövedelmek között szerepelnek a szállásoknak bérjövedelmei is 22.042 P-vel, pedig ez az összeg nem bér, hanem a sertéshízlalások papiroseredménye”.

Ez az állítás is csak téves információn alapulhat, mert ez a 22.042 P tényleg a Vásárpénztár tulajdonát képező és tényleg igénybevett **sertésszállások bére**. A Vásárpénztárt, mint szállástulajdonost, minden beállított **sertés után darabonként 4 P bér** illette meg, függetlenül attól, hogy a bérhízlaláson volt-e nyereség vagy veszteség, ami külön került elszámolásra.

Minden komoly alapot nélkülöz tehát a tanácsi vizsgálóbizottságnak az a kijelentése, hogy ez a 22.042 P „nem bér, hanem a sertéshízlalások papiroseredménye”.

Ugyanígy tévesek azok az adatok is, amelyeket a bizottság az ingatlanok megszerzésére vonatkozó jelentésében azok vételára és a mérlegben való értékelése tekintetében felsorolt.

De teljesen alaptalan és rosszindulatú a bizottságnak az az állítása is, mintha a Vásárpénztár egyes ingatlanokat csak azért szerzett volna meg árverésen, „hogy több esetben a mérlegben a **kihitelezett összegeket ne legyen kénytelen leírni**, hanem azokat az adósok tétele helyett az ingatlanok rovatában szerepeltesse”. Hiszen azzal, hogy az ingatlan megszerzettetett, nem lehetett

az adós tartozását eltüntetni, az tovább is szerepelt legalább is a kétes követelések között mindaddig, amíg remény lehetett a behajtásra, vagy ha már nem lehetett behajtani, akkor annak a leírások között kellett szerepelnie, **de eltüntetni semmiesetre sem lehetett.**

Téves és rosszindulatú a bizottság jelentésének az a része is, hogy pontosan összeállította azokat az adatokat, amelyek feltüntetik, hogy az ingatlanokat a Vásárpénztár mikor, milyen okból, adás-vétel, vagy kényszerárverésen vásárolta meg és hogy az ingatlanok az eredeti megszerzési árral szemben milyen értékben voltak a mérlegben felvéve.

Ezeket a kimutatásokat maga a Vásárpénztár állította össze utoljára 1931. év végével, de ezek az adatok több esetben **nem egyeznek a bizottság által felsorolt adatokkal**, amint azokra az alábbiakban rámutatunk.

Téves az az állítás is, mintha a III. ker., Zápor-utcai 77. sz. üres telek a kamatveszteség figyelembevételével az **eredeti vételárnak ma már majdnem a duplájába kerülne.** Ezt az 1655.5 négyszögölnyi telket (rajta szoba-konyhás rossz ház, amelyért évi 250 P bért fizetett a lakó) 1919-ben 65.010 papírkoronáért vette meg árverésen a Vásárpénztár, ami az aranykorona 1919. évi 9.2 átszámítási kulcsa szerint mai cca **8000 P-nek felel meg, tehát 14 év alatt 5 százalékos kamatos kamattal legföljebb 16.000 P lehtene az akkori vételár mára átszámított értéke**, holott ez a három utcai homlokzatú telek ma ennek többszörösét éri, de ennél is többet fog érni az óbudai híd megépítése után. Ezt a telket épen azért nem adta el az intézet előbb, mert a városi szakértők figyelmeztették a Vásárpénztárt arra, hogy épen Óbudán nincsen a fővárosnak középületre alkalmas nagyobb területe, tehát várjanak az eladással, mert értéke nagyon fog emelkedni és lehet, hogy a fővárosnak is szüksége lesz erre a telekre. Az inflációs időben különben sem lett volna megokolt rossz papírkoronáért eladni, később pedig az óbudai híd építésének terve miatt kellett a jobb értékesítésre várni. Ennek az ingatlanok értéke becslésünk véleménye szerint 1929-ben 33.112 P volt, **a leltárban pedig csak 25.232 pengővel szerepelt.**

A Telepi-utca 2/c. számú három emeletes Frank-féle ingatlant a szakértő építész **1930. február 7-én 138.737 P-re becsülte.** (Van benne 32 szoba-konyhás lakás, 4 hálófülkés és 4 üzlet, 1931. évben a házbérek bruttó összege 19.876 P volt.) **Az 1931. évi mérlegben 120.000 P-vel szerepelt.** Arról nem tehet a vezetőség, hogy 1932. és 1933-ban az ingatlanok értéke nagyot esett, de véleményünk szerint valóságos értéke (120.000—44.00=76.000 P) **ma is nagyobb 76.000 P-nél, mint ahogy a felszámolók értékelik, tehát semmi esetre sem lettek volna a felszámolók kénytelenek a 44.000 P-t leírni.**

Azt is állítja a bizottság, hogy a IX. ker., Gr. Haller-u. 36. sz. ingatlan is az árverési vételárnál sokkal magasabb összegben van a könyvekben értékelve. Ezt a 323 négyszögöles ingatlant, amelyen egyemeletes lakóház és műhelyek vannak, az egyik építészszakértő **1927. január 8-án 78.095 P-re**, a másik szakértő **1931. november 10-én 64.065 P-re**, az intézet becslőbizottsága pedig

1932-ben 70.000 P-re becsülte, tehát megokolt volt, hogy a könyvekben ne a 32.000 P árverési vételáron szerepeljen, hanem **ha a becsértéken jóval alul is, de legalább a követelés összegének erejéig.**

A jelentés szerint: „a rákospalotai Fried-féle ingatlan vételára 13.000 P volt, a mérlegben pedig 42.000 P-vel lett beállítva”. Ezzel szemben a tény az, hogy a 229 négyszögöles ingatlan, amelyen a magassíkszintes házban egy négyszobás és egy 6 egyszoba-konyhás lakás és egy nagyobb műhely van, 1930. január 13-án **kényszerárverésen 30.400 P-ért vásároltatott meg, de az építészzakértő 1930. februárban kelt becslése szerint 61.400 P-t ér, az 1931. évi mérlegben pedig 42.000 P-vel szerepel.**

Meg kell jegyeznünk, hogy ezt az ingatlant sem szerepeltetjük a fennállott 124.000 P-s tényleges tartozás összegéig, hanem jóval a becsérték alatt, annak dacára, hogy a becslés óta ezt a lakóházat lényegesen átalakítottuk és modernizáltuk, vízvezetékekkel és csatornával láttuk el, ami cca 7000 P-be került, de ennyivel az ingatlan értéke is emelkedett.

A jelentés 41. oldalán a Fried állatforgalmi rt. újpesti cég tartozásaira vonatkozó ismertetés is teljesen téves, érthetetlen, mert hiszen a Fried-féle ingatlant nem 100.000 P, hanem csak 61.400 P-re becsülte az építészzakértő, de az tudunkkal még ma sem adatott el (65.000 P-ért), amint a jelentés állítja.

A jelentés szerint a dombovári Horthy Miklós-úti ingatlant **Cruder Vince** igazgató 46.000 P-s tartozása folytán tartott árverésen lett 33.000 P-ért megvéve, **de a mérlegben 47.000 P értékeléssel, szóval a teljes eredeti követeléssel van felvéve.**

Az ingatlanon lévő 7 szobás-konyhás szállodaépület 1931-ben teljesen újra renováltatott, az 1500 négyszögöl terület kerítése kijavíttatott, de az 1931. évi leltárban **nem 47.000 P-vel, hanem a becsérték alatt, csak 29.000 P-vel van felvéve.**

A jelentés szerint: „A dombovári Neiser-féle ingatlan árverési vételára 8000 P, mérlegértékelése 18.000 P”.

Ez az 1231 négyszögöles telek tényleg 8000 P-ért vétetett meg árverésen, **de jöllehet becsértéke 18.465 P, a szakértő szerint, az 1931. évi leltárban nem 18.000 P-vel, hanem csak 12.000 P-vel szerepel.**

A jelentés szerint: „A dombovári Petőfi-u. (29. sz.) ingatlan árverési vételára 40.000 P, mérlegértékelése 138.000 P.”

Ez az ingatlan a város központjában 863 négyszögöles telek, amelyen nagyobb lakóház (4 szoba összes mellékhelyiségekkel), nagy mozi-épület, nagy istálló és műhelyek vannak, tényleg 40.000 P-ért vétetett meg kényszerárverésen (mint az összes dombovári ingatlan), de jöllehet az építészzakértő **89.082 P-re becsülte, az 1931. évi mérlegben nem 138.000 P-vel, hanem 62.000 P-vel van fölvéve.**

A jelentés szerint: „A dombovári Petőfi-u. (39. sz.) ingatlan árverési vételára 8000 P, a mérlegben 16.000 P.”

Ez is téves adat, mert ez az ingatlan, amely 442 négyszögöles telek, rajta 3 lakásos földszintes házzal, tényleg 8000 P-vel vétetett meg ugyancsak kényszerárverésen, **de az 1931. évi leltárban nem 16.000, hanem 8000 P-vel van fölvéve.**

Amint a fentiekből is megállapítható, a tanácsi vizsgálóbizottság által felsorolt adatok tévesek, nem fedik a tényeket és így a téves adatokból levont következtetései és az ez alapon az intézet vezetősége ellen hangoztatott gyanúsításai és vádjai is minden komoly alapot nélkülöznek és nem is tekinthetjük másnak, mint rosszindulatú gyanúsításnak. Így az az állításuk is, hogy a Vásárpénztár csak azért vette meg az ingatlanokat, hogy „több esetben a mérlegben a kihitelezett összegeket ne legyen kénytelen leírni, hanem azokat az adósok tétele helyett az ingatlanok rovatában szerepeltesse” — **nem egyéb üres, alaptalan ráofgásnál.**

13.

A Vásárpénztár havi jelentései.

A vizsgálóbizottság jelentésének 22. oldalán részletesen fejtegetve van, hogy a Városháza nem volt a Vásárpénztár helyzetéről, különösen annak bekövetkezett veszteségeiről tájékoztatva. „Megállapítjuk”, mondja a jelentés, „hogy **Karch** alelnök felszólalásában említett és a polgármester úrhoz intézett havi kimutatás rendelkezésünkre nem állott. Információnk szerint azokban csak forgalmi adatok és tarifaemelési javaslatok voltak.”

Ezzel szemben a való tényállás az, hogy a **Karch** alelnök által említett havi kimutatások a Vásárpénztár irattárában a bizottságnak rendelkezésére állottak és kétes értékű információk szerzése helyett sokkal egyszerűbb lett volna ezeket megkeresetni és azokba betekinteni. Ebben az esetben kitűnt volna, hogy a szóbanforgó havi kimutatások nemcsak az állatforgalomra vonatkozólag tartalmaznak adatokat, hanem **részletesen beszámolnak** a Vásárpénztár költségeinek alakulásáról és jövedelmeinek katasztrofális csökkenéséről is. Egyúttal majdnem minden havi beadványban sürgettük jövedelemnövelő javaslataink elintézését is.

14.

A kamatbevételek a mérlegben.

(23. old., I. hasáb.)

A jelentés szerint az 1929—31. évi mérlegek vizsgálata nem volt megfelelő, mert a készített mérlegek irreális volta „egyedül a nyereség-veszteség számla egyetlen adatából: a térített és beszedett kamatok tételéből” kétségtelenül megállapítható.

Az előadó úr merész általánosítással a kamatok összegére vetett egyetlen

pillantással rögtön képes volt megállapítani az 1929., 1930. és az 1931. évi mérlegek irreális voltát. Mi, akik ilyen rendkívüli képességekkel nem rendelkezünk, előbb megvizsgáltuk volna azokat a kamatszamlákat és bizonyára tartózkodtunk volna attól, hogy olyan megállapításokat tegyünk, amelyek a tényekkel nem egyeznek. Sőt tartózkodtunk volna egyáltalában az olyan beisméréstől, mint amilyen az előadó úrnak az a kijelentése, hogy „**a könyveknek egész felületes vizsgálata alapján**” jött rá, hogy a kamatokat a Vásárpénztár igazgatósága a kétesse vált követelések után is felszámította. Aki csak egy kissé is ismerős a pénzügyvitellel, annak tudnia kell, hogy épen annak megállapítása, vajjon a jóváírt vagy terhelő kamatok helyesen vannak-e felszámítva, csak minden egyes számlának a vonatkozó okiratokkal való összehasonlítása után, a teljesen vagy részben kétes követeléseknél pedig csak a behajthatóság mértékének gondos és minden körülményre kiterjedő mérlegelése után lehetséges és nem az előadó úrnak „**a könyvek egész felületes vizsgálata alapján**”! módszere szerint.

Felelősségünk tudatában állítjuk, hogy soha sem az igazgatóság, sem az ügyvezetés bármely tagja olyan utasítást, hogy a kétes követelések között szereplő adósok tartozásai után a kamatokat számítsák fel, különösen olyan céllal, hogy ezzel az üzleti eredmény kevezővé tétessék, senkinek nem adatott. Hogy — amint azt a jelentés felhossa — a központi főosztálynak a kamatbevétele 1929-ben az összes kamatok 1,900.000 P-t tevő összegéből 611.302 P-t tettek ki, annak oka az volt, hogy a központi főosztályhoz tettek át mindazoknak az adósoknak számlái, akik valamely okból az üzleti forgalomban részt nem vettek, még akkor is, ha a követelés egészben vagy részben ingatlannal, vagy egyéb módon biztosítva volt. Épen az ingatlanfedezettel bíró kölcsönök voltak rendszerint nagy összegűek és így a központi főosztálynál aránytalanul nagyobb összegű kihelyezések kezeltettek, mint a többi osztálynál s ez oknál fogva természetesen a kamatok is ugyanilyen arányban oszlottak meg.

Nem ismerhetjük el, s ennél fogva visszautasítjuk mindazokat a bizottság előadója által átlátszó céllal felhozott vádak, amelyeket a mérleg irreális voltára, a mérlegszépítésre, a hamis mérlegre alapított. Sem az igazgatóság és a végrehajtóbizottság egyes tagjainak, sem az ügyvezetőség bármely tagjának érdekében nem állott befolyást gyakorolni a mérlegszerkesztéssel megbízottakra abban az irányban, hogy a mérlegben az egyes vagyontételek a valóságos értéküknél magasabb értékben véssenek fel. Nyugodt lelkiismerettel állítjuk, hogy a mérlegszerkesztésnél a kereskedelmi törvény vonatkozó szakaszain kívül mindenkor az egyéni becsületesség és jóhiszeműség, a gondjainkra bízott vállalat különös érdekeinek a megvédése vezettek és senki az előtt a vizsgálóbizottságon kívül ilyen minden ok és alap nélkül való szívós következetességgel ismételt vádat megkonstruálni nem mert.

Holl. Tehát mindezeknél fogva megállapítjuk, hogy a vizsgálóbizottságnak az az állítása, hogy „irreális a kamatjövedelmek túltengő szerepeltetése”, továbbá,

hogy „a Vásárpénztár igazgatósága a kétséssé vált követeléseket is kamatoztatta, minden alapot nélkülöz és a valóságnak nem felel meg.

15.

Fegyelmi ügyek.

(27. old. I. hasáb.)

A vizsgálóbizottság jelentése négy fegyelmi ügygel foglalkozik, anélkül, hogy belőlük bármilyen konklúziót vonna le. Felemlíti még a **Bokor, Pogány** és **Janits** igazgatók ellen lefolytatott eljárást s ezzel kapcsolatosan ismertette a törvényhatósági tanács 1931 május 21-én tartott ülésén elhangzottakat, ismét minden különösebb következtetés levonása nélkül.

Az igazgatóság ennél fogva azt tételezi fel, hogy a vizsgálóbizottság elégedetlen a fegyelmi ügyekben hozott határozatokkal és az igazgatóságnak a fegyelmi vétséget elkövetett alkalmazottakkal szemben való enyhe elbánását kívánta a nyilvánosság előtt élesen megvilágítani. Erre az igazgatóság annak ellenére, hogy a felsorolt fegyelmi ügyek túlnyomó részben még a régi igazgatóság működésének idejére esnek, a következőket állapítja meg:

A Vásárpénztárnál felmerült fegyelmi ügyekben általánosságban meg kell jegyeznünk, hogy minden olyan esetben, amikor az intézet valamelyik alkalmazottja ellen az a konkrét panasz, vagy adat merült fel, hogy az illető szolgálati mulasztást követett el, a szabályszerű fegyelmi eljárás megindult és azt az érvényes „Szolgálati és fegyelmi szabályzat” értelmében lefolytattuk és a szabályzatban meghatározott fegyelmi büntetések alkalmaztattak is, ha az illetővel szemben fegyelmi vétség meg volt állapítható. Ha pedig ilyen vétség megállapítható nem volt, a további eljárás beszünttetett. A vizsgálóbizottság által felsorolt fegyelmi ügyek a Vásárpénztár 25 éves fennállása alatt fordultak elő, tehát még azt sem lehet állítani, hogy talán feltűnően sok volna a bizottság által felsorolt 15 személy ellen lefolytatott fegyelmi eljárás. Ilyen arányban más pénzintézeteknél is előfordulnak fegyelmi vétségek.

Amint már fentebb említettük, a jelentés szavaiból az vehető ki, hogy az igazgatóság nem volt elég szigorú. A felsorolt fegyelmi ügyek egyikében azonban viszont olyan következtetést enged meg, mintha szigorúnak találná a fegyelmi határozatot. Ebben az utóbbi esetben azonban, amikor az alkalmazott a Vásárpénztár ellen indított perét megnyerte, és részére a bíróság a törvényes időre járó illetményeket megítélte, a bíróság nem tárgyalta érdemben a felmerült panaszt, hanem kizárólag alakí hibából semmisítette meg a fegyelmi határozatot azért, mert panaszoltat a fegyelmi bizottság a már lefolytatott vizsgálat után nem tartotta szükségesnek újból meghallgatni.

A vezetőség, valamint a fegyelmi bizottság is legjobb meggyőződése szerint tárgyilagosan járt el minden egyes esetben és a szabályzatban biztosított diszkrecionális fegyelmi jogát minden külső befolyástól mentesen gyakorolta.

A bizottságnak az alábbi megállapítása, hogy a „Vásárpénztár ügyeit vizsgáló hatos bizottság 1930. évben a vizsgálat során **Bokor, Pogány és Janits** tisztviselők felfüggesztésére nézve tett előterjesztést és kívánta a fegyelmi eljárás lefolytatását“, továbbá, „hogy ellenük a javasolt eljárást lefolytatni és ügyükben érdemleges határozatot hozni kellett volna“, szintén **csak tévedésen alapul**. Nevezettek ellen ugyanis sem a hatos bizottság, sem pedig a tisztí főügyész és főszámvevő olyan mulasztást, amely miatt a fegyelmi eljárást kellett volna ellenük megindítani, határozottan nem állapított meg és éppen ezért nevezettek nem is függesztették fel állásuktól, hanem csupán a vizsgálat tartamára szabadságoltattak, velük semmiféle panasz nem közöltetett, a vizsgálat során meg sem hallgattattak és éppen ezért az igazgatóság sem rendelkezett el ellenük a vizsgálatot.

16.

Tisztviselői kölcsönök.

(27. old. II. hasáb.)

A jelentés azt állítja, hogy a tisztviselőknek „meg nem engedhető bőkezűséggel“ folyósított kölcsönökből az 1929. évben 35.000 P került leírásra, a következő évek mérlegeiben pedig ezek a leírások folytatódnak és „elmélyülnek“ . . . stb.

Ennek az állításnak a kellő értékre való leszállítása céljából van szerencsénk a következőket előadni. Megállapítjuk, hogy szemben az 1929. évi 35.000 pengős leírással, amely majdnem teljes összegében fegyelmi eljárás alá vont alkalmazottak által hivatalos minőségben kezelt pénzek elszámolási különbözetéből és nem kölcsön folyósításából ered, 1930. évben 5.146 pengő, 1931-ben pedig 12.485 pengő került leírásra az alkalmazottak számláján fennálló tartozásokból. Ezekből az összegekből is csak 1.146 pengő 20 fillér volt részben haláleset miatt, részben nyugdíjazás folytán leírt tisztviselői kölcsön, a többi mind fegyelmi eljárással volt kapcsolatban. Az 1929. évi 35.000 P-vel szemben ez az 5.146, illetve 12.485 P későbbi leírás folytatásának mondható ugyan, de semmiesetre sem lehet „elmélyülés“-nek nevezni. Ha a felszámoló az 1932. évi mérlegben jónak látták nagyobb összegeket a tisztviselői kölcsönökből leírni, az csak annak lehet a következménye, hogy a felszámolást következtében elbocsátott alkalmazottaknak nem volt módjukban azokat a törlesztéseket eszközölni, amelyeket addig a hivatalos illetményeikből teljesítettek és így szükségessé vált leírás a felszámolás okozta károk közé sorozandó, az olyan igazgatósággal szemben azonban, mint az új igazgatóság, amely az ilyen és a többi, még sokkal nagyobb károkat előre látta és felelőssége tudatában azokra figyelmeztetett is, semmiféle kártérítési igényt a tisztviselői kölcsönökből eredően támasztani nem lehet.

A jelentésnek ebben a részében a vizsgálóbizottság javaslatot tesz a Tanácsnak, hogy „a fedezettel nem bíró, a fizetéssel arányban nem álló tisztvi-

selői kölcsönök folyósításából kifolyólag keletkezett károk erejéig a kölcsönt megszavazó, vagy folyósító igazgatósági tag, illetve ügyvezetőségi taggal szemben a felszámolók a kártérítési igény érvényesítésére utasíttassanak.

Igazgatóságunk ezzel szemben megállapítja, hogy sem a felhozott esetekben, sem más esetben alkalmazottaknak fedezet nélkül kölcsönt se meg nem szavazott, sem az ügyvezetés ilyent nem folyósított. Ha pedig fedezet mellett folyósította a kölcsönt, akkor semmi fontossága annak, hogy a kölcsöntvevőnek milyen a jövedelme, nem lehetett. Ennélfogva sem az igazgatóság, sem az ügyvezetés bármely tagja „fedezettel nem bíró, vagy a fizetéssel arányban nem álló” kölcsönök folyósításából eredhető károkért kártérítéssel nem is tarthatók.

17.

Ingatlanok értékelése.

(28. old. II. hasáb.)

A jelentés azt állítja, hogy a Vásárpénztár azért vásárolt árverésen ingatlanokat, hogy „...több esetben a mérlegben a kihitelezett összegeket ne legyen kénytelen leírni, hanem azokat az adósok tétele helyett az ingatlanok rovatában szerepeltesse”.

Erre a burkolt formában előbukkanó vádra vonatkozóan nehezünkre esik tárgyilagosságnak maradnunk. Mindazonáltal igyekszünk tárgyi érvekkel a fentebb idézett, semmivel sem indokolt megállapítást megdönteni.

Valahányszor árverést tűztek ki egy intézeti kölcsönrel terhelt ingatlanra, a jogügyi osztály minden egyes alkalommal bejelentette ezt a körülményt és utasítást kért. Az ingatlan az eddigi, vagy ha a becslés már régebbi volt, külön ez alkalomra elrendelt becslés alapján értékeltetett és ez alapon határozatott meg az összeg, amelynek erejéig az ügyész az árverésen árverezhetett. Még az árverés előtt az ügy a végrehajtó bizottság elé került és ott a megajándó legmagasabb vételár összege végső érvénnyel meghatározatott. Ha az ingatlant az intézet vásárolta meg az árverésen, semmi más szempont annak az ingatlanok közé mily értéken való felvétele tekintetében irányadó nem lehetett, mint annak becsértéke. Ha árverező hiányában valamely ingatlan valóságos értékének hányadán kel el, nagy hibának kell tartani, ha az ingatlant árverési vételáron szerepeltetné a vevő, főleg, ha az ingatlanon árverési vételárat meghaladó érdekeltsége van. Ebben az esetben ugyanis éppolyan meg nem indokolt leírásokat kellene eszközölnie a vásárlás idejében, mint amilyen indokolatlan nyereség származnék ennek az ingatlannak későbbi értékesítése idején.

Az elhangzott váddal szemben tehát meg kell állapítanunk, hogy az ingatlanok értékelése az igazgatóság részéről helyes volt.

Legyen szabad e helyütt megismételnünk a belügyminiszter úrhoz a vizsgálat eredményeként hozott tanácsi határozat ellen beadott fellebbezésünknek erre az ügyre vonatkozó következő szövegű részét: „a vizsgálóbizottság jelen-

tésének 28. oldalán a következők foglaltatnak: „már előadtuk, hogy ezeket az ingatlanokat túlnyomórészt árverésen vette meg a Vásárpénztár, hogy így az adósoknak kihitelezett követeléséhez jusson, illetőleg a mérlegből kihitelezett összegeket ne legyen kénytelen leírni, hanem azokat az adósok tétele helyett az ingatlanok rovatában szerepeltesse“, „ezzel szemben az az igazság, hogy az adós nem fizetése esetén minden bank az ingatlant, ha az árverésen megfelelő vevő nem jelentkezik, maga veszi meg és azokat mérlegében megfelelő értékben szerepelteti. Ennélfogva a fenti állításban foglalt az a gyanúsítás, hogy az ingatlanok megszerzése csak a leírások elkerülése végett történt, alaptalan. A felszámolók nem azért voltak kénytelenek több ingatlan értékéből nagyobb összeget leírni, mert magasan voltak értékelve, hanem azért, mert liquidációs, végeladásszerű értékelést alkalmaztak és az ingatlanok értéke köztudomás szerint időközben lényegesen csökkent.“

18.

Hitelbe vásárlás a Vásárpénztárnál.

A vizsgálóbizottság jelentése a 31. oldalon a következőket állítja:

„A hitelbe való vásárlás úgy történt, hogy a Vásárpénztár megvásárolta az eladóktól az állatokat és azután ezek az állatok behajtattak a Vásárpénztár vásári istállójába. Innen az állatok a vevő nagyvágók részére alkuszok útján eladtak.“

Ez a megállapítás azt bizonyítja, hogy a vizsgálóbizottság a Vásárpénztár feladatával egyáltalában nem volt tisztában. A Vásárpénztárnak ugyanis a székesfővárossal kötött szerződés 37. §-a egyenesen **megtiltja**, hogy állatokat a saját számlájára vásároljon. A Vásárpénztár saját számlájára sem a maga, sem alkalmazottjai, sem más nevében, sem pedig harmadik egyén útján ügyleteket nem köthet.

19.

Ferencvárosi nagyvágó rt. ügye.

(32. oldal, I. hasáb.)

A Ferencvárosi Nagyvágó Rt. (a továbbiakban „Ferencvárosi“) hitelügyével kapcsolatban a bizottság előadója ismét kedvenc taktikáját követi és állításainak felsorolása s azoknak minősítése után anélkül, hogy azokat csak egyetlen tárgyi bizonyítékkal is igazolni tudná, anélkül, hogy személy szerint bárkit is nyíltan megvádolni merne, nagy merészséggel minden ez ügyben szerepelt személyt igyekszik meggyanúsítani.

Az új igazgatóság az 1927-ik évig működő Ferencvárosi ügyét 1929-ben már a behajtás és lebonyolítás állapotában vette át, ennélfogva a kölcsön folyósítása és a vele kapcsolatos ügyek kezelése tekintetében, amely cselekmények a

régi igazgatóság idejére esnek, a maga részéről röviden azt válaszolja, hogy a **Ferencvárosi ügyében Ereky és az új igazgatóság egy külön hivatalos vizsgálat eredményeképpen a felmentvényt a székesfőváros tanácsától és törvényhatósági bizottságól még 1931-ben megkapta és ezt a felmentvényt a belügy-miniszter is jóváhagyta.** A jelentés következő megállapítása az új igazgatóság működését kívánta bíráló tárgyává tenni: „A követelés behajtására nézve semmiféle intézkedés sem tétetett. Soha a Rt. nem pereltetett, soha lombard-áru el nem árvereztetett és 1931-ben olyan ülésen járult hozzá a Vásárpénztár a soha meg nem perelt részvénytársaság cégtörléséhez, amely ülésén az az **Ereky Károly** elnökölt, aki huzamosabb ideig és éppen akkor, amikor a tartozás keletkezett, az adós Ferencvárosi Rt-nek is elnöke volt.”

Az igazgatóság a vállalatot azért nem tartotta szükségesnek perelni, mert a részvénytársaság vagyoni viszonyai a Vásárpénztár előtt a legnagyobb mértékben ismereteseek voltak. Tudva azt, hogy a részvénytársaságnak semmi vagyona nincsen, az igazgatóságnak azok a tagjai pedig, köztük **Ereky** elnök is, akiknek fogható vagyonuk volt, ezt a vagyonukat a régi igazgatóság által igenis folyamatba tett behajtási eljárása során biztosítékul már felajánlották, az igazgatóság csak a hiábavaló költségeket szaporította volna perek megindításával.

A bizottságnak arra a kifogására, hogy soha lombard-áru el nem árvereztetett, a régi igazgatóság illetékes válaszolni, minthogy az új igazgatóság működésének idején a Ferencvárosinak semmiféle árukészlete már nem volt.

A jelentés szerint az igazgatóságnak azokon az ülésein, amelyeken elhatározta, hogy a Ferencvárosi cégnek megszüntetése iránt a cégbíróság által folyamatba tett eljárást minden egyéb intézkedés megtétele nélkül tudomásul veszi, **Ereky Károly** elnökölt. Ezt, a határozat meghozatalában résztvevő minden igazgatósági tag, mint teljesen alaptalan gyanúsítást, a leghatározottabban visszautasítja, kijelentvén, hogy a Ferencvárosi ügyében egyedül és kizárólag azért hozta meg a szóbanforgó határozatokat, mert az intézet érdekeinek szem előtt tartásával ezt az eljárást tartotta a leghelyesebbnek, bárkinek személyével és minden egyéb körülményre való tekintet nélkül.

20.

Az irattárnak vízzel való elárasztása.

(33. oldal, II. hasáb.)

A jelentés az Agricola-ügy tárgyalásánál megemlíti, hogy a Vásárpénztár pincéjében elhelyett irattár olyan mértékben árasztatott el vízzel, hogy az egyes levelek szilárd tömeggé ragasztódtak össze és talán mechanikai úton lehetnének olvashatókká tehetők.

Az igazgatóság előadja, hogy 1932. év nyarán egy felhőszakadás alkal-

mával az irattárat 2 m magasságban a pinceablakokon behatoló víz elárasztotta. Az illetékes tisztviselőknek ezt megakadályozni, az elemi erővel előtörő ár feltartóztathatatlansága következtében nem sikerült. Ezért az ügyvezetés rögtön bizottság kiküldését kérte az áradás okainak megállapítására s az előállott helyzet jegyzőkönyvi megörökítése szempontjából.

Ez a bizottság, amelyben a közvélemzési ügyosztály, a főszámvevő, a mérnöki hivatal, s a közbúvághíd igazgatósága képviseltette magát, a tényállást megállapította és az áradás okául azt tekintette, hogy a főváros által végrehajtott földmunkálatok a Vásárpénztár székháza előtt elterülő udvaron a Vásárpénztár pinceablakának lebontását tették szükségessé, aminek következtében támadt résen a hirtelen támadt zápor árja a pincébe, s így az ott elhelyezett irattárba hatolt.

A két napig tartó áradás után a könyvek, iratok, stb kiszáritása hónapokat vett igénybe. Bár a könyvek és iratok erősen szenvedtek az árvíztől, mégis a rendbehozatal után azok olyan állapotba hozattak, hogy legnagyobb részben rendeltetésüknek meg tudtak felelni.

Csodálatos dolog azonban, hogy a bizottság előadója az eképpen olvashatatlanná vált néhány irat hiányát panaszolja, ugyanakkor, amikor az olvasható és rendelkezésre álló olyan iratokat nem tekintett meg, amelyek a jelentés felelős elkészítéséhez nélkülözhetetlenek lettek volna.

21.

Szigeti József hitelügye.

(38. oldal, II. hasáb.)

A **Szigeti József** hitele ügyében az új igazgatóság működésének idejére esik a vizsgálóbizottság által kifogásolt az a hitelfolyósítás, amely az ezen cégen elszenvedett veszteségek dacára újabb számlán tovább folyt.

A **Szigeti József** cég a sertésközbúvághídon működött és mindig egyike volt a nagy forgalmat lebonyolító, általunk jól ismert sertésnagyvágó cégeknek. Öt is az 1926-i nagy német export-katasztrófa tette tönkre. A régi igazgatóság kimerítően ismertette azokat az okokat, amelyek a régi igazgatóságot arra az elhatározásra bírták, hogy az egyes nagyvágó cégeket anyagi nehézségeik tudatában is hitellel támogassa. **Szigeti** esetében az új igazgatóság is meghajolt azok előtt a közérdekű szempontok előtt, amelyek az újabb hitelnyújtást szükségessé tették és kellő biztosító intézkedések megtétele mellett a **Szigeti** céget forgatókével látta el. Hogy ez az intézkedés helyes, és úgy a Vásárpénztár, mint az adós szempontjából teljesen célravezető volt, igazolja az a körülmény, hogy a cég nemcsak üzemét volt képes több éven át folytatni, s ezzel magát és minden alkalmazottját keresőképes állapotban tartani, nemcsak a Vásárpénztárral szemben fennálló, már behajthatatlannak tekintendő

egyik tartozása után a folyó kamatokat és a biztosítékul letett életbiztosítási kötvény díjait is évekig fizethette, hanem behajthatatlannak látszó tartozására

1927. évben	3.000.—	P-t
1928. „	42.114.29	„
1929. „	13.490.35	„
1930. „	5.100.—	„
1931. „	13.682.—	„

összesen tehát: **77.386.64 P-t** törlesztett.

Ebből látni, hogy a Vásárpénztárnak helyes volt az a szándéka, hogy még akkor is támogatni akarta ügyfelét, amikor annak már behajthatatlannak látszó tartozása van, mert **Szigeti József** esetében a kamatok és az életbiztosítási kötvény érvényben tartásának beszámításával a Vásárpénztár 130.000.— P-t meghaladó összeget mentett meg a maga részére.

22.

Komáromy László hízalási hítele.

(48. oldal, I. hasáb.)

A jelentés azt állítja, hogy „abból a célból, hogy a Vásárpénztár 31.000.— P-t kitevő követeléséhez jusson, Ágasegyházán, Kecskemét mellett, egy futóhomokos ingatlanf vásárolt és cca 140.000.— P-t a zálogjogát megelőző jelzálogos hitelezők javára készpénzben kifizetett“.

Ezzel szemben az igazgatóság a következőket állapítja meg:

„A **Komáromy László**-féle régi hízalási hiteléből a hízalás lebonyolítása után 31.000.— P-s hiány származott, amely összegre adós az ágasegyházai birtokán bekebelezést engedélyezett. A behajtási eljárás során az ingatlant az igazgatóság megbecsülte és az első helyen zálogjoggal bíró Belvárosi Takarékpénztár beclslését is figyelembe véve elhatározta, hogy semmint 31.000.— P-s követelését elveszítse, a Vásárpénztár árverezni fog. Az árverésen az ingatlant valóban a Vásárpénztár vette meg 1929. őszén. Minthogy az ingatlan becsértéke akkor olyan volt, hogy a vételt indokolta, minthogy az igazgatóság a kellő gondosságot és körültekintést a vétel körül kifejtette, semmi alappal sem bír az az utólagos kritika, amelyre az azóta lefolyt események ismeretében az előadó úr jogosítva érzi magát.

Ha mindazokat az 1929. óta bekövetkezett katasztrofális értékvesztéseket előre lehetett volna látni, amelyekben az egész gazdasági világnak része lett, talán felesleges hangoztatnunk, hogy az igazgatóság is inkább szánta volna rá magát a 31.000.— P-s veszteség elviselésére, semhogy évek után egyedül és kizárólag a példátlanul álló gazdasági dekonjunktúra következményeképen egy birtok maradjon a tulajdonában, amelynek nagyfokú értékcsökkenése miatt további veszteségek származzanak.

Egyébként pedig mindaddig, míg az ingatlan értékesítve nincsen, nem lehet azt sem mondani, hogy ennél az üzletnél a Vásárpénztár több, mint 100.000.— P-t veszített, mert a felszámolóknak ez az aláértékelése semmiféle ténybeli adatokon nem nyugszik és valamilyen ingatlannak valóságos értékét mégsem lehet a mélyponton mutatkozó árak alapján megállapítani.

23.

Szekrényessy Károly rt. kölcsönügye.

(41. oldal, II. hasáb.)

A **Szekrényessy Károly rt.** bizományos cég hitelügyének ismertetésénél azt állítja a vizsgálóbizottság, hogy azt sem megmagyarázni, sem megérteni nem lehet, hogy az „ú. n. új igazgatóság miért folyósított a cégnek egy II. számlára további hiteleket, amikor az I. számlán 150.000.— P-t megközelítő fedezetlen tartozás állott fenn. Mindjárt utána megállapítja azt is a bizottság, hogy „az ilyen könnyelmű hitelezésből szükségképen előállott a fenti óriási veszteség“.

Az új igazgatóság 1929. júliusában vette át az ügyek vezetését. A jelentés mégis úgy állítja be az ügyet, hogy az olvasóval elhitesse: a II. számlát az új igazgatóság azért nyitatta, hogy alkalma legyen egy fedezetnélküli tartozáson felül újabb pénzeket elveszteni. Állítjuk, hogy a cég az előlegek megfelelő nyilvántarthatása céljából azért kapott külön számlán hitelt, hogy a megbízóinál befagyott forgótőkéje az állatielszállítás folytatólágossága érdekében pótolhassék. Ezt a hitelt az igazgatóság abban a tudatban adta, hogy az ingatlan 67.000.— P-t ér és hogy a gazdáknál levő és részben jelzálogilag is biztosított kintlevőségei legalább annyit érnek, mint amennyi a Vásárpénztár követelésének fedezetéül az ingatlanbiztosítékon felül megkívántatik. Az ingatlanárak zuhanása és a gazdák súlyosodó anyagi helyzete azonban a követelés fedezetét mindinkább csökkentette és azért tárgyilagosan megállapítva a veszteség okát, kizárólag a gazdasági válság tekintendő ebben az esetben a veszteség forrásának.

Semmiesetre sem lehet azonban azt mondani, amit a jelentés állít, hogy azért, mert az új igazgatóság **Szekrényessy** cégnek a II. számlán hivatalba lépése idején már fennállott 5.000.— P-s tartozáson felül további 20.000.— P-t folyósított, ez a folyósítás olyan könnyelmű hitelezésnek minősítendő, aminek következménye volt a 118.000.— P-s — szinte óriási — veszteség. Az igazság az, hogy a cég I. számláján az új igazgatóság hivatalba lépésekor már fennállott egy 138.000.— P-s fedezetlen tartozás, amelynek folyósításáért felelősséggel az új igazgatóság nyilván nem tartozik.

24.

Léderer Sándor hízalási hitele.

(42. oldal, I. hasáb.)

A **Léderer Sándor**-féle kőbányai hízalási hitel már lebonyolítás állapotában volt, amikor az új igazgatóság működését megkezdette. A teljes lebonyolítás már az 1929. év végére esett, amikor az új igazgatóságnak csak a veszteséget konstatálni és a szükségessé vált leírást elrendelni állott módjában.

25.

Özv. Szabó Nándorné hitelügye.

(43. oldal, I. hasáb.)

Özv. **Szabó Nándorné** részére az új igazgatóság megszavazta a 13.000.— P újabb hízalási hitelt. Minthogy az adós bérlő volt és a mezőgazdasági krízis áldozataként teljesen tönkrement, a képletes kézizálogba vételnek a perek folyamán nyilvánvalóvá lett jogi erőtlensége következtében a kielégítési alaptól kellő kielégítést nem kapott. A veszteség oka itt kizárólag a bérlőnek a gazdasági összeomlás következtében való teljes tönkremenetele volt.

26.

Vitéz Kenyeres János bérlő hízalási hitele.

(43. oldal, II. hasáb.)

A vitéz **Kenyeres János** bérlő hízalási hitele körül a Vásárpénztárnak vesztesége azért származott, mert a képletes kézizálogba vétel jogi hatályosságának elbírálásában nincs egységes joggyakorlat. Még akkor is ki van téve a záloghitelező a többi hitelező részéről való megtámadás veszélyének, ha egyébként minden formaságnak pontosan eleget tett a kézizálog megszerzése körül. Az igazgatóság a bírói gyakorlat ilyen irányban való kialakulásáról csak a perek vitele folyamán szerezhett tudomást. De amikor tudomást szerzett, a hízalási hitelek folyósítását teljesen beszüntette. Ez a **Kenyeres**-féle hitel egyike volt a legutolsó hízalási hiteleknek, amelyek az adósnek saját birlalatában maradt állatok lekötése mellett adattak.

Miként az a bizottsági jelentésből is kitűnik, a Vásárpénztár a behajtási eljárást az adós ellen megindította és mindent elkövetett, hogy követelését megfelelő módon érvényesítse. A sorrendi tárgyaláson azonban a Vásárpénztár kézizálogjogának elsőbbsége el nem ismertett.

27.

Politzer István bérlő hitelügyei.

(43. oldal, II. hasáb.)

A bizottság szerint az a körülmény, hogy a Vásárpénztár 14.31 P-s egységáron vásárolta meg Politzertől a tengerit, amikor annak napi ára 17.40 P volt, kétségtelenné tehetné volna az igazgatóság előtt, hogy **Politzer** nem tengerit akar szállítani, hanem előleget akar kapni.

Az igazgatóságot úgy szeretné tehát a bizottság ezzel az állításával feltüntetni, mint aki szakértelem híján köt üzletet és naív hiszékenységgel bedől egy csalárd ügyfelének és ezzel az intézetnek érzékeny kárt okoz! Ezzel a törekvéssel szemben az igazgatóság a következő tényállást adja elő.

A **Politzer István** gyöngyöspusztai bérlőnek folyósított 25.000 P-s hízlási hitel ügyében a Vásárpénztár az adós csalárd eljárása következtében nem jutott a pénzéhez. Mert bár a büntető eljárás folyamatbátételével sikerült a hitel egy részét az adós családjától visszaszerezni, a más tulajdonát képező zálogtárgyakat azonban tulajdonosuk kiigényelte. Erre az eljárásra adóst kétségbeesetten súlyos anyagi helyzete késztette, ami az általános mezőgazdasági válságra vezetendő vissza.

Amit azonban a bizottság a **tengeriszállításról** megállapít, az méltán sorakozik a vizsgálóbizottságnak az adonyi bérletátvétel, a Vinárium, a tantiémek után hiába fizetett adók, a hitelegyleti kamatokból be nem folyt 94%, stb. ügyében tett éppen nem objektív megállapításai mellé!

Amikor a Politzer-féle tengeri vásárlás ügyét az igazgatóság a jelentésekben foglaltak szempontjából vizsgálat alá vette és az egységárokra vonatkozó bizottsági ténymegállapítással szemben a valóságnak megfelelő alább közölt adatokat megszerezte, felmerült az a kérdés, hogyan láthatott ebben az esetben ismét ilyen légbőlkapott következtetés napvilágot, főleg pedig, hogy milyen cél elérése következtében mellőzték ebben az esetben is azoknak az érdekelteknek meghallgatását, akik pár szóval a legteljesebben megvilágították volna a való tényállást. Lehetséges-e, hogy a bizottságnak nem volt meg a kellő szakértelme, vagy valami tárgyi tévedéssel állunk szemben, amelynek következményeként került ez az ügy a jelentésbe, vagy esetleg valami más ok vagy cél játszhatott közre?

Az igazgatóságnak az a véleménye, hogy ez esetben nem lehet még csak feltételezni sem a kellő szakértelem hiányát, mert ilyen durva hibát még az sem követ el, aki minden felelősség nélkül tesz ténymegállapításokat. Felelősség mellett pedig sokkal óvatosabban vizsgálunk, mielőtt valamit végleg megállapítanánk, kétszer is megnézzük, nem tévedünk-e, nincs-e valami rejtett hiba számításainkban, érdeklődünk más szakértőknél is! Ezt még akkor is ilyen pedantériával tesszük, ha csupán arról van szó, hogy esetleg kellemetlen kritikában lehet részünk valami hiba elkövetése esetén. Pedig itt nemcsak erről,

hanem sokkal többről, férfiak jó hírnevéről, becsületéről, egész existenciájukról van szó.

Mindezek figyelembevételével az igazgatóság arra a megállapításra jutott, hogy itt a tények a valóságnak meg nem felelő ismertetésével állunk szemben. Ez a vád csak azért került a jelentésbe, hogy — ha nem is lehet ebben az esetben közvetlenül megtorló lépések megtételét javasolni — annak felemlítése, hogy az igazgatóság be hagyta magát csapni, hogy felületesen, gondatlanul kötött megint egy üzletet, hogy hozzá nem értéssel fogott hozzá egy üzlethez, már magában alkalmas arra, hogy a többi ügyben való szereplését kedvezőtlen megvilágításba helyezze és ezzel a megítélésnél majd annak idején hátránysabb helyzetbe kerüljön.

És most ezek előrebocsájása után ismertetjük a tengeri vételárkülönbözetének helyes magyarázatát. Az 1929. szeptember 30-i kötlevel szerint **Politzer** tartozott 30 vagón bányai és 7 vagón fehér gyöngytengerit szállítani, 1930. májusi határidőre, 14.31 P-s (tehát nem 14.37 P-s) egységáron. A tengerit a Barcsi sertéshízlaló rt. telepére kellett beszállítani morzsolt állapotban. A vizsgálóbizottság a **pesti tőzsdei jegyzést** nézte meg és 17.50 P-s jegyzést talált az árjegyző lapon 1929. szeptember végével. Ha ezt az egységárat barcsi paritásban akarjuk tudni, a Budapest—Barcs közötti vasuti fuvardíj összegét a 17.50 P-ből le kell vonnunk.

Az igazság tehát az, hogy a 17.50 P-s jegyzés budapesti paritásra vonatkozik, míg a 14.37 P-s vételár barcsi paritás, mert a teljesítés Barcsott volt kikötve. A különbség tehát nem az a mézesmadzag, amiután a bizottság szerint az igazgatóság kapott, hanem a vasuti fuvardíj összege Barcstól Budapestig. Mindezeknél fogva mindazok a következtetések, amelyeket a bizottság abból a hamis tényállásból talált jónak levonni, hogy az igazgatóság **Politzertől** napi áron alul vásárolt tengerit, önmaguktól összeomlanak és a bizottság előadójának szakértő munkáját megvilágítják.

28.

Dr. Nagy Ferenc hízlalási hitele.

(43. oldal, II. hasáb.)

Dr. Nagy Ferenc részére az új igazgatóság szavazott meg hízlalási hitelt. Erre vonatkozóan is ugyanaz a magyarázat, mint a **Kenyeres**-féle esetre. Az adós minden igyekezete, hogy kötelezettségeinek megfelelni tudjon, a később bekövetkezett lehetetlen gazdasági viszonyokon szenvedett hajótörést.

A végrehajtási eljárás még a bizottság jelentése szerint is már 1931. november 7-én indult meg, amikor is a Vásárpénztár felülfoglalt mások által már lefoglalt ingóságokat, nehogy idegen hitelezők a Vásárpénztár igényét megelőzhessék. A per megindítása után a Vásárpénztár zálogtartót küldött ki a gazdaságba, aki az állatokat személyes rendelkezés alatt tartotta. Utóbb azon-

bán ez az eljárás, mely jogi biztosíték nyújtására alkalmas volt, olyan drágának bizonyult, hogy a zálogtartó személyes jelenlétét a Vásárpénztár mellőzte.

Miként ezekből kitűnik, az igazgatóság mindent elkövetett a Vásárpénztár jogainak biztosítására, és így igazán nem értjük, hogy ez a **Nagy Ferenc**-féle tartozás hogyan kerülhetett a „gondatlan” hitelezések közé, hacsak a bizottság az esetek számát nem kívánta ezzel is szaporítani. A legnagyobb felháborodással kell tiltakoznunk az ellen, hogy a vizsgálóbizottság a „könnyelmű hitelezés tipikus esetei” közé vette fel ezt a hitelezést, amelyet igazgatóságunk a bizottsági jelentés szerint is kellő gondossággal és körültekintéssel bonyolított le.

29.

Politzer Albert igazgatósági tag tartozásának elengedése.

(44. old., I. hasáb.)

A jelentés szerint a vizsgálóbizottság elítélendőnek tartja „azt az eljárást, hogy a vételárnak kifizetésén felül a Vásárpénztár egy volt igazgatósági tag egyenes adósságából és kezességi tartozásából a vételárral nem fedezett részt elengedte” az igazgatóság.

Az igazgatóság ezzel szemben a következőket állapítja meg:

Politzer Albert a régi igazgatóságnak volt a tagja, aki szakértelme révén és agilitásával szerzett a Vásárpénztár ügyei körül hosszú időn át érdemeket; **Politzer** vagyoni viszonyai az utóbbi évek folyamán erősen megromlottak és amikor megszállott területen levő birtokát elkobozták, az egykor vagyonos ember hírében állott **Politzer** anyagi zavarokkal volt kénytelen megküzdeni. A Vásárpénztárnál kezessége állott fenn a Sertés- és terményáru rt-nak folyósított és 1929-ben 18.000 P összegben fennállott kölcsönre vonatkozóan. Mint-hogy **Politzer**, mint kezes, a fizetéseit teljesíteni nem tudó Sertés- és terményáru rt. tartozásának megfizetésére felszólított, fizetni pedig ő sem tudott, az igazgatóság elfogadta azt az egyezségi ajánlatot, hogy a kőbányai telkét, melynek résztulajdonosa volt, a Vásárpénztár vegye meg s a vételárból reá eső összeg ellenében minden kötelezettség alól mentesíttessék. Az igazgatóság a Vásárpénztár érdekében és a helyzet ismeretében célravezetőbbnek látta a hosszadalmas perlés helyett az egyezségi ajánlatot elfogadni, amely végső eredményben csak csekély áldozatot követelt meg és megkímélte a Vásárpénztárt attól, hogy egy érdemes régi igazgatósági tagja ellen pert legyen kénytelen viselni. A **Politzerrel** szemben való per megindítása pedig, amellet, hogy jogi abszurdum, hiszen a megkötött egyezséget a Vásárpénztárnak is állnia kell, még erkölcsi szempontból is súlyosan kifogásolandó. Ami a javaslatnak azt a részét illeti, hogy arra az esetre, ha a közben már elhunyt **Politzerrel** szemben a Vásárpénztár pervesztes lenne, a végrehajtóbizottság tagjain hajtassék be az elengedett 4000 P, a legnagyobb mértékben sértő az igazgatóság tagjaira, mert a javasolt eljárás csak az esetben volna okadatolt, ha az igazgatóság az egyez-

ség megkötése körül bűnös könnyelműséggel járt volna el. Ezt pedig sem az igazgatóságról, mint testületről, sem annak egyes tagjairól, még csak feltételezni sem lehet. Ilyen elbírálás mellett minden egyezségért, illetve az egyezség folytán elengedett tartozásért mindig az igazgatóság tagjainak kellene fizetniök. Ha a bíróságok is így értelmeznék a kereskedelmi törvényben foglalt rendelkezéseket, a részvénytársaságoknak örök időkre le kellene mondaniok arról, hogy igazgatóságaikban becsületes szakemberek foglaljanak helyet.

Épen ezért az igazgatóság ezt a javaslatot, mely a KT. rendelkezéseivel és szellemével is szöges ellentétben áll, komolynak el nem ismerheti és felette napirendre tér, a független bíróságra bízván ebben a kérdésben a döntést.

30

Lexa Ferenc tartozásai.

(45. oldal, II. hasáb.)

A vizsgálóbizottság azt állítja, hogy „a felszámolóbizottság az ezen számlákon mutatkozó veszteséget véleményük szerint is helyesen 150.000 P-re teszi”. Ezzel szemben az igazgatóság a következőket jelenti:

A Budapesti Húskereskedelmi rt. nagymezőpusztai bérletének átruházása **ifj. Lexa Ferenc**re még a régi igazgatóság működése alatt történt. Az új igazgatóság alatt **Lexa** a folyton rosszabbodó mezőgazdasági viszonyok következtében mindig nehezebben tudott kötelezettségeinek megfelelni. Az új igazgatóság állandóan szorgalmazta **Lexánál** az esedékessé vált törlesztési részletek megfizetését és amikor már a mindinkább szigorúbbá vált eljárások miatt az adós további fizetési halasztást kért, ezen kérelmére a végrehajtóbizottság az 1931. évben külön bizottságot küldött ki, hogy a **Lexa**-féle ügyet vizsgálja meg és a szanálás tekintetében tegyen a végrehajtóbizottságnak javaslatot.

Ennek a javaslatnak elfogadásával **id. Lexa** halasztást kapott az ügy végleges rendezésére és ingatlanának értékesítésére, **Lexa** azonban sem ingatlant eladni nem tudta, sem fizetéseket nem teljesített a Vásárpénztárnak, bár a földtulajdonosokkal szemben kötelezettségének mindenkor megfelelt. A felszámolás következtében az igazgatóság működése megszűnt anélkül, hogy ebben az ügyben bármely rendezésre mód lett volna.

Lexa tulajdonképpen egy állandóan veszteségekkel küzdő bérlettől szabadította meg a Vásárpénztárt, mert az átvétel alkalmával még azt remélhette, hogy takarékos gazdálkodással a bérletet jövedelmezővé teheti. A mezőgazdasági helyzet leromlása miatt azonban ez a reménye valóra nem vált, mert a következmények azt mutatják, hogy egész vagyonát éppen ennek a bérletnek folytatása miatt tette kockára.

A **Lexával** szemben fennálló követeléseinkből a felszámolóbizottság 150 ezer pengő leírását tervezi. Ha az összes fedezetek értékesítése után valóban ennyi lesz végső eredményben a Vásárpénztár vesztesége, úgy ennek oka ki-

zárólag a mezőgazdasági válság, az ingatlanok nagyfokú áresése és a *felszámolás*, amely az adóst jövedelmének legnagyobb részétől és így a törlesztés lehetőségétől is megfosztotta.

31.

Rácz Béla hízalási hitele.

(45. oldal, II. hasáb.)

A jelentés azt állítja, hogy a „Vásárpénztár tehát öt ízben folyósított hiteleknel egyáltalában nem iparkodott magát követelésére nézve ingatlanfedezettel biztosítani és ingatlanfedezetet csak akkor kért, amikor annak az ingatlan túlterheltsége miatt jelentősége nem volt.”

Ezzel szemben az igazgatóság a következőket adja elő:

A fentiek elolvasása bárkiben azt a hitet kelthetné, hogy **Rácz Bélának** ötször egymás után adott az igazgatóság hiteleket és amikor már öt hitellel tartozott, akkor kért ingatlanfedezetet, de akkor már lekésett. Tényleg azonban **Rácz Béla** mindig csak akkor kapott újabb hitelt, ha a régít már kifizette. Éppen azért, mert négy ízben felelt meg fizetési kötelezettségeinek, az igazgatóság jogosan tartotta őt bizalomra méltónak az ötödik hitel-kérés alkalmával. Semmi szükség sem volt tehát rá, hogy régi ügyfelünktől az eddigi bizalmat megvonjuk, mindaddig, míg erre okot nem szolgáltat. Mihelyt azután később az adós fizetési nehézségeket mutatott, rögtön a bekebelezéshez folyamodtunk.

Amikor a legutolsó 50.000 P-s hízalási hitel folyósítása után **Bokor Ernő** vezérigazgatóhelyettes bizalmasan értesülést szerzett, hogy **Rácz Béla** állítólag részben nem saját tulajdonát képező állatokat is kézizálogba adott, egy szakértő tisztviselőnek küldtük ki **Rácz** birtokára és ez a legutóbbi kézizálogba vett marhák szarvaiba a Vásárpénztár szarvbélyegzőjét besüttette. A szerzett bizalmas értesülés ennél fogva nem felelhetett meg a valóságnak, mert különben **Rácznak** nem lett volna módjában a megkívánt számú marhákat az ellenőrző tisztviselőnek szarvbélyegzés céljából rendelkezésére bocsátani. A szarvbélyegzett marháknak egy részét egyébként az ügyvezetőség a budapesti vásárra fel is hajtatta, de az ügy teljes lebonyolítása az adós ellen elrendelt kényszeregyezségi eljáráson megakadt. Az ügyvezetőség foglalkozott ugyan azzal a gondolattal, hogy bűnvádi útra terelje az ügyet, de a fentebb ismertetett tényállás arra kellő alapot nem nyújtott.

A felületesség vádjával az igazgatóság az elmondottakból folyólag nem illethető, mert az igazgatóság a kézizálog értéktelenségén, — miként az a bizonyosság előtt is ismeretes lehetett, — nem változtathatott és így szemrehányással sem illethető.

A dr. Mohr Béla—Apisz kölcsönök ügye.

(46. oldal, II. hasáb.)

A jelentés az ezen ügyben megkötött egyezségről azt állítja, hogy „az új igazgatóság, híven a Vásárpénztár régi tradíciójához, papíroseredményt kívánt felmutatni. Ragaszkodott ahhoz, hogy papírosan a 672.000 P követelést egészen megkapja és minthogy erre reálisan nem volt mód, az irreális felértékelésnek annyiszor bevált eszközéhez folyamodott: nevezetesen átvette a Vásárpénztár **Mohr Bélától** a győrszemerei ingatlant 374.000 P értékben.

A vizsgálóbizottságnak a fentiekben kicirkalmazott állításait az igazgatóság ráfogásnak minősíti, amely még a valószínűség leghomályosabb látszatát is nélkülözi. Amikor ez a ráfogás megkonstruáltatott, a bizottság megfedkezhetett utána nézni egyúttal annak is, hogy a **Mohr**-féle hitelek melyik igazgatóság folyósította, mert az „irreális felértékelés“ a bizottság mentalitása szerint csak annak állhatott érdekében, aki valamely cselekedetét takarni, vagy szépíteni akarja. Már pedig az új igazgatóság a **Mohr**-féle hitelek folyósításához egyetlen fillérrel sem járult hozzá, így semmiféle oka nem volt, hogy a valóság elpalástolása céljából a szerzett biztosítékokat „felértékelje“ s ezzel a kellő leírást elkerülje.

Az új igazgatóság hivatalba lépése után azonnal folytatta a **Mohr**-féle kölcsönök behajtása és rendezése körül a régi igazgatóság által már folyamatba tett tárgyalásokat és erre a célra egy szűkebbkörű bizottságot küldött ki a végrehajtóbizottság kebeléből. Ez a bizottság újrabecsülte az eddigi fedezeteket és az újonnan felajánlottakat. Így a fedezetül lekötött győrszemerei ingatlant 374.000 P-re, a VIII. kerületi Losonczy-utcai bérház felerészét 80.000 pengőre becsülte. Az I., Németvölgyi-út 49. sz. villát pedig, amelyre 195.000 P-t kebeleztet be, 200.000 P-n felül becsülte. Ezenfelül le volt kötve az O. F. B.-nál rendelkezésére álló váltságösszeg, az ú. n. gyufapénz.

Az „irreális felértékelés“ vádját ennél fogva nemcsak a fentebb elmondottakból folyóan, hanem azért is a leghatározottabban vissza kell utasítanunk, mert a **Mohrral** kötött egyezés a szerződésben, amelyet a tiszti főügyész szerkesztett, a leggondosabban volt jogilag is megalapozva és főként, mert az igazgatóság már az 1929-es mérlegben 200.000 P-t intern leírt. Tette ezt a bizottság által egyáltalában észre nem vett óvatosságból, de amellett követelését **Mohrral** szemben teljes összegében fenn kellett tartania, **Mohr** személyes bonítására való tekintettel is, akinek jólmenő ügyvédi irodája volt.

Hogy a vizsgálóbizottság az 558.000 P veszteség megállapításához miként jutott el, azt őszintén szólva nem értjük, mert teljesen kizártnak kell tartanunk, hogy ennél a tételnél még igen nagy aláértékelés esetében is 558.000 pengő veszteség mutakozhassék.

A győrszemerei ingatlan bérbeadása.

(46. oldal, II. hasáb.)

A Jelentés egyik pontja ezt mondja:

„A **Mohr**-ügynek egyik nyúlványa a győrszemerei ingatlanoknak haszonbérbeadása **Polnay Pollner János** és társa részére, amiről a vörös könyv 21. oldala is megemlékezik. Itt is az a vásárpénztári tradíció érvényesült, amit a nagymezőpusztai bérlet létesítése alkalmával láttunk. Itt is az történt, hogy a bérlőnek egyetlen fillér fizetés nélkül átadta a Vásárpénztár a győrszemerei birtok egész felszerelését, mert hitelezte a bérlőnek a teljes vételárat, amiképpen ezt tette az ifjabb **Lexa** esetében, tette a Vásárpénztár ezt azért, mert a bérlők — két tapasztalatlan, fiatal egyén, akik ebből a célból nagykorúsítottak — kötbér kikötése mellett kötelezték magukat arra, hogy meg fogják venni az ingatlant a Vásárpénztártól. Azt hisszük, hogy a Vásárpénztár ezen az üzleten is sokat fog veszíteni. Nem kapja meg a 33.000 pengős fundus-instruktus ellenértékét, nem kapja meg a bérösszeget, amit abnormis magasan állapítottak meg **Pollnerék** terhére.”

„A Vásárpénztárnak ezidő szerint kb. 60.000 pengő követelése van **Pollnerékkal** szemben, a kötbéren kívül, amely kikötés nem is volt komolyan vehető.”

Téves az a megállapítás, hogy „a két tapasztalatlan fiatal ebből a célból nagykorúsított”, mert a bérleti tárgyalások megindulása előtt már nagykorúak voltak.

Téves az a vélemény is, „hogy a Vásárpénztár ezen üzletein is sokat fog veszíteni”, mert a nevezett bérlőknek Pest megyében 266 holdas birtokuk volt a bérleti szerződés megkötése alkalmával és van most is kb. 230 hold. Ezt a birtokot tudomásunk szerint 1932. évben felparcellázták és nagyobb részét eladták kb. 180.000 pengőért a falubeli gazdáknak, magyarholdanként 650—850 pengős áron. Ezen a birtokon első helyen a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknak volt kb. 50.000 pengős dollárkölcse bekebelezve, második helyen pedig a Vásárpénztár kebelezte be a bérleti és vételi szerződésben vállalt kötelezettségének biztosítására szolgáló kb. 90.000 pengőt, amiből 33.000 pengő a bérlőnek átadott felszerelés értéke, ezenfelül az egyévi bérösszeg és adó, a kamatok, valamint a vétel biztosítását szolgáló kötbér.

Ha tehát a kötbértől el is tekintünk, aminek főleg az volt a célja, hogy a bérlők birtokukat tovább meg ne terhelhessék, a bérlőknek átadott felszerelés értéke, valamint a bérösszeg is teljesen biztosítva volt és van is, a most is kb. 200.000 pengő értékű birtokkal.

Bérlők elgondolása az volt és azért is akarták maguknak a győrszemerei birtokot mindenáron biztosítani, hogy a pestmegyei birtok parcellázásából, va-

lamint két házuk eladási árából a győrszemerei birtokot megvegyék. Tervük azért nem sikerült, mert a legrosszabb időben parcellázták birtokukat és átlag csak kb. 750 pengős áron adták el azt magyarholdanként, holott pl. ugyanők, ugyanebből a pestmegyei birtokukból 1929-ben magyarholdanként 2000—2800 pengőjével is adtak el kb. 30—40 holdat.

Azt nem tudjuk, milyen okok miatt nem tudták a Vásárpénztár követelését, vagy legalább is a felszerelés értékét, valamint a bérösszeget behajtani, **amikor ez jelzálogilag feltélenül biztosítva volt és van is. Ebben az ügyben a Vásárpénztár igazgatósága kötelességszerűen gondos volt érdekeinek biztosításában, amit talán még sem lehet kifogásolni.**

Ezért a kötelességszerű gondosságért a vezetőséggel szemben, amikor a Vásárpénztár érdekeit a szigorú feltételekkel megvédte, vádat emelni egyenesen érthetetlen.

Az a kifogás pedig, hogy a Vásárpénztár a győrszemerei birtok felszerelését 33.000 pengő értékben hitelben, készpénzfizetés nélkül adta át a bérlőknek, nem lehet komoly akkor, amikor ez a követelés feltélenül biztosítva van egy értékes ingatlannal.

34.

Walter István burgonyaakció hitelei.

(47. oldal. I. hasáb.)

A jelentés szerint a **Walter**-féle hitelnél a Vásárpénztár 15.216 pengőt leírt, mely veszteség többek között azért is érte a Vásárpénztárt, mert **Walter** azokat a váltókat, amelyeken gazdaadósainak aláírásai szerepeltek, a csarnoki osztály vezetőjétől elvette és így a Vásárpénztárt a váltókon alapuló jog érvényesítésétől megfosztotta.

Ezzel szemben az igazgatóság a következőket adja elő.

Walter István burgonyakereskedő volt megbízva a hatóságok részéről az 1929. évi burgonyavetőmag-akció lebonyolításával és mint ilyen folyamodott a Vásárpénztárhoz, amellyel régebb idő óta állott üzleti összeköttetésben, hogy számára egy forgótőke-hitelkeretet engedélyezzen. A lebonyolítás során a burgonyavásárláshoz szükséges összegek neki teljes ellenőrzés mellett kifizetettek, viszont a községek részére szállított burgonyavetőmag ellenében kapott váltók a Vásárpénztárhoz kerültek, amelyek ellenértéke összesen a Vásárpénztárhoz volt befizetendő.

Az akció az előírt szabályok betartásával majdnem teljes lebonyolítást nyert. Mikor már csak 16.000 pengő körüli összeg állott fenn a tartozásból, a Vásárpénztár rájött, hogy **Walter** egyes jóhiszemű gazdaadóstól maga szedte be a tartozásokat anélkül, hogy a váltókat azok követelték volna. Amennyiben helyes az az információ, hogy **Walter** a csarnoki osztály vezetőjétől váltókat vett el és azokat behajtotta a Vásárpénztár kárára, úgy ez

csak az osztályvezető hibájából történhetett. Ezen cselekményéért azonban, minthogy az intézet kötelékéből elbocsáttatott, felelősségre vonni alkalom nem volt.

Walter kérdőre vonatott, mire a szatymazi ingatlanát ajánlotta fel, melyre a Vásárpénztár zálogjoga be is kebelezetett. Az ingatlanok értékében bekövetkezett nagymértékű esés következtében azonban az árveréskor követelésünkre már semmi sem jutott.

35.

A Mészárosok Egyesülése Rt. hitelügye.

(47. oldal, I. hasáb.)

A Mészárosok Egyesülése Rt. (röviden „MÉSz”) hitelén a jelentés szerint a Vásárpénztárt ért 250.000 pengős veszteség „lelkiismeretes üzletvezetés mellett sohasem fordulhatott volna elő.”

Ezzel szemben az igazgatóság megállapítja a következőket.

A Mészárosok Egyesülése Részvénytársaság részére a raktáraiban tároló állati nyersbőrökre még a régi igazgatóság engedélyezett lombardhiteleket, egy ellenőrző tisztviselő egyidejű kiküldése mellett. Ez a hitel később a budapesti húsiparosok kérelmére kiterjesztetett oly bőrkészletek lombardírozására is, amelyek a húsiparosok tulajdonaként a MÉSz-hez adattak át sóban való elraktározás céljából.

Az igazgatóság a bőrlombardüzletet szélesebb alapokra kívánta fektetni, mert a hitelek nagyobb biztonsága érdekében tervbe vette, hogy az állati melléktermékeket kiterjedtebb körben vonja be a hitelek fedezetei közé, hogy így a hitelbe kiadott élőállatok termelvényeinek egy része bizonyos mértékben kivonassék az adós szabad rendelkezési joga alól azáltal, hogy a mellékterményekre, elsősorban a bőrökre a Vásárpénztár kizárólagos rendelkezési joga a hitelszerződésben biztosíttassék. A nyersbőr ugyanis nem tartozik azok közé a romlásnak kitett állati termékek közé, mint pl. a húsfajták, amelyek értékesítése kizárja azt, hogy kedvezőbb piaci helyzet legyen megvárható. De ez a nagyszabású terv valóra nem válhatott, ezért csak a bőrlombard üzletág kiterjesztése kérdésével foglalkozott az igazgatóság, amikor kiküldött egy szűkebbkörű bizottságot az ügynek tanulmányozására. Ez a bizottság több ülésen keresztül részletesen foglalkozott az üggyel, bevonta a tárgyalásokba a MÉSz-t is és végül javaslatot terjesztett a végrehajtóbizottság elé, amely szerint egyelőre csak a MÉSz-nek adandó hitel felemelése útján kapcsolódják be a Vásárpénztár a bőrzületbe, de egyidejűleg a MÉSz-hez küldessék ki a Vásárpénztárnak egy bizalmi szakembere.

Az igazgatóság a hitelfelemelést ez alapon meg is szavazta és szakemberét kiküldötte. De a vállalat működése során a Vásárpénztár olyan tapasztalatokat szerzett, hogy a rentabilitáshoz szükséges és előirányzott forgalom tá-

volról sem valósult meg és a vállalat vezetése sem volt a kívánalmaknak megfelelő, miért is a vállalat felszámoltatása határozott el. Minthogy az általános gazdasági krízis folyamán a borszakmában is dekonjunktura lépett fel, egyrészt a bórarak esése, másrészt a vállalat adósainak megromlott bonitása és a fedezetek erős értékcsökkenése folytán, a MÉSz a felszámolás során olyan veszteségeket szenvedett, amelyek végső eredményben az egyetlen hitelező: a Vásárpénztár hitelét tették behajthatatlanná.

Itt kell megemlékeznünk, minthogy a MÉSz-szel való üzleti összeköttetés még a régi igazgatóság idejéből datálódik, hogy az új igazgatóság hivatalbalépésekor a MÉSz tartozása 270.000 P körül volt és hogy ezért a MÉSz-nek folyósított hitelekben származó veszteség jelentékeny része a régi igazgatóság összeköttetéseiére esik.

A jelentés kifogás tárgyává teszi, hogy a Vásárpénztár idegen hitelezők követelését a felszámolás során magához váltotta, mintegy 18.000 P összegben és megállapítja, hogy a 250.000 pengő veszteség lelkiismeretes üzletvezetés mellett soha elő nem fordulhatott volna.

Az idegen hitelezők követeléseinek megváltását az igazgatóság a jogász szakértők indokolása és ajánlása alapján határozta el. Az előadottakból folyóan az igazgatóság gondos és lelkiismeretes ténykedése a MÉSz-nek megszavazott hitel engedélyezése körül minden kétségen felül áll. A jelentés itt is a megszokott általánosítással tör pálcat az igazgatóság ténykedése felett, de kritikáját egyetlen szóval sem indokolja, egyetlen egy cselekményt nem említ, amely jogot adna bárkinek arra, hogy mindjárt felületes és nem lelkiismeretes üzletvezetésre következtessen, mert a vizsgálóbizottság maga is koncedálja, hogy „az üzlet folytatásával mindig együtt jár a kockázat és hogy az elszenvedett veszteségek egy részének oka nem a helytelen üzletvezetés, nem a költséges adminisztráció, tehát nem az üzletvezetésnek mulasztása vagy hibás intézkedése, hanem részben a gazdasági dekonjunktura és az a struktúra, amelyen a Vásárpénztár részvénytársaság üzletköre és ügyvitele felépült”.

36.

A Perlesz Péri Dezső-féle hitelügy.

(47. oldal, II. hasáb.)

A **Perlesz Péri Dezső** részére engedélyezett hitelekkel a jelentésben foglaltakkal szemben az igazgatóság a következőket adja elő.

A **Perlesz Péri Dezső**-féle hiteleket még a régi igazgatóság folyósította, az új igazgatóság ténykedése csak a behajtás során kifejtett értékesítési eljárásra szorítkozhatott. Az ingatlanok nagy értékcsökkenése azonban magát az értékesítést is rendkívül megnehezítette és az igazgatóságban azt a felfogást alakította ki, hogy ilyen nyomott árak mellett nem szabad az ingatlanokat értékesíteni.

Azért, hogy a felszámolók az ingatlanok eladását épen a mai viszonyok között tartották szükségesnek és így a nagy **veszteség egy része tisztán a felszámolás következményeképp állott elő**, nem az igazgatóságot lehet felelőssé tenni.

37.

A Magyar város- és községfejlesztési rt. hitelügye.

(47. oldal, II. hasáb.)

A jelentés megállapítja, hogy a Magyar város- és községfejlesztési rt. részére folyósított hitelek, amelyek gazdáknak hitelre eladott tehének vétel-árára kapott váltók leszámítolásából eredtek, a Vásárpénztár 12.625 P-t veszített.

Az igazgatóság ebben a hitelügyletben a tényállást a következőkben adja elő: Az eredeti folyósítás szerint kb. 2 millió pengő értékű váltók közül a **Hermes** hitelbiztosító intézet kifogásokkal élt egyes formahibás váltón alapuló és behajtás alatti követelések szerződésszerű megtérítése tekintetében. A Vásárpénztár ezzel ellentétben azt vitatja, hogy a biztosító intézetnek kártérítési kötelezettsége fennáll, mert ő a kifogásolt váltókat jegyzék szerint ismerte, a váltók neki bármikor rendelkezésére állottak, az pedig, hogy azokban az esetekben, ahol bármi okból a behajtás nem váltói, hanem köztörvényi úton történik, a kockázatot ki viselje, a biztosítási szerződésben felemlítve nincsen.

Mindaddig azonban, amíg a Vásárpénztárnak a Hermes ellen indított perében a bíróság jogerősen azt nem mondaná ki, hogy a követelés azért nem volt behajtható, mert a köztörvényi úton való behajtási eljárásnak a váltói úton való behajtással szemben való hosszabb eljárási ideje késedelmet eredményezett és épen ez a késedelem okozta, hogy a Vásárpénztár nem jutott azokhoz a fedezetekhez, amelyek felett korábban, váltóperben hozott marasztaló ítélet idejében még hozzájuthatott volna, mindaddig a fenti 12.625 P egyáltalában nem, vagy nem teljes egészében tekinthető elveszettnek.

38.

Az adonyi bérletátvétel okiratai.

A vizsgálóbizottság jelentésének 55. oldalán a bizottság a következőket állítja:

„A **Papanek**-féle álláspont megerősítésére szolgál, hogy ismételt kutatásaink dacára a Vásárpénztárnál nem voltak feltalálhatók azok a leltárak és értékelések, amelynek alapján az átvétel állítólag megtörtént.”

Ezzel szemben a való tényállás az, hogy az adonyi birtok átvételére vonatkozó leltárak és értékelések eredeti okmányai a Vásárpénztárnál vannak, a könyvek pedig, amelyekbe ezek az adatok be vannak vezetve, a Községi Takarékpénztárnál őrzik.

XII.

Előleg és javadalmazás.

A tanácsi vizsgálóbizottság azt írja, hogy az indokolatlan felszámolói leírásokhoz számítandó **Ereký Károly**val szemben fennálló 7500 pengő és **Karch Kristóff**al szemben fennálló 4500 pengő leírás is és sürgeti, hogy a felszámolóbizottság által leírt ezen fizetési előlegek téríttessenek vissza.

Válaszunk erre a következő: **Ereký** és **Karch** szolgálati szerződésükben (1929. július 30-án **Ereký**nél 9. pont, **Karch**nál 5. pont) felhatalmazást nyertek arra, hogy „jogosultak fizetésük terhére egyízben 3 havi fizetést meg nem haladó összegű előleget igénybevenni”.

A polgármester e szerződéseket illetménycsökkentő rendeletével egyoldalúlag megváltoztatta és az előlegnél sokkal nagyobb összeget vett levonásba fizetésredukció címén. A végrehajtóbizottság 1931. október 27-én és az igazgatóság 1931. december 1-én tartott ülésén óvást emeltünk általában a tisztviselők fizetésredukciója ellen és külön óvást emeltünk saját szolgálati szerződésünk alapján is, mert szerződésünk záros határidőre szóló speciális megbízást adott, tehát javadalmazásunk nem eshetett abba a kategóriába, amelyről az élettogytiglan vagy nyugdíjjal kapcsolatos szerződésről szóló kormányrendelet intézkedett.

E jogi álláspontunkat alátámasztja az is, hogy a m. kir. kormány a közérdekeltségekhez sorozandó részvénytársaságok szerződéses alkalmazottainak fizetési és szolgálati viszonyait nem a köztisztviselők fizetéscsökkentésére vonatkozó rendeletekkel kívánta szabályozni, hanem szükségét látta annak, hogy külön kormányrendeletet adjon ki. (4.600—1933. M. E.), amelynek hatálya azonban ránk már nem terjedhet ki.

Ugyanezen pontnál megjegyezzük még azt, hogy a Vásárpénztár igazgatósága **Ereký Károlyt** és **Karch Kristóft** rövid néhány napig tartó tárgyalás után, szerződésük lejárta után is megbízta az ügyvezetéssel, miután a Vásárpénztárt nem lehetett ügyvezetés nélkül hagyni, viszont sem **Ereký**, sem **Karch** nem engedhette azt, hogy terhükre és veszélyükre a felszámolás kimondásáig más vigye az ügyvezetést. Hat hónapig dolgoztunk a Vásárpénztárnak, de ezt

a hat havi szolgálatunkat nem honorálta az igazgatóság azonnal, azzal a megokolással, hogy a szenvedélyes politikai harcok el fognak múlni és nyugodtabb időkben meg fogjuk kapni illetményeinket. Az előlegeknek rendezésére tehát a Vásárpénztárral személyzeti illetményeinkre vonatkozólag megejtendő végső elszámolásnál fog sor kerülni.

A vizsgálóbizottság jelentése azt javasolja, hogy **Ereký** és **Karch** fizessék vissza a felvett remunerációt, karácsonyi segélyt és kereseti adót. Erre a sok igazságtalan támadásra alkalmat adó és a sajtóban is évekig szellőztetett ügyre vonatkozólag válaszunk a következő: Szolgálati szerződésünk megkötése alkalmával a Vásárpénztárnak a kereseti adó fizetésére való kötelezettsége azzal a megokolással maradt ki a szerződésből, mert a kereseti adót a munkaadóra vetik ki és a főváros összes közüzemeinél ezt az adót az illető üzem viseli. Ennélfogva, ha a Vásárpénztár a mi kereseti adónkat ránk akarta volna hárítani, akkor a szerződésben ezt külön ki kellett volna kötnie.

Ami a remuneráció és a vele egy kategóriába tartozó karácsonyi segélyt illeti, arra vonatkozólag azt mondja a tanácsi vizsgálóbizottság, hogy szerződésünk szerint nem tarthatunk igényt másra, mint amit a szerződés kifejezetten tartalmaz. Ez szóról-szóra így is van. **Ereký** és **Karch** nem tartottak igényt a remunerációra és a karácsonyi segélyre, azonban ezt megkapták az általános polgármesteri rendeletek alapján, amelyek intézkedtek arról, hogy a fővárosi közüzemeknél alkalmazott összes havidíjasok milyen renumerációt, illetve karácsonyi segélyt kaphatnak. Ezen általános intézkedés értelmében a polgármester, az igazgatóság és végrehajtóbizottság utasításai alapján történt a renumeráció (karácsonyi segélyek) folyósítása.

Az 1929. évi karácsonyi segélyt a polgármesteri rendelettel megegyezően az 1929. december 10-i végrehajtóbizottsági ülés és az ugyanazon a napon megtartott igazgatósági ülés állapította meg.

Az 1930. évi karácsonyi segélyt az 1930. évi december 16-i végrehajtóbizottsági ülés szavazta meg olyképen, hogy felhatalmazta a ügyvezetést, hogy a főváros által adandó mértékben folyósítsa a karácsonyi segélyt. Így is történt. Az igazgatóság ezt a határozatot 1931. május 5-én hagyta jóvá.

Az 1929. évi remunerációs előleget az 1930. évi április 8-i végrehajtóbizottság szavazta meg és az 1932. október 12-én és 14-én tartott végrehajtóbizottsági üléseken hozott határozatok engedték el a visszafizetést.

Az 1932. szeptember 20-án tartott igazgatósági ülésen jóváhagyott remuneráció kifizetését a vizsgálóbizottság nem kifogásolta, az ellen soha senki nem tett észrevételt, tehát azzal külön nem is foglalkozunk.

A vizsgálóbizottság teljesen jogtalanul kívánja ezen összegek visszafizetését, mert a Vásárpénztár közgyűlése 1931. június 26-án Ereký és Karch szerződését oly szöveggel és határozattal fogadta el, hogy a remunerációkat jogosan felvehetik, a kereseti adójukat pedig a cég tartozik fizetni.

XIII.

Igazgatósági javadalmazások.

A vizsgálóbizottság a tévesen tantiémnek nevezett havi tiszteletdíjakat, illetve költségmegtérítéseket illetőleg megállapítja, hogy 1929. évi október 22-én az igazgatóság elhatározta, hogy az igazgatósági tagok havi 200 pengő, a végrehajtóbizottsági tagok pedig külön havi 400 pengő tiszteletdíjban, illetőleg költségmegtérítésben részesüljenek. A vizsgálóbizottság azt javasolja, hogy 1931. január 1-től kezdődőleg ezek a tiszteletdíjak fizetessenek vissza. Erre vonatkozólag válaszunk a következő:

Nem említi meg a tanácsi vizsgálóbizottság, hogy az 1929. október 22-i igazgatósági ülést megelőzőleg a pártvezérek megállapodtak abban, hogy a részvénytársasági formában működő Vásárpénztárnál ugyanazon rendszer szerint, mint a Községi Takarékpénztárnál, költségmegtérítés címén havi tiszteletdíjat adnak az igazgatósági és végrehajtóbizottsági tagoknak. A Vásárpénztárnál is engedélyezik ezt, természetesen azzal a kötelezettséggel, hogy a főváros hivatalos fórumai ezt a pártközi megállapodást elismerik, és a főváros, mint 97%-os részvénytulajdonos ezt a Vásárpénztár közgyűlésén szankcionálja.

Az 1931. évi június 26-án tartott vásárpénztári rendes r. t. közgyűlésen a székesfőváros megbízottja a tiszteletdíjakat 1930. december 31-ig el is fogadta. Egy év múlva ugyancsak foglalkozott a székesfőváros törvényhatósági bizottsága ezekkel a tiszteletdíjakkal. A székesfőváros törvényhatósági közgyűlésén 1932. június 22-én **Nagy Lajos** bizottsági tag azt indítványozta, hogy az igazgatósági tagok fizessék vissza ezeket a tiszteletdíjakat. **A közgyűlés Nagy Lajos indítványát elutasította azzal a megokolással, hogy ezeket a tiszteletdíjakat az arra illetékesek állapították meg és engedélyezték azoknak a kiutalását, az igazgatósági tagok szabályszerűen vették fel, tehát azokat viszakövetelni nem lehet.**

Később, 1932. július havában, amikor az elnök és alelnök ügyvezetésre vonatkozó szerződése lejárt és ennek megfelelően nem érezték magukat feljogosítva arra, hogy az igazgatóság és végrehajtóbizottság — időközben redukált — tiszteletdíját kiutalják, a székesfőváros újból kényszerült ezzel a kérdéssel foglalkozni. **A hónapokig tartó tárgyalás után 1932. októberben a főváros illetékes tényezői meghozták azt a határozatot, hogy ezek a tiszteletdíjak továbbra is kifizethetők. Ezekből kitűnik, hogy a vizsgálóbizottsági javaslatnak a visszafizetésre vonatkozó része semmiképen sincsen megokolva.**

XIV.

A veszteségek okai.

A vizsgálóbizottság jelentésében (47. oldal, II. hasáb) a veszteségeket arányba hozza a kihitelezett tőkékkel, majd a veszteségek okaival foglalkozik és ezen az úton haladva jut el a Vásárpénztár üzletvezetésének végső bírálatahoz.

A jelentés a veszteségeket a Vásárpénztár által 1925—1932 között eltelt **nyolc éves időszak alatt** lebonyolított hitelforgalom összegével hozza arányba. Ezt a hitelforgalmat a „könyvekkel való összevetés útján” nyert adatokból összesen 56.3 millió pengőben véli megállapíthatónak és a kapott arányszámból azt állapítja meg, hogy az elszenvedett veszteség a hitelforgalommal nincsen arányban. Ezt az aránytalanságot nyomban annak megállapítására használja fel, hogy a veszteséget „tehát nem az üzlet természete, hanem hozzá nem értő és felületes üzletvezetés okozta”.

Ezzel szemben a leghatározottabban kijelentjük, hogy az arányszámok ilyen megállapítása teljesen helytelen. A jelentés megfejtkezik arról, hogy néhány sorral feljebb saját maga tesz említést egy teljes precizitással megállapított és a közélélmzési hatóságok által is ellenőrzött hitelforgalomról, amely ennél fogva minden, a könyvekkel való állítólagos „összevetés útján” kapott hitelforgalmi összegnél autentikusabb. **Ez a hiteles összeg 8 év alatt 554 millió pengő, amely megfelel a Vásárpénztár által hitelbe kiadott állatok értékének.** Ezt a hitelforgalmi összeget a bizottság az arányszámok megállapítása céljából úgylátszik azért nem tartotta alkalmasnak, mert a könyvekből (?) merített 56.3 milliónál tízszerre nagyobb, tehát a veszteség arányszáma a tévesen beállított arányszámnál tízszerre kisebb lett volna, vagyis **röviden: azért nem akarta a budapesti állatvásárokon hitelbe kiadott tényleges állatérték alapján kiszámítani az arányszámot, mert ez esetben a veszteségi arányszám a bizottság részére túl alacsony lett volna.**

Tévesnek nyilvánítjuk a jelentésben foglalt azt az állítást, hogy a „hitelbe való vásárlásnak azonban túlnyomó része az ú. n. 24 órás hitel, ahol a Vásárpénztárnak tehát csak clearing szerepe van”. **Ez az állítás arra enged követ-**

keztetni, hogy a bizottság nem ismerte a Vásárpénztár ügyszámláját és a clearing fogalmával nem volt egészen tisztában. Ugyanis a clearing-eljárás teljesen mentes minden kockázattól a clearinghely szempontjából. De az állatoknak hitelbe való kiadása — hacsak 24 órára is — elvi szempontból a hitelezőre ugyanolyan kockázatos, mint akár az 50 évre kiadott kölcsönök.

Abban az esetben, ha a bizottság objektív akart volna maradni, semmi oka sem lett volna arra, hogy ezt az autentikusan megállapított 554 millió összeget figyelmen kívül hagyja és az üzleti könyvekből másikat keressen egy rossz arányszám megállapíthatása végett. **Mert ha hitelforgalomként az 554 milliót vesszük alapul, a veszteség összegéből pedig kikapcsoljuk a felszámolás következtében szükségessé vált leírásokat — amelyek az igazgatóságokat semmi esetre sem terhelik —, akkor a veszteségi arányszám az 1% körül mozog.**

Azt hisszük, felesleges feltennünk azt a kérdést, hogy vajon bankjaink ma az 1%-os veszteségi arányszám ötszörösében is nem egyeznének-e ki szíves örömeit.

A jelentésnek ebben a részében egyébként tárgyilagos megállapítások is találhatók. Amit a bizottság a „felületes kritikáknak disztinkváltni nem tudó és a részletekbe bele nem mélyülő szokásos általánosításai”-ról mond, azt a magunk részéről bármikor készséggel aláírjuk, mert hiszen mi is ezt hangoztatjuk, amikor ezen jelentésünkben az „általánosítások” ellen tiltakozunk.

A legkomolyabb tárgyilagosságról tenne tanúságot a jelentésnek az a része, amely a Vásárpénztár monopolisztikus üzemének 1931. óta tartó veszteséges voltáról, az igazgatóságnak a rentabilitás helyreállítása érdekében kifejtett törekvéseiről, a bevételeknek az árcsökkenések következtében az önköltség alá süllyedéséről beszél, természetesen abban az esetben, ha a bizottság az ezen kijelentéseiből folyó következtetéseket is levonta volna. De a bizottság ezeket különösképpen elmulasztotta. Pedig ebben az esetben mi sem hozhattunk volna fel magyarázatként súlyosabb érveket, mint amilyeneket a jelentés a Vásárpénztár strukturális hibáiban, a dollárkölcsön kamatvesztéseiben, az állatok, mezőgazdasági termények és az ingatlanok árának nagymértékű csökkenésében, az általános rezsikiadások és szociális terhek — köztük a nyugdíjterhek — megnövekedésében a veszteségek nagyrészeinek magyarázataként meglátott.

Végül az a megállapítás, hogy a mai gazdasági depresszióban a részvényeseknek és hitelezőknek nagyarányú károsodása nem egyedül a Vásárpénztárnál konstatálható jelenség, szintén közismert és sajnos, nagyon szomorú tény, amelyet senki sem vonhat kétségbe.

Az előbbieken általunk felhozott és a veszteségeket megmagyarázó és tárgyilagosan enyhítő körülmények felsorolása után a legteljesebb mértékben illogikusnak, a fentebb kifejtettekkel teljesen ellentétben állóknak tartjuk a bizottságnak azt a végső következtetését, hogy a „Vásárpénztár igazgatóságát

és ügyvezetését nem a veszteségek esetleges nagysága miatt tesszük felelőssé, hanem a költséges adminisztráció, a hozzá nem értő, felületes, nem egyszer bűnös üzletvezetés miatt”.

Nem helytálló a fentebbi megállapítás azért sem, mert összekeveri a három irányban feltétlen szétválasztandó felelősség kérdését (régigazgatóság, újigazgatóság, felszámolóbizottság), de nem állhat meg azért sem, mert az egyes esetekre való pontos hivatkozás és az egyes személyek pontos megjelölése nélkül felületes és bűnös üzletvezetésről beszél.

A bizottságnak ezt az általánosítását a leghatározottabban vissza kell utasítanunk és kritikáját — miután egyes esetekre való vonatkoztatással nincs alátámasztva — alaptalannak kell minősítenünk.

XV.

A régi és új gesztió közötti párhuzam.

A vizsgálóbizottság jelentésében (48. oldal II. hasáb) vizsgálat tárgyává tette, vajjon az 1929. július 8-a óta működő új igazgatóság által folytatott üzletvezetés mutat-e lényeges különbséget a régi **Melly—Demkó** rezsimmel szemben és arra a megállapításra jutott, hogy a két rezsim között egyiknek, vagy másiknak javára megkülönböztetés nem tehető. Részletes indokolással állítja, hogy a Vásárpénztár anyagi helyzete nem javult az új igazgatóság alatt sem és nem csökkent a főváros obligója, valamint a Vásárpénztárnál levő tőkéinek immobilizációja sem.

Ennek az állításnak igazolásául felhozta a vizsgálóbizottság, hogy bár a Vásárpénztárnak a fővárossal szemben fennálló tartozása 1928 végétől 1930 végéig 17 millióról 7 millió pengőre csökkent, ez nem jelenti egyszersmind azt is, hogy a főváros a 10 milliós különbözetet a Vásárpénztártól visszakapta; mert ezzel szemben érdekeltsége a Vásárpénztárnál az alaptőkeemelés alkalmával befizetett 4.3 millióval, az 1929. évi veszteség 3.6 millió pengős térítési összegével, a nagytétényi sertéshízlaló részvények kiegyenlített vételárával, 1.6 millióval, összesen tehát 9.5 millió pengővel növekedett úgy, hogy a fentebbi 10 millió csökkenés úgyszólván teljesen felemésztődött.

Ez az állítás a valóságnak nem felel meg!

A bizottság ugyanis az 1928. évi mérleg szerint a Vásárpénztárnak a fővárossal szemben (a Községi Takarékpénztár útján) fennállott több, mint 17 millió pengő tartozását veszi kiindulásul, de ugyanakkor megfedkezik arról, hogy a nagytétényi sertéshízlalóval még akkor semmiféle üzleti összeköttetés nem létesült, mert úgy a részvényekért a főváros helyett eszközölt kifizetés, mint a vállalatnak nyújtott hitel az 1929. év második felében történt. Tehát mindez az 1928. évi 17 millióban nem foglaltatott benn. Minthogy ezt okvetlenül tekintetbe kell venni, a számításon módosítani kell. Vagyis csak az alaptőkeemelés (4.3 millió) és az 1929. évi veszteség-térítés (3.6 millió) jöhet számításba, mint a főváros újabb érdekeltsége a Vásárpénztárnál a 10 milliós csökkenéssel szemben, tehát így közel 3 millióval csökkent a Vásárpénztár tarto-

zása a fővárosnál. Ha pedig még tekintetbe vesszük — amiről a bizottság szintén megfélekedett —, hogy az idegen betétek összege az 1928. évi mérlegben 1.9 millió pengőt tett ki, 1932-ben pedig 0.6 milliót, nyilvánvaló, hogy a Vásárpénztár tartozásaiban itt is 1.3 millió javulás állott be, másszóval az intézet ezzel az összeggel is növelte mobilitását.

A vizsgálóbizottság adatai szerint tehát — szemben a saját logikátlan állításaival, — azt kellett volna megállapítani, hogy az új igazgatóság a fentemlített két összegből, **vagyis mintegy 4 millió pengőből álló kintlevőséget hajtott be és tartozásai ezzel az összeggel apadtak, ami az új igazgatóság működésének tulajdonítható.**

A bizottság fenti adataival szemben a valóság pedig az, hogy az intézet kintlevő követelése

1929. június 3-án	19.09 millió P-t
1931. augusztus 31-én	10.05 millió P-t
tettek ki, s így	9.04 millió P

követelést hajtott be az új igazgatóság. Az intézet tartozása a Községi Takarékpénztárral szemben pedig:

1929. június 30-án	17.9 millió P
1931. augusztus 31-én	5.9 millió P

volt. **Tehát a 3.5 millió veszteségtérítés betudásával az intézet tartozása 12 millió pengővel csökkent. A bizottságnak a fentiekre vonatkozóan felsorolt adatai tehát a valóságnak nem felelnek meg.**

* * *

A jelentés összehasonlítást tesz a követelések fedezete tekintetében is és megállapítja, hogy az új rezsim alatt a helyzet ebből a szempontból az 1929-es állapotokkal szemben lényegesen rosszabb.

Az igazgatóság a bizottságnak ezzel az állításával szemben csak azért őrizte meg a szigorú tárgyilagosságot, mert nem tudja feltételezni azt, hogy ilyesmit komolyan lehet állítani.

Vagy gondolhatja azt bárki, hogy az esetben, ha 1929. július 8-án az új igazgatóság helyett más vette volna át a Vásárpénztárnál az impériumot, akkor az állatárakban nem csökkenés, hanem emelkedés állott volna be? Hogy a díjbévételek nem csökkentek, hanem emelkedtek volna? Hogy más meg tudta volna előzni az ország mezőgazdaságának katasztrófáját, vagy megakadályozni minden ingó és ingatlan érték példátlan pusztulását?

Az igazgatóság kérdi, vajjon egy vizsgálatot, mely ilyen meggondolatlan szemrehányásokat tesz, ezek után egyáltalában lehet-e komolyan venni?!

* * *

A jelentés az új igazgatóság terhére rójja, hogy az új igazgatóság tagjainak létszáma kétszerese volt a régi igazgatóságénak és hogy a régi igazga-

tóság végrehajtóbizottsága részére engedélyezett 500 P tiszteletdíjjal szemben az új végrehajtóbizottság tagjainak tiszteletdíja évi 4.800 P volt.

Ezzel szemben az igazgatóság megállapítja, hogy a régi igazgatóság 16 tagból állott, az új pedig 21 tagból, tehát kétszerese a réginek egyáltalában nem volt. Javadalmazásukat pedig pártközi egyezmény szabályozta, tehát a tiszteletdíjak emelkedéséért az azokat megállapító illetékes tényezőket, de nem az igazgatóságot lehet felelőssé tenni.

* * *

A továbbiakban elmondja a bizottság, hogy az új igazgatóság első dolga volt a tisztviselőknek, akik 1924 óta előléptetésben és fizetésemelésben nem részesültek, anyagi segítséget nyújtani.

Nem hisszük, hogy a főváros politikai pártjainak bármelyike is elítélné az igazgatóságnak azt az eljárását, hogy a kisexisztenciákat segítette azzal, hogy egyszeri rendkívüli segélyben részesítette azt a tisztviselői kart, amelyikről egyébként éppen ennek a vizsgálóbizottságnak az előadója az üzemi hatos albizottságnak a Vásárpénztárról szóló egyik jelentésében azt állapítja meg, hogy az alkalmazottak fizetése meglepően csekély.

* * *

A jelentés még helyteleníti, hogy az elnöknek és alelnöknek új szobát szerezett és két autót is vásárolt az új igazgatóság.

Ami az új szobákat illeti, erre a kicsinyes állításra csak annyit jegyzünk meg, hogy a helyiség kérdését takarékosági okból úgy oldottuk meg, hogy egy nagy helyiséget kétfelé osztottunk, miáltal az új vezetőség elhelyezésének kérdése a hivatalos érdekeknek megfelelően oldatott meg. Az autógyert jelentésünk más helyén tárgyaljuk. (72. oldal.)

* * *

A régi vezérigazgató „kegydíja” ügyében a régi igazgatóság válaszolt kimerítően, itt csak azt jegyezzük meg, hogy az igazgatóság a vezérigazgatónak korábbi szolgálatából hét évet betudott, tehát nem kegydíjat szavazott meg, hanem nyugdíjkiegészítést. (Egyébként lásd a 70. oldalt is.)

* * *

Az új tisztviselők felvételét ezen jelentésünk során már kellő megvilágításba helyeztük. (69. oldal.)

* * *

A bizottság elszomorítónak tartja, hogy a felszámolásnak a főváros által való elhatározása után a vállalati nyugdíjpénztár 70%-os nyugdíjbázisát az igazgatóság 80%-ra akarta felemelni.

Az igazgatóság erre azt feleli, hogy a matematikai szakértő, aki egy-szersmind a pénzügyminisztérium hivatalos matematikusa is volt, úgy infor-málta az elnökséget, hogy sem a nyugdíjbázis 10%-os emelése, sem a 15 új nyugdíjtagnak felvétele az intézetnek, mint fenntartó vállalatnak kötelezettsé-gét a nyugdíjpénztárral szemben egy fillérrel sem növeli, mert ennek a két újabb tehernek megfelelő emelkedést teljesen ellensúlyozza a Vásárpénztár kötelezettségeiben az, hogy az alkalmazottak lemondtak arról a jogukról, hogy nyugdíj szempontjából egy megkezdett szolgálati év teljesnek számítassék, ami által a nyugdíjba számító szolgálati idő az egész vonalon egy évvel csök-kent. Ezen felvilágosítások után a vizsgálóbizottság sem találhat semmi „el-szomorítót“ azon, hogy az igazgatóság szociális érzékének adott kifejezést azzal, hogy az intézetnek egy fillérnyi megterhelése nélkül azoknak az idősebb főtisztviseleknek a helyzetén akart némileg segíteni, akik koruknál fogva a legvalószínűbben fogják a felszámolás következtében állásukat veszteni. Azzal az intézkedéssel, hogy az igazgatóság a nyugdíjbázist 10%-kal emelte, az illetménycsökkentés következtében jövedelmeikben már amúgy is megfogyat-kozott, legközelebb nyugdíjba kerülő alkalmazottak megélhetési gondjait akarta enyhíteni. Szociális szempontból ezt az intézkedést megtenni — ismételten hangoztatjuk: — minden újabb tehervállalás nélkül, az igazgatóságnak egye-nesen kötelessége volt, ha tekintetbe vesszük, hogy ezek a nyugdíjazandók még mind messze voltak a teljes 40 évi szolgálattól és hogy a közalkalmazot-takkal szemben sokkal hátrányosabb helyzetben voltak, mert a közalkalmazot-taknál a nyugdíjbázis az illetmények teljes 100%-a, míg a Vásárpénztárnál csak 70%, ami az emeléssel 80%-ra emelkedett volna, ha a fenti terv meg-valósulhatott volna.

* * *

A vizsgálóbizottság állítása szerint nehézségekbe ütközik annak megállá-pítása, hogy az új igazgatóság működése a könnyelmű kihitelezés és a jogi biztonság megszerzésének elmulasztása tekintetében előnyösebb képet mutat-e, mert az új igazgatóságnak nem állottak rendelkezésére korlátlanul azok az esz-közök, amelyek a régi igazgatóságnak rendelkezésére állottak. Így tehát a hiba elkövetésére sem volt az új igazgatóságnak annyi alkalma.

Az igazgatóság ezt a megállapítást minden komoly tárgyi alapot nélkü-löző, egyszerű ráfogásnak kénytelen minősíteni. A bizottság tett ugyan egy gyenge bizonyítási kísérletet, amikor hasonlóságot vél felfedezni a hitelezések könnyelműsége tekintetében és felsorol az új igazgatóság által folyósított egy-néhány veszteséggel végződő hitelezési ügyletet. **De ebben a bizonyítási kísér-letben is felületes volt, mert a felhozott esetek közül mindjárt az első, a Meis-ler-féle hitel, 1928. márciusában folyósított, tehát másfél évvel az új igaz-gatóság hivatalba lépése előtt.** Ismét egyike ez azoknak a természetesen „jó-hiszemű” tévedéseknek, amelyekről a jelentés hemzseg s ilyen módon a bi-

zottság feddhetetlen jellemű, többnyire a közpályán működő férfiak becsületét támadta meg.

A bizottság rosszindulatára jellemző, hogy a már letárgyalt **Meisler-féle** hitelen kívül a **Kenyeres**, a **Szabó Nándorné**, a **Nagy Ferenc**, a Mészárosok Egyesülése részére engedélyezett hitelek, ezenfelül a **Politzer-féle** telekvásárlást, a győrszemerei birtokátruházást, végül a **dr. Mohr Béla-féle** egyezséget sorolja fel, mint könnyelmű hitelezéseket, holott ezeket a hiteleket az igazgatóság szabályszerűen folyósította. Ezekkel érdemben és kimerítően jelentésünk más helyén számolunk be, de azért e helyen is rá kell mutatnunk, hogy a bizottság igazgatóságunkra a felületes és könnyelmű üzletvezetést ráfogta, de bizonyítani nem tudta.

* * *

A vizsgálóbizottság ezek után folytatja kritikai megjegyzéseit, amelyek megtételénél ugyanazt a játékot űzi, mint amilyen a veszteségek okainak kifejtése alkalmával már egy ízben próbálkozott.

Éppen ezért nem is kíséreljük meg itt annak bizonyítását, hogy megvolt-e az elegendő szakértelem és elegendő invenció ahhoz, hogy a jelentésben említett nehézségekkel meg tudjunk küzdeni; mert egy olyan összeállítású bizottság, amelyben szakértelem egyáltalában nem foglal helyet, ezt eldönteni se nem képes, se nem illetékes.

* * *

Amit a jelentés az adonyi bérlet 1930. évi veszteséges voltáról állít, azt jelentésünk más helyén tárgyaljuk.

A jelentésnek arra a megjegyzésére, hogy „csodálatos jelenség, hogy a főváros az 1931-es költségvetés előirányzatában a Vásárpénztártól osztalék fejében várható jövedelmet 193.000 P-ben irányozta elő“, az igazgatóság a következőket feleli.

Az 1931. évi költségvetés 1930. év májusában készült. Nem kell bővebben bizonyítani, hogy az, aki a mai közgazdasági helyzetben mint bizonyosat állítja, hogy az 1935. év végével bármely vállalkozás milyen eredménnyel fog végződni, megérdemli, hogy ezt az állítást — hogy a jelentésnek ezen a helyen idézett szavaival éljünk, — „semmivel sem indokolt proféciának“ — minősítsék. Az igazgatóság 1930. közepén abban a tudatban élt, hogy az összes veszteségeket, amelyek az 1929. év folyamán felmerültek, az 1929. évi mérlegben leírta. Az 1930. év pedig úgy indult, hogy minden remény meg lehetett arra, hogy ha a viszonyok nem rosszabbodnak, az 1930-as év nyereséges lesz. Hogy a nyereség milyen mértékű lesz, azt előre pontosan megállapítani nem lehetett, csak megközelítően.

Az igazgatóságnak számítása a nem távol eső 1930. évre helyesnek is bizonyult, mert az 1930. év valóban nyereséges volt. Minthogy a Vásárpénztár előirányzatának alapja egy szupponált állatforgalom, amely rendszerint a

legutóbb elért forgalomnak megfelelően állapíttatik meg, az igazgatóság az 1929. évnek és az 1930. év 4 hónapjának forgalmi adatait és árait vette az állatforgalom 1931. évi valószínű mérvének megállapításánál figyelembe. Hogy azután az 1931. évben az állatforgalom olyan erősen csökkenni fog, miként az csökkent, azt előre látni nem lehetett. Az értékforgalom nagyarányú csökkenésével a bevételek is csökkentek és a várt 193.000 P-s osztalék is elmaradt. Ezenfelül az általános gazdasági viszonyok az 1931. évben köztudomás szerint erősen megromlottak, ami a bér gazdaságokon és a kihitelezéseken a fedezetek értékvesztése következtében nagyfokú veszteségeket okozott. Ez a magyarázat arra, hogy az 1930. májusában, tehát több, mint másfél évvel előre becsült osztalék miért maradt el és helyette miért származott még ezen felül nagy veszteség is.

XVI.

Az adonyi bérlet.

1. A veszteségek.

A tanácsi vizsgálóbizottság jelentése szerint a „Budapesti Húskereskedelmi Rt. Adony-alsócikolai béruradalma” a Budapesti Takaré- és Vásárpénztár Rt.-nak, vagyis végeredményben a fővárosnak, az 1926-tól bezárólag 1932-ig terjedő hét évben összesen P 4,718.020.82-be került. (52. old. II. hasáb.) A jelentés szerint a veszteségek részletezve a következők:

üzemi veszteségek	P 1,431.699.97	
felszámított kamatok	P 1,035.618.29	P 2,467.318.26

leírások:

az élő leltárból	P 590.792.96	
a holt leltárból	P 1,303.232.82	P 1,894.025.78
veszteség a Deutsch Albert és Emil cégnél	P 356.767.82	
összesen		P 4,718.111.86

A tanácsi vizsgálóbizottság összeállításában P 21.000 összegű összeadási hiba van, mert a jelentés 53. oldalán az „üzemi veszteség” alatt évek szerint részletezett tételek összege nem P 2,467.318.26, hanem P 2,446.318.26 és így a bizottság összeállítása szerinti veszteség P 4,707.111.84 lenne. Van továbbá még egy P 91.— eltérés is, mert ha a tanácsi vizsgálóbizottság végösszegeit összeadjuk, nem a jelentés P 4,718.020.86 összegét, hanem P 4,718.111.86 végösszeget kapunk. Ezen különbségek felemlítése csak azért szükséges, hogy a különböző számok közötti eltérések megmagyarázhatók legyenek.

Végeredményben a tanácsi vizsgálóbizottság és a mérlegek számadatai között összesen P 14.961.98 eltérés adódik, mely összeggel a könyvelés által kimutatott veszteségek kisebbek és amely pontosan ugyanaz, mint a tanácsi vizsgálóbizottság által 1926-ra kimutatott üzemi veszteség, amelyet a könyvelés nem mutat ki. Az alábbi számítások és fejtegetések a könyvelés adataiból indulnak ki.

Minthogy a Húskereskedelmi rt. üzemét kis alaptőkéjénél fogva majdnem kizárólag idegen tőkével vezette, célszerűnek látszik, hogy a bérlet üzleti eredményeinek taglalásánál a fizetett kamatok összege — egyelőre — figyelmen kívül hagyassék.

Az adonyi gazdaság könyvek szerinti vesztesége a következő lesz:

üzemi veszteség a könyvek szerint	P 2,693.252.97	
le a felszámított kamatok	P 1,035.618.29	P 1,657.634.68
leírások		P 1,653.129.09
összesen		P 3,310.763.77

Mivel a vizsgálat a felelősség kérdését akarja tisztázni, szükséges kimutatni, hogy a veszteségből mennyi esik az 1926-tól bezárólag 1929-ig terjedő időre, vagyis a Melly—Demkó regime idejére és mennyi az 1930., 1931. és 1932-es évekre, vagyis az Ereký—Karch regime idejére.

Ha a mérlegeredményeket ezen elv alapján szétválasztjuk, a következő eredményt kapjuk:

A veszteség volt:

1. A Demkó—Melly regime alatt			
üzemi veszteség	P 1,044.352.15		
leírások	P 688.350.—	P 1,732.702.15	
2. Az Ereký—Karch regime alatt			
üzemi veszteség	P 613.282.53		
leírások	P 964.779.09	P 1,578.061.62	
összesen		P 3,310.763.77	

Ha jól megfigyeljük a számokat, akkor látjuk, hogy mennyivel kevesebb az üzemi veszteség az **Ereký—Karch** rezsim alatt. Ellenben kitűnik, hogy mennyivel többet írtak le, mint a **Melly—Demkó** rezsim idejében.

Ha az „üzemi veszteségek“ gyűjtőcíme alatt összefoglalt számokat vizsgálat tárgyává tesszük, arra a megállapításra jutunk, hogy ezen veszteségeknél nemcsak a befektetések nagy értékcsökkenése, hanem mindkét periódusban a mezőgazdasági cikkek áresése is nagyon erős szerepet játszott.

A főbb mezőgazdasági termények árai 1925—26 és 1932 vége között a terményeknél átlagban 42% áresést, az állatok ára nagy átlagban 42% áresést mutat, míg a mezőgazdaság viteléhez nélkülözhetetlenül szükséges iparcikkek árai nagy átlagban csupán 4%-kal csökkentek.

Az alanti összeállítás szerint:

Terményárak:

	1925-26 gazdasági évben ára P	1932 végén ára P	1925-26-i árnak
a búza	30.82	13.25	43%-a
a rozs	18.44	6.25	33 „
az árpa	18.70	9.—	48 „
a zab	19.56	9.—	46 „
a szemes tengeri	17.27	6.95	40 „
a lencse... ..	88.—	34.—	38 „
a lenmag	50.80	26.—	51 „
a borsó	28.98	15.—	51 „
a bab	40.—	12.—	30 „

Állatárak:

ökör, tarka, jobbminőség ...	1.26	—50	39 „
tehén „ „ ...	1.15	—60	52 „
sertés, uradalmi „ ...	1.65	—84	50 „

Szükséges iparcikkek:

hazai barnaszén	3.28	3.22	98 „
benzin	0.50	0.48	96 „
petróleum	0.34	0.31	91 „
épületfa, fenyő m ³ -ként ...	52.02	47.—	90 „
tüzifa hasáb	3.20	3.31	103 „
mész	4.10	4.10	100 „
portland cement	6.49	5.90	90 „
rúdvas q-ként	29.60	29.—	97 „
kocsikenőcs	38.—	38.—	100 „
dinamó olaj	63.20	60.—	95 „

Ebből látható, hogy amit a gazdaság termelt, illetve eladott, annak ára csaknem a felére esett a fenti időszakban, viszont amit neki okvetlenül vásárolnia kellett, az iparcikkek ára majdnem változatlan maradt.

Tehát ama veszteségek, amelyek a könyvelésben mint üzemi veszteségek mutatkoznak, szintén tetemes részben értékcsökkenésből erednek.

Az elszámolásban az értékleírások elkülönítve ugyanis csak az állatállománynál és a holt leltárnál mutatkoznak, míg ezzel szemben a készletek, vagyis a „magtár“, a „raktár“ és a „takarmányműek és szalma“ áresése a könyvelésben az üzemi veszteségek között jelentkezik. Mert ha például 1930. január 1-én valamely gazdaság búzakészlete a mérlegben métermázsánsként 27 P-vel volt felvéve, 1930. december 31-én pedig az időközben beállott áresés folytán már csak 17 P-vel, akkor automatikusan 100 kg-onként 10 P-s leírás keletke-

zett, ami Adonyban az átlagos, dec. 31-i cca 6000 q-s készletnél az éveleji leltárhoz képest egymagában kb. 60.000 P veszteséget eredményez.

Hogy ezen fenti példa szerinti értékcsökkenési leírások a mérlegben mily differenciákat eredményeznek, mutatják az alábbi számok:

Az 1930. január 1-i kezdő leltár értékei voltak: magtári készletek összesen 12.597 q termény, összértékben

218.000.— P.

Ezzel szemben 1932. december 31-én magtári készletek összesen 18.480 q termény összértékben

175.000.— P.

Ennélfogva a lényegesen, vagyis 5883 q-val nagyobb magtári készlet tehát 1932. december 31-én 43.000 P-val volt kisebb értékű, mint az ugyanannyival kisebb leltári készlet 1929. december 31-én.

A két adatot egy nevezőre hozva, vagyis az 1932. december 31-én a gazdaságban talált 18.483 q magtári készletet az 1929. december 31-i árral, vagyis

17.44 P-val beszorozva, az érték	320.896.— P
amiből levonva az 1932. december 31-i értéket				175.000.— P

tehát az összes értékcsökkenés 145.896.— P

Ugyanígy áll a dolog a széna, mesterséges szálastakarmány és a szalma-készleteknél is.

Az 1930. január 1-i kezdő leltári értékek e terményekben a következők voltak:

33.500 q à 2.78 P	93.342.— P
az 1932. december 31-i záróleltár szerint ugyan-				
ezen termények 63.700 q à 1.34 P	85.029.— P

A két adatot is egy nevezőre hozva, az 1932. december 31-én a gazdaságban talált 63.700 q szérűskerti készletet az 1929. december 31-i árral, 3.35 P-

vel véve fel, az érték	177.086.— P
levonva ebből az 1932. december 31-i értéket				85.029.— P

mutatkozik e két tétel között értékcsökkenés: 92.057.— P

A gazdaság nélkülözhetetlen forgótőkéjét képező fenti készleteknél tehát az 1932. év végén az 1929. év végi állapottal szemben a következő automatikus értékcsökkenés mutatkozik:

magtárakban	...	145.896.— P
szérűskertiekben	...	92.057.— P

összesen 237.953.— P

Az 1930., 1931. és 1932. naptári évek

fentebb kimutatott	613.282.53 P
üzemi veszteségből tehát tényleg	237.953.— P

szintén értékleírás, vagyis az üzemi veszteség csak 375.329.53 P

Természetes, hogy ez áll az 1925—1929. évek üzemi veszteségére nézve is, azzal a különbséggel, hogy ezen években az árkülönbségek még aránylag kisebbek, mert bár egyes terményekben, pl. a búzában mutatkozott ugyan állandó áresés, viszont más termények, így pl. a tengeri, a zab és a takarmányneműek ára ez időszakban alig csökkent.

A mérlegben az „üzemi veszteségek” és értékcsökkenések végső eredménye látható ugyan, azonban az azokat előidéző gazdasági okok különböző kihatása mindenkor teljes mértékben kifejezésre nem jut.

Az 1932. december 31-i mérleget már a Vásárpénztár felszámolói készítették. Természetesen igen nagy különbség van egy olyan vagyonszerűség között, amelyet oly gazda készít, aki tudja, hogy még 9 évig fog a bérleményen gazdálkodni és azt meg fogja hosszabbítani lejáratkor, vagy ha nem, máshol bérel és felszerelését oda átvizsgálja, — és egy olyan mérleg között, amelyet felszámolók készítenek egy bérletnél, amelytől a bérlő inkább ma, mint holnap szabadulni szeretne, hogy soha többé ne gazdálkodjék és amely esetleg változatlanul meg is szűnik, ahol tehát helyes a mérlegbe liquidációs értékeknek a beállítása.

A bérlőnek — ha magánember — arra is joga van, hogy egész felszerelését érték nélkül állítsa be a mérlegbe.

Nem indokolt tehát a tanácsi vizsgálóbizottságnak jelentése, amidőn a felszámolók liquidációs mérlegadatait elfogadja, jelentésében azonban nem emeli ki, hogy ez az értékelés csak azért helyes, mert felszámolási mérlegről van szó. **Ennélfogva az 1932. évben leírt 656.982.96 P nem normális értékleírás, sem pedig az 1932. évben előállott konjunktúrális árfolyamvesztés.** Ez a leírás nem azért vált szükségessé, mert az igazgatóság az előző években a kellő leírásokat elmulasztotta volna, — **hanem ez az értékleírás nagyrészt abból a természetszerű eltérésből származik, amely továbbra is fennálló üzemi rendes évvégi mérlege és a felszámolási mérleg között bármely vállalatban — a dolog lényegénél fogva — mutatkozik.** Így pl. ha a fejőstehén piaci árát és a tehén vágómarha árát vesszük figyelembe, tehenenként a liquidációs mérlegben kb. 180.— P kisebb érték kerül, mint a gazdaság rendes évi mérlegébe.

Liquidációs leírásokat eszközöltek a felszámolók a beépített értékeknel is, amelyeket a Budapesti Húskereskedelmi R. T. a bérlet tartama alatt épített be a birtokba, illetve amelyeket már az előző bérlettől átvett. Ilyenek például a víztorony, gépszín, cementjászlak, sertésfiaztatók, tejhűtőház és elsősorban a gazdasági kisvasút. Ezen beruházások a bérleti szerződés VI. szakaszának 9. pontja szerint a bérlet lejáratkor a földesúrnak megvételre felajánlandók,

abban az esetben azonban, ha az a megvételre nem reflektál, jogosítva van a haszonbérő azokat elbontani és elvinni.

A bérletet folytatni akaró bérő már most a mérlegkészítéskor megfontolás tárgyává fogja tenni az ilyen beruházások értékelését abból a szempontból, hogy milyen valószínű értékesítésre várhat, hogyha a földtulajdonos azokat nem veszi majd át.

A jelen esetben világos, hogy a befektetéseknek legnagyobb részét a földtulajdonos nem nélkülözheti, mert hiszen a következő bérőnek az uradalmat ezen investíciókkal együtt mutatja meg és teljesen ki van zárva, hogy bérbe tudja adni az uradalmat, ha a reflektánsnak azt mondja, hogy kisvasút, a víztorony, a cementtársaság, takarmányosok, disznófiasztatók stb. a régi bérő tulajdona és az azokat elviszi. Ha pedig esetleg a földesúr maga akar a bérleten lejáratát után gazdálkodni, ő sem nélkülözheti a birtoknak ezen — a modern gazdálkodáshoz feltétlenül szükséges — tartozékait.

Különben a magyar kir. Kuria legújabb gyakorlata szerint a haszonbérleti szerződés ily kikötésével ellentétben is kötelezheti a földtulajdonost a kilépő bérő ama hasznos és feltétlenül szükséges beruházásainak megváltására, amelyek átvételére ugyan a szerződés szerint kötelezve nincs, amelyek azonban a lebontás által értéktelenné válnának. (Pl. a Montenuovo hercegi uradalom elleni ítélet.)

Nincs igaza tehát a tanácsi vizsgálóbizottságnak azon véleményében, hogy a felszámolóknak az ezen kategóriába tartozó beruházásokat teljes mértékben le kellett volna írniok.

A tanácsi vizsgálóbizottság véleményétől függetlenül tehát itt is fennáll a különbség az üzemben levő gazdaság rendes évi mérlege és a felszámolóknak — a saját szempontjukból jogosan — felállított liquidációs mérlege között.

A rendes évi mérleg a legnagyobb rigorozitás mellett is legfeljebb a hátra levő bérleti évekre osztja fel az ilyen természetű beruházások teljes leírását.

Ezt az eljárást követte pl. az Ereky—Karch-rezsim is. De ezzel szemben teljesen jogos mérlegkészítés lenne, ha az ily értékeket a leltárkészítő oly értékben kalkulálja a bérlet lejáratkori időpontra, amilyen értékben véleménye és hozzáértő megbírása szerint a földtulajdonos annak idején ezeket saját jól felfogott érdekében és a birtok további hasznosításának lehetőségét szem előtt tartva, tőle valószínűleg átvenni kénytelen lesz. A beruházási érték és eme fenti összeg közötti értékkülönbséget fogja tehát mérlegeiben a bérleti időtartam alatt egyenlő évi részletekben amortizálni.

Az élő és a holt leltár, továbbá a beépített beruházásoknak értékelése az évvégi rendes és a liquidációs mérlegben a következő:

		1931 d e c e m b e r gazdasági é r t é k e l é s	1932 31-én liquidációs
Holt leltár	P	419.024.17	P 167.662.48
Malom leltár	P	112.927.49	P 30.000.—
Építkezési leltár	P	101.366.60	P 7.360.—
Összesen:	P	633.318.26	P 205.022.48

levonva évi rendes értékcsökkenési leltár leírást átalányban 10%

Maradna gazdasági érték 1932. december 31-én

A liquidációs leltár érték fentiek szerint

Mutatkozik liquidációs leírás

Összesen: P 633.318.26 P 205.022.48

Hogy ezen liquidációs leírásokról tisztább képet kapjunk, alábbiakban felsoroltatnak egymással szembeállítva a holt leltár, épület leltár és malom leltár, 1931. december 31-i és 1932. december 31-i részletesebb értékelése.

	1931. d e c e m b e r	1932. 31
Gépleltár	P 157.665.19	P 71.261.—
Gazd. eszköz leltár ...	61.180.50	21.671.48
Cikolai kert leltár ...	171.99	100.—
Bognárműhely leltár ...	1.436.12	800.—
Kovácsműhely leltár ...	620.72	500.—
Gépműhely leltár	3.431.17	2.500.—
Nyergesműhely leltár ...	741.80	500.—
Tiszti étkező leltár ...	810.—	300.—
Lak- és iroda berend. lelt.	8.457.10	2.000.—
Méhes leltár	13.731.05	6.200.—
Mezei vasút leltár	73.033.26	34.500.—
Gazd. telefon leltár	2.555.10	1.500.—
Leszerelt vill. tel. leltár ...	230.23	100.—
Villanyberend. leltár ...	20.318.04	8.300.—
Vízvezeték leltár	7.909.45	2.500.—
Szalmafeltáró leltár ...	3.671.93	820.—
Paradicsom leltár	29.838.68	7.820.—
Bolgárkerti szivattyú lelt.	1.326.40	100.—
Tejhűtő leltár	4.946.13	2.050.—
Tengeriszárító leltár ...	4.760.69	1.500.—
Dinnye leltár	22.188.62	2.640.—
Gőzmalom leltár	112.927.49	30.000.—
Építési leltár	101.366.60	7.360.—
Összesen	P 633.318.26	P 205.022.48

Hasonlóan a holt- és malomleltárak a felszámolók által megejtett liquidációs értékeléséhez, egyező elv alapján készült az 1932. év-végi leltárában az élő felszerelés értékelése is.

Az élőleltárban 1932. december 31-én a következő liquidációs értékelések állapíthatók meg:

90 drb	lónál drb-ként P 40	P 3.600.—
93.700 kg	jármosökörnél kg-ként 12 fillér ...	11.254.80
233.825 „	tehénnél à 10 fillér	23.382.50
5.020 „	tenyészbikánál à 60 fillér	3.012.—
10.440 „	hízott tinónál à 10 fillér	1.044.—
85.825 „	növendék tinónál à 10 fillér	8.582.50
33.230 „	növendék üszőnél à 15 fillér	4.984.50
17.857 „	mangalica süldőnél à 40 fillér	7.142.80
9.735 „	Yorkshire anyánál à 30 fillér	2.920.50
összesen P		65.923.60

A fenti tételek liquidációs leértékelésének összegezése a következő:

Holt leltárnál, malomnál, építkezésnél ...	P 364.963.95
Élő leltárnál	65.923.60

összesen P 430.887.55

összegezve az előzőekben kiszámítottakat, az adonyi bér gazdaság veszteségei a szakértő szemében a következőleg jelentkeznek:

Üzemi veszteség 1926—29.	P 1,044.352.15
„ „ 1929—32.	613.282.53
le készlet értékcsökkenés...	237.953.— P 375.329.53
P 1,419.681.68	
Leírás 1926—29.	688.350.—
Leírás 1929—32.	964.779.09

összesen: 1,653.129.09

le liquid. leírás	430.887.55	P 1,222.241.54
--------------------------	------------	----------------

A gazdasági üzemi és értékelési vesztesége	P 2,641.923.22
---	----------------

A teljesség kedvéért még azt említjük meg, hogy az 1930—32. évek P 375.329.53 összegéből a gőzmalom vesztesége P 111.359.75.

Kissé leegyszerűsítve a fenti számokat a következő az eredmény:

Üzemi veszteség 1926—29.	P 1,044.352.15
„ „ 1930—32.	263.969.78
a malom vesztesége 1930—32.	111.359.75
leírások 1926—32.	1,222.241.54
készletek értékcsökkenése 1930—32.	237.953.—
liquidációs leírások 1932. december 31.	430.887.55
3,310.763.77	

felszámított kamat	1,035.618.29
---------------------------	--------------

P	4,346.382.06
---	--------------

Elengedettett Deutschéknak	356.676.82
-----------------------------------	------------

A vizsgálóbizottság szerint az összes veszteség	P 4,703.058.88
---	----------------

Az 1926—29. évek üzemi veszteségének azonos módszer szerint való szétboncolása, adatok híján nem sikerült, de ezen években a termények áresése még nem is volt jelentékeny és így ezeknek az éveknek üzemi veszteségében csak aránylag kevés rejtett értékleírás foglaltatik, sőt egyes tételeknél konjunktúrális nyereség is származhatott.

Az üzemi veszteségek tehát összesen voltak:

1926—1929-ig	P 1,044.352.15
---------------------	----------------

1930—32-ig	375.329.53
-------------------	------------

... Nyolc év alatt felmerült üzemi veszteség	P 1,419.681.68
--	----------------

Ebből a malom vesztesége volt	P 111.359.75
--------------------------------------	--------------

amely összeg majdnem egészében kamat és leírásokból származott.

2. Az adonyi gazdálkodás kritikája.

Az adonyi bér gazdaságban folyó gazdálkodásról eddig két hivatalos és írásban megjelent bírálat ismeretes. Az első ilyen bírálat Papanek Ernő miniszter. tanácsosnak 1928. évi november hó 28-án kelt jelentése. Ez a jelentés általában nem nyilatkozik kedvezőtlenül az Adonyban folyó gazdálkodásokról, csak némi könnyedséget állapít meg a költségek kezelésében és kifogásolja a Budapesten való nagyon költséges könyvelést, túlságos nagy uti-költséget és fűtési számlát.

A Papanek-féle jelentés kifogásolt tételei a következők:

Budapesti könyvelés ...	1926-ban	P 23.314.55	
	1927-ben	24.398.90	
	1928-ban	26.998.13	
	1929-ben	22.652.68	
	összesen:	P 97364.26	P 97.364.26
Utiköltségek	1926-ban	8.356.63	
	1927-ben	5.887.—	
	1928-ban	3.359.03	
	1929-ben	5.641.73	23.244.39
Iroda és tisztalakfűt. ...	1927-ben	1.390.—	
	1928-ban	3.117.68	
	1929-ben	2.999.24	7.506.92
Vadászat	1927-ben		898.—
	összesen:	P 129.013.57	

A Papanek-féle jelentés tehát — ha hozzáadjuk a jelentésben kifogásolt tételekhez a régi igazgatóság alatt, vagyis 1929-ig bezárólagosan a kifogásolt címeken elkönyvelt tételeket is, összesen a fenti összeget kifogásolja. Mivel azonban könyvelni, utazni és fűteni mégis csak kell, ezen tételek semmiképpen sem voltak teljes egészükben megtakaríthatók. Ha azt tesszük fel, hogy a legnagyobb takarékoskodás mellett e címeken kb. a kiadások felét lehetett volna 1929. év végéig megtakarítani, úgy a Papanek-féle kifogásolt tételek az 1929-ig felmerült cca 1 millió pengő üzemi veszteségnek csak 7%-át magyarázzák meg.

A második írásban megjelent kritika a tanácsi vizsgálóbizottság folyó év szeptember 26-án megjelent jelentése. Ezen jelentés az 1926—29-ig terjedő időre minden további boncolás nélkül elfogadja a **Papanek**-féle jelentést és megjegyzi, hogy az **Ereký—Karch**-rezsím a fentiekben változást nem hozott és lényeges javulást a vizsgálóbizottság a gazdálkodásban az 1930—32. években sem tapasztalt. Pedig amint már előbb részletesen kimutattuk, a szorosan vett üzemi veszteség

1926—1929-ig	P	1,044.352.15
1930—1932-ig	P	375.329.53 volt.

Ebből a malom vesztesége 111.359.75 P, mely összeg majdnem egészében kamat és leírásokból származik.

A világválság hatása már az 1926—29-ig terjedő időben is jelentkezett, még fokozottabb mértékben éreztette azonban hatását az új igazgatóság idejében, 1929—1932-ig.

A fenti számok mutatják, hogy az új igazgatóság idejében az üzemi veszteség 1926—29. évek üzemi veszteségének kb. $\frac{1}{3}$ -ára csökkent. Ennélfogva nem állhat meg a tanácsi vizsgálóbizottságtól az a kijelentése, hogy lényegesen javulást az 1930—32. években nem tapasztalt. Hiszen ezen számok mindenki előtt épen az ellenkezőjét mutatják.

A vizsgálóbizottság megállapítja továbbá „Rizs és egyebek“ cím alatt, hogy az **Ereký—Karch**-rezsím 1 év alatt kísérletekre 107.094.61 P összeget dobott ki.

Szó esik mindkét bírálatban arról is, hogy a Vásárpénztár a bérletet túlfizette, mert 85 kg búza helyett 90 kg búzát fizetett magyar holdanként haszonbért.

Mindezen tételek összegezése azonban távolról sem magyarázza meg az előállott cca 1,400.000.— P üzemi veszteséget.

3. A veszteségek magyarázata.

Az adonyi gazdaságnak, mint olyannak öt nagy hibája van.

A) Igen széjjel van tagolva és így nehezen áttekinthető és kezelhető. Na-

gyobb gazdatiszti személyzetet igényel, mint más, hasonló terjedelmű gazdaság.

B) A liviai részen igen sok a használhatatlan terület. Ez alatt nem az erdőt és a gyepeket kell érteni, amelyek minden gazdaság természetes tartozékai, hanem ama vizes és szikes cca 400 hold szántót, amelynek megművelése normális viszonyok között is veszteséggel jár.

C) Az 1925-ben kötött bérleti szerződés lemondott a kitűnő halastavakról, azokat a szomszédnak engedte át.

D) Gazdasági épületekkel nagyon hiányosan van felszerelve, a majorok rossz helyen fekszenek, ezáltal sok drága fuvarozási költség merül fel. **Különösen hiányzanak a cselédlakások, aminek következtében éves cseléd helyett állandóan 50—60 időszakai munkást kell tartani.** Ami a terményárak magassága szerint évenként 30—40.000 P többkiadást jelent.

E) A kapásnövények művelésére a gazdaság részes munkásokat nem kap. Ezért régebben óriási létszámban tartott drága idegen, időszakai munkásokat, újabban majdnem teljesen eltért a szigorúan vett kapásnövények termelésétől.

Az orvosság régente ilyen gazdaságoknál a túltengő gabonatermelés volt, ma, sajnos, ez sem célszerű. Ezen nehézség ellensúlyozására a második igazgatóság többféle kísérletet tett, így többek között forszirozta a mák-, len-, lencse- és dinnyetermelést stb., hogy ezáltal olyan vetésforgót vezessen be, ami az adonyi speciális termelési viszonyoknak a legjobban megfelel. További elvi alap a vetésforgóknál az volt, hogy lehetőleg sok őszt vessenek, az évelő takarmányok termelését fokozzák és így sikerült elérni, hogy kb. a szántóföldek több mint 50%-a, mintegy 2400 hold ősszel vettetett be. A sok kapásnövény pedig erősen redukáltatott.

Az állattenyésztésnél nem ismeri el a tanácsi vizsgálóbizottság jelentésében, hogy a második igazgatóság, amikor a gazdaságot átvette, a tehenészetben csupán 230 (kettőszázharminc) darab tehenet talált, viszont a második igazgatóság ezen tehénállományt felemelte mintegy 400 darabra, azonkívül a régebbi gyenge tehénállomány minőségét **egészen kiváló tehenészetté fejlesztette, ami a fehérmegyei tejellenőrző egyesület könyveiből minden elfogultság nélkül megállapítható, hiszen ott lett az elit állomány törzskönyvezve.** A tehenészet istállóátlaga, ami 1927-ben 6.98 liter, 1928-ban 6.60 liter, 1929-ben 5.91 liter volt; ezzel szemben a második igazgatóság alatt 1930-ban 10.87 liter, és 1931-ben és 1932-ben is a 10 liter körül mozgott az istálló-átlag. Viszont a tejért a gazdaság kapott az alantiek szerint:

1927-ben	26.84 fillért
1928-ban	26.76 „
1929-ben	26.18 „
1930-ban	21.73 „
1931-ben	19.95 „
és 1932-ben	cca 16.— „

A tanácsi vizsgálóbizottságnak mindezeket észre kellett volna vennie, sőt méltányolnia kellett volna a második igazgatóság javára, de jelentésében ennek nyomára nem akadunk.

Meg kell még említeni, hogy a tehénállomány emelésével kapcsolatban jóval nagyobb mennyiségű I. minőségű trágya is állott a gazdaság rendelkezésére, ami természetesen a terméseredményeket is kedvezően befolyásolta.

A bér gazdaságnak azelőtt sem mangalica, sem york sertés tenyésztete nem volt, holott ez még a mai mezőgazdasági dekonjunktúra közepette is aránylag a legjobb termelési ág. Nem ismeri el a tanácsi vizsgálóbizottság a második igazgatóság érdeméül, hogy cca 50 darab húsertés és 100 darab mangalica anyaállományból álló mintatenyészetet létesített.

Arról a második igazgatóság nem tehet, hogy a tejet a gazdaság nem szállíthatta közvetlenül a főváros kórházainak, szeretetotthonainak, a malom pedig a lisztet a fővárosi Kenyérgyárnak, ez nem a második igazgatóságon múlt, minden erre vonatkozó kísérlete az illetékesek közömbösségén hajótörést szenvedett. Hiszen ezeket a mostani felszámolóbizottság sem tudta keresztülvinni, bár **Reményi-Schneller** vezérigazgató 1932. év végén az egyik igazgatósági ülésen erre határozott ígéretet tett, pedig itt lehetett volna lényegesen javítani a gazdasági üzleti eredményén.

A gazdaság hátrányaihoz járult még a bérlet első éveiben az előd tulajdoszóló inflációs időbeli konjunktúrális gazdálkodása.

Mind e hátrányok által keletkezett számszerű jövedelemelmaradásokat hónapokig tartó könyvvizsgálat nélkül is alig lehet pontosan kimutatni, mégis jellemzésül a következő évi irányszámokat említjük:

6 pár lótartás évi átlagban	P	9.000.—	
1 gazdatiszt		4.000.—	
1 gazda		500.—	
1 csősz		500.—	P 14.000.—

a Liviai rossz területek vesztesége:

400 hold brutto jövedelem hiánya à P 40.—	16.000.—
a 330 kat. hold halastavak jövedelme à P 30.—	10.000.—
a cselédek helyetti summások	30.000.—
vándormunkások többköltsége	20.000.—
	<hr/>
	P 90.000.—

Ezen veszteségek, illetve költségtöbbletek a terményárak esésével párhuzamosan csökkentek és a bérleti idő első éveiben a kimutatottnál nagyobbak voltak, ma pedig már jóval kisebbek a P 90.000.— átlagos évi hátránnyal kimutatott összegnél.

Nem érdektelen továbbá kimutatni azt sem, hogy a magyar holdankénti 90 kg búzabéren kívül a Vásárpénztár által vállalt közterhek és minden egyéb

mellékszolgáltatások a bérbeadó részére újabb terheket jelentettek a bérbevevő r.-t.-nak, mivel ezek kifizetéséhez a gazdasági viszonyokban beállott változások folytán kétszeres, háromszoros terménymennyiséget kellett értékesíteni.

Hogy ez az állítás mennyire megokolt, azt az alábbi táblázat mutatja, amelyből kitűnik, hogy 1925—26-ban **75 vagón búza árából** tudtuk az adó, épületkarbantartás, iskolafenntartás és gracionálé, út-, kút- és csatornajavítás, **slb. fix haszonbér** és regie-tételek pénzértékét fedezni, addig most 1931—1932-ben ugyanennek fedezésére **173 vagón búza** értékére volt szükség, vagyis csaknem **100 vagón búza-hátrány** mutatkozik ebből kifolyólag.

Ennek igazolására részletezzük, hogy ezen tételek 1931-ben pénzüsszegben mennyit tettek ki és ugyanakkor búzára átszámítva hány mázsa búza kellett ezen tételek kiegyenlítésére 1925—26-ban, és hány mázsa búza kellett ehhez 1931—32-ben. Ebből látható, hogy mennyivel hátrányosabb helyzetben volt a gazdaság 1931—32-ben 1925—1926-tal szemben.

Tételek megnevezése	pénzüsszeg P 1931-ben	búza q 1925—26.	búza q 1931—32.	a bérlő ter- hére a kü- lönbség q búza
Adó	P 38.544	q 1250	q 2872	q 1622
Épületkarbantartás	„ 9.968	„ 323	„ 742	„ 419
Iskolafenntartás és gracionálé	„ 4.429	„ 143	„ 330	„ 187
Ut-, kút- és csatornajavítás ...	„ 7.852	„ 254	„ 586	„ 332
Munkabérekülönbség lakás- hiány miatt	„ 39.330	„ 1276	„ 2929	„ 1653
Építkezések amortizációja és kamata, mivel azok ellen- érték nélkül a haszonbérbe- adó tulajdonába mennek át	„ 19.709	„ 639	„ 1466	„ 827
A kis mezei vasút amortizá- ciós kamata	„ 12.799	„ 415	„ 953	„ 538
A szén árváltoztatlansága foly- tán búzadifferencia	„ 20.700	„ 673	„ 1543	„ 872
Ugyanaz a traktorüzemnél ...	„ 15.400	„ 476	„ 1095	„ 619
A fuvardíjnál	„ 61.000	„ 1986	„ 4542	„ 2556
Ugyanaz az épületbirt.-nál ...	„ 3.861	„ 125	„ 287	„ 162
Összesen:		q 7560	17347	q 9787

Amint már említettük, „mindenki” tudja, hogy az adonyi bér gazdaság helyzete rosszabbodott. A mezőgazdasági termelésnél — a hatalmas áresést nem tekintve — növekedtek az adók és közterhek, a kamatterhek, azonkívül pedig szétnyílt az agrárolló. Eszerint a mezőgazdasági termelés árainak átlag-

ban több mint 50%-os áresésével szemben a termeléshez szükséges iparcikkek árszintje alig változott.

Az OMGE „Mezőgazdasági válságunk“ című 1930-ban megjelent könyve szerint 1913-ban a katasztrofális holdankénti átlagos 25.34 fillérnyi tiszta jövedelemmel szemben P 5.70 közteher esett egy kat. holdra. Már 1927-ben P 14.60 holdankénti tiszta jövedelemmel szemben P 12.28 közteher esett 1 holdra, míg tehát a tiszta jövedelem már 1927-ben a békebelinek a felére esett, addig a teher több, mint duplája, úgyhogy a megterhelés a háború előttinek a négyszerese.

A gazdaság terhére ezen értékelőlődés évente a fenti összeállítás szerint 9787 q búza, ami, ha a búzának 1932. évi értékét vesszük, egy évben több, mint 110.000 P.

Ennyivel hátrányosabb helyzetben volt az **Erekly—Karch**-rezsim és ez is megmagyarázza ezen rezsim alatti P 263.969.78 üzemi veszteséget, hiszen az adó, épületkarbantartás és gracionále, út-, kút-, csatornajavítás, munkabér, szén, traktorüzemanyagok, fuvardíj, biztosítás, a rezsitételek között szerepel és a fenti táblázat pedig kimutatta búzában, milyen teherkülönbséget jelentett ez 1931—32-ben szemben 1925—1926-tal.

Mindenesetre érdemes rámutatni arra a körülményre, hogy **Blantz Jenő**, aki kitűnő gazda hírében áll, 1925-ben szívesen vette volna bérbe ezt a gazdaságot.

Es tényleg, Blantz Jenő jószágigazgatónak ebben — az akkori árakkal és körülményekkel számolva — igaza is volt, mert 1925-ben, sőt későbbben is még a bér gazdaság jövedelmezőségével lehetett számolni. Így pl. 1929-ben a következő termény- és állatárak voltak érvényben:

búza	per 100 kg.	P	25.—
rozs	„ „ „	„	20.—
árpa	„ „ „	„	18.—25.—
zab	„ „ „	„	22.—
borsó	„ „ „	„	30.—35.—
burgonya	„ „ „	„	5.—10.—
lenmag	„ „ „	„	70.—
cukorrépa	„ „ „	„	2.85
növendék	szarvasmarha	„ kg. „	„	1.—
hízó sertés	„ „ „	„	1.40

Ilyen terményárak mellett az adonyi gazdaságnak, ha kellően fel van szerelve és a gazdálkodás is megfelelő, feltétlenül jövedelmeznie kellett volna.

Az adonyi bér gazdaság elég súlyos körülmények között indult meg.

Az 1926—29. évi **Melly—Demkó**-rezsim igyekezett a gazdaság helyzetén beruházásokkal javítani és az előd rossz gazdálkodását megváltoztatni, de jövedelmet biztosítani nem lehetett.

Idegen állatok bértartásával, bérlegeltetéssel kísérletezett a gazdaság, de kevés eredménnyel. A tehenészetben fellépett a járványos elvetélés és így tehenészete leromlott, mert a meddőnek maradt tehenek a nagy értékkülönbözet miatt nem kerültek idejében kicserélésre. Sertésitenyésztésünk alig volt és a mi jószág 1929 nyarán a gazdaságban volt, az túlnyomó részben gyenge minőség volt.

Ennélfogva az **Ereký—Karch**-rezsim is minden tekintetben gyengén instruált, nem jövedelmező gazdaságot vett át.

Az **Ereký**-féle rezsim a gazdálkodásban gyökeres változtatást létesített. Bár kezdettől fogva a Vásárpénztár szanálása szempontjából az adonyi bérlet átadására törekedett, mégsem zárkozhatott el annak felismerése elől, hogy addig is, amíg a gazdaság átadható nem lesz, annak jövedelmezőségének előmozdítására a szükséges beruházásoktól nem szabad visszariadni és minden újítást megcsinálni amit az akkor még hátralevő 12 évi bérlet alatt a likvidációs értékig amortizálni remélhetett.

Ezen számítás, mely akkor helyes volt, az időközben beállott és 1929-ben még elképzelhetetlen áresések folytán a mai időpontban elhibázottnak látszik, 1941-ig még helyesnek bizonyulhat.

A második igazgatóság megtett mindent a jövedelmezőség érdekében, sajnos azonban a legnagyobb mezőgazdasági dekonjunkturába jutott, amit „minden” ember tud, csak a tanácsi vizsgálóbizottság jelentése nem vett róla tudomást.

Tény és való, hogy az állatállományt felemeltük, rendbehoztuk, a növénytermelés tekintetében megtaláltuk a célszerű középutat, gépeket, eszközöket készítettünk és rendbehoztuk az adminisztrációt, az ellenőrzést átszerveztük, kellő munkabeosztást életbeléptettünk, szóval megtettünk mindent, hogy Adony gazdálkodása a követelményeknek megfeleljen. Hogy csak néhány példát említsünk fel: az állattenyésztés számára oly fontos lucernatermelés kb. 150 holdról mintegy 400 holdra emeltetett fel. A lencsetermelés kísérlete fényesen bevált, márka lett az adony—alsócikolai lencse a piacon, mindezt a tanácsi vizsgálóbizottság jelentése nem érinti, csak azzal foglalkozik, ami nem sikerült teljesen. Utólag könnyű azt kritika tárgyává tenni. Pedig, hogy csak a lencsénél maradjunk, mezőgazdasági szakkörökben általános csodálkozást váltott ki az, hogy a lencse Fehér megyében ily fényesen sikerült.

A dinnyetermelés, amit a tanácsi vizsgálóbizottság kifogásol, azonfelül, hogy a búzának kitűnő előveteménye, óriási előnye a rezsimentessége is. Nagyobb mennyiségben való termelése ezenfelül az értékesítést nemhogy megnehezíti, hanem azáltal, hogy az értékesítéssel nagyobb terület mellett komoly alapon lehet foglalkozni, csak megkönnyíti. A dunai ködöktől való félelem is, amit a kísérlettel szemben annakidején felhoztak, indokolatlan volt, a termelés kitűnően sikerült és az adony—alsócikolai dinnye egyike lett a legkitűnőbb márkájú dinnyéknek a pesti piacon.

Kísérlet volt a szudánifű termelése is, ami kitűnően bevált, természetesen ezt sem említi fel a jelentés.

Az 1931. évi országszerte nagymérvű csapadékhány miatt rossz lett a termés, ami nem a második igazgatóság ténykedésének a következménye, hanem egy szomorú vis-major eredménye, szintén objektíven nem írható ezen igazgatóság működésének rovására, bár az a kedvezőbb eredmény elérése érdekében mindent elkövetett.

A paradicsomtermelés 1930-ban 5 holdon nagyon jól sikerült. Téves a tanácsi vizsgálóbizottság jelentésének az a része, hogy 1930-ban már 30 holdon termeltetett volna paradicsom. Minthogy 1930-ban ezen 5 holdon a szántás, műtrágya, istállótrágya, palánta, raffia, rézgálic, munkabérek, berendezések utáni leírások és a rezsiköltségek figyelembevétele után magyar holdanként 457.60 P eredmény mutatkozott, érthető, hogy a második igazgatóság arra az elhatározásra jutott, hogy 1931-ben a paradicsom termelését lehetőleg fokozni fogja. A paradicsomtermelés 1931-ben 30 holdra emelkedett, azonban a jégverés és az országszerte rossz termés miatt ebben az évben nem járt anyagi eredménnyel. Miután 1931-ben vis-major okozta az eredménytelenséget, 1932-ben ismét megkíséreltetett a paradicsom termelése 30 holdon, azonban, sajnos, ekkor már a piacon az árak, amire a termés beért, letörttek, a gazdaságot érintő állandó bizonytalanság miatt pedig a paradicsomnak konzervvé való feldolgozására újabb investíciókkal berendezkedni nem lehetett, ennél fogva anyagilag ebben az évben sem záródott eredménnyel a paradicsom termelése, úgy hogy elhatároztatott a paradicsomtermelés beszüntetése. Az 1932. év végén az erre vonatkozó intézkedések meg is történtek, bár a cikolai paradicsom közismert márka lett és még a mezőgazdasági külkereskedelmi hivatal is elismerte a cikolai paradicsom kiváló minőségét.

Nem lehet kifogás tárgyává tenni a rizstermelést sem, mivel az éppen olyan kísérlet volt, mint a lencsével, dinnyével, stb. végzett kísérlet. Rendkívül nagy előnye azonban az lett volna, hogy siker esetén a különben teljesen használhatatlan, másra addig fel sem használt területek lettek volna hasznosíthatók. A rizstermelésnél, illetve annak sikertelenségénél a dekonjunktúra szintén nagy szerepet játszott, mivel a rizs, amelynek világpiaci ára van, 40 pengőről időközben 10 pengőre esett és ezért az első évi eredménytelen kísérlet után a további termelés be is szüntettetett.

Teljesen téves a tanácsi vizsgálóbizottság jelentésének az a része, hogy sem a dologi, sem a személyzeti kiadásokban nem volt megtakarítás. Erre vonatkozóan meg kell említeni, hogy a bér gazdaságban a rezszi magyar holdanként 1926-ban P 174.79, 1927-ben P 153.81, 1928-ban P 163.13, 1929-ben P 157.45, 1930-ban P 113.68, 1931-ben P 102.15 volt. Ennél fogva megállapítható, hogy a vizsgálóbizottság állítása a valóságnak meg nem felel, holott az adatok neki is rendelkezésére állottak.

Az új igazgatóság működésének teljes igazolására álljon itt néhány példa a részletekre vonatkozóan is. 1930-ban 1 mázsa gabona cséplési költsége még P 1.12 volt, ezzel szemben 1931-ben P 1.01, 1932-ben P 0.70, tehát ebből a detail példából is látható, hogy minden megtéetett a takarékoság érdekében.

Az igatartásnál is lényeges a redukció. Az összehasonlítás kedvéért megemlítjük, hogy az 1926—29. években ép ugyanúgy megvolt egy gőzeke-garnitúra, mint 1930—32-ben és megvolt a három 40 HP. Hoffer-Schranz traktor helyett 6 darab 20 HP. Fordson-traktor: vagyis a gépi segéderő a szántóföldi munkához ugyanaz volt, mint **Ereký—Karchék** alatt. Viszont az ígás állatlétszám mégis 20%-kal redukáltatott, míg azelőtt minden 32 magyar holdra esett 1 fogat, addig 1930—32-ben már csak minden 40 holdra esett 1 fogat. De ezt persze a tanácsi vizsgálóbizottság szakértelme nem vette észre.

Valótlán, hogy a személyzeti tisztíftetéseknel nem történt megtakarítás, hisz itt maga a jelentés is ellentmondásba kerül, amikor a jelentés további részében elismeri, hogy az első igazgatóság alatt 1928-ban 19 tisztviselő alkalmazott volt 76.225 P fizetéssel, ezzel szemben a második igazgatóság alatt csupán 12 alkalmazott 58.216.48 P fizetéssel. Teljesen téves a tanácsi vizsgálóbizottságnak az a megállapítása, hogy ezen gazdaságot 4 ember el tudta volna vezetni, hiszen a tisztikar nagy részének a különböző vizsgálatok miatt állandóan kimutatásokat kellett készítenie, a legkülönbélebb összeállításokkal. Teljesen komolytalan az a megállapítás is, hogy a magtáros nem tudta megmondani, hogy mennyi gabonája van a raktárban. Ez csak olyan hangulatkel-tés, amin minden komoly ember mosolyog. Hiszen egy gazdasági cseléd-től nem lehet azt kívánni, hogy ezt meg tudja mondani, mert éppen az ő ellenőrzésére könyvek vezetettek, ahonnan azt bármikor pontosan meg lehet állapítani.

Különös a tanácsi vizsgálóbizottság a termények értékesítésével kapcsolatban tett megjegyzése, hogy az helyben történt ügynökök útján, ami az egészséges áralakulást lehetetlenné teszi. Köztudomású, hogy a termények áralakulása a terménytőzsdétől függ és az állatok áralakulása pedig a budapesti marha- és sertésvásártéren történik; a helyszíni üzletkötésnél éppen a jobbminőség következtében lehet bizonyos előnyöket úgy árban, mint paritásban elérni és azok a tőzsdei és állatvásártéri árlap szerint mindenkor ellenőrizhetők.

A tanácsi vizsgálóbizottság csak úgy általánosságban, gyanúsításképen odaveti, hogy ez visszaélésekre ad alkalmat, de nem említi meg mindjárt, hogy az elért árakat revideálta-e, pedig akkor meggyőződhetett volna arról, hogy az értékesítések mindenkor legalább is napiáron, de sokszor annál jobban történtek.

Ami a tuberkulin-oltások elrendelését illeti és amit a felszámolóbizottság rendelt el és aminek el nem rendelése a második igazgatóság rovására íratik,

ennek helyességére vagy helytelenségére vonatkozólag minden szakember megadhatná a választ.

Mi csak különösnek tartjuk ennek elrendelését most azzal az indokolással, hogy utódneveléssel akarnak a tenyészetben foglalkozni, akkor, amikor a jelentés további részében a bérletnek azonnali továbbadását javasolják.

Az adony—alsócikolai gazdaság 1930—31. évi termésátlagait összehasonlítva a fehérmegyei, vagy országos termésátlagokkal, a következő táblázat mutatja:

1930. év.

t e r m é n y	országos		fehérmegyei		gazdasági
	q		átlagtermelés kat. holdankint		q
búza	6.97		8.02		13.04
rozs	6.08		7.01		10.01
árpa	6.74		7.03		13.09
zab	4.99		5.03		5.05
tengeri ...	7.79		9.02		12.—
burgonya ...	33.81		36.—		58.05
cukorrépa ...	103.25		95.—		161.—

1931. év.

búza	5.08	5.06	10.78
árpa	5.—	4.06	6.01
zab	3.05	3.01	3.74
tengeri ...	7.06	8.08	13.33

Ezek az adatok igazolják az Ereký—Karch-rezsim hozzáértő szakszerű vezetését, amivel sikerült is az üzemi veszteséget 1930—31-ben csaknem negyedére szorítani, szemben az 1926—29-el — pedig a válság ekkor kulminált.

4. A tanácsi vizsgálóbizottság kritikája.

Ha a szakértő gazda a napilapok közzéadását, vagy egy hivatalos nyilatkozatot olvas, úton-útfélen egyebet sem hall, mint hogy a magyar mezőgazdaságot teljesen át kell szervezni.

A szegény gazda tudja ugyan, hogy a gabonatermelést nagymérvben már a szalmaszükséglet miatt sem lehet redukálni, mert a szalma a trágyatermelés előfeltétele, tudja továbbá azt is, hogy a tőle kívánt intenzívebb kultúrájú növények termelése több trágát igényel és így az állattenyésztéssel sem hagyhat fel, mégis azonban, — nem is annyira az újsághírek és hivatalos nyilatkozatok hatása alatt, — hanem régebbi termelvényeinek áresése következtében jómaga is gondoskodni próbál arról, hogy szántóföldje egy részén olyan növ-

nyeket termeljen, amelyek esetleg nem járnak ráfizetéssel, mint az általa termelt kultúrnövények nagyrésze.

Az adonyi gazdaságban pl. kb. 300—400 m hold olyan terület van, amely szikes is és vízjárásos is és ezért parlagon hever. Mivel Magyarországon a rizstermelés több helyen bevált, így pl. Balatonbogláron és főleg Bánlakon évtizedek óta sikerrel termelik a rizst, Adonyban is jelentkezett szakember, aki a rizst oly módon óhajtotta termelni, ami aránylag igen kevés investíciót igényel. Ennek következtében az adonyi gazdaság is próbálkozott ezzel a szakemberrel. Megemlítjük, hogy ugyanezen szakember irányítása mellett a rizstermelést, még nagyobb arányban a **Tisza-család** tulajdonát képező geszti uradalomban is bevették, amelyet egy, a **Kohner Adolf fiai** cég által vezetett konzorcium bérelt.

Az adonyi kísérlet az első évben nem sikerült és a második évben pedig nem ismételtetett meg, mert a rizs ára időközben q-ként P 40-es árról q-ként P 10-re csökkent. Gazdaságilag a nem sikerült kísérletből is megállapítható volt, hogy az első év tapasztalatai alapján és az első év hiányainak és hibáinak kiküszöbölése után Adonyban rizs gazdaságilag helyesen lenne termelhető.

A fodormenta termelése Adonyban nem volt sikeres csak azért, mert az a cég, amely a palántákat szállította és amelynek kötelessége lett volna a második évben ingyen pótolni az első évben kiveszett palántákat, közben — a font áresése következtében — tönkrement. Ma a fodormenta igen keresett cikk és termelése igen rentábilis.

A dinnye- és a paradicsomtermelésre már előbb kitértünk.

Teljesen tévesek azonban a tanácsi vizsgálóbizottság számszerű megállapításai eme újonnan bevezetett növények mérlegeredménye tekintetében. E növények termelésével kapcsolatos veszteség nem egy év alatt állott elő, mint ahogy azt a bizottság megállapítja. Ez a veszteség 3 évnek a vesztesége, amelyben az összes — ezen termelés érdekében tett investíciók teljes leírása, bár azok még megvannak, bennfoglaltatik.

A vörös könyv 24. oldalának egyik további bekezdésében az áll: hogy a székesfőváros törvényhatósági tanácsának 1931. évi május hó 21. napján tartott ülésében, amidőn a Vásárpénztárnak az 1929. és 1930. üzletévekre vonatkozó mérlegeit és eredménykimutatásait tárgyalta, **Erekly Károly** elnök kijelentette, „hogy az intézmény új vezetősége alatt veszteségük már nem volt, ellenkezőleg az adonyi birtokot is sikerült talpraállítani, úgyhogy már nyereség is mutatkozik“.

Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy a bejelentés természetesen az üzemi eredményre vonatkozott, mert tény és való, és erről utólag bárki meggyőződhet, hogy az 1930. évben az üzemi eredmény ugyan kedvező volt és csak a felszámított magas kamatok és leírások okozták a veszteséget. Maga az üzem 1930-ban gazdaságos volt.

A vörös könyv 24. oldalának egy további részén a következő olvasható: „A Vásárpénztárnak a bér gazdaságokra felügyelő bizottsága **1932. évi szeptember hó 1.** napján tartott ülésén egy, az adonyi bér gazdasággal kapcsolatos kérdést tárgyalta. Ez alkalommal **Ereký Károly** elnök azt a kijelentést tette: „**hogy ebben a gazdasági évben, hacsak valami közbe nem jön, valószínűleg nem lesz ráfizetés**, mert a tavalyi 110 vagón szemtermeléssel szemben az idén 220 vagón volt a szemtermés, a takarmánytermés is bőséges volt és a kapásnövények is jól állanak“. „Ezzel szemben a helyzet az, hogy az adonyi bér gazdaságnak az 1930. üzletévben P 151.467.54, az 1931. üzletévben pedig P 265.117.12 vesztesége volt.“

Az 1930. üzletévre vonatkozólag fentebb már kitértünk, most azonban arra kell rámutatnunk, hogy mennyire rosszindulatú, vagy pedig tudatlanságból ered ez a megállapítás. 1932. szeptember 1-én, amint a fenti idézetből kitűnik, **Ereký Károly** elnök azt mondotta, hogy **ebben** a gazdasági évben — tehát 1932-ben — **hacsak valami közbe nem jön** — valószínűleg nem lesz ráfizetés. Minden olvasni tudó ember előtt tisztán kell, hogy álljon az, hogy ez az 1932. üzletévre vonatkozott, hiszen a könyvekből is megállapítható, hogy 1931-ben volt cca 110 vagón szemtermés, míg a hivatkozott 220 vagón szemtermés az 1932. üzletévben volt. Ugyancsak bőséges takarmánytermés is és jó kapásnövény teredmény szintén az 1932. évben volt, amint az a könyvekből kitűnik.

Mindamellet a felszámolóbizottság nem átalotta ilyen tényállás mellett az **1931.** üzletévben mutatkozó P 765.117.12 veszteséget az 1932. évre vonatkozó kijelentéssel szembeállítani.

Már pedig, amint az a fentiekből nyilvánvaló, **Ereký** elnök kijelentése az 1932-es évre vonatkozott. Ennek az évnek üzleti könyveit már a felszámolóbizottság zárta le és a bér gazdaság eredményét a túlzott leírások erősen megváltoztatták.

5. A jelenlegi helyzet.

A vizsgálóbizottságnak ily cím alatt foglalt megjegyzéseivel szakszerűen foglalkozni nem lehet. Laikus megjegyzések ezek, egy száguldó tempóban történt kirándulás alatt nyert pillanatnyi impressziók és a kifogások legtöbbször a szakértőnek azt kell mondani, hogy úgy van helyesen, ahogy azt a gazdaság csinálja. Érdekes jelenség, hogy a nem hozzáértő mily gyorsan gondol tisztába jönni olyan dolgokkal, amiken a szakértő hetekig rágódik.

Igy például kifogásolják azt, hogy a magtáros nem tudja, mennyi a gabonája, mi van a magtárban. Nem is kell tudnia: ő csak írja fel, hogy mi jön be és mi megy ki. Vagy pedig azt, hogy az állatokat nem küldik fel rizikóra a Vásárpénztárhoz, hanem odalent adják el, rendesen elsőrangú mészárosoknak. Így teszi azt majdnem minden számító gazda. Más megjegyzéseik olyanok,

amelyre nézve azt lehetne mondani, hogy elkerülhetetlen hibák, illetve veszteségek, amelyekhez a szakértő hozzá van szokva és csak a laikus szemlélőnek tűnik fel nagy kárnak. Emlékezzünk az ismert gazdamondásra, hogy „Akkor van jó termés, ha pereg a búza“. A tanácsi vizsgálóbizottság is elfelejti, hogy 5—600 holdon termelt lencsét és borsót nem lehet csak hajnalban és alkonyatkor aratni és behordani.

Hiszen lehetnek még a gazdaságban hiányok, így például a nem helybeli munkások alkalmazása, amelyek hiánya és rossz munkateljesítménye a gazdaság egyik fő baja, kevés a gazdasági épület, munkáslakás, amit a tanácsi vizsgálóbizottság természetesen nem vehetett észre, mert ilyenek észrevevése a szakértő részéről is hosszabb tanulmányozást tesz szükségessé.

Minden birtokra ma tíz haszonbérő akad. Egyszerűen azért, mert a haszonbérő a birtokon ingyen él és mert olcsóbban birtokot berendezni, mint ma, még sohasem lehetett. Csak az adonyi gazdaságra nem akadt eddig más haszonbérő, mint olyan, aki a haszonbérlet átvétele fejében az egész instrukciót és még több százezer pengő készpénzt kívánt.

Ennek az oka nagyon is egyszerű. Ha el akarok valamit adni, akkor nem fogjuk a vevőnek azt mondani, vegye meg, mert az nagyon rossz. A Főváros tanácsában pedig majdnem félévenként feláll valaki és kijelenti, hogy az adonyi bérlettől pedig „mindenáron“ szabadulni kell, — akkor ezen bérlettől szabadulni „semmi áron“ sem lehet. Ha pedig azután akad reflektáns, az már eleve nagy üzletet akar csinálni.

Mindenesetre figyelemre méltó a tanácsi vizsgálóbizottságnak az a javaslata, hogy a bérlettől a Budapesti Húskereskedelmi R. T. csődje után is szabadulni kell. Ez azonban olyan dolog, amiről azt lehet mondani, „az ember megcsinálja, de nem beszél róla“.

XVII.

Az adonyi gőzmalom és id. Leidenbach József ügye.

A gróf Zichy-féle mezőgazdasági ingatlanok bérbevételével egyidejűleg, vagyis 1925. október hó 1-én, a Húskereskedelmi rt. az Adony község területén fekvő régi magtárépületet, amely gőzmalommá alakíttatott át, szintén bérbevette és azt 1929. év december hó 31-ig saját kezelésében hasznosította. A nevezett időpontig a malom üzeme teljesen egybe volt kapcsolva a béruradalom üzemével. A gőzmalom üzeméről nem vezettek külön üzleti könyveket és a malom üzemi eredménye a béruradalom mérlegében nyert elszámolást. Ez az oka annak, hogy 1929. év december hó végén nem nyerhettünk részletes képet arról, hogy a malom milyen eredménnyel dolgozott. A főkönyvi számlákból és egyéb rendelkezésre álló adatokból annyit mégis meg lehetett állapítani, hogy a malom üzeme a régi igazgatóság alatt csak minimális nyereséggel dolgozott, vagy egyáltalán nem volt rentábilis.

Mivel a Zichy-ékkel szemben fennálló malombérletet megszüntetni nem lehetett és mivel még a malom üzemének leállítása esetén is minimálisan cca 25—30.000 pengő malmi rezsit kellett számításba venni, az új igazgatóság parancsoló feladatának tekintette, hogy a malom rentabilitását megfelelő tranzakció útján előmozdítsa. Ezen elgondolás hozta létre a malom hasznosítására vonatkozó idősb **Leidenbach Józseffel** 1930. évi február hó 7-én kelt alkalmaztatási és **haszonrészesedési megállapodást**.

Ekkor a konjunktúra még olyan volt, hogy az igazgatóságnak a malom **üzembentartása mellett kellett döntenie**. Kerestünk megfelelő vezetőt és megállapodtunk idősb **Leidenbach József** személyében, kiszemelvén őt az adonyi gőzmalom vezetésére. Ez időben **Leidenbach** a budapesti Concordia gőzmalom vezető főmolnára volt évi 12.000 P készpénz járandósággal, azonkívül természetbeni lakással és az ehhez járó egyéb természetbeni járulékokkal. A vele kötött alkalmaztatási és **haszonrészesedési megállapodásnak** az volt a lényege, hogy a Vásárpénztár, illetve a Húskereskedelmi R. T. alkalmazza őt az adonyi gőzmalom vezetésére és a malom üzemének és kereskedelmi forgalmának fenntartására a szükséghez képest 150.000.— P hitelkeretet biztosít. Miként fen-

tebb már említettük, a malom-konjunktúra akkor még olyan volt, hogy **Leidenbach** remélhette, hogy a gőzmalom rentábilissá tételével a saját eddigi jövedelmét is fokozhatja. **Leidenbach** haszonrészesedési alkalmaztatási szerződése lehetővé tette neki, hogy alkalmazottakat a régi fizetési keret betartásával felvehessen és elbocsáthasson. **Leidenbach** ezen jogával élt is, mert azokat a régi alkalmazottakat, akiket megfelelőknek nem talált, elbocsátotta és helyettük raktárnoknak és kereskedelmi üzletvezetőnek két fiát állította be, akik közül az egyik okl. malommérnök volt. Később azután, midőn **Holzapfel Gyula** főmolnár is elbocsátatott és **Jakabfalvy** malomvezető állása is megszűnt, beleegyeztünk abba, hogy **Leidenbach József** a malom üzemvezetése mellett a főmolnári teendőket is elláthassa.

A **Leidenbach**-féle tranzakció az alább kifejtendő okok miatt nem sikerült és így sem ő, sem a Húskereskedelmi R. T. nem találta meg számítását és a közös vállalkozás veszteséggel zárult. A jelentés szerint a „Vöröskönyv“ azt állítja, hogy a malom veszteségét az okozta, hogy annak vezetése nem kellő hozzáértéssel és nem megfelelő irányítással történt. Ez az állítás a valóságnak nem felel meg, mert **Leidenbach** elismert malomszakember, aki Adonyban családjával reggeltől estig dolgozott a legnagyobb szorgalommal és szaktudással és hogy mégsem ért el eredményt, annak kizárólag az általános gazdasági krízis, de különösen a malomiparban bekövetkezett dekonjunktúra volt az oka, amit az igazgatóság malomszakértője és az adonyi ellenőrző jelentések megállapítottak.

A dekonjunktúra és változó viszonyok következtében 1932. év elején ismét az előtt az alternatíva előtt állottunk, hogy leállítsuk-e, vagy fenntartsuk-e az adonyi gőzmalom üzemét.

A megejtett kalkulációk az akkori leltári értékelés alapján azt mutatták, hogy még a malom üzemének leállítása esetén is az amortizáció, kamat, malombér, tűzkárbiztosítás és egyéb költségek évente cca 25—30.000 pengőt tennének ki. Ezért és ekkor határozta el az igazgatóság, hogy **Leidenbach**-al a haszonrészesedési megállapodást megszünteti, de mint jó szakembernek és üzletembernek szolgálatait a malom további irányításában más formában veszi igénybe. Az új megállapodás perfektuálása a sok alternatív tárgyalás miatt elhúzódott. Nehogy jogi szempontból hibát kövessünk el, a szerződéstervezetet a főváros tiszti főügyészségének is bemutattuk. A hosszú intervallum alatt, vagyis a megállapodás aláírása előtt, **Leidenbach** mint „bérlo“ kezelte a malmot.

A tanácsi vizsgálóbizottság azt javasolja, hogy a **Leidenbach József**-féle ügyben az igazgatóság köteleztessék arra, hogy **Leidenbach** által alkalmazotti címen felvett 11.159.— P járandóságot fizesse vissza. Elvileg ezen javaslatra a következőket válaszoljuk:

Midőn az igazgatóság az 1931. év folyamán látta, hogy a dekonjunktúra következtében **Leidenbach** a kilátásba helyezett évi 30.000 pengő tiszta hasz-

not a Húskereskedelmi rt. részére biztosítani nem tudja s így munkája és szak-tudása haszonrészesedés hiányában semmiféle ellenszolgáltatást nem nyer, — azonkívül pedig **Holzapfel** főmolnár és **Jakabfalvy** malomvezető felmentésével lényeges költségmegtakarítást érhetett el, **Leidenbach** kérelmére hozzájárult ahhoz, hogy az üzemvezetés mellett a főmolnár és **Jakabfalvy** teendőit is meghatározott díjazás mellett elláthassa. Ehhez az igazgatóságnak a kereskedelmi törvény értelmében kétségtelenül joga volt és így az alkalmazotti járandóság visszakövetelésére semmiféle jogalapot nem látunk.

Hogy a malom vesztesége, amelyet a vizsgálóbizottság a rossz üzletvezetésnek és szakértelem hiányának tulajdonít, valóban a rossz üzletvezetésből származik-e, vagy azt egészen más okok idézték-e elő, azt a következők fogják megvilágítani.

A malom vesztesége 1930., 1931. és 1932. években összesen cca 110.000 pengőt tesz ki. A fenti veszteség approximative a következő tételekből tevődött össze:

1. Haszonrészesedési megterhelés 1930. évről	P	25.000.—
2. Vásárpénztári folyószámla kamatok cca ...		20.000.—
3. Grófi malombér		13.000.—
4. Leltári tőke kamatja		20.000.—
5. Leltári leírások		17.000.—
6. Lisztforgalmi adóváltság		10.000.—
7. Túlbiztosítási díjfizetés		5.000.—
		<hr/>
		P 110.000.—

A fenti összeállításnál az adottságoknál fogva csak kikerekített számokkal dolgozhatunk és az egyes tételekre nézve a következő megjegyzéseink vannak:

Ad 1. Abban a feltevésben, hogy a malom az évi 30.000 pengő tiszta hozamot az 1930. üzemi évben a Húskereskedelmi R. T. részére biztosítani fogja, 10 hónapon át megterheltük havi 2.500.— P haszonrészesedési összeggel, amely összeggel a Vásárpénztár feladásunk alapján szintén megterhelte a malmot és így ezen összeg a 150.000 pengős hitelkeretben bentfoglaltatik;

Ad 2. Ezen tétel hozzávetőlegesen azt az összeget tünteti fel, amely összeget mint kamatot a Vásárpénztár a hitelkeret számla összege után felszámított;

Ad 3. A **Zichy** gróféknak készpénzben és természetben fizetett malombér három évi összege;

Ad 4. A malom minden évben megterheltetett a mindenkorl leltári érték 6—7%-os kamatjával; három év alatt ez cca 20.000 pengőt tesz ki;

Ad 5. A mérleg összeállításánál szokásos értékcsökkenési leírás;

Ad 6. Az 1931. évi július hó 11-i örlemény- és gabonakészlet után 21.254.98 pengő lisztforgalmi adóváltságot kellett a malomnak fizetnie, amely

összeget az eladási árba teljesen belekalkulálni nem tudta s ebből kifolyólag a malom minimálisan 10.000 pengő kárt szenvedett;

Ad 7. A malom túl volt értékelve és biztosítva és ezen, így fenntartott túlbiztosítás következtében fizetett díj sem írható a malom üzletvezetésének rovására.

Hogy tehát a bérgazdaság elszámolta a szerződésben biztosított haszonrészesedést,

hogy a Vásárpénztár megterhelte a malmot folyószámla kamatokkal,

hogy a grófi uradalom részére haszonbért kellett fizetnie,

hogy a malom meg lett terhelve a leltári tőke kamatjával és leltári leírásokkal,

hogy a kormány magasabb lisztforgalmi adóváltságot rótt ki és

hogy végül a malomberendezés túl volt biztosítva,

mindezeket józan ésszel nem írhatjuk a rossz üzletvezetés és a nem megfelelő üzletvezetés rovására. Ebből bűncselekményt kovácsolni csak az elfogultság tudhat és akarhat.

A „Vöröskönyv“ 36. oldalán idősebb **Leidenbach József** részére folyósított kölcsönök fejezete szintén több — lehet, hogy jóhiszemű — tévedést tartalmaz. Így a többek között: „arra, hogy az idősebb **Leidenbach József** működésének megkezdésekor a gőzmalomban levő gabonakészletet leltározták volna, adatot nem találtunk“.

A felszámolóbizottság ezen megállapítása teljesen ellenkezik a valósággal és nem felel meg a tényeknek.

A malmot 1929. év végén a Vásárpénztár hivatalos kiküldöttei leltározták. A Vásárpénztár és a béruradalom irattárában ezek a leltárak feltalálhatók. Pontosan fel vannak véve ezekben a leltárakban mennyiségileg és értékileg a berendezések, az őrlemények és gabonaneműek. Ezen leltárak alapján vette át id. **Leidenbach József** a malom berendezéseit és tartozékait, továbbá az átvétel napján tényleg meglevő őrlemény-, gabona- és pénzkészletet. Ez utóbbiak értékével a malomhitel keret számlája meg is terheltetett. Ha nem lett volna ezekről pontos leltár, hogyan lehetett volna a malomhitel keret számláját a szóbanforgó értékekkel megterhelni? Ha a bizottság alaposabb és lelkiismeretesebb munkát végzett volna, nem tehetett volna ilyen megállapításokat.

A malmot a Vásárpénztár leltározása alapján id. **Leidenbach József** működésének megkezdésekor a béruradalom megbízottja, **Sebestyén Jenő** főkönyvelő jegyzőkönyv alapján adta át id. **Leidenbach Józsefnek**. Az átadás **Marton Béla**, akkori malomgondnok és **Weisz Erzsébet**, akkori malompénztárnok, mint tanúk, jelenlétében történt. Az erről szóló jegyzőkönyvnek a Vásárpénztár irattárában kell elfeküdnie.

Nem helytálló a bizottságnak azon megállapítása sem: ...,hogy a Hús-

kereskedelmi R. T. és az id. **Leidenbach József** tulajdonát képező búzamenynyiséget nem kezelték elkülönítetten és hogy id. **Leidenbach József** a saját számlájára vett búzából rendszeres feljegyzéseket nem vezet“.

A malom üzemvitelét és könyvelését **Sebestyén Jenő**, a béruradalom főkönyvelője havonta alaposan revideálta, a revíziót több ízben **Spevák József-fel**, a budapesti ellenőrző könyvelés vezetőjével ellenőriztették. Ilyen revíziók alkalmával a **malomkészletek is felvételtek, amely alkalommal Leidenbach előzetesen mindig bejelentette a saját tulajdonát képező mennyiséget. Leidenbach a saját készleteiről mindig vezetett rendszeres feljegyzéseket, amelyeket a revízió alkalmával mindig bemutatott. Arra pedig soha sem volt eset, hogy a malom készlete a Leidenbach-féle gabonakészlettel együttesen kezeltetett volna.**

A „Vöröskönyv“ 37. oldalán a felszámolóbizottság többek között a következőket is említi: „Egyébként mi szüntettük meg azt az állapotot, hogy a Hús-kereskedelminek az Adony községben levő gőzmalommal szomszédos és a Húskereskedelmi tulajdonát képező gabonaneműek megőrzésére szolgáló magtárnak kulcsa id. **Leidenbach József** kezében legyen.“

A felszámolóbizottság ezen megjegyzése, mikor még a rokoni kötelékeket is különös nyomatékkal hangsúlyozza, burkolt gyanúsítást tartalmaz, mert ha más lett volna a célja, akkor meg kellett volna említenie ezzel kapcsolatosan azt is, hogy a fentiek dacára a **felszámolóbizottság leltározói az 1932. év végén a leltározásnál a gabonaneműekben semmiféle hiányt nem állapítottak meg.** Ha tényleg hiány lett volna, akkor a felszámolóbizottság fenti gyanúsítása a hiány esetleges indokolására tényleg helytálló lehetett volna. Miután azonban hiány nem volt, ennél fogva ezen gyanúsítás is csak arra szolgál, hogy az ügyeket kellően nem ismerők az ügyről téves fogalmakat nyerjenek, vagy félrevezettessenek. Hogy az adonyi magtárak kulcsa néhányszor a malomirodában volt deponálva, ennek oka az volt, hogy a magtárakban a gazdaság megbízottjának ellenőrzése mellett késő estig szelektálási munkálatok folytak és tekintve, hogy a gazdasági központi iroda a magtáraktól 10 kilométerre van, a kulcsokat este oda visszavinni és kora reggel a nagy távolság miatt a magtárakhoz visszahozni kellő időben nem lehetett. **Csak ilyen kivételes esetekben deponálta zárt borítékban a gazdaság megbízottja a magtárkulcsokat a malomirodában. Tehát ez nem volt egy állandó „állapot“, amelyet megszüntetni kellett.**

Téves a „Vöröskönyv“ 37. oldalán a felszámolóbizottság azon megállapítása, hogy az 1930. évi február 7. napján kelt szerződés megszüntetése az annak tartama alatt keletkezett függőkérdések rendezése tekintetében az új szerződés megkötésekor (1932. augusztus 10.) nem történt intézkedés. Már fentebb is említettük, hogy a fentiekre vonatkozó intézkedések a jegyzőkönyvben és külön megállapodásban lettek lefektetve, amely jegyzőkönyv a Vásárpénz-

tár irattárában feltalálható. Végül megjegyzi a „Vöröskönyv“ 37. oldalán a felszámolóbizottság:

„id. **Leidenbach József** tartozása 1932. december hó 31. napján 100.314.— P-t tett ki.

A felszámolóbizottságnak ezt a megállapítását helyesnek el nem fogadjuk és ezen megállapítás csak a tények nem ismerésén alapulhat.

A Vásárpénztár id. **Leidenbach Józsefnek** nem folyószámlát nyitott, nem **Leidenbach Józsefnek** biztosított 150.000.— P hitelkeretet, hanem a malomnak (amit a „Vöröskönyv“ is felemlít), tehát mint ipari üzemnek, mint a saját üzleti vállalkozásának kívánt megfelelő forgótőkét rendelkezésre bocsátani. Ennek az üzemnek, vállalkozásnak **Leidenbach József** csak műszaki és kereskedelmi üzletvezetője volt, haszonrészesedési jutalék mellett. A fent kimutatott tartozási egyenleg nem **Leidenbach** saját céljait szolgálta, hanem a kérdéses összeg a malomüzem fenntartására szolgált és tulajdonképpen ez képezi a malom konjunktúrális és részben üzemi veszteséget is. Ha a fenti összeggel id. **Leidenbach József** tényleg tartoznék, úgy ebben az esetben a Vásárpénztárnak csak egyszerű hitelezési üzletéről lehetett volna szó, nem pedig egy alkalmaztatási és haszonrészesedési szerződésről. A felszámolóbizottság megállapítása tévedés, ami abból állhatott elő, hogy a malom tranzakció számlája a Vásárpénztárnál **Leidenbach József** nevén a folyószámla könyvben vezettetett.

A malomiparban az utolsó 4 évben beállott dekonjunktúra romboló hatását az alábbi kimutatások szembeállításával illusztrálhatjuk, vagyis az alábbiakban a malomüzem 1926. évi, 1931. évi rentabilitását állítjuk szembe.

Ugy az 1926. évre, mint az 1931. évre vonatkozó adatokat a malomüzem könyveivel igazolhatjuk. Előbb vegyük vizsgálat alá a malomüzem egy negyedévi működését, 1926. április 1-től június 30-ig.

A malom ezen időszak alatt összesen 25 munkanapig volt üzemben, amely idő alatt felörletésre került:

110.278 kg búza és

104.000 „ rozs, valamint feldaráltunk a gazdaság részére

48.660 „ tengerit.

Fent kimutatott búzából és rozból a következő örleményeket nyertük:

Búzából:

0/gg liszt	9.605 kg
0/g „	17.085 „
2-s „	23.910 „
6-s „	28.390 „
7½-s „	5.275 „
8-s „	3.020 „
9-s „	21.600 „

Rozsból:	1-s	„	70.720	kg
	3-s	„	3.835	„
	8-s	„	4.520	„
	9-s	„	23.320	„

A felőrölt gabona mennyiségéből a vámörlető felek

57.426 kg búzát és

76.334 „ rozst hoztak be. Ezekért kiadtunk

Búza után:	30% 0/gg lisztet	17.228	kg
	13% 2-s „	7.465	„
	20% 6-s „	11.485	„
	23% korpát	13.208	„
Rozs után:	61% egységes rozslisztet	46.564	kg
	23% korpát	17.757	„
	Saját gabonát felőröltünk	52.852	kg búzát és
		27.666	„ rozst.

Vámörlésből visszamaradt és a saját gabonából nyert örlemények:

Búzából:

0/gg liszt	7.848	kg,	melynek elad. befolyt	K	51,012.000.—
0/g „	2.902	„	„ „ „ „	„	18,863.000.—
2-s „	13.988	„	„ „ „ „	„	86,713.000.—
6-s „	18.635	„	„ „ „ „	„	93,175.000.—
7½-s „	5.275	„	„ „ „ „	„	10,550.000.—
8-s „	3.020	„	„ „ „ „	„	6,040.000.—
korpa	8.392	„	„ „ „ „	„	12,588.000.—

Rozsból:

1-s liszt	24.254	„	„ „ „ „	„	82,463.000.—
3-s „	3.835	„	„ „ „ „	„	7,670.000.—
8-s „	4.520	„	„ „ „ „	„	9,040.000.—
korpa	8.327	„	„ „ „ „	„	12,490.000.—
Összesen					K 390.604.000.—

Ezzel szemben kiadások

52.852 kg búza à	K 211,408.000.—
27.666 „ rozs à	K 60,865.000.—

A felőrölt 22 vagón őrlési költsége, vagónonként
3,000.000.—K őrlési költséget számítva

K 66.000.000.—

K 338.273.000.—

Az 1926. év 3 havi malomüzemi eredménye mint nyereség K 52,331.000.—

A kiadásban nem foglaltatik benn a malom bérösszege, a tűzbiztosítási díj, valamint a gépek amortizációja.

A malom bérösszege havonta	K 5,000.000.—	3 óra	K 15.000.000.—
Biztosítási díj havonta	K 5,000.000.—	3 óra	K 15,000.000.—
			<u>Összesen K 30.000.000.—</u>

és ha ezen összeget, amely a normális őrlési viszonyok mellett az átlagos üzemi költségeket nagymértékben csökkenti, a fent kimutatott tiszta eredményből leszámítjuk, marad a 3 hónapi tiszta üzemi eredmény: **K 22,331.000.—**

Nézzük meg most már, hogy alakul az eredmény, ha ugyanezt az őrlési forgalmat vesszük figyelembe, azonban az 1931. évi június 1-i árakkal számolunk.

Az eladásra került őrlmények árából befolyt összegek ebben az esetben így alakulnak:

7.848 kg 0/gg	liszt	25.50 P	P 2.001.24
2.902 „ 0/g	„	24.50 „	710.99
13.086 „ 2-s	„	23.50 „	3.286.71
18.635 „ 6-s	„	21.50 „	4.006.52
5.275 „ 7½-s	„	19.— „	1.002.25
3.020 „ 8-as	„	18.25 „	551.15
8.392 „ korpa	„	13.50 „	1.132.92
							<u>P 12.691.78</u>
24.254 „ RI-s	„	23.— „	5578.42
3.835 „ R000-s	„	18.25 „	699.88
4.520 „ 8-as	„	18.25 „	824.90
8.327 „ korpa	„	13.50 „	1.124.14
							<u>P 20.919.12</u>

Kiadások:

52.852 kg búza	„	16.42 „	P 8.678.30
27.666 „ rozs	„	16.42 „	4.542.75

Őrlési költség 22 vagonra vagononként 240.— pengővel

számolva, ami megfelel 3 millió K-nak P 5.280.—

Malombér 3 hónapra, à 300.— „ 900.—

Biztosítási díj 3 hónapra, à 800.— „ 2.400.—

összesen: P 21.801.05

Bevétel: 20.919.12 P

Kiadás: 21.801.05 P

Deficit: 881.93 P

Tehát amíg 1926. évben 3 havi eredményként 22,331.000 K, azaz 1.766.48 P bevételi felesleg mutatkozott, addig ugyanazon őrlési forgalom feltételezésével 1931. évben 2.668.41 P bevételi hiány áll elő, az 1926. év bevételeihez képest.

A költségeket összehasonlítva látható, hogy a nyers őrlési költség nem változott, a malombér összege havi 400 P-ről (5,000.000 K-ról) csökkent 300 P-re, ami összefüggésben van az őrleményárak csökkenésével, tekintve, hogy a malombért egyrészt őrleményben szolgáltatva a malom. A biztosítási díj 1931-ben duplája az 1926. évi biztosítási díjnak: havi 400 P-ről emelkedett 800 P-re, ami a figyelembevett negyedévi forgalomnál 1200 P-s többletkiadást jelent, mert az 1931. évben a malom épületének és berendezésének, valamint a malmi készletek biztosítási díjaként 9.600 P lett fizetve. **A kimutatott jelentékeny bevételhiány beszédesen dokumentálja, hogy milyen katasztrófális mértékben romlott meg a konjunktúra és csökkent a malomüzem rentabilitása.**

Nem lesz érdektelen a rentabilitás csökkenésének okait kutatva rámutatni, hogy miképpen változtak meg a malom bevételei. A malom két jövedelemforrása: a vámörlés fejében szedett vámértékek és a saját kereskedelmi őrlésnyeresége, vagyis az eladás céljára előállított őrlemények révén elért nyereség.

Vegyük vizsgálat alá a vámörlési díjak értékének alakulását. 1926-ban a vámbúzánál 12%, rozsnál 14% volt, vagyis 100 kg búza, illetve rozs felörléséért az őrlető fél adott a malomnak 12 kg búzát, illetőleg 14 kg rozst. 1931-ben a vámörlési díj búzánál 12%, rozsnál 15% volt.

A megfelelő búza- és rozsárakat figyelembe véve

1926-ban 100 kg búza őrléséért kapott a malom 12 kg búzát	
à 400 K (0.32 P)	P 3.84
Míg 1931-ben 100 kg búza őrléséért kapott a malom 12 kg búzát	
à 0.164 P	„ 1.97
1926-ban 100 kg rozs őrléséért kapott a malom 14 kg rozst	
à 275 K (0.22 P)	„ 3.08
Míg 1931-ben 100 kg rozs őrléséért kapott a malom 15 kg rozst	
à 0.164 P	„ 2.46

A vámörlési díj fejében kapott vám értéke a búzánál 48%-kal, a rozsnál 20%-kal csökkent, ami természetesen katasztrófális mértékben csökkentette a malom egyik fő jövedelemforrását.

Különösen a búzavám értékcsökkenése megdöbbentő, ami a malom jövedelmezőségét annál is inkább súlyosabban befolyásolja, mivel 1930. és 1931. években a vámörlési forgalom nagyobbik hányada búzából került ki. 1930-ban pl. vámörlésre került 65 vagon búza és csak 25 vagon rozs, 1931-ben június 1-ig 5 vagon búza és csak 10 vagon rozs.

Nézzük meg most, hogyan változott a kereskedelmi őrlés kalkulációja.

Alapul vesszük még az 1926. évi jelentésben kimutatott százalékos kiörlést, mely szerint kiörlötetett 100 q búzából

0/gg	liszt	8.7%	à	6500 K	(52 f)	P	452.40
0/g	„	15.5%	„	6500	„ (52 f)	„	806.—
2-s	„	21.7%	„	6200	„ (49.6 f)	„	1076.32
6-s	„	25.8%	„	5000	„ (40 f)	„	1032.—
7½-s	„	4.8%	„	2000	„ (16 f)	„	76.80
8-s	„	2.7%	„	2000	„ (16 f)	„	43.20
Korpa	„	20.—%	„	1500	„ (12 f)	„	240.—

P 3726.72

100 q búza „ 3200.—

bruttó nyereség P 526.72

Az 1931. évi árak alapján ugyanez:

0/gg	liszt	8.7 %	à	24.5 fillér	P	221.85
0/g	„	15.5 %	„	24.5	„	„	379.75
2-s	„	21.7 %	„	23.5	„	„	509.95
6-s	„	25.8 %	„	21.5	„	„	554.70
7½-s	„	4.8 %	„	19.—	„	„	91.20
8-s	„	2.7 %	„	18.25	„	„	49.27
Korpa	„	20.—%	„	13.5	„	„	270.—

P 2.076.72

100 q búza à 16.42 „ 1.642.—

bruttó nyereség P 434.72

A rozsnál a helyzet így alakul: 100 q rozsból kiörlötetett az 1926. évi árak alapján

RI-s	liszt	70.0%	à	3400 K	(27.2 fill.)	P	1.904.—
RIII-s	„	3.3%	„	2000	„ (16.— „)	„	52.80
8-s	„	4.0%	„	2000	„ (16.— „)	„	64.—
Korpa	„	22.7%	„	1500	„ (12.— „)	„	272.40

P 2.293.20

100 q rozs „ 1.760.—

bruttó nyereség P 533.20

Ugyanaz az 1931. évi árakkal:

RI-s	liszt	70.0%	à	23.0 fillér	P	1.610.—
RIII-s	„	3.0%	„	18.25	„	„	60.22
8-s	„	4.0%	„	18.25	„	„	73.—
Korpa	„	22.7%	„	13.5	„	„	306.45

P 2.049.67

100 q rozs à 16.42 P... .. „ 1.642.—

bruttó nyereség P 407.67

Az úgynevezett bruttó nyereség (Spannung), vagyis a gabonaár és a belőle kiörölhető örlemények közötti differencia, amiből a malom az őrlési és egyéb költségeit fedezi, igen nagymértékben csökkent és pedig búzánál csökkent 526.72 P-ről 434.72 P-re, a csökkenés 18%, rozsnál csökkent 533.20 P-ről 407.67 P-re, a csökkenés 23.5%. Világos, hogy a bruttó nyereségnek ilyen nagymértékű csökkenése következtében a kereskedelmi őrlés révén elért nyereség, a malom másik fő jövedelemforrása, szintén megszűnt.

Az elmondottakból kitűnik, hogy az általános gazdasági dekonjunktúra milyen irtózatosságot vitt véghez a malomüzem rentabilitásában. És hogy nem elszigetelt, speciálisan az adonyi malomra vonatkozó jelenségről van szó, azt talán nem is kell bizonyítani, hiszen közismert, le nem tagadható szomorú tény az, hogy a hajdan virágzó és az ország fizetési mérlegében jelentékeny szerepet játszó magyar malomipar halódik. Hiszen csak a dunántúli malmoknál maradvány, például a Transdanubia Rt., nagykanizsai, bonyhádi és enyingi malmai, a győri Back-malom, a Barcsi Malom, stb., stb., csupa jóhangzású malom, amelyek 1926-ban még nyereséggel dolgoztak, az 1931. évet veszteséggel zárták a nyilvánosságra hozott mérlegek szerint. A helyzet még ma is olyan kétségbeejtő, hogy a malmok az 1926. évre, sőt még az 1929. évre is, mint elmúlt aranykorszakra gondolnak vissza, pedig már akkoriban sem volt valami rózsás a helyzetük.

Már fentebb több ízben említettük, hogy még a malom leállítása esetén is kb. 25.000 P évi rezsivel kell számolnunk. Ez a rezszi a következő kiadási tételekből tevődik össze:

a gróf Zichy-uradalomnak fizetendő malombér és vízszolgáltatás,	
a meglévő vízvezetékek karbantartása kb.	P 4.500.—
épület és berendezés biztosítása kb.	„ 4.600.—
a berendezés évi amortizációja kb.	„ 6.000.—
renoválás, tisztogatás, rozsdavédés, stb. kb.	„ 2.000.—
leltári tőkeérték kamatja kb.	„ 6.000.—
éjjeliőr fizetése	„ 1.300.—
előre nem látott kiadások	„ 600.—
összesen:	P 25.000.—
3 évre pedig:	P 75.000.—

Az üzem leállítása esetén azt is figyelembe kellett volna vennünk, hogy a malom gépészeti berendezése minden ápolás dacára fokozatosan elértéktelemedik, továbbá arra is, hogy a biztosító társaságok egy üzemén kívüli gyártelepet — különösen malmot — nem is fogadnak el biztosításra, vagy ha igen, csak magasabb díjtételek mellett.

Végül kötelességünknek tartjuk megemlíteni, hogy állandóan kerestük az

utat és módot, hogy a Székesfővárosi Községi Kenyérgyárral kooperációt létesíthessünk, amely esetben az adonyi gőzmalom kapacitását teljesen ki lehetett volna használni és a malomüzem prosperálása és rentabilitása állandóan, minden tekintetben biztosítva lett volna. Bennünk megvolt a jó szándék és a becsületes akarat a kooperáció létesítésére és hogy ez nem sikerült, az nem rajtunk, hanem a főváros illetékes tényezőin múlt.

XVIII.

A Vásárpénztár és a Városháza.

A székesfőváros és a Vásárpénztár között levő viszonyt a vásárpénztári szerződés szabályozta, amely a fővárosnak mélyreható befolyást biztosított. Azonban ennél sokkal nagyobb jogot biztosított a fővárosnak az, hogy a Vásárpénztár részvényeinek többségét megszerezte. Ez a részvénytöbbség 1929-től kezdve 96—98 százalék volt.

Minden részvénytársaságnál az igazgatóság viszi a vállalat ügyeit a részvénytöbbség bizalmából, s mindaddig, amíg a vállalatot szaktudással és kellő gondossággal vezeti, számíthat a többség állandó és biztos támogatására, mert ennél kereskedelmi és pénzügyi szempontokon kívül mások nem érvényesülhetnek.

A főváros tulajdonában levő részvénytársaságok vezetését természetesen szintén csak kereskedelmi és pénzügyi szempontok szerint lenne szabad irányítani. A múltban az ez irányú mozgási szabadság általában meg is volt, de mióta a régi tanács helyébe a törvényhatósági tanács, tehát szakképzett testület helyébe a politikai testület lépett, — a Vásárpénztár és a Városháza viszonya lényegesen megváltozott és az üzemek ügyeiben is mindinkább a politikai és pártszempontok nyomultak előtérbe.

Bizonyos, hogy a hangulat a Vásárpénztár iránt már régebben feszült volt. 1926 óta Adony megszerzése és évenként ismétlődő veszteségei miatt, továbbá a sertés- és marhaosztályban egyre erősebb mértékben szükségesnek mutakozó leírások miatt a törvényhatósági bizottság tagjai mind erősebben bírálták a Vásárpénztár üzletvitelét. Az 1928-as vásárpénztári mérleg megállapítása kapcsán pedig mindinkább érezhetővé vált, hogy egyes bizottsági tagok már nem a főváros egyik részvénytársasági formájú üzeme gyanánt kezelik a vállalatot, hanem olyan objektumnak, amely pártpolitikai célokra igen előnyösen kiaknázzható.

A mutakozó veszteségek ostromozása, ezeknek demagóg módon való túlzása elősegítette az ellenzéki pártok népszerűséghajhászását. Viszont a kormányzó pártokat éppen ez a körülmény gátolta az intézmény erőlyesebb védel-

mében, — s így a Vásárpénztár csakhamar a „Prügelknabe” szerepébe került, amelynek gazdálkodására mindent rá lehetett fogni, anélkül, hogy hivatalos helyről kellő időben és helyen cáfolat hangzott volna el.

Igy lassanként háttérbe szorultak mindazok a nagy közéleti érdekek, amelyek a Vásárpénztár működéséhez fűződnek; így a vágóhídi nagy beruházásoknak a főváros számára való megfelelő hasznosítása, az ország állatkereskedelmének Budapestre való központosítása, az exportnak Budapestről való lebonyolítása, Budapest olcsó hússal való ellátásának biztosítása, a mészárosok, hentesek, állatkereskedők, bizományosok olcsó hitellel való ellátása.

A bírálatokban teljesen figyelmen kívül maradt az a szempont, amely a fővárost a Vásárpénztár átvételére indította, t. i., hogy olyan intézménnyé fejlessze ki, amely altruisztikus módon — tehát akár áldozatok árán is — a fenti célok megvalósítását szolgálja. Pedig aki valamely fővárosi vállalat sorsa és annak vezetői felett akar ítélni, annak ismernie kell mindazokat az alapvető gondolatokat és szempontokat, amelyek ennél az intézménynél a főváros lakossága érdekének megóvása céljából az alapítók vezették.

A fővárossal kötött szerződésben is végigvonul ez az altruista vonás és az a határozott célkitűzés, amely kötelességévé teszi a Vásárpénztárnak,

a) „hogy a vidéki gazdákat és kereskedőket az állattenyésztésre, illetve hizlalásra, és általában az állattulajdonosokat állataiknak a budapesti állatvásárokon leendő értékesítésére, **pénzelőlegek adása által serkentse**”.

b) Iparukat Budapestén folytató mészárosoknak és henteseknek . . . két hét alatt visszafizetendő **személyi hitelt** nyújtson . . . „őket nyersáruik értékesítésében egyébként is **anyagilag támogassa**”.

Már ennek a két feladatnak — bármily gondos — teljesítése már gazdaságilag mozgalmas időkben is, de különösen a válságos esztendőknél nagy veszteségekkel járhat. **A Vásárpénztár üzleti eredményeinek bírálatánál tehát soha sem lett volna szabad ezt a körülményt figyelmen kívül hagyni.**

Nem szabad a Vásárpénztár működésének bírálatánál figyelmen kívül hagyni azt a fontos körülményt sem, hogy ennek az intézetnek működése nem csupán a hitelműveletekre vonatkozott, hanem hogy a vágóállatvásárok és újabban hideghúsvásárok lebonyolításával nagy és fontos adminisztratív munkát is teljesített.

Ezt a fontos, nagy körütekintést és felkészültséget kívánó terhes munkát a Vásárpénztár a legnagyobb vásári forgalmakkor is pontosan, a legkisebb fennakadás nélkül, **az érdekeltek teljes megalégedésére végezte; ebben az irányban soha a legkisebb panasz sem merült fel.**

Ezért a munkájáért azonban a Vásárpénztár — épen az alapszerződés és díjszabályzat korlátozó rendelkezése miatt, — soha sem kapta meg a teljes ellenszolgáltatást. Annyira nem, hogy az adminisztratív munkára fordított költségeinek csak kisebb része térült meg és természetesen ez is lényegesen emelte a konjunkturális veszteségeket.

Az intézetnek így kiesett, elmaradt bevételei azonban az érdekelt kisiparosok, állatkereskedők és gazdák javára szolgált, mert az állatforgalomban ez kb. 4—500.000 pengő megtakarítást jelentett javukra.

De másrészt ezek az összegek a főváros vásári és közbághídi berendezéseinek adminisztrációjában is ugyanennyi megtakarítást jelentettek, mert ezeket a munkálatokat a Vásárpénztár a főváros helyett végezte, **végeredményben tehát nem lehet ezeket az összegeket megsemmisítetteknek és a Vásárpénztár terhére elszámolható veszteségeknek tekinteni.**

A veszteségek kimutatásánál azonban ezeket a fontos szempontokat és körülményeket is mind figyelmen kívül hagyta a tanácsi vizsgálóbizottság.

1929 májusában a törvényhatósági bizottság tagjai a vásárpénztári régi igazgatóság felelősségének kérdését annak kicserélésével elintézték és napirendre tértek a napi események felett. (Lásd a kékkönyv 31—35. old.)

Az új igazgatóság az 1929. december 31-i mérlegben 4,447.000 P veszteséget mutatott ki, amelyből 3,354.000 P-t a székesfőváros megtérített, a többi pedig a tartaléktőkékből nyert fedezetet.

Ez a mérleg, mely hivatva volt a Vásárpénztár szanálását biztosítani, nagy veszteségével ismét előtérbe tolta a régi igazgatóság felelősségének kérdését. Ezt a mérleget a törvényhatósági tanács által kizárólag évégett kiküldött hatos albizottság vizsgálta felül, amelynek elnöke **dr. Lázár Ferenc**, előadója pedig **Láng Lajos dr.** tanácsstag volt.

Az albizottság zárt üléseken végezte az 1929. évi mérleg felülvizsgálását s bár a polgármesteri kékkönyv szerint ez a „hatos albizottság a mai napig csak a fentemlített — 1930. október 30. napján kelt és fentebb (27. old.) részletesen ismertetett javaslatot nyújtotta be, **hogy ez a javaslat a Vásárpénztár ügykezelésében előfordult szabálytalanságokról és visszaélésekről említést nem tesz**“, mégis a szigorú titoktartás mellett közölt részletek egyes napilapokban, — majd a képviselőtestületi választási kampányban eltorzítva, ide-oda röpködtek — és csupán politikai okokból **a régi igazgatóság és új igazgatóság felelősségének kérdését már ebben az időben szándékosan összekeverték.** Erre a polgármesterhez 1930. november 10-én kelt beadványunkban részletesen rámutattunk és védelmet kértünk. (I. sz. melléklet.)

Ez a választási sajtóhadjárat annyira elmérgesítette a Vásárpénztárral kapcsolatos hangulatot, hogy nemcsak az 1929. évi mérleg elfogadását és veszteségének megtérítését odázta el 1931. június végéig, hanem a székesfőváros polgármestere a vásárpénztári szerződés 39. pontja alapján a Vásárpénztár ügyvitelének megvizsgálását elrendelte és ennek vezetésével **dr. Szmethy Károly** tisztii főügyészt és **Sebő Béla** főszámvevőt bízta meg.

Ez a vizsgálat egyfelől függőben hagyta a veszteség fedezetének elintézését, másfelől megakasztott minden reorganizációs munkát és a Vásárpénztárnak, valamint az új igazgatóság jó hírének is nagyon sokat ártott.

A polgármester a Vásárpénztár 1929. és 1930. évi számadása ügyében

79.396/1931. VIII. sz. előterjesztésével a vizsgálatra vonatkozólag ezt mondja:

„A vizsgálat — az anyag nagy terjedelmére és a vizsgálatához szükséges hosszabb időre való tekintettel — elsősorban az 1929. üzletévre és annak zárószámadásaira, valamint az új vezetőség tevékenységére terjed ki, minthogy a Vásárpénztár jelenlegi vezetősége 1929. évi július 9-én kezdte meg működését.

„A vizsgálatnak ez az első része befejeztetvén, a tiszti főügyész és a főszámvevő részletes jelentésükben arra konkludáltak, hogy a Vásárpénztár jelenlegi vezetőségének ügyvitele tekintetében a felmentvény megadásának akadálya nincsen.

A Vásárpénztár korábbi ügyvitelére nézve a vizsgálat még folyamatban van.”

Ezen vizsgálat alapján az új igazgatóság 1929. és 1930. évi működésére a felmentvényt megkapta.

1931. évi június 3-án, a Vásárpénztár 1929. évi mérlegének közgyűlési tárgyalása során Horovitz Gábor bizottsági tag rámutatott arra, hogy „az az igazgatóság, amely megállapította a hiányt, azóta, amióta a Vásárpénztárnál van — ezt pártkülönbségre való tekintet nélkül mondom — becsületesen vezeti az intézetet és igyekszik mindazt a hiányt pótolni, ami ott volt. Abban a helyzetben vagyunk tehát, hogy . . . ennek az igazgatóságnak kénytelenek vagyunk megadni a felmentvényt, mert ez az igazgatóság igazán nem tehet arról, ami 1924-ben történt.”

Dr. Lázár Ferenc törvényhatósági bizottsági tag felszólalását azzal kezdte, hogy „azok közé tartozom, akik félév óta foglalkoznak ezzel a témával”, majd „a vizsgálat során az a bizottság, amelynek kiküldését elhatározták s amelynek tagjai között éppen Láng Lajos bizottsági tagtársam is szerepelt s jelen volt a vizsgálat megejtésénél, ne méltóztassék azt hinni, hogy az csupán a jelenlegi vezetőségnek gesztioját volt hivatva és kívánta vizsgálni . . .”

„Először azt kellett megállapítani, hogy meghagyható-e a jelenlegi vezetőség kezében ennek a nagy vállalatnak vezetése. Ez volt a legsürgősebb teendő, mert ha arra jöttünk volna rá, hogy nem hagyható a kezében, akkor olyan irányban kellett volna a legsürgősebb intézkedéseket megtenni.”

A székesfőváros polgármestere 1931. június 3-án rámutatott arra, hogy (lásd kékkönyv 29. old.) „fontos közéleti és szociális kérdések indokolják azt, hogy a főváros állást foglaljon a veszteségek kérdésében. A Vásárpénztár nem teljesítheti a maga fontos közfunkcióit akkor, ha ez a szanálás meg nem történik. Az előterjesztés épen azt célozza, méltóztassék a Vásárpénztárt abba a helyzetbe hozni, a veszteség átvállalása útján, hogy a maga nagyfontosságú kötelezettségének eleget tehessen.”

A Vásárpénztár 1931. június 26-án megtartott rendes közgyűlésén, amelyen a székesfővárost Borvendég Ferenc alpolgármester képviselte, elfogadták az intézet 1929 és 1930. évi zárószámadását és az igazgatóság és felügyelőbizottság számára a felmentvény megadatott.

Borvendég alpolgármester a Vásárpénztár veszteségének megtérítésével kapcsolatban a következőket mondotta:

„Ezen áldozat a Vásárpénztár érdekében azért hozatott, mert kialakult az a meggyőződés, hogy a **Vásárpénztár új igazgatósága az intézmény működését a lehetőséghez képest helyes mederbe terelte** és mert tudatában van annak, hogy ez a fontos intézmény kellő tőkével felszerelve a közéletmezés terén nélkülözhetetlen működést fejt ki.”

„**A Vásárpénztár új célkitűzései alkalmasak arra, hogy helyes vezetés mellett a székesfőváros húsellátása keretében nagy közgazdasági feladatokat is megoldjon és a húsiparosok, mezőgazdák és állatkereskedők összeműködését elősegítse.**”

„Remélem, hogy a Vásárpénztár iránt sikerül a régi bizalmat helyreállítani és hogy a gazdasági viszonyok javultával a Vásárpénztár ismét olyan jövedelmekkel fog rendelkezni, hogy ezeket az áldozatul hozott összegeket visszafizetheti.”

Mindez, ami eddig történt, azt bizonyítja, hogy a Vásárpénztár felszámolására a főváros pénzügyi és közéletmezési szakkörei és a főváros vezetősége nem gondolt, ez a lehetőség jövő tervei tekintetében nem merült fel. Ellenkezőleg, minden igyekezet arra irányult, hogy a Vásárpénztár kitűzött céljainak elérése érdekében az intézet vezetősége megkezdett eddigi működését folytassa.

A Vásárpénztár 1929. évi veszteségének megtérítése, amelynek elintézését több beadványunkban, legutóbb 1930. november 10-i beadványunkban sürgettük, végre 1931. június végén megtörtént. Ennek elhúzódaása főleg pártpolitikai okokra vezethető vissza. A hatos bizottság vizsgálatának elhúzódaása, az ezzel kapcsolatban megállapított adatok nagyítása — különösen Láng Lajos bizottsági tag részéről, — a régi igazgatóság ténykedéseiből kifogásolt ügyleteknek az új igazgatóság gesztiojával való szándékos összekeverése, az új igazgatóság tekintélyét, — amely már a pártok képviselőiből alakult, — is ki kezdte.

Mindezekhez a körülményekhez hozzájárult az, hogy a Városházán a Vásárpénztár ügyeinek intézésénél húzódozás volt tapasztalható.

Az új igazgatóság a vállalat kérdései iránt a főváros és a fővárosi pártok részéről bizonyos közömbösséget tapasztalt, vagy legalább is nem érezte a támogatásnak azt a mérvét, amelyet az üzem fontossága igényelhetett.

Ez a körülmény elsősorban a Vásárpénztár tőkeszükségletének kérdésében volt tapasztalható.

Előre kell bocsátanunk, hogy az igazgatóság mindenkor arra törekedett, hogy jövő céljainak megvalósításához az eredetileg megállapított hitelkeretből állandóan nagyobb, fel nem használt összeg álljon rendelkezésére.

A Vásárpénztár 1929. márciusában 20 millió pengőben megállapított hitelkeretét a VI. (pénzügyi) osztály vezetőjének javaslatára már 1929. július 29-én

16 millió pengőre, majd 1930. december 16-án 197.181/VI. sz. polgármesteri rendelettel 14 millióra szállították le, **anélkül, hogy előzetesen az intézet igazgatóságának véleményét kikérték volna.**

1931. június hó 1-én 12 millióra, majd az 1929. évi veszteség, stb. megtérítése után 1931. augusztus 1-től 6.2 millióra szállította le a polgármesteri VI. ügyosztály.

Igazgatóságunk kénytelen volt e minden **bankszerűséggel ellenkező polgármesteri intézkedések ellen óvást emelni, mert válságos időkben a hitelkeretnek ilyen leszállítása mérhetetlen zavart okozhatott volna.** Mert a követelések behajtása nem annyira az igazgatóság ilyen irányú tevékenységétől, mint inkább az adósok fizetőképességétől függött s így csak a vezetőségnek legnagyobbfokú körületekintése és erélye mentette meg az intézetet a fizetési zavaroktól. A hitelkeretnek milliókkal való hirtelen csökkentése ellentétben áll azokkal a szempontokkal, amelyek a Vásárpénztárnak kellő tőkékkel való ellátását hangsúlyozták.

Ebben az időben már nyílt titok gyanánt beszélték pénzügyi és városi körökben, hogy a Községi Takarékpénztár a Vásárpénztár monopóliumának megszerzésére törekszik.

A Vásárpénztár igazgatósága már régebben foglalkozott a Vásárpénztár jövedelmezőségének állandósításával és az ügyvezetés ezirányú javaslatait 1931. június 30-án tartott végrehajtóbizottsági, majd július 4-én igazgatósági ülésen tárgyalta, de az igazgatóság ezek elfogadását szeptemberre halasztotta.

Ezeket a javaslatokat az igazgatóság az üzemek vizsgálatára kiküldött bizottság részére **1931. szeptember 11-én kelt jelentésében** foglalta össze és küldötte meg a polgármesternek. Ez a jelentés világosan foglalja össze egyfelől a bevételek növelésére, másfelől a kiadások csökkentésére vonatkozó javaslatokat. Egyúttal elhárít minden felelősséget az adonyi bérlet okozta veszteségért és rámutat arra, hogy az 1931. évben az abnormálisan nagy áresés következtében mutatkozó bevételecsökkentésért sem az igazgatóságot, sem a vezetőséget szemrehányás nem érheti. (2. sz. melléklet.)

Amikor tehát a Vásárpénztár igazgatósága épen azoknak a javaslatoknak a kiformalásán és azoknak városházi jóváhagyásán és keresztülvitelén fáradozott, mindenesetre meglepetésként hat a „szürke könyvnek“ nevezett polgármesteri előterjesztés 26. oldalán foglalt következő állítás:

„A Vásárpénztár igazgatóságának tagjai közül **dr. Lamotte Károly** tanácsnok és **dr. Reményi Schneller Lajos** vezérigazgató **1931. év második felében** felhívták figyelmemet arra, hogy a Vásárpénztár ügyvitele megítélésük szerint nem megfelelő és hogy ez felfogásuk szerint újabb veszteségeket fog eredményezni.”

Ezzel kapcsolatban két tényt kell megállapítani: **1. hogy Lamotte Károly tanácsnok és Reményi Schneller Lajos vezérigazgató sem a Vásárpénztár vég-**

rehajtó bizottságának, sem igazgatóságának erről a lépésükről bejelentést nem tettek,

2. hogy a székesfőváros polgármestere arról, hogy fentiek szerint a Vásárpénztár ügyvitele nem megfelelő, sem az igazgatóságot, sem az ügyvezetést nem értesítette, sem nem figyelmeztette.

Egyáltalában meg kell állapítanunk, hogy sem a hatos bizottság által, sem a főügyész és főszámvevő által végzett vizsgálat, sem egyéb vizsgálatokkal kapcsolatban a Vásárpénztárhoz a polgármestertől semmiféle hivatalos értesítés nem jött, s így sem az ügyvezetés, sem az igazgatóság a Vásárpénztár ügyvitele ellen támasztott kifogásokról nem értesülhetett, holott a dolog természetére szerint a főváros és a vállalat jól felfogott érdekében erről értesülnie kellett volna.

Bár a fenti két tényből levonható összes következtetések megállapításától tartózkodunk, mégis kénytelenek vagyunk rámutatni arra, hogy a fentnevezett igazgatósági tagoknak elsősorban az lett volna kötelességük, hogy az ügyvitelre vonatkozó észrevételeiket és javaslataikat mindenekelőtt a Vásárpénztár végrehajtóbizottsági és igazgatósági ülésein tegyék meg, hogy így tanácsaikkal is hozzájáruljanak az általuk állítólag kifogásolt ügyvitel helyesebb mederbe való tereléséhez.

Ilyen javaslatokat a fentnevezettek a Vásárpénztár végrehajtóbizottsági és igazgatósági ülésein azonban nem terjesztettek elő.

Valóban különös a polgármesteri jelentésnek az a része: „Ennek folytán — figyelemmel arra is, hogy az ezt követő időben hozzám jutott közlésre a fent említett igazgatósági tagoknak már ismertetett közléseit (t. i., hogy a Vásárpénztár ügyvitele újabb veszteségeket fog eredményezni), mindenben megerősítették, a székesfőváros pénzügyi érdekének megvédése szempontjából sürgős intézkedést tartottam szükségesnek”.

„Ezért utasítást adtam a polgármesteri VI. (pénzügyi) ügyosztály vezetőjének: dr. Lamotte Károly tanácsnoknak arra, hogy a Vásárpénztár megszüntetése és felszámolása tárgyában terjesszen elemi javaslatot.” (26. old.)

Hogy a főváros pénzügyi érdekeinek ez a megvédése az elhatározott felszámolással mennyire sikerült, az ugyancsak a polgármesteri jelentésből (27. old.) tűnik ki:

„4. A Vásárpénztár üzemvitele a felszámolás alatt minden takarékoskodás dacára veszteséges lesz. Ez a veszteség a 1933. üzletévben előreláthatólag 400.000 P-t fog kitenni.”

Lamotte Károly tanácsnok és Reményi Schneller Lajos vezérigazgató fentemlített lépése óta a Vásárpénztár ügyében kettős irányú törekvés volt észlelhető.

A Községi Takarékpénztár törekvése a Vásárpénztár 50 éves monopoliუმának megszerzésére már határozottabb formát öltött. Ennek érdekében azt állították, hogy a Vásárpénztár ügyvitele nem megfelelő és további veszteségek várhatók.

Ezzel szemben az igazgatóság a Vásárpénztár nagy fontosságától áthatva, az ügyek teljes ismeretében és a székesfőváros érdekeinek megóvása szempontjából, a Vásárpénztár további fennmaradása mellett, és jövedelmezőségének biztosítása érdekében fáradozott.

A fenti törekvés jelentkezését igazolja a polgármesteri jelentés (szürkekönyv 26. old.): „Ezt a bejelentést tudomásul vettem azzal, hogy a szükséges intézkedéseket — figyelemmel arra, hogy azokhoz szükséges tárgyi adatokat a Vásárpénztárnak az 1931. üzletévre vonatkozó mérlege fogja szolgáltatni — a Vásárpénztár 1931. üzletévi mérlegének bemutatása után fogom megtenni.”

A Vásárpénztár megszüntetésének, illetőleg felszámoltatásának terve nyíltan és határozott alakban tulajdonképpen csak 1931. év őszén, az 1932. évi fővárosi költségvetés tárgyalása alkalmával jelentkezett, amikor is a törvényhatósági bizottság közgyűlése, két ott elhangzott indítvány elfogadásával felkérte a székesfőváros polgármesterét, hogy „a Vásárpénztár felszámolása, a Vásárpénztár három üzletágának: a hizlalás, a bizományi és vásárcsarnoki üzlet sürgős beszüntetése, a monopólisztikus üzemnek a Községi Takarékpénztárhoz való átutalása és a haszonbérlet mielőbbi likvidálása ügyében „lehetőleg“ sürgősen tegyen előterjesztést.

Ezt megelőzőleg ugyancsak 1931. év őszén a takarékosági bizottság is felvetette már a felszámoltatás tervét, ami ellen ennek a bizottságnak azonnal adott részletes tájékoztató jelentésünkben kellő megokolással már észrevételeinket megtettük.

Ugyanekkor 1931 október 20-án a székesfőváros polgármesteréhez intézett felterjesztésünkben felsoroltuk azokat az okokat, amelyek a felszámoltatás ellen szólnak, rámutattunk arra is, hogy a felszámoltatás időpontjának megválasztása gazdasági szempontból sem szerencsés.

Rámutattunk azokra a milliókat kitevő károkra, amelyek a mai válságos időkben lebonyolítandó felszámolásból a különböző budapesti és vidéki ingatlanok kényszerű, esetleg árverés útján való értékesítéséből, az adonyi bérgazdaság kényszerátruházásából, a künnlevőségek erőszakos behajtásából, valamint a nagyszámú alkalmazott elbocsátásából és nyugdíjszerű ellátásából **az intézetre és közvetve a Székesfővárosra hárulhatnak.**

Eppen ezért már ekkor teljes határozottsággal kijelentettük, hogy igazgatóságunk ezekért a bekövetkező károkért mindennemű felelősséget előre is elhárít magától.

Az 1932. évi január 19-én 272/1932. V. P. sz. alatt a 213.272/1931. VIII. polgm. sz. utasításra a székesfőváros polgármesteréhez intézett jelentésünkben még részletesebben, 17 pontba foglalva sorakoztattuk fel érveinket a felszámoltatás ellen.

Ez alkalommal is hangsúlyozzuk, hogy „a Vásárpénztár igazgatósága a legnagyobb készséggel aláveti magát a székesfőváros illetékes tényezői bármely irányú döntésének, de miután hivatalosan felszólítottunk észrevételeink

bejelentésére, ennek az utasításnak kötelességszerűen a legjobb tudásunk és meggyőződésünk szerint tárgyilagosan igyekeztünk megfelelni."

Felvetettük nyíltan a kérdést, hogy szükséges és megokolt-e a felszámolás, milyen célt kíván szolgálni, megéri-e ez a cél a felszámolás következtében előállható veszteségeket és károkat; a megvont monopóliumnak más fővárosi intézményre való átruházása a mainál kedvezőbb erkölcsi és anyagi eredményt biztosíthat-e?

Hangsúlyoztuk, hogy az új igazgatóság, amennyire ez a súlyos gazdasági viszonyok között egyáltalán lehetséges volt, a további veszteségeket szigorú gondossággal részben megakadályozta, részben pedig csökkentette.

Rámutattunk arra is, hogy bármilyen intézet, vagy új szervezet veszi át a Vásárpénztárt — hasonló súlyos gazdasági viszonyok mellett, miután ezt a gazdasági helyzetet megváltoztatni nem képes, hacsak az illetékes tényezők jövedelmezőségének fokozását nem biztosítják, ennek az új szervezetnek is hasonló nehézségekkel kell megküzdenie és így kedvezőbb eredményt felmutatni nem lesz képes.

Rámutattunk arra is, hogy a Vásárpénztár, illetőleg a főváros a felszámolás révén egyáltalán nem mentesülhet a terhes kötelezettségektől, a Vásárpénztár ügyleteinek lebonyolítását sem könnyíti meg a felszámolás, ellenkezőleg, csak megnehezíti. A felszámolással az intézet és ezzel a főváros anyagilag semmiesetre sem kerülhet kedvezőbb, csak rosszabb helyzetbe, mert ha a felszámolás végrehajtását a mai általános gazdasági válságban azonnal megkezdik, ebben az esetben az intézetet, és közvetve a fővárost milliókra menő károsodás érheti.

Ha pedig évekig várnak az ingatlanok értékesítésével, a követelések behajtásával s a mezőgazdasági bérlet sem volna átruházható, vagy megszüntethető, akkor minden egyes terhes funkciót a felszámolás alatt is éveken át kell végeznie az intézetnek a felszámoltatás mellett is.

Hangsúlyoztuk, hogy a Vásárpénztár a főváros közéletének és a Budapestre koncentrálandó állatforgalomnak a lebonyolításában nélkülözhetetlennek bizonyult és ezzel a főváros költséges vásári és vágóhídi berendezéseinek jövedelmezőbb kihasználását teszi lehetővé; éppen ezért a Vásárpénztár intézményének megszüntetése, vagy legalább is tisztán monopóliumszerű szerepére való korlátozása nagy zavarokat és károkat idézne elő a 34 éven át kialakult vágóállatforgalomban és ezzel az ezrekre menő kereskedőknek, exportőröknek és kisiparosoknak a berendezkedésében is.

A Vásárpénztár részvénytársaság a budapesti, de ezen felül az országos állatforgalomban az állat- és állati termékek, a hús, a zsír és szalonna exportja érdekében nyújtott hitelezései révén, amire a szerződése is kötelezi, olyan fontos tényezője a magyar gazdasági életnek, amelyet a tárgyilagosan ítélkező le nem kicsinyelhet.

Ha az intézetnek, főleg a gazdasági viszonyoknak soha nem sejtett leomlásából kifolyólag — nagyobb veszteségei támadtak, ez a körülmény nem lehet ok arra, hogy a Vásárpénztár intézményét elejtsék, vagy olyan megítélésben részesítsék, mint ahogy sokszor teljesen felületesen gondolkodó és nem tájékozott egyének, vagy sajtóorgánumok teszik.

A Vásárpénztár ügyköreinek tisztán a takarékpénztárnál szokásos hitelekre való korlátozása alapján rendítené meg az állathizlaltatást, az állatkereskedelmet, a vásári forgalmat és a kisiparosokat is.

A Vásárpénztár működése — monopólisztikus üzletkörén kívül — éppen fentiek miatt önálló keretet és teljes mozgási szabadságot kíván mind a főváros élmezőnye, mind pedig a gazdák, kereskedők és kisiparosok érdekében.

De ha a Vásárpénztár működése a Községi Takarékpénztár keretébe be is szorítható, a legnagyobb gazdasági válságok közepette az évtizedeken át megszokott és bevált berendezéseket megbontani, vagy megzavarni, közgazdaságilag nem megokolt.

Hangsúlyoztuk, hogy véleményünk szerint a jelenlegi viszonyok között — hacsak az általunk ismételve javasolt intézkedések végre nem hajtatnak — a Községi Takarékpénztárra sem lehet előnyös a beolvasztás, vagy a monopóliumnak az ő részére való átadása.

A Községi Takarékpénztár alapszabályai és üzletszabályzata szerint nem adhat más hitelt, mint bankszerűen fedezettet, a vásári forgalom zavartalan-sága azonban megköveteli, hogy a Vásárpénztár — szerződése értelmében a takarékpénztáraknál szokásos mértéken túl személyi hiteleket is és különféle előlegeket — sokszor bankszerű fedezet nélkül is engedélyezzen, ami természetesen nagyobb kockázattal is jár.

Ha tehát az új szerv is meg akar felelni szerződéses kötelezettségeinek, kisebb kockázattal ez sem működhet.

De a Vásárpénztár felszámoltatása takarékosági szempontból sem megokolt, mert a felszámoló cég új üzleteket nem köthet, viszont a vásárok vásárpénztári intézmény nélkül egy napig sem maradhatnak — tehát vele párhuzamosan egy másik szervnek kell a vásári forgalmat és a hitelműveleteket lebonyolítani, ami az adminisztratív költséget csak fokozza.

Ismételten rámutattunk, hogy a felszámolásnak a jelenlegi rossz gazdasági viszonyok között való végrehajtása a követelések behajtásának, az erősen megcsökkent fizetőképesség idején való erőszakolása nemcsak a kisiparosokat és egyéb üzletfeleket tenné tönkre, hanem a követelések nagy részét képtessé, vagy behajthatatlanná tenné, amiből a fővárosra ismét nagy veszteségek származhatnak.

Ezeket a veszteségeket igen nagy összegekkel tetéznék meg a felszámolás következtében elbocsátandó alkalmazottak felmondási, végkielégítési és nyugdíjigényei, illetőleg a vállalat nyugdíjpénztári díjtartalékának kiegészí-

tése, az adonyi bérlet átruházása vagy megszüntetése, a Vásárpénztár saját ingatlanai és jelzálogilag részére lekötött cca 4 millió értékű ingatlanok kényszerű értékesítése.

Eppen ezért igazgatóságunk teljes határozottsággal kijelentette, hogy ezekért a bekövetkező károkért mindennemű felelősséget előre is elhárít magától, annál is inkább, mert véleménye szerint a felszámoltatás nem multhatatlanul szükséges.

Ugyanebben a felterjesztésünkben újból rámutattunk a Vásárpénztár kedvezőtlen anyagi helyzetére, újból felsoroltuk azokat a javaslatainkat, amelyekkel a Vásárpénztár bevételeinek — az állatárak nagymérvű esése miatt — bekövetkezett csökkenése ellensúlyozására bizonyos hatósági intézkedéseket sürgettünk.

Hangsúlyoztuk ismételve, hogy amit az intézet igazgatósága és vezetősége a Vásárpénztár anyagi helyzetének javítása érdekében saját hatáskörében megtehetett, már megtette, de mindez nem elég arra, hogy a Vásárpénztár részvénytársaság bevételeit és kiadásait kellő egyensúlyba hozzuk.

Ezért újból teljes határozottsággal kijelentettük, hogy amennyiben ismételve tett előterjesztéseink a főváros részéről komoly megfontolás és mielőbbi tárgyalás után rövid időn belül megértő és kedvező döntésre nem találnak, a Vásárpénztárt érhető veszteségekért semmiféle, sem erkölcsi, sem anyagi felelősséget nem vállalhatunk.

Újból hangsúlyoztuk, hogy a Vásárpénztár részvénytársaság bevételei és így jövedelmezősége nagyarányú csökkenésének oka kizárólag az, hogy a Vásárpénztár különben is alacsony díjai ezrelékes alapon lévén megállapítva, a vásári forgalom, de különösen a vágóállatárak nagymérvű (125 millióról 62 millióra) csökkenése miatt oly csekély összegre zsugorodtak, hogy az intézet önköltségét sem fedezik.

Arra a másik fontos körülményre is utaltunk, hogy az adonyi bérletet az új vezetőség örökségképen kapta, azt kénytelen volt átvenni, tehát azért semmi felelősség sem terhelheti, valamint a mezőgazdaság katasztrófális helyzete miatt előállt veszteségekért sem.

Végül kértük a régi ügyvezetőség miatt folyó vizsgálat befejezését, valamint a Vásárpénztár jövő sorsa, illetőleg a Vásárpénztár intézménye és jövő szervezete fölött való mielőbbi döntést, mert a régóta húzódó bizonytalanság is kedvezőtlenül befolyásolja az intézet tekintélyét, hitelképességét és működését.

Az 1932. március 24-i memorandumban pedig a legnagyobb gondossággal mutattunk rá a szükséges intézkedésekre, amelyek fogantatásával biztosítani lehet, sőt kell a Vásárpénztár további közcélú rendeltetését.

Ebben a memorandumban, amelyet a székesfőváros polgármesteréhez intéztünk és melyet a törvényhatósági tanács és törvényhatósági bizottság

összes tagjainak megküldöttünk, részletesen ismertettük a Vásárpénztár anyagi helyzetét és azokat az előzményeket, intézkedéseket és gazdasági okokat, amelyek ezt előidézték, számszerűen is kimutatva, hogy mindez mennyiben és milyen anyagi kárt okozott a Vásárpénztárnak.

Megjegyezzük, hogy ez a memorandum már csak összefoglalása és ismétlése volt mindazoknak a jelentéseknek és javaslatoknak, amelyekben már az 1925., de főleg 1928. év óta számtalanszor felhívtuk az illetékes tényezők figyelmét a Vásárpénztár mindinkább romló anyagi helyzetére, azokra a módokra és intézkedésekre, amelyekkel a további jövedelemcsökkenések és veszteségek ellensúlyozhatók, vagy elkerülhetők volnának. (L. 3. sz. melléklet.)

Mindezt a legteljesebb őszinteséggel és a legnagyobb körültekintéssel és gondossággal tettük meg, de sajnos, ezek a jelentéseink és javaslataink kellő megértésre nem találtak, mert az illetékes tényezők részéről érdemleges intézkedés semmilyen irányban nem történt.

Ennek oka talán részben már az a lappangó, de mindinkább előtérbe nyomuló terv volt, hogy a Vásárpénztár intézménye a régi szervezetében megszűnjék.

Ebben az emlékiratunkban többféle alternatív javaslatot tettünk a Vásárpénztár bevételeinek fokozására, részben új üzletágak engedélyezése, részben bizonyos korlátozó és hátrányos intézkedések megszüntetése, részben pedig a Vásárpénztár által a főváros javára teljesített állandó terhes szolgáltatások némi anyagi kárpótlása iránt.

Az új üzletágakként ajánlottuk a húsvásárpénztár létesítését, a kötelező vágóállatbiztosítást, a nyersbőr-közzraktárnak és nyersbőr-aukciónak létesítését. Javasoltuk a vásárok célszerűbb beosztását, a sokféle díjtétel összevonását, egyesítését, a működési engedelmi díj megszüntetését, a vágóállatoknak a vásárok megkerülésével közvetlenül a vágóhidra való szállításának legalább korlátozását, a bizományi díjra vonatkozó megszorítások némi enyhítését, a forgalmi adó alól való mentesítést, a főváros és az államkincstár részére szedett különféle adók csekély kezelési jutalékának méltányos felemelését, a főváros részére az alapszerződésben nem biztosított és a vásárokon kívül szedett sokféle apró tételű díjnak kezeléséért jutalék engedélyezését, stb.

Ha a javasolt intézkedéseknek csak egy kis része is megvalósulhatott volna, a Vásárpénztár bevételei a legtöbb esetben az érdekelt iparosok, kereskedők és gazdák külön megterhelése nélkül is lényegesen fokozhatók lettek volna és így a nagy gazdasági válság miatt bekövetkezett konjunkturális veszteségek nagyrészen ellensúlyoztattak volna.

A Vásárpénztár igazgatósága 1932. január 19-i előterjesztésében a polgármestertől kéri: „a Vásárpénztár jövő sorsa, illetőleg a Vásárpénztár intézménye és jövő szervezete felett való mielőbbi döntést, mert a régen húzódó mai bizonytalanság is kedvezőtlenül befolyásolja az intézet tekintélyét, hitelképességét és működését is”.

1932. február 26-án az intézet végrehajtóbizottsága a székesfőváros polgármesterének szóbelileg is előterjesztette az intézet különböző javaslatait, **amelyekre nézve azonban sem a polgármester, sem a csoportvezető alpolgármester részéről döntés nem történt.**

1932 eleje óta tárgyalások folytak Adony átadása ügyében három irányban is — és ezek május végéig húzódtak, — ami az 1931. évi mérleg megjelenésére is kihatott. Minthogy az adonyi bérgazdaság 1931. évi üzletéve 760 ezer pengő veszteséggel végződött (bár nagyobbik része konjunkturális veszteség volt), ennek a veszteségnek nyilvánosságra hozatala koránt sem volt alkalmas a birtok átvételére való kedvet fokozni. Minthogy pedig Adony átadása a Vásárpénztár szanálásának sarkalatos előfeltétele volt, — épen a Vásárpénztár és a főváros érdekében állott ennek a nagy veszteségnek titokban tartása, mert különben a bérletet átvenni szándékozók a veszteség ismeretében még súlyosabb feltételeket szabtak volna.

Az Adony átadására vonatkozó tárgyalások **az akkor még súlyosnak talált feltételek miatt megszakadtak.**

Épen azért sajnálattal látjuk a polgármester jelentésének azt a megállapítást, hogy az 1931. évi vásárpénztári mérleg előterjesztésével kapcsolatosan a Vásárpénztár az 1932. évi február 15-én kelt 26.805/452. VIII. sz. polgármesteri rendeletnek nem tett eleget.

A polgármesteri jelentés szövegezésénél teljesen figyelmen kívül maradt az a körülmény, hogy az 1932. február 26-i polgármesteri tisztelgésnél az adonyi tárgyalások ismertetése során az adonyi veszteség miatt a mérleg megjelenésének egyelőre való elhalasztása is bejelentetett, amit a főváros minden illetékes tényezője épen az adonyi bérlet átadásának előmozdítása érdekében helyeselt.

Ezt igazolja az a körülmény is, hogy a székesfőváros polgármesterétől 1932. február 15-e után a mérleg előterjesztésére vonatkozólag sürgető rendelet a Vásárpénztárhoz már nem érkezett.

A fentebb ismertetett előzmények után joggal remélhettük, hogy a székesfőváros illetékes tényezői megfontolás tárgyává fogják tenni ismételt előterjesztéseinket és nem fognak a Vásárpénztár felszámolása mellett dönteni.

Ezzel szemben a törvényhatósági bizottság mégis a felszámolást tartotta célravezetőbbnek és azt 1932. június hó 24-én tartott közgyűlésén elhatározta, mert az volt a hivatalos felfogás — mint az a közgyűlési jegyzőkönyvből megállapítható, — hogy a felszámolás során felmerülő veszteségek miatt aggodalomra nincsen ok.

Hogy a felszámolásból származó veszteségekre és hátrányokra vonatkozó aggályaink és figyelmeztetéseink mennyire voltak megokoltak, azt a közvélemény megítélésére bízunk.

XIX.

A Vásárpénztárra felügyelő tanácsi bizottság.

A Vásárpénztárra felügyelő bizottság működését a polgármesteri jelentés (kékkönyv) részletesen ismerteti.

A vizsgálóbizottsági jelentés **Karch Kristófnak** egy 1928. évben készült jelentéstervezetéből idézi (16. oldal), „hogy a Vásárpénztár szabályszerűen visszatérő jövedelmei nyugodt, kockázatmentes tevékenységet tesznek lehetővé”. Ezzel az idézettel egyrészt azt óhajtja bizonyítani, mintha **Karch Kristóf** egyáltalában nem tudta volna meglátni a Vásárpénztár hiányait, viszont a szabályszerűen visszatérő jövedelmek hangoztatásával mindenáron azt akarta kidomborítani, hogy a Vásárpénztár kockázatmentes vállalkozás. A bizottság ezzel szemben kiemeli, hogy **Hegedüs József dr.** ezt a tervezetet nem akceptálta. Ebben pedig az a burkolt gyanúsítás foglaltatik, mintha **Karch Kristóf** a Vásárpénztár veszteségeit el akarta volna leplezni.

A vizsgálóbizottságnak figyelmét elkerülte az a körülmény, hogy a polgármesteri kékkönyv 10. oldalán foglaltak szerint **Hegedüs** többek közt rámutatott arra, „hogy a Vásárpénztár működésére felügyelő bizottság komoly, becsületos munkát végzett s igazán lelkiismeretesen mérlegelte azokat a körülményeket, amelyek egy ilyen intézet vizsgálatánál és bírálatánál irányt szabnak...”

Hogy **Karch Kristóf** az ő tervezetében, amelyet különben lényegében a végleges jelentés teljes egészében magában foglal, miért nem óhajtotta a veszteségeket **Hegedüs** kívánsága szerint részletezni, az ugyancsak a kékkönyv 11. oldalán foglaltakból tűnik ki. **Karch Kristóf** ugyanis ezeket mondotta: „Mert én a magam részéről épen felelősségem teljes tudatában nem tudtam az én lelkiismeretemmel összeegyeztetni, hogy én a Vásárpénztárnak üzleti veszteségeit — már most tekintet nélkül arra, hogy ezek gondatlanságból, vagy akár milyen okból történtek — számszerint és névszerint beledobjam, mert nekem nincsen semmiféle biztosítékom abban a tekintetben, hogy ezek az adatok teljesen bizalmasan és diszkréten fognak kezeltetni és ezek semmiféle akár jó, akár rosszindulatú felhasználásban nem fognak részesülni.” Ezután utal még arra is, milyen megrohanás származnék abból, ha a Hitelbank, vagy más nagy-

bank közgyűlésén annak műveleteiből származó veszteségeket részletesen feltárnák, megvitatnák.

A polgármesteri kékkönyv 35. oldalán azt mondja a felügyelőbizottságra vonatkozóan: „Nevezettek személyét, megbízhatóságát és szaktudását a törvényhatóság is olyan biztosítéknak látta, amely a Vásárpénztár működésének helyes irányokba való terelésére megfelelő és elegendő.”

A polgármesteri ezen elismeréssel szemben mindenekelőtt hangsúlyozni kell, hogy a Vásárpénztár működésére felügyelő bizottság a Vásárpénztár ügyvezetésére — Vértés Emil törvényhatósági bizottsági tag szerint is — semmi ingerenciát sem gyakorolhat, tehát sem a hitelek engedélyezésére, sem az intézet egyéb műveleteire, sem annak mérlegkészítésére irányító befolyása nem volt. A helyes irányba való terelésre részünkről legfeljebb annyi lehetőség volt, hogy a tekintetes Tanácsnak jelentéseinkben a Vásárpénztár helyzetét mindenkor világosan feltártuk és javaslatokat is tehattünk anélkül, hogy azok végrehajtásáról közvetlenül gondoskodhattunk volna.

A végrehajtás a polgármester és a Tanács kezében volt, ennél fogva a Vásárpénztár működésének helyes irányba való terelése csak a polgármester és a Tanács elhatározása és intézkedése révén történhetett. Így kénytelenek vagyunk a polgármester részéről velünk szemben megnyilvánult bizalom kapcsán működésünkhöz fűzött reményeit — minthogy közvetlen intézkedési jogunk nem volt — kellő értékére leszállítani. A Vásárpénztárnál bármilyen helytelen irányú üzletmenetelért a felelősséget nem vállalhatjuk, de nem is engedhetjük azt a fentieknél fogva magunkra áthárítani.

XX.

A felszámolóbizottság 1932. évi vagyonkimutatása.

A felszámolóbizottság 1932. december 31-én vagyonstátust készített, amely a „vöröskönyv” H. melléklete szerint 5,839.523.17 P veszteséggel zárult.

Elvileg a felszámolóbizottság vagyonkimutatása csak annyiban és akkor érdekel bennünket, ha ebből a szerintünk túlzottan alkalmazott leírások alapján az új igazgatóság gazdálkodására valamilyen hátrányos következtetést akar vonni.

A „vöröskönyv” 23. oldalán a felszámolóbizottság azt mondja: „ennek az lett a következménye, hogy az egyébként a kereskedelmi törvényről szóló 1875. XXXVIII. 199. §-nak megfelelő évi mérlegek a közgyűlés által való megállapítás időpontjából nézve már rejtett veszteséget tartalmaztak.”

Alig akarunk akkora naivitást feltételezni a felszámolóbizottságról, hogy valamely mérlegről azt higgye, hogy az a közgyűlés idején való vagyoni állapotot mutassa. Jól tudhatja, hogy a mérleg csak elkészítésének időpontjában adhat helyes képet a vagyoni helyzetről.

De ez a vagyoni helyzet, még ha akármilyen rövid időn belül tartják is meg a közgyűlést, a közgyűlés idején sohasem lehet azonos azzal a vagyoni állapottal, amely a mérlegkészítés időpontjában fennállott.

Ennélfogva teljesen érthetetlen a „már rejtett veszteségre” való utalás. Ha ebben netalán az a gyanúsítás foglaltatnék, hogy azért kellett a felszámolóbizottságnak 1932. évi vagyonkimutatásában nagy összegeket leírni, mert az 1931. évi mérlegben a már megállapítható veszteségeket az új igazgatóság nem írta le, akkor ezt a gyanúsítást, mint a valóságnak meg nem felelőt, a leg-határozottabban vissza kell utasítanunk.

A felszámolóbizottság vagyonkimutatásának részletes bírálatába itt nem óhajtok bocsátkozni, de utalnunk kell azokra a szempontokra, amelyek a felszámolóbizottságot a szerintünk túlzott leírásokra késztették. (Lásd a Vásárpénztár vesztesége V. fejezet.

A felszámolóbizottság a Vásárpénztárnak az 1932. üzletévi — az adonyi

bérgazdaságnak 1932. üzletvi veszteségeit is magában foglaló — veszteségét 6,014.686 P 17 fillért a következőképpen részletezte:

1. az 1929 július hó 1. napja előtt keletkezett ügyletekből eredő veszteség	P	2,082.477.09
2. az 1929 július hó 1. napja után keletkezett ügyletekből eredő veszteség	P	729.728.21
3. a Vásárpénztár tulajdonát képező ingatlanok, értékpápi- rok és berendezés értékéből történt leírás folytán előálló veszteség	P	938.443.33
4. a Vásárpénztár üzeméből eredő veszteség	P	462.044.45
5. az adonyi bérgazdaság élő és holt leltárából történt leírás folytán előálló vesztesége	P	862.345.28
6. az adonyi bérgazdaság üzeméből eredő vesztesége ...	P	939.647.81
	P	6,014.686.17
Ezenfelül a nyugdíjalap járuléktartalékának teljes kiegészítésére további veszteség	P	1,700.000.—
	P	7,714.686.17

Minthogy e részletezésből kitűnik, hogy az új igazgatóság idejéből nagy összegű leírásokat mutatnak ki, ennél fogva, hogy ezeknek a mi szempontunkból való helyességét megállapíthassuk, kértük, hogy a felszámolóbizottság vagy onkimutatásának mellékleteit megtekinthessük, amit a felszámolóbizottság megtagadott. Ennek igazolására szolgáljon a következő levélváltás:

Karch Kristóf levele **dr. Reményi Schneller** vezérigazgató úrhoz:

1933 december 13.

„Igen tisztelt Barátom!

Tisztelettel értesítelek, hogy megbeszélésünk értelmében a felszámolóbizottságtól az 1932 december 31-i vásárpénzári stáus mellékleteinek megtekintését kértem. Ezt annál inkább is jogosnak tartom, minthogy Te magad is természetesnek találtad, hogy én ezekbe beletekintsek.

A felszámolóbizottság jelentése (vöröskönyv), amely a Községi Takarékhoz van intézve, ma már nem intern irat, hanem kinyomtatva közkézen forog. Ennél fogva rendkívüli módon meglepett, hogy a felszámolóbizottság elnöke ezeknek a mellékleteknek megtekintését nem engedélyezte.

Minthogy a vizsgálóbizottság jelentése állandóan hivatkozik a vöröskönyv megállapításaira, és így ez a vizsgálati anyaghoz hozzátartozik, annak adataival komolyan, esetleg cáfolólag, nem foglalkozhatom, ha azokat részleteiben nem ismerem.

Ugyancsak ma délelőtt megtagadták a „hamis váltók“-ra vonatkozó jegyzőkönyv megtekintését is.

Kérlek, légy szíves odahatni, hogy a felszámolással kapcsolatos iratok még e héten rendelkezésemre, illetőleg az összes érdekelt urak rendelkezésére álljanak.

Fogadd nagyrabecsülésem nyilvánítását és vagyok, készséges tisztelőd

Karch s. k."

Dr. Reményi Schneller levele Karch Kristófhoz:

„Budapest, 1933 december 16.

Méltóságos Uram!

Folyó hó 13-án kelt nagybecsű soraidra végtelen sajnálattal vagyok kénytelen értesíteni arról, hogy a felszámolók az általuk készített vagyonkimutatás mellékleteinek Részedről való megtekintését nem találják megengedhetőnek. Tegnap ülésekön foglalkoztak a kérdéssel. A felszámolók nézete szerint az úgynevezett öröskönyvet a Polgármester úr már rendelkezésre bocsátotta és egyébként is a Polgármester úrnak az iratok megtekintésére vonatkozó rendeletét a felszámolók úgy értelmezték, hogy azok csak a közös okmányokra vonatkoznak. A felszámolók által készített 1932. évi vagyonstátus különben is még csak tervezet jellegű. A hitelegyleti váltók ügyére vonatkozó jegyzőkönyv tekintetében pedig az az álláspontjuk a felszámolóknak, hogy az a bizonyos **Krizsán**-féle jegyzőkönyv a tanácsi vizsgálóbizottság részére készült és így azt, mint szintén nem közös okmányt, nem áll módjukban rendelkezésemre bocsátani.

Végtelenül sajnálom, hogy nem szolgálhatok kedvező válasszal, de mint a fentiekben látni méltóztatol, ez rajtam kívül álló okokból lehetetlen.

Öszinte nagyrabecsülésem és kiváló tiszteletem kifejezésével, maradok készséges híved

Dr. Reményi Schneller Lajos s. k.

Ily módon, minthogy a részletekbe való betekintést a felszámolóbizottság megtagadta, hiányzik a kellő alap ahhoz, hogy a fenti leírások megokolásával valamint az ezzel kapcsolatban üzletvezetőségünkre vonatkozó esetleges bíráló megjegyzésekkel érdemben foglalkozzunk.

Ennélfogva fenn kell tartanunk azt a jogunkat, hogy a felszámolók által készített öröskönyvre, valamint a szürkekönyvre, amelyek szintén a mi előzetes meghallgatásunk nélkül láttak napvilágot, később még visszatérhessünk.

XXI.

Összefoglalás.

Az előadottakban válaszoltunk a tanácsi vizsgálóbizottság jelentésében foglalt állításokra. Tartózkodtunk mindattól, ami válasziratunk tárgyilagosságát csökkentené. Pontosan és okmányok alapján foglalkoztunk a vizsgálóbizottság minden állításával és vádjával, ha mégis volnának jelentéktelen eltérések időben vagy számszerűség tekintetében, akkor ennek csak az lehetne az oka, hogy minden adatot a könyvekből, iratokból, stb. összeegyeztetni az anyag nagysága miatt nem állott módunkban. Az összeegyeztetés munkáját nagyban megnehezítette az a körülmény, hogy a könyvek, iratok, stb. részben a Városházán vagy a Vásárpénztárnál voltak fellelhetők és ennek következtében nem álltak abban a pillanatban rendelkezésünkre, amikor rájuk épen szükségünk lett volna.

Összefoglalva válasziratunk lényegét, a következőket szögezzük le:

1. Mindenekelőtt határozottan kijelentjük, hogy a vizsgálóbizottság jelentése nem tárgyilagos és minthogy az meghallgatásunk nélkül készült, teljesen egyoldalú. Tele van hibákkal és súlyos tévedésekkel, ennél fogva a bizottságnak ránk vonatkozó megállapításait el nem fogadhatjuk és azokat visszautasítjuk. **Annál is inkább tesszük ezt, mert a vizsgálóbizottság az 1925-től 1932-ig terjedő időszakot mindig együttesen teszi kritika tárgyává, holott ezen idő alatt három, felelősség szempontjából egymástól független vezetőséget — két igazgatóságot és a felszámolóbizottságot — kellett volna külön-külön megbírálnia.**

A törvényhatósági tanács a vizsgálóbizottság jelentése alapján 1933 október 12-én hozott határozatát — minthogy ez az 1930:XVIII. tc. 46. §. 2. bekezdésével ellenkezik — **törvényesnek nem ismerhetjük el** és, miután ellene a Belügyminiszter Ur Önagyméltóságához fellebbezéssel, illetőleg panasszal fordultunk, **ez a tanácsi határozat még nem jogerős és tulajdonképen nem is hajtatható végre.**

2. A vizsgálóbizottság minden alap nélkül és helytelenül duzzasztotta

fel a Vásárpénztár veszteségét és jogtalanul tévesztette meg a közvéleményt ezzel az óriási számmal. A polgármester hivatalos adatai szerint ugyanis a veszteség 5,700.000 P, amelyikből azonban még levonandó a Vásárpénztár hízalási akciójának a nyeresége, amelyet a főváros kapott meg úgy, hogy a veszteség tulajdonképpen 3,400.000 pengőt tesz ki.

A Vásárpénztár hivatalos évi jelentései alapján megállapítottuk, hogy a vizsgálóbizottság nem volt tárgyilagos, mikor a veszteségek elemezésénél nem vette figyelembe azoknak az eredetét, **mert tulajdonképpen hivatalból kellett volna megállapítani azt, hogy az igazgatóságunk idejében keletkezett veszteségek majdnem kizárólag konjunkturális eredetűek.** Ha a vizsgálóbizottságnak a Vásárpénztárral szemben alkalmazott módszere szerint állapíttatnának meg minden cégnél a veszteségek, akkor a pénzügyi intézetek és iparvállalatok legnagyobb része azonnal csődbe mehetne.

3. A vizsgálóbizottságnak a régi és új igazgatóság gesztiójára vonatkozó összehasonlító bírálata minden alapot nélkülöz. Mi a régi igazgatóság működésére semmi kritikát nem mondtunk, ellenben kényszerülünk kijelenteni, hogy a velünk szemben gyakorolt kritika teljesen jogtalan és a jelentés állításait egyszerű ráfogásoknak minősítjük. Mikor hivatalba léptünk, rögtön szigorítottuk a hitelek megszavazását és elrendeltük a kintlevő követelések gyorsabb behajtását. Ily módon elértük azt, hogy a Vásárpénztár kintlevőségei több, mint a felére csökkentek. Kérjük, melyik pénzügyi intézet érte el azt, hogy a mezőgazdaság körében fennálló követeléseit ugyanebben az időben ennyire csökkenthette volna?

4. A Vizsgálóbizottságnak az 1928. évi mérleggel kapcsolatos és ránk vonatkozó észrevételeit határozottan visszautasítjuk. Ezt a mérleget az akkori igazgatóság és felügyelőbizottság javaslata alapján — a Vásárpénztár összes üzletviszonyainak, a Pénzügyi Központ észrevételeinek és a fővárosi bizottsági tagok politikai és egyéb álláspontjainak ismeretében beható tárgyalások után, a székesfőváros pénzügyi és gazdasági érdekeinek figyelembe vételével — a pénzügyi bizottság, a tanács és az autonómia illetékes szervei állapították meg.

5. A vizsgálóbizottságnak a mi igazgatóságunk ideje alatt készült 1929—1930—1931. évi mérlegeire vonatkozó kifogásai nem felelnek meg a valóságnak és azokat visszautasítjuk. Mi a mérlegeket a kereskedelmi törvény rendelkezéseinek megfelelően a leg gondosabban előkészítettük és **azokat a főváros számvevősége és a fővárosi számszék ellenőrizte és helyesnek találta.**

6. A vizsgálóbizottságnak a Kardos-ügyből kifolyó az az általánosítása, hogy mi az igazgatóságnak vagy az egyes igazgatósági tagoknak nem adtunk volna megfelelő felvilágosításokat a vállalat egyes ügyeiről, nem felel meg a valóságnak. Ha pedig az igazgatóság tagjai közül valaki ma úgy érezné, hogy a Vásárpénztár egyes ügyeit nem ismeri eléggé, akkor annak az oka nem abban rejlik, **hogy mi nem adtunk felvilágosítást, hanem abban, hogy — és ezt ha-**

tározottan állítjuk — megbízatásának tartama alatt a Vásárpénztár ügyei iránt **nem tanúsított kellő érdeklődést.**

7. A vizsgálóbizottságnak a hamis váltókra vonatkozó, hangulatkeltő és velünk szemben kiélezett állításai nem felelnek meg a valóságnak. A mi ellenőrzésünk fedezte fel, hogy hamis váltók kerültek a Húsipari Hitelegyletünkhöz. Mi rendeltük el a hamis váltók kicserélését jó fedezettel bíró új váltókra és mi teremtettünk ebben az ügyben rendet úgy, **hogy a Vásárpénztárt ebből az ügyből kifolyólag semmiféle károsodás nem érte.**

8. A vizsgálóbizottságnak az a kijelentése, hogy az igazgatóság egyes tagjai havi tiszteletdíjakat, illetve költségmegtérítéseket jogtalanul vették fel, nem felel meg a valóságnak és az is tévedés, hogy ezeket az összegeket tantiémnek nevezi a vizsgálóbizottság. A törvényhatósági bizottság 1932. június 22-én tartott közgyűlésén határozatilag kimondotta, hogy **igazgatóságunk tagjai a tiszteletdíjakat jogosan és szabályszerűen vették fel, mert azokat az arra illetékesek állapították meg és kiutalásukat is azok engedélyezték.** Mindenesetre jellemző, hogy ezen határozatra a székesfőváros tényezői 1932. decemberben már nem emlékeztek. A vizsgálóbizottság felületesen folytatta le munkáját, hogy a fentemlített törvényhatósági bizottsági határozatot nem találta meg, ellenben a közvélemény előtt az igazgatóság összes tagjait meghurcolta.

9. A vizsgálóbizottságnak személyes járadóságainkra vonatkozó javaslatai nem állják meg a helyüket. Szerződésünk alapján folyósított három havi előlegünkkel szemben a Vásárpénztár hat havi fizetésünkkel tartozik. Ezen felül pedig még elszámolási viszonyban vagyunk a céggel a fizetésünkéből levont összegek miatt is, amelyeknek levonása ellen óvást emeltünk. A remunerációnk és kereseti adónk kifizetése a Vásárpénztár összes hivatalos szerveinek, a végrehajtóbizottságnak, az igazgatóságnak és a közgyűlésnek jóváhagyásával történt.

Leszögezzük, hogy a fenti összegek kiutalása jogos és szabályszerű volt és ennek megfelelően a vizsgálóbizottságnak az a javaslata, hogy ezen összegeket vissza kell követelni, minden jogi alapot nélkülöz.

10. A vizsgálóbizottságnak a Packard-kocsival foglalkozó hangulatkeltő az a javaslata, hogy a Vásárpénztár igazgatósági tagjai fizessék meg ennek az autónak az árát, teljesen alaptalan. Az elnöknek szerződéses joga volt autóra és a Packard-kocsi megvásárlásához a végrehajtó bizottságon és az igazgatóságon kívül a székesfőváros illetékes tényezői is hozzájárultak.

11. A vizsgálóbizottság negyven konkrét esetben foglalkozik a Vásárpénztár ügyeivel. Ezekben a hitelezésekre, a tisztviselőkérdésekre, a fegyelmi ügyekre és minden egyéb vádra vonatkozólag — amennyiben azok a mi igazgatóságunk idejére estek és a mi ügyvitelünket érintik — kimutattuk, hogy azok nem helytállóak. Ezen esetek taglalásából kitűnik az a tendencia, hogy a vizsgálóbizottság a Vásárpénztár gazdálkodását az összes figyelembeveendő körülmények mérlegelése nélkül egyoldalúan tünteti fel.

12. A vizsgálóbizottságnak az adonyi bérletre vonatkozó kritikája nem helytálló. Az adonyi bérletet rövid három év alatt az ország első mezőgazdasági üzei közé emeltük. Növénytermelésünk átlaga meghaladta a nagy uradalmi átlag hozamokat. Tehenészetünk országos viszonylatban a legelsőkhöz tartozott. Uradalmunk szervezete és felszerelése a modern követelményeknek megfelelően kiépült és odaadó, szorgalmas gazdatiszti karunk rendben vezette az uradalmat. Hogy mindennek dacára ráfizettünk az adonyi bérletre, annak nem szakértelemhiány az oka, mint ahogy azt a vizsgálóbizottság állítja, hanem a mezőgazdasági válság és az 1931. évi nagy szárazság.

13. A vizsgáló bizottság az adonyi gőzmalom ügyében azért tévedett, súlyosan, mert nem vizsgálta meg az erre vonatkozó összes szerződéseket és veszteség okait a szakértelem hiányában kereste. Mi a malom vezetésére kitűnő szakembert választottunk és ha ennek dacára mégis veszteség volt, a vizsgálóbizottságnak meg kellett volna látnia, hogy ennek az oka az egész ország malomiparában tapasztalható dekonjunkció volt.

14. A vizsgálóbizottság jelentése több alkalommal hivatkozik a felszámoló bizottság adataira oly módon, mintha ezek olyan szakértő testülettől származnának, amelynek megállapításai minden kritikán felül állanak.

Mi a bizottságnak ezt a véleményét nem osztjuk. Mi nem vagyunk hajlandók a felszámolóbizottságnak ránk vonatkozó adatait fenntartás nélkül elfogadni, **minthogy az ő jelentésük is a mi meghallgatásunk nélkül készült.** Hogy ez a mi óvatosságunk mennyire jogosult, azt igazolja az a körülmény, hogy betekintést kértünk az 1932-ik évi vagyonskimutatás mellékleteibe, a felszámolóbizottság azonban ezt a kérésünket megtagadta, mert úgy látszik, attól tartott, **hogy a túlzott leírásait konkrét adatokkal megcáfoljuk.**

15. A vizsgálóbizottság jelentése nem vette figyelembe azt a lényeges körülményt, hogy a Vásárpénztárnak a Székesfővároshoz való viszonyát szerződés szabályozza, minek következtében a Vásárpénztár Igazgatósága nem intézkedhetik oly szabadon, mint azt más igazgatóságok teszik. Amíg más igazgatóságoknak joguk van arra, hogy cégük üzletvitelét és üzletkörét a megváltozott gazdasági viszonyoknak megfelelően átalakítsák, addig a Vásárpénztár vezetőségének éppen a Székesfővárossal fennálló szerződése miatt nincsen joga ahhoz, hogy új üzletágakat meghonosítson, vagy régieket megszüntessen. Így történt aztán, hogy mikor az 1921. évben kötött szerződés szerinti díjszabás mellett a Vásárpénztár jövedelmezősége az állatárak katasztrófális esése miatt megszűnt és bevételei óriási mértékben csökkentek, akkor Igazgatóságunk önállóan nem tudott intézkedni és tehetetlenül kellett várnia, hogy a főváros elfogdja-e a javaslatait.

Minthogy a Székesfőváros — különösen 1931 június óta a Vásárpénztár jövedelmezőségének javítására vonatkozó javaslatainkat nem támogatta, megállapíthatjuk, hogy **a Vásárpénztár összeomlását nem a mi szakértelem-**

münk hiánya, hanem az a körülmény okozta, hogy a főváros illetékes tényezői nem intézkedtek idejében.

Hogy pedig az 1933. év folyamán új nagy veszteségek jelentkeztek, annak az az oka, hogy a Székesfőváros törvényhatósági bizottsága, **javaslataink ellenére is kimondotta a Vásárpénztár felszámolását és a felszámolóbizottság túlzott leírásokkal szerzett magának titkos tartalékokat.** Ily módon alakult ki egy teljesen téves kép az igazi veszteségek nagyságáról. Ezt a már túlzott veszteséget és a vele járó félszeg helyzetet használta fel a vizsgálóbizottság arra, hogy a veszteségeket az ismert mértékben felduzassza és a közvéleményt a felelős városi főtisztviselők és a Vásárpénztár Igazgatósága ellen felizgassa.

Végül ki kell jelentenünk, hogy a mi Igazgatóságunk ügyvitelében mindenkor a legnagyobb gonddal és körültekintéssel járt el és a Vásárpénztár érdekeit a legjobb tudása szerint igyekezett megvédeni. Hogy törekvéseink mégsem vezettek eredményre, annak oka nem a szakértelem hiánya volt, — mint azt már korábban is említettük — hanem az a körülmény, hogy a Vásárpénztár nem tudott a világválság rohamával megbirkózni, miként sok más intézet sem volt arra képes.

A vizsgálóbizottság jelentését magunkra nézve igazságtalannak, megállapításait pedig helytelennek tartjuk és reméljük, hogy előadott indokaink, felvilágosításaink és helyreigazításaink alkalmasak lesznek arra, hogy ezek mérlegelésével a törvényhatósági tanács 1933. október 12-én hozott sérelmes határozatát mielőbb revideálja és nekünk minden tekintetben elégtételt fog szolgáltatni.

XXII.

Mellékletek.

I. sz. melléklet.

Az igazgatóság előterjesztése az 1929. évi mérleg ügyében.

Méltóságos Polgármester Ur!

Megbízatusunk óta egy és egynegyed esztendő telt el és ezen idő alatt végzett becsületes munkánk eredménye volt, hogy a Vásárpénztár jó hírneve úgy az üzletfelek körében, mint a pénzügyi világban megszilárdult és mint intézményt mindenütt komolyan számbavették. A végzett munkát nem óhajtjuk részletezni, csak legfontosabb állomásait akarjuk megemlíteni.

Munkásságunk első feladata volt a kintlevő és régebbi időkből fennálló követelések minél erélyesebb behajtása, valamint a régi függő ügyeknek feldolgozása és rendezése. E munkánk eredménye volt, hogy nemcsak a 20 millió pengős hitelkeretnek 4 millió pengővel való csökkentése volt minden fennakadás nélkül végrehajtható, hanem a megmaradó 16 millió pengős hitelkeretünk-ből is még $1\frac{1}{2}$ —2 millió pengő áll rendelkezésre, ami végeredményben azt jelentí, hogy közel 6 millió pengővel sikerült kintlevő követeléseinket csökkenteni.

A hitelezés körül **a múlténál sokkal szigorúbb eljárást honosítottunk meg** és a hitelek engedélyezésénél is mindig a legóvatosabban és legkörültekintőbben jártunk el, mindenkor a Vásárpénztár érdekeit tartván szigorúan szem előtt.

Ez intézkedésünkkel sikerült az intézet keretén belül a rendet megteremteni és az összes ügyeknek zökkenés nélküli síma lebonyolítását biztosítani. Az üzletfelekben felébresztettük azt a tudatot, hogy tartozásaikat meg kell fizetniök és bár igyekeztünk a múlt és jelen közti átmenetet, méltányos kívánságaik lehető figyelembe vételével enyhíteni, mégis a követelések behajtása körül tanusított szigorúság és az újabb hitelek engedélyezésének megnehezítése miatt nagyon sok panaszt kellett meghallgatnunk.

Az intézet reorganizációjának legfontosabb etapja az 1929. évi mérleg elkészítése volt, amelynek feladatához tartozott elsősorban, hogy mindazok a

veszteségek, amelyek eddig az időpontig felmerültek, megállapíttassanak. Hónapokra terjedő beható vizsgálat során óvatos és minden részletet felölelő becsléssel igyekeztünk ezeket a veszteségeket pontosan megállapítani.

Több oldalról ért bennünket a szemrehányás, hogy nem határoltuk el élesen 1929. június 30-ával a volt vezetőség működésének megszűnését és nem állapítottuk meg mindjárt az addig felgyülemlett veszteségeket. Hónapok kellettek ahhoz, míg az anyagot teljesen megismertük és a legtöbb ügyféllel személyes tárgyalásokat kellett folytatnunk a rendezés iránt. Ezen vizsgálatok során kitűnt, hogy a veszteségek 3000-nél több üzletféllel szemben fennálló követeléseknél, másfelől a bérgazdaságok vitelénél mutatkoztak. A követelések nagy részénél meg kellett indítani a peres eljárást a behajtás iránt, mely eljárások eredménye csak hónapok múlva jelentkezhetett és teljesen helytelen képet adtunk volna, ha minden egyes üzletfél tartozásának és ezzel kapcsolatosan a fedezeteknek átvizsgálása, vagy a peres eljárások eredményeinek figyelembevétele nélkül pusztán a könyvek adatai alapján állapítottuk volna meg a követeléseknél jelentkező veszteségeket.

A bérgazdaságoknál, minthogy a gazdasági esztendő eredménye csak október hó vége felé tekinthető át, szintén nem volt lehetséges az eredményeknek 1929. június 30-ával való megállapítása s így az összes szenvedett veszteségek pontos megállapítását 1929. december 31-ére, a mérleg megszerkesztésének időpontjára kellett koncentrálnunk. **Ennek a mérlegnek alapjául az igazgatósági tagok intenzív részvételével végrehajtott legrészletesebb leltározás szolgált, másfelől a követelések elbírálásánál az addig szerzett tapasztalatainkon felül a jogügyi osztálynak minden perre kiterjedő jelentését vettük figyelembe.**

E helyütt meg kell állapítanunk, hogy az 1929. december 31-i mérlegben kimutatott veszteségek mindvégig az 1929. június 30. előtti időből származnak. A követelésekből, illetve az addig folytatott gazdálkodásból származnak. A mérlegben jelentkező veszteségeknél külön igyekeztünk megállapítani azokat az összegeket, amelyek az egyes üzletfeleknél fennálló fedezetekben beállott értékcsökkenésből, főként pedig a bérgazdaságoknál az 1929. évben mutatkozó katasztrófális áresésekből keletkeztek.

Már több ízben voltunk bátrak hangsúlyozni, hogy az 1929. június 30. előtti időszakban folyósított hiteleknel előállott veszteségek összege nem zárult le véglegesen. A kintlevőségekből mintegy 6.5—7 milliót tevő rész az 1929. június 30. előtti időből folyósított követelés. Ezek az 1929. december 31-ével készült mérlegben teljes értékű követeléseknek voltak tekinthetők. Amennyire a mai viszonyok között áttekinthető, egyeseknél már nagy összegű veszteségek nem várhatók. Ha azonban a gazdasági helyzet még tovább romlana, az eddig pontosan fizetőknél fennálló követeléseink lassú leromlása sincs kizárva.

A mérlegben mutatkozó veszteség fedezésére két mód állott rendelkezésünkre.

Az egyik a veszteségnek a saját tőkéből való leírása, a másik, hogy a székesfőváros ezt a veszteséget átvállalja s így a 4 millió pengőben fennálló alap-tőkénket teljes értékben tarthassuk. Ez irányban Méltóságod vezetése alatt több ízben folytak tárgyalások és a pártok vezetői a maguk részéről ezt az utóbbi megoldást helyeselték. Ily értelemben 1930. szeptember 25-én írásban is történt előterjesztés, amelynek elintézésékepen **Lamotte** tanácsnok úr pénzügyi javaslatát abban az értelemben, hogy a veszteség a Községi Takarékpénztár útján a Vásárpénztárnak megtéríttessék, meg is tette. Mi ennek tudatában rendezkedtünk be az intézet ügyeinek vezetésében, mert a változatlanul megmaradó alaptőke a jövőben az intézetnek nyugodt, zökkenő mentes vezetését és fejlődését biztosította volna.

Eddigi munkásságunkat azonban megakasztja és sikerét veszélyezteti a hatos bizottság jelentésének és megállapításának a hírlapokban való szellőztetése. Az a demagóg mód, amellyel egyes sajtóorgánumok a Vásárpénztár összes ügyeit tárgyalják, már magán viseli a politikai hajsza minden vonását. Ez a hajsza nemcsak zavarja az általunk megkezdett rendezési munkálatok nyugodt folytatását, hanem teljesen lehetetlenné teszi; megtépázta máris a Vásárpénztár jó hírét, sőt, amint ezt a csatolt levélmásolatokkal igazoljuk is, egyenesen megrontotta az intézet hitelét. De súlyosan visszahat ez a hajsza még a székesfőváros hitelére is, mert miként a bécsi lapokban megjelent egyes közlemények bizonyítják, a hullámok immár külföldre is eljutottak.

Épen ezért nemcsak egyedül a Vásárpénztár érdekében álló, hogy további nyugalma biztosíttassék, hogy üzletfeleink körében a szükséges nyugalom helyreálljon, de talán a székesfőváros egész hiteligazdasága érdekében is kívánatos, hogy gyors intézkedésekkel most már maga a főváros vessen véget a további hajsza lehetőségének.

Méltóságod bölcsen elrendelte a Vásárpénztár ügyvitelének felülvizsgálását és a vizsgálat vezetésével a tisztí főügyész és főszámvevő urakat bízta meg. Ez a vizsgálat folyamatban van és hivatott úgy a múlt, mint a jelen vezetőség működéséről hűséges és tárgyilagos képet adni. A magunk részéről súlyt vetünk arra, hogy a jelenlegi vezetőség üzleti gesztiója minél behatóbban tétessék vizsgálat tárgyává. Ismerve az átvizsgálandó anyag nagyságát, az a nézetünk, hogy a vizsgálat befejezésének időpontja egyelőre még meg nem határozható. Épen erre való tekintettel mély tisztelettel Méltóságod szíves megfontolásának tárgyául ajánljuk következő javaslatainkat:

1. Kegyeskedjék fenti vizsgálat befejezésétől függetlenül a Vásárpénztár igazgatóságát utasítani, hogy rendes közgyűlését, mely az 1929. december 31-i mérleg megállapítására van hivatva, haladék nélkül hívja össze. Erre a haladéktalan összehívásra nemcsak a fentebb érintett vásárpénztári üzleti érdekek szempontjából van szükség, hanem erre kötelez hennünket a KT. 187. §. 1. bekezdésének imperatív rendelkezése, amelynek be nem tartásáért, minthogy most már köztudat szerint is készen van a Vásárpénztár 1929. évi mérlege és

amely szerint az alaptőkének több, mint fele elveszett, a felelősséget az igazgatóság nem tudná vállalni.

2. Tisztelettel kérjük, méltóztassék a székesfőváros, mint főrésztvényes képviselőjének oly értelmű utasítást adni, hogy az igazgatóságnak a felmentvényt a közgyűlésen adja meg. A felmentvény megadása nemcsak a jelenlegi igazgatóság felfogását honorálná, hanem a nagyközönség felé is lezárná a Vásárpénztár sokat bolygatott mérlegének ügyét. Viszont a felmentvény megadása egyáltalában nem mentesíti a további felelősség alól a jelenlegi igazgatóságot és vezetőséget, ha a fentemlített vizsgálat során az egy éves gesztiójukat érintő kifogások mégis felmerülnének.

3. Az alaptőke rendezését illetően, ha a közgyűlés gyors megtartása más-ként nem lehetséges, belenyugszunk a részvénytőkének tervezett leszállításába, de kötelességszerűen rámutatunk arra, hogy a Vásárpénztár vesztesége annyira közsímet, a lapokban részleteiben is annyira letárgyalt, hogy sem a közgyűlés megtartása, sem a veszteség megállapítása szerény nézetünk szerint már politikailag sem aknázható ki. Mindazonáltal kötelességünk a figyelmet arra is felhívni, hogy ha a székesfőváros a Vásárpénztár intézményét részvénytársaság keretében továbbra is fenn óhajtja tartani, akkor a vállalat részvénytőkéjének megerősítése feltétlenül szükséges, nehogy azok a lelkiismeretlen gyanúsítások, amelyek a Vásárpénztár minden egyes mérlegének megállapításánál az utóbbi években a mérleget kísérték, újból és újból felmerülhessenek és épen az alaptőke alacsony voltára való tekintettel maguk mellett a valószínűség látszatát kelthessék.

Amennyiben a törvényhatósági tanács ez idő szerint az alaptőke leszállítása mellett döntene, úgy kérjük, méltóztassék az alaptőke pótlását olyképp előkészíteni, hogy az még 1930. december 31. előtt keresztülvihető és az 1930. évi mérleg készítésénél figyelembe vehető legyen.

Nagyrabecsülésünk őszinte kifejezése mellett maradunk

Budapesten, 1930. november 10.

Budapest Székesfővárosi Vásárpénztár rt.

Aláírások.

II. sz. melléklet.

A Budapest Székesfővárosi Vásárpénztár Részvénytársaság jelentése az üzemek vizsgálatára kiküldött bizottság részére.

Amikor a jelenlegi igazgatóság a Vásárpénztár vezetésére vállalkozott, kidolgozott szanálási és reorganizációs tervünkben a következő feladatok megoldását tűztük magunk elé:

1. a hitelpolitikának gyökeres megváltoztatását, nevezetesen a hitelfeltételek erős szigorítását, a megszavazott hitelek lehető fokozatos csökkentését, a már fennálló követelések biztosítékainak fokozását, valamint a követelések behajtásának békés és peres eszközökkel való gyorsítását;

2. az 1929. év végén vagyonunknak pontos megállapítását, hogy az előző igazgatóság üzletvezetéséből származó nagymérvű veszteségek fedezésével a vállalat pénzügyi szilárd alapját ismét biztosítsuk. Ennek megtörténte után

3. újabb üzletágak bekapcsolásával a vállalat jövedelmeit fokozni;

4. szervezeti és takarékosági rendszabályokkal az üzemi költségeket csökkenteni, a Vásárpénztár jövedelmezőségét állandóbban biztosítani és az állatárak változásától lehetőleg függetleníteni;

5. az adonyi bérgazdaságot átadni.

Ad. 1. Az első feladatot az új igazgatóság mindjárt hivatalba lépésekor a legnagyobb eréllyel megvalósította és azóta is a húsiparosok érdekeinek kellő figyelembevétele mellett szívós kitartással folytatja. Ennek eredménye, hogy
a kintlévő követelések:

1929. június 30-án	P	19,888.389.—
--------------------	-----	-----	-----	---	--------------

1931. augusztus 31-én	P	10,543.530.—
-----------------------	-----	-----	-----	---	--------------

összegre rúgtak.

A Községi Takarékpénztárnál fennálló tartozás:

1929. június 30-ával	P	17,973.852.—
----------------------	-----	-----	-----	---	--------------

1931. augusztus 31-ével	P	5,880.520.—
-------------------------	-----	-----	-----	---	-------------

volt.

Ebből világosan kitűnik, hogy az utolsó években gyakran könnyelműen és

felelőtlenül kockáztatott állítás, hogy a Községi Takarékpénztár 14 milliója elveszett, minden alapot nélkülözött és nélkülöz.

Ad. 2. A második feladat megoldását, az 1929. évi veszteség fedezését, illetőleg a Vásárpénztár 4.000.000 pengő alaptőkéjének biztosítását Budapest székesfőváros törvényhatóságának áldozatkészsége 1931 június havában tette lehetővé.

Ennek megtörténte után végre hozzáfoghattunk a már régebben tervbe vett szervezeti változtatások végrehajtásához, amelynek kapcsán számottevő megtakarítások is remélhetők.

A reorganizációval kapcsolatban jelentősebb megtakarításokkal mind a személyi, mind a dologi kiadások lehető csökkentésére, **új jövedelmi források megnyitására, illetőleg a meglévő jövedelmek fokozására törekedtünk.**

A Vásárpénztár monopólisztikus jövedelmeit a fővárossal kötött szerződésben meghatározott szolgáltatások díjai teszik. Ezek a díjak az állatvásárokra érkező állatok mindenkor értékének ezrelékében vannak megállapítva. Az intézet rentabilitása ezek szerint az állatfelhajtás mérvétől és az állatárak mindenkor alakulásától függ. További jövedelmek a bizományi üzletből és a szakmai hitelüzletekből eredő jutalék, illetve kamatjövedelmek.

A vásári és üzleti forgalom lebonyolítására szükséges szervezet dologi és személyi kiadásai már évtizedek óta a normális viszonyok között felhajtásra kerülő állatmennyiségnek és az ennek megfelelő normális hitelezéseknek megfelelően alakultak. Üzemi kiadásainkat a vállalat természeténél fogva túlnyomó részben személyi kiadások, amelyek a forgalomtól függetlenül állandóbb jellegűek. Emelkedés e téren főleg az új igazgatóság nagyobb száma következtében mutatkozik.

Az ismertetett jövedelmek és kiadások mellett, amelyeknek 1930. évi és a folyó év első 7 hónapjában alakult összegei az 1. számú mellékletben foglaltatnak, a Vásárpénztár rendszerint mintegy évi 300.000 pengő tiszta nyereségre számíthat. A Vásárpénztári díjak alapjául szolgáló állatösszérték az 1930. év hasonló időszakának 72.8 milliójával szemben csak 53 millió volt az 1931. év első 7 hónapjában és így mintegy 20 millió pengő csökkenést mutat, amint az a 2. számú mellékletből kitűnik. Az állatáraknak ez a nagymérvű esése a Vásárpénztár bevételeit kb. 200.000 pengővel csökkentette, anélkül, hogy a kiadások is arányosan lettek volna csökkenthetők, mert hiszen a vásári felhajtás darabszáma, tehát az elvégzendő munka alapja alig csökkent. Sőt, ha hozzászámítjuk, hogy a rossz viszonyok a kintlevőségek behajtásával járó teendőket nagymértékben megduzzasztották, az elvégzendő munkamennyiség megnövekedését kell egyenesen megállapítanunk. Az állatáraknak az 1931. évben bekövetkezett abnormis esését — s így jövedelmeink csökkenését is — a vállalat a maga erejéből el nem háríthatta. De nem akadályozhatta meg azt az állami intervenció sem, jöllehet a kormány a Községi Élelmiszerüzem vásár-

lásai révén 6 hónapon át nagy anyagi áldozatokkal igyekezett a sertésárak lemorzsolódását feltartóztatni.

A Vásárpénztár vezetősége és igazgatósága, miként azt fentebb kifejtettük, már régebben foglalkozott a Vásárpénztárnak állandó jövedelmezőséget biztosító olyan javaslatok előkészítésével, amelyek végrehajtása az alaptőke rendezése utáni időre volt kitűzve. Az **elnökség nem is késlekedett és javaslatainak jelentékeny részét 1931. június 30-án a végrehajtóbizottság elé, 1931. július 4-én pedig az igazgatóság elé terjesztette.** Igazgatóságunk ezek elfogadását szeptemberre halasztotta és egyelőre csak a saját forgalmi adónk áthárításához és néhány régi díjtétel érvényesítéséhez járult hozzá. A javaslatok különben a következőkben foglalhatók össze.

A bevételek fokozása, amire a legegyszerűbb mód a vásárpénztári díjaknak megfelelő emelése volna. Ezek a díjak tíz évvel ezelőtt a mainál kétszeres nagyobb vásári pénzforgalom alapján a közélélmzés érdekeire való tekintettel elég alacsonyan lettek a székesfőváros által megállapítva. A Vásárpénztár monopolisztikus jövedelmei az állatforgalom darabszáma és pénzértékének hullámlása szerint változnak. 24 éves fennállása alatt az évi tiszta hozadék már az 1,000.000 pengőt is meghaladta, viszont voltak korábban is rövidebb-hosszabb időszakok, amikor a bevételek — miként az 1931. év első hét hónapjában is — nem sokkal haladták meg a kiadásokat.

De ebből az átmeneti helyzetből azt a következtetést vonni, hogy a Vásárpénztár monopolisztikus üzletköre egyáltalában nem jövedelmező, teljesen téves, ennek ellentmond a 20 évnél hosszabb tapasztalat, mely szerint ennek évi tiszta jövedelme rendszerint 300—400 ezer pengő körül mozgott. De téves azért is, mert a szakmabeli bizományosok és kereskedők, stb. szerint az árak jelenlegi kedvezőtlen alakulása átmeneti jellegű, mert a mai kiárusításszerű eladások nyomasztólag hatnak az árak alakulására és a nemsokára várható kínálatnak természetes csökkenése ismét magasabb árakat fog felszínre vetni, ami a Vásárpénztárnak átmenetileg megzavart jövedelmezőségét ismét helyreállítja.

A mai leromlott gazdasági viszonyok mellett azonban nem tartjuk időszerrűnek **díjaink emelését kérni** és e helyett inkább a Vásárpénztár olyan üzletágainak megszervezését tartjuk szükségesnek, amelyek tulajdonképpen a Vásárpénztár rendeltetésszerű feladatai közé tartoznak egyrészt, másrészt arra volna hivatva, hogy a húsforgalom terén ma károsan ható rendezetlen állapotokat főleg a fogyasztó közönség és a húsiparosok érdekében megszüntessék és a Vásárpénztárnak hitelműveleteinél ma fokozottabban fenyegető kockázatot is csökkentse.

Ad 3. Ezek az **új üzletágak** a húsvásárpénztár és a kötelező vágóállatbiztosítás megvalósításával adódnának, amelyek iránt már 1929. május 31-én 149/929. szám alatt, illetve 1930. január 11-én 9/1930. szám alatt részletesen megokolt előterjesztést intéztünk a székesfővároshoz.

A húsvásárpénztár elsősorban a nagyvágók és a többi húsiparosok és közvetve a fogyasztó közönség érdekeit is szolgálná, mert főleg az általuk igényelt ezidőszertelen rendszertelen hitelek helyett a húsiparos a Vásárpénztártól reális feltételek mellett szerezhetne áruhitelt, aminek kedvező hatása az állat- és húсарак alakulására sem maradhatna el. A Vásárpénztár ezekkel az új üzletágakkal mai személyzetét is gazdaságosabban tudná kihasználni.

Ennek az intézménynek megteremtése mind a húsiparosok, mind a közéletmezés szempontjából jelentékeny előnyökkel és megtakarításokkal járna, aminek csak elenyésző hányada jutna díjak formájában a Vásárpénztárnak.

Ad 4. **Az üzemi kiadások csökkentése** terén az igazgatóság, felügyelőbizottság, továbbá a hivatali alkalmazottak és munkások számának, esetleg javadalmazásának csökkentése, kerülhetne szóba. Előzőleg azonban elengedhetetlen előfeltételként egyes szervezeti változások szükségesek, amelyek nemcsak a személyi kiadások, hanem egyéb költségek terén is jelentékeny megtakarításokat eredményeznének. Ezek a szervezeti változások a következők:

- a) A mai vásári rendnek, a vásári napok beosztásának megváltoztatása és
- b) a Vásárpénztár díjszabályzatában megállapított mai 43 díjtétel összevonása, illetőleg a sokféle díjtétel helyett egységes díjtétel engedélyezése.

Ad a) Ma az a helyzet, hogy nemcsak a marhavásári és sertésvásári terek egymástól való távolsága akadálya a személyzet teljes kihasználásának, illetve célszerű beosztásának, hanem az a körülmény is, hogy a szarvasmarha- és sertésfővásárok is ugyanarra a napra és órára esnek, tehát a legnagyobb, legsűrűsebb és legfontosabb munka is mindkét helyen összeesik, torlódik, ami mindkét helyen teljes számú, illetve a maximális számú személyzet beállítását teszi szükségessé. Ez a körülmény nem engedi meg ugyanannak a személyzetnek célszerű felhasználását. A sertésvásáron ugyanis a fővásár, amikor a legtöbb az adás-vételi ügylet, hétfőn és csütörtökön van, a pótvásárok a hét többi napján, a marhavásáron pedig a fővásár ugyancsak csütörtökön, a pótvásár hétfőn van. Ez már évtizedes gyakorlat, amelynek fenntartásához az érdekelt húsiparosok, állatkereskedők és húsbizományosok ragaszkodnak.

Annak igazolására, hogy mennyire torlódik a Vásárpénztár munkája a hétfői és csütörtöki napokon állandóan, mellékeljük a 3. alatti kimutatást, amelyből megállapítható, hogy az 1930. évben

a marhavásáron a hétfői napokon összesen 8992 darab, a csütörtöki napokon 53.966 darab, a többi napokon együtt csak 246 darab szarvasmarha adatott el;

a sertésvásáron a hétfői napokon 178.605 darab, a csütörtöki napokon 129.392 darab, a szerdai napokon 98.366 darab, a keddi, pénteki és szombati napokon pedig együtt csak 121.996 darab sertés adatott el.

Szerencse még, hogy a **borju- és birkavásáron** a fővásár keddi és pénteki napokon tartatik és legalább ez nem esik össze a marha- és sertésfővásárokkal. Ha pl. a csütörtöki sertésfővásárok szerdára, vagy péntekre helyeztetnek át,

a marhavásártéri osztály személyzetének egy része ezekre a napokra a sertés-osztályhoz volna beosztható, csütörtökön pedig megfordítva. Ez esetben mindkét osztály személyzete kisebb lehetne.

Megnehezíti a Vásárpénztár ezirányú törekvését még az a körülmény is, hogy ámbár a vásárok ideje ma délelőtt 10 órától délután 3 óráig tart, az adásvétel nem oszlik meg arányosan ez alatt az idő alatt sem, hanem a vevők anynyira húzzák-halasztják az alkudozást és vásárlást, hogy a legtöbb üzlet lebonyolítása délután 1—3 közé torlódik, amikor az üzletfelek az osztályokat egyszerűen rohanják meg és tulajdonképpen az egész vásári forgalmat két óra alatt keli — természetesen nagyobb személyzettel — lebonyolítani, mert a vásári közönség különben türelmetlenkedik. Ezért a vásári személyzet a vásári napokon rendszerint az esti órákig van szolgálatban.

A vásári napok megállapítása, illetőleg a mai beosztás megváltoztatása azonban a Vásárpénztár hatáskörén kívül esik, **erre a főváros meghallgatása után a kormányhatóság illetékes.**

Ad b) Nagyon megnehezíti a vásári forgalom lebonyolítását és természetesen nagyobb személyzetet tesz szükségessé az is, hogy az ügyletek lebonyolításánál 43 féle adót, díjat, illetéket, jutalékot, stb. kell a tisztviselőnek száznál több változatban elszámolni, ami nagy figyelmet és sok időt igényel. Az eljárást és a tisztviselők munkáját lényegesen megkönnyítené, ha a fővárosi és a vásárpénztári díjak is a lehetőség szerint összevonatnának és legalább az egynemű díjakra egységes kulcs alkalmaztatnék. Ma az a helyzet, hogy az adók, díjak, illetékek, stb. háromféle alapon is számíttatnak és pedig darab, súly és érték szerint.

A Vásárpénztár mai díjszabályzata 6. fejezetében 43 díjtételt állapít meg, holott az egyneműek összevonásával ezeket a díjtételeket legalább egynegyed részben lehetne csökkenteni, ami jelentékenyen megkönnyítené és gyorsítaná az elszámolási munkát, tehát csökkentené az adminisztráció költségeit is. Az egységes díjszabályzat megvalósítása is a Vásárpénztár hatáskörén kívül esik és erre is **a székesfőváros, valamint a kormányhatóság illetékes.**

* * *

A megtakarítások terén az első lépést, ami saját hatáskörünkben tehető volt, már megtettük, amennyiben 1931. július óta a hajtószolgálat célirányos reorganizációjával máris évi 50.000 pengő körüli megtakarítást sikerült biztosítani.

Az üzletágak megszüntetése kapcsán felmerült az állathízlalási osztálynak esetleges, a csarnoki osztálynak pedig végleges megszüntetése.

A Kőbányán bizományi sertéshízlalással foglalkozó hízlalási osztályunk megszüntetéséről való döntés előtt kétségtelenül figyelembe veendő, hogy a bizományi hízlalás amellet, hogy a Vásárpénztár hivatásának körébe vág, az export szempontjából országos jelentőségű, a hízlalási hitelek úgyszólván koc-

kázat nélkül való folyósítását lehetővé teszi és hogy a magyar sertés jó hírének a külföldi piacokon való fenntartásához a Vásárpénztár kőbányai hizlalása hosszú időn át hozzájárult. A 4. számú kimutatásban ismertetjük a hizlalási osztály rentabilitási kimutatását, amely szerint évi 6000 drb sertés bizományban való hizlalását feltételezve, a jövedelmek az összes költségeket fedezik. Ezt a sertéslétszámot ebben az esztendőben elértük, a mai rossz gazdasági viszonyok miatt azonban a sertésállomány jelentékeny fokozására egyelőre nem számíthatunk.

A csarnoki osztály, amelynek rentabilitását az 5. számú melléklet tünteti fel, egyedül azért volt eddig is fenntartható, mert ez az osztály kezeli a csarnoki és piaci többezer árus 1—200 pengős hiteleit. Ezeket egyfelől a székesfőváros közélelmezése, másfelől a kisembereknek hitellel való megsegítése érdekében a főváros határozott kívánságára folyósította a Vásárpénztár.

Ez az osztály kezeli továbbá a kisebb húsiparosok és élelmiszerkereskedők két hitelegyletének keretében folyósított hiteleket is. Itt tartják folyószámláikat ezenfelül azok a bizományosok, kereskedők és húsiparosok, akiknek üzlete a csarnokban, vagy annak közelében van és üzletileg egyébként is a Vásárpénztárral állanak összeköttetésben. Ennek a célnak a szolgálatában hagyta meg az igazgatóság eddig is az osztályt, bár fenntartása áldozatot kívánt, amelyet az osztálynak a marhavásártéri osztályba leendő beolvasztásával meg lehetne takarítani.

Ad 5. **Az adony—alsócikolai haszonbérlet,** amelyet 1925. év óta a Budapesti Húskereskedelmi részvénytársaság néven folytat a Vásárpénztár, még 1941 december végéig tart. Az új vezetőség kezdettől fogva mindent elkövetett, hogy a bérletet átadja. 1929 óta több ajánlkozó is akadt, de egyik sem volt alkalmas, hogy a bérbeadók részéről új bérlőként elfogadtassék és így a Vásárpénztár a bérbeadókkal szemben elvállalt súlyos szavatossági kötelezettsége alól mentesíttessék. Az azóta folyton súlyosbbodó gazdasági válság ezeket a törekvéseket teljesen megghiúsította; jelenleg ajánlkozó az átvételre egyáltalán nincsen és így nem volt más választás, mint a gazdálkodást tovább folytatni és ennek veszteséges voltát lehetőleg megszüntetni. Hogy ezirányban már sikeres munkát végeztünk, mutatja az, hogy míg az 1929. év üzemi vesztesége még **magasabb árak mellett 600.000 pengő** volt, addig az 1930. évben ezt a veszteséget sikerült az új vezetőségnek — dacára az erősen leromlott áraknak — 150.000 pengőre leszorítani.

Az idei esztendő a vetések tavaszi állása mellett még a csökkent árak figyelembevételével is előirányzatunk szerint szép eredménnyel kecsegtetett, de az aszály és a termény- és állatarak abnormisan nagy esése reményeinket valóra nem válthatta. Hogy ennek az évnek a végső eredménye mennyi lesz, az csak az összes termények betakarítása után a terméseredmény teljes ismeretében az üzleti év végén lesz megállapítható.

Adony átadását a vezetőség még most is egyformán szorgalmazza. Az

1925. évben, tehát még a régi igazgatóság által kötött bérleti szerződésből származó esetleges további veszteségekért — bár a súlyos mezőgazdasági válságban is mindent elkövetünk ezek elhárítására, az új vezetőség kénytelen **minden felelősséget eleve a legteljesebb mértékben magáról elhárítani.**

A Vásárpénztárnál magunk elé tűzött reorganizációs programot lépésről lépésre szigorú következetességgel végrehajtjuk. Az elmúlt két év eredménye mutatja, hogy a Vásárpénztárt egészséges alapokra helyeztük és az anyavállalat jövedelmezőségét biztosítottuk.

Az 1931. évben az abnormális nagy áresés következtében mutatkozó bevétel csökkenéséért sem az igazgatóságot, sem a vezetőséget szemrehányás nem érheti.

Az elmúlt két év munkássága biztosíték arra, hogy a szervezeti és személyzeti kérdések is a Vásárpénztár és a székesfőváros érdekeinek megfelelő megoldást nyernek.

Budapesten, 1931. szeptember 11-én.

A Budapest Székesfővárosi Vásárpénztár Rt. bevételeinek és kiadásainak alakulása az 1930. évben és az 1931. év első hét hónapjában.

I. Bevételek:	1. 1930. évben pengő	2. 1931. évben pengő
Kamatjövedelem...	387.542.94	300.764.52
Beszedési díjak ...	514.863.10	235.009.11
Bizományi díjak...	105.715.97	25.146.02
Hajtódíjak ...	450.751.29	203.160.23
Bélyegzési díjak...	73.324.29	34.006.50
Fuvarozási díjak ...	32.558.73	18.382.06
Különféle jövedelmek...	411.381.52	170.299.32
Összes bevétel:	1,976.137.84	986.767.76

II. Kiadások:	1. 1930. évben pengő	2. 1931. évben pengő
Személyi kiadások ...	802.664.41	502.869.67
Munkabérek...	403.913.65	239.513.27
Dologi kiadások...	225.669.47	125.572.59
Szociális kiadások ...	156.469.62	51.247.57
Adók és illetékek...	73.912.43	53.872.06
Leírások ...	291.690.83	13.409.35
Összes kiadás:	1,954.320.41	986.484.51

**A budapesti állatvásárokon eladott állatok darabszáma és értéke az 1930.
és az 1931. év első hét hónapjában.**

				Darabszám		
				január 1-től július 31-ig		
				1930	1931	Különbözet
Nagymarha	44.635	29.673	— 14.962
Borjú	38.999	42.158	+ 3.159
Birka	5.069	2.896	— 2.173
Sertés	302.911	288.180	— 14.731
Összesen:				391.614	362.907	— 28.707

				Állatérték		
				január 1-től július 31-ig		
				1930	1931	Csökkenés
Nagymarha	22,458.635.—	12,646.249.—	9,812.386.—
Borjú	3,768.082.—	3,213.996.—	554.086.—
Birka	69.154.—	32.190.—	36.964.—
Sertés	46,539.878.—	37,166.176.—	9,373.702.—
Összesen:				72,835.749.—	53,058.611.—	19,777.138.—

**Az 1930. évben eladásra került állatok darabszámának megoszlása
a hét egyes napjaira.**

Mely napon?	Szarvasmarha		Borjú		Birka		Sertés	
Hétfő
Kedd
Szerda...
Csütörtök
Péntek...
Szombat
Együtt:		63.204 drb	63.156 drb	7.106 drb	528.359 drb			

**A Budapesti Székesfővárosi Vásárpénztár részvénytársaság állathizlalási
osztályának jövedelmezőségi kimutatása 6000 drb. sertés
bizományi hízlalása esetén.**

I. Bevételek:

Szállásbér bevétel	P	24.000.—
Hízlalási és bizományi jutalék	„	33.000.—
Kamatjöved. a kihelyezett előlegek után ...	„	21.186.—
Összes bevételek:	P	78.186.—

II. Kiadások:

Alkalmazottak járandóságai	P	51.188.—
Dologi kiadások	„	13.252.—
Szociális kiadások	„	6.097.—
Adósok... ..	„	3.368.—
Leírások	„	1.338.—
Összes kiadások:	P	75.243.—

Csarnoki osztályunk jövedelmezőségi kimutatása.

I. Bevételek:

0.8 millió pengő kihelyezett tőke után átlag évi 4% kamatnyereség	P	32.000.—
---	---	----------

II. Kiadások:

Alkalmazottak fizetése... ..	P	30.000.—
Dologi kiadások:		
Helyiségek bére	5.000.—	„
Telefon, stb.	500.—	„
Nyomtatványok, stb.	1.000.—	„
Egyéb	500.—	„
Adósok... ..	„	1.000.—
Szociális kiadások	„	4.000.—
	P	42.000.—

III. sz. melléklet.

A Vásárpénztár jövedelmezőségének biztosítására szolgáló előterjesztések.

A beadvány tárgyának megnevezése	A kérelem kelte és száma	A megsürgetés kelte és száma
Fővárosi díjak után beszédési jutalék engedélyezése	1928 III/9. 96/1928	1929 IV/8. 87/1929 1930 ZII/11. 511/1930 1931 V/29. 620/1931
Vásárt megkerülő állatok után díjak megállapítása	1928 III/26. 11/1928 1928 VIII/31. 242/928	1931 VI/2. 624/1931 1931 XI/6. 1142/1931 1932 I/20. 76/1932
Húsvásárpénztár létesítése	1929 V/31. 141/1929	1931 V/29. 621/1931
Kötelező vágóállatbiztosítás létesítése... ..	1925 I/24. 316/1925	1927 XI/29. 739/1927 1930 I/10. Közél. ü. o. rövidúton 1931 VI/10. 662/1931
Vásári rend újabb szabályozása (a többi beadványok között!)		
Bizományosi készkiadás felszámíthatásának engedélyezése ...	1928 IV/7. 125/1928	1931 V/28. 604/1931
Piaci árusok hitelénél veszteség megtérítése	1931 XII/21. 1318/931	
Jövedelmeink fokozása (díjegységítés) tárgyában	1932 III/24. 506/1932 1931 V/28. 618/1931	
Jövedelmeink fokozása stb. a tak. bizottsághoz	1931 XI/20. 1060/931	
Glücksthal- és Cselényi-féle javaslatra észrevételeink	1932 I/19. 272/1932	
Működési eng. díj elengedése ...	1927 III/14. 622/1927	1931 V/28. 608/1931
Húsforgalmi adó beszédési díjának emelése	1929 236/1929 1930 515/1930	1931 V/28. 608/1931
A Fővárosi Faárugyárnál elviselendő veszteségünk csökkentése ...	1929 X/. A Faárugyár beadványában.	
Ingójelzálog törvény alkotása (földművelésügyi miniszterhez)	1929 XI/27. 265/1929	
Forgalmiadómentesség engedélyezése (Pénzügyig.-hoz)	1928 ZI/29. 314/1928	

TARTALOMJEGYZÉK.

I. Előszó	3
II. Bevezetés	5
III. A vizsgálóbizottság eljárásának bírálata	10
IV. Az intézet helyzete az új igazgatóság idejében	15
V. A Vásárpénztár vesztesége	22
VI. A hitelengedélyezés és kezelés újabb szabályozása	30
VII. Az 1928. évi vásárpénztári mérleg	32
VIII. Az 1929., 1930. és 1931. évi vásárpénztári mérlegek	51
IX. Az egyes igazgatósági tagok személyes betekintési joga	57
X. A hamis váltók ügye	62
XI. A vizsgálóbizottság által felsorolt konkrét esetek adatainak és kritikájának cáfolata	66
1. A Központi Tejcsarnok részvényeinek értékelése	66
2. Hitelegyleti adósok	66
3. Az adonyi felszerelések értékelése	67
4. A nyugdíjpénztár tartozása	68
5. A sertésosztály irodaépületéhez való hozzájárulás összegének értékelése	68
6. A további 1 millió pengős leírás	68
7. Új tisztviselők alkalmazása	69
8. Demkó Dezső vezérigazgató nyugdíja	70
9. Hitelegyleti kamatok	70
10. Posgay, Fekete, Almásy fegyelmi ügye	70
11. Autóügy	72
12. Észrevételek az ingatlanok ügyében	73
13. Vásárpénztár havi jelentése	78
14. A kamatbevételek a mérlegben	78
15. Fegyelmi ügyek	80
16. Tisztviselői kölcsönök	81
17. Ingatlanok értékelése	82
18. Hitelbevásárlás a Vásárpénztárnál	83
19. Ferencvárosi nagyvágó rt. ügye	83
20. Az irattárnak vízzel való elárasztása	84
21. Szigeti József hitelügye	85
22. Komáromy László hízlalási hitele	86
23. Szekrényessy Károly rt. kölcsönügye	87
24. Léderer Sándor hízlalási hitele	88
25. Özy. Szabó Nándorné hitelügye	88

26. Vitéz Kenyeres János bérlő hízalási hitele	88
27. Politzer István bérlő hitelügyei	89
28. Dr. Nagy Ferenc hízalási hitele	90
29. Politzer Albert igazgatósági tag tartozásának elengedése	91
30. Lexa Ferenc tartozásai	92
31. Rácz Béla hízalási hitele	93
32. A dr. Mohr Béla Apisz kölcsönök ügye	94
33. A győrszemerei ingatlan bérbeadása	95
34. Walter István burgonyaakció hitelei	96
35. A Mészárosok Egyesülése rt. hitelügye	97
36. A Perlesz—Péri Dezső-féle hitelügylet	98
37. A Magyar város- és községfejlesztő rt. hitelügye	99
38. Az adonyi bérletátvétel okiratai	99
XII. Előleg és javadalmazás	100
XIII. Igazgatósági javadalmazások	102
XIV. A veszteségek okai	104
XV. A régi és új gesztio közötti párhuzam	107
XVI. Az adonyi bérlet	113
1. A veszteségek	113
2. Az adonyi gazdálkodás kritikája	121
3. A veszteségek magyarázata	122
4. A tanácsi vizsgálóbizottság jelentésének kritikája	130
5. A jelenlegi helyzet	132
XVII. Az adonyi gőzmalom és id. Leidenbach József ügye	134
XVIII. A Vásárpénztár és a Városháza	146
XIX. A Vásárpénztárra felügyelő tanácsi bizottság	159
XX. A felszámolóbizottság 1932. évi vagyonkimutatása	161
XXI. Összefoglalás	164
XXII. Mellékletek	169
1. A Vásárpénztár jelentése az üzemek vizsgálatára kiküldött bizottság részére	169
2. Az igazgatóság előterjesztése az 1929. évi mérleg ügyében	173
3. A Vásárpénztár jövedelmezőségének biztosítására szolgáló előterjesztések	182

"ÉLET"
IRODALMI
NYOMDA
RT.
BUDAPEST

